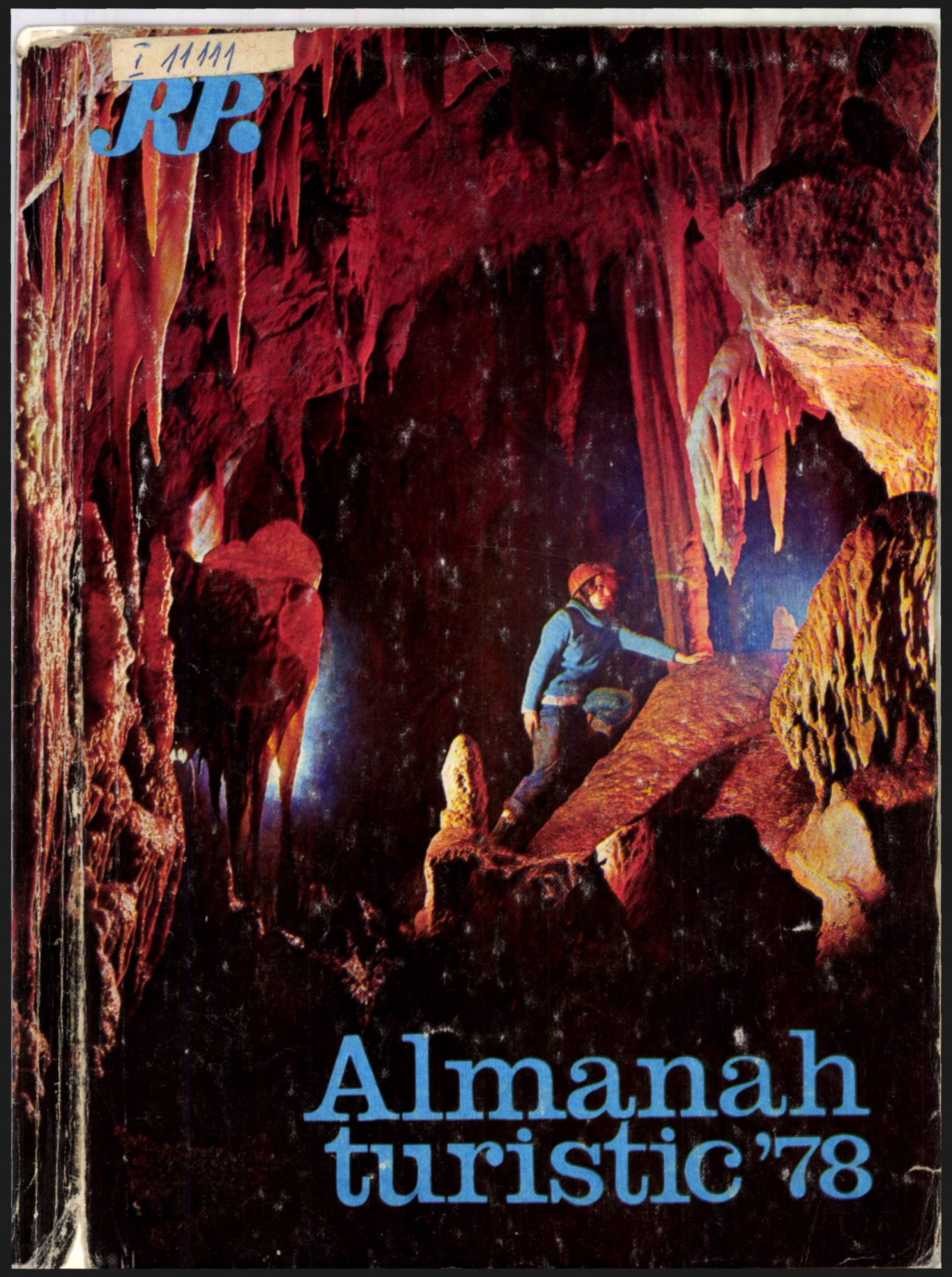

I 11111

RP.

A photograph of a person wearing a blue jacket, dark pants, and a red hat, standing in a cave. The person is leaning against a large rock formation. The cave walls are covered in numerous stalactites and stalagmites, illuminated by warm, reddish-orange light. The overall scene is dark and atmospheric.

Almanah turistic '78

LEI 15
INCLUSIV CALENDARUL

OFICIILE JUDEȚENE DE TURISM

ORGANIZEAZĂ PENTRU DV.:

* Excursii la sfârșit de săptămână * Excursii pe itinerarii diferite

* Excursii peste hotare * Excursii tematice

* Concedii de odihnă și tratament

I/11111

-- ULU 2014

2022

Tovarășul
NICOLAE CEAUȘESCU
Secretar general al Partidului Comunist Român,
Președintele Republicii Socialiste România

28437

[Handwritten signature in red ink]

DESTINUL REVOLUȚIONARULUI ROMÂN

Sînt perioade în viața unei națiuni cînd feroarea de gînd și faptă, spiritul creator descătușat, vizionarismul de lungă emisie acționează atît de convingător și cu o atît de nedezmințită putere încît numitele perioade rămîn în cronică vremii, în istorie, asemeni unor momente de referință, deoarece adună întrînsel dominantă unei întregi evoluții și — ori de cîte ori e nevoie — oamenii se întorc spre aceste spații exemplare, de lumină, ca spre niște momente-far. O asemenea perioadă benefică este ultimul mare deceniu din istoria socialistă a României, care se cuprinde istoric și politic în răstimpul dintre congresele IX și XI ale partidului nostru, în cîmpul de inițiativă și faptă revoluționară al tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului și președintele republicii.

Cînd vrei să faci radiografia unui timp e bine să deslușești tezaurul de materie și spirit ce incumbă acestuia. Vom spune, așadar, că am încheiat al doilea an al cincinalului și am intrat în cel de al treilea cu o economie puternică, în impetuoasă afirmare, pusă de acord cu exigențele construcției multilaterale a socialismului în România; s-a produs în acești ani din urmă o largă democratizare a vieții publice românești, a structurilor, a cadrului organizatoric și a funcționalităților prin care se exercită acestea, oferind cîmp infinit emulației colectivității socialiste, caracterizată prin elan creator, inițiativa maselor și afirmarea neîngrădită a personalității umane; spiritul justițiar, instaurarea normelor de etică și echitate deopotrivă în comportamentul individual și în cel al colectivităților se constituie într-un mare cîștig socio-politic și de moralitate al națiunii, care se răsfrînge firesc în toate compartimentele vieții de azi.

Tot ce am spus pînă acum poartă drept sigiliu marca puternicei personalități a conducătorului țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu,

ale cărui viață și muncă întruchipează însăși destinul revoluționarului român în etapa actuală. Biografiile conducătorului n-au altă șansă decît aceea de a fi biografii țării, deoarece componentele biografiei lui se regăsesc în faptele țării, iar anii lui de operă în plenitudine se regăsesc în anii republicii socialiste. Cine ar încerca să contureze acest destin exemplar în integritate ar trebui să transcrie cele mai importante fapte de istorie recentă, toate evenimentele cardinale ale ultimului deceniu, motiv ca oamenii slovei din numeroase țări ale lumii să evoce succesele României de azi vorbind despre virtuțile perene ale «deceniului Ceaușescu».

Este plină de învățăminte pentru noi teza marxistă privind rolul personalității în istorie, dacă examinăm — nu atît un destin — ci modul în care se regăsește înlăuntrul acestuia o întreagă epocă, cu ideile, cu aspirațiile, cu încărcătura de fapte și înnoiri ce o caracterizează. Cel ce se află la cîrma partidului și a țării este întruchiparea acestui timp comunist, exponentul strălucit al revoluției românești. Genealogia lui derivă din puternicul arbore al acelor bărbați patrioți care și-au

închinat viața luptei pentru independența și suveranitatea României, s-au opus oricărei cotochire, precum au făptuit toți cei de o stirpe cu el, adică un Ștefan, un Mihai, un Vladimirescu, un Bălcescu, un Iancu, un Cuza.

Esența unui timp se exprimă prin realități statornice. Aleg trei dintre acestea: democrație socialistă — independență — umanism revoluționar. Sînt dominantele acestui timp românesc și totodată dominantele conducătorului vizionar. Dacă pasiunea pentru adevăr, pentru spirit justițiar și dreptate, pentru echitate și moralitate au devenit coordonate puternic expresive ale vieții noastre publice asta se datorează în covârșitoarea măsură persuasiunii și abnegației tovarășului Nicolae Ceaușescu, omul, gînditorul și conducătorul politic, în opera căruia marxism-leninismul se exercită ca o știință vie, ca o filozofie activă, îmbogățindu-se mereu cu datele experienței specifice a revoluției pe pămîntul românesc,

Prestigiul pe plan mondial de care se bucură Președintele Ceaușescu este legat indisolubil de inițiativele politice internaționale, concretizate în acțiuni ample adoptate în marile foruri de înțelegere între popoare, de lupta

ÎN LUME SÎNT BĂRBAȚI

de PAUL TUTUNGIU

*În lume-au fost și sînt bărbați
Cu fruntea ca un cer vibrînd
În care fulgeră sunind
Grii de idei, aur de gînd,
Cu ochii — cuiburi de nesaț
În care ard doi șoimi curați,
Bărbați puternici ca făclia*

Și unul e în România.

*În lume ei se nasc cu dor
De soarele Patriei lor,
Ei sînt bărbați urșiți să crească
Lumina-n țara părintească,
Ei riu de libertate vor
Să cînte-n pieptul tuturor,
Bărbați puternici ca făclia*

Și unul e în România.

*Ei sînt cel dintîi cocor
Ce-și poartă neamul într-un zbor
Cu unghiul neclintit pe zare
Printre furtuni cu gust de sare,
Ei sînt bărbații care știu
De țărîmul fericirii viu
Unde-nfrunzește bucuria*

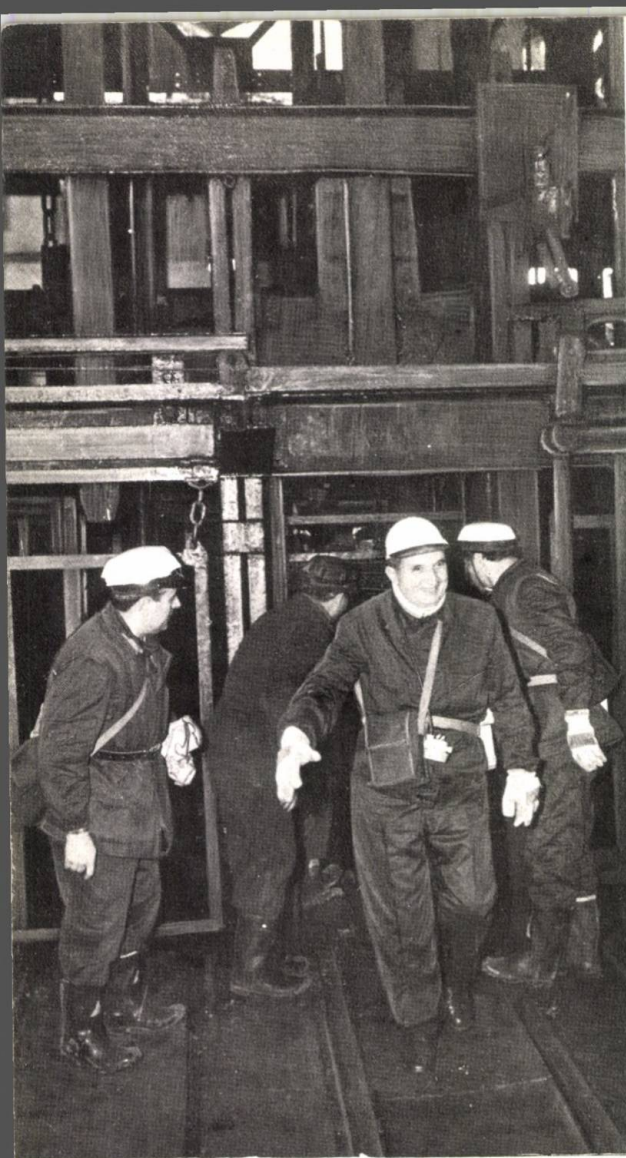
Și unul e în România.

*O doină e sufletul lui
Vuiind ca apa Oltului,
Inima lui e însăși țara
Ce-și cucerește primăvara,
Sub tîmpla lui bate-n fior
Pulsul întregului popor.
În lume-au fost și sînt bărbați*

Dar unul este în Carpați.

*El înțelept e ca bătrînii,
Cutezător cum sînt românii,
Cu braț de cremene în care
Scînteia e nemuritoare.
În munții lumii și-n Carpați
Au fost și se ivesc bărbați
Viteji precum Mihai străbunul*

Și CEAUȘESCU este unul!

lucidă pentru instaurarea unei păci mondiale trainice, de constituire a unor raporturi civilizate, de tip nou, umanist, între state, de elaborare îndrăzneată a unor principii noi în politica economică a lumii care să deschidă largi perspective pentru instaurarea unei noi ordini internaționale.

Acest prestigiu se răsfrânge în chip luminos asupra României prin nenumărate dovezi de simpatie, de prietenie rodnică și colaborare fructuoasă pe multiple planuri cu covârșitoarea majoritate a țărilor planetei. Este reacția firească a spiritului umanismului românesc tradițional în care președintele acestei țări își exercită, cu îndrăzneală creatoare, acțiunea lui istorică de afirmare și traducere în limbajul concret al vieții de azi a principiilor de pace și înțelegere între popoare, de respect reciproc, de solidaritate și cooperare pe multiple planuri. Recunoașterea acestui spirit umanist românesc este exprimat și de recenta hotărâre

Programul de măsuri pentru creșterea nivelului de trai material și spiritual al întregului popor atestă în mod grăitor faptul că tot ceea ce se făurește în țara noastră este destinat omului, satisfacerii cerințelor de viață ale celor ce muncesc, înfloririi multilaterale a personalității umane. În acest cadru se înscriu și măsurile privind trecerea, începând cu 1 ianuarie 1978, la reducerea treptată a săptămânii de lucru — de la 48 de ore la 44 de ore.

a Consiliului Mondial al Păcii de a conferi președintelui Nicolae Ceaușescu medalia de aur pe care acest prestigios organism internațional o atribuie în fiecare an celei mai proeminente personalități a vieții publice mondiale care a contribuit în mod hotărâtor la menținerea păcii, la realizarea acestui deziderat suprem și sublim al omenirii.

Tot ceea ce înfăptuiește partidul nostru derivă de la om, se dedică omului și are drept țel mai binele acestuia. În asta se regăsesc temeiurile umanismului socialist, după care se conduc ideile și faptele comuniștilor români; în asta se regăsește forța revitalizantă a ceea

ce ne-am obișnuit să numim comunist de omenie, concept de mare vocație împămîntenit de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a cărui acțiune sană fertilizează continuu realitățile românești.

Conferința Națională a partidului, ultimul mare eveniment din viața comuniștilor români, s-a transformat — prin forța de analiză a epocii pe care o traversăm și prin capacitatea de a prefigura viitorul comunist al țării — într-un examen de sine al națiunii române, care își trasează cutezător drumul propriu către comunism. Hotărârile Conferinței Naționale, indiferent de domeniile pe care le vizează, se regăsesc concentric în unul și același punct de foc, evocînd toate disponibilitățile formative ale conceptului educației și autoeducației comuniste în opera pe care o desăvîrșim. Este firesc să fie așa, știut fiind că autodeveloparea fiecăruia dintre noi și a tuturor laolaltă stă în capacitatea de a ne modela ca oameni cu adevărat noi, a căror fel de a fi, a munci, a trăi, a gândi, a simți se inspiră din programul ideologic al partidului, din normele muncii și

vieții comuniștilor, din codul eticii și echității socialiste, luminosul nostru îndemn fiind destinelul exemplar al conducătorului țării.

Dacă e să parafrazăm adagiul latin aere perennius «mai trainic decît bronzul», vom spune pe bună dreptate: faptele comuniste sînt mai tari decît bronzul, ele durează în timp, în conștiințe, în caractere. Aflat în fruntea partidului și republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu este în fiecare clipă a vieții lui constructor de țară nouă, de conștiințe românești, de caractere comuniste.

În zilele acestui ianuar, cînd celebrăm împlinirea a 60 de ani de viață a conducătorului partidului și statului nostru și a 45 de ani de activitate neobosită desfășurată de el în slujba revoluției, aducem fierbintele nostru omagiu de respect, admirație și dragoste celui mai iubit fiu al poporului nostru, prilej să afirmăm încă o dată unitatea întregii națiuni în jurul Partidului Comunist Român, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Rezultatele remarcabile din primii doi ani ai cincinalului au dus la creșterea avuției naționale, a forței economice a României socialiste și, implicit, la ridicarea nivelului de trai material și spiritual al întregului nostru popor. Ele confirmă realismul prevederilor cincinalului și ale Programului partidului, atestă cu puterea faptelor justetea politicii noastre, bazată pe concepția revoluționară a materialismului dialectic și istoric, pe aplicarea creatoare a adevărilor și legităților generale la condițiile și realitățile concrete din România.

Tot ceea ce am realizat în acești doi ani, ca dealtfel în întreaga perioadă a socialismului, demonstrează forța creatoare și capacitatea clasei noastre muncitoare, a țărânimii muncitoare, a intelectualității muncitoare, a întregului nostru popor muncitor, care, stăpîn pe destinele sale, într-o unitate tot mai strînsă, sub conducerea Partidului Comunist Român, înfăptuiește Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a țării spre comunism.

(Din Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu
la Conferința Națională a Partidului Comunist Român
din 7-9 decembrie 1977).

Odă Partidului Comunist Român

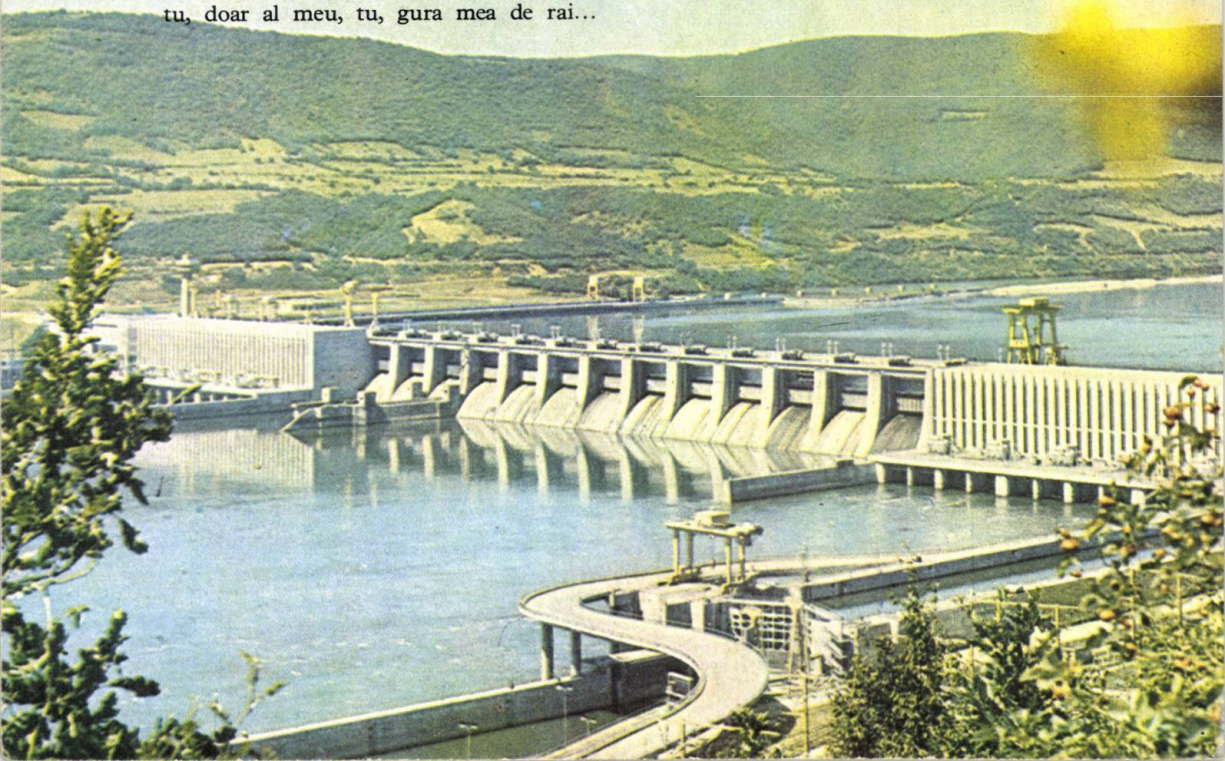
de RADU CÂRNECI

Am preamărit și muntele și marea
— îmbrățișarea lor în țară avid —,
ci, iată-mă; îți 'nalț din nou cîntarea
cu ton de slavă, luminos Partid!
Tu, neînvinsul, munte ești și mare
și neînchipuit în frumuseți,
arzînd în inimi miez și depărtare,
dăinuitor în vieți și peste vieți.

În mine crești, tu, ochiul de lumină,
vibrezi în sînge mari tării de cer,
îmi ești în suflet proaspătă grădină
și aura pe frunte: juvaer
purtîndu-te în lupta pentru bine
și răul stăpinindu-l sub călcii,
cuvîntul meu e vocea dinspre tine,
numele tău e numele-mi dîntii.

Căci tu sosești mereu din taină-adîncă
dinspre străbuni de spadă și dureri,
ești duhul lor, izvorul viu din stîncă
și mă întinerești cu primăveri
și mă înalți: puternic prin puterea
acelor mulți ce-n tine se-nfrățesc
și mă îmbogățești: îmi ești averea
tu, duh al meu, din duhul românesc!

Credința mea rămii și vei rămîne
— frumos cu imnuri te împodobesc! —
tu, demn stăpin pe forțele stăpine,
mai omenesc în tot ce-i omenesc,
tu vis mereu, mereu întruchipare,
înmiresmînd al cîntecelor grai,
ce mîndru sînt în marea ta splendoare,
tu, doar al meu, tu, gura mea de rai...

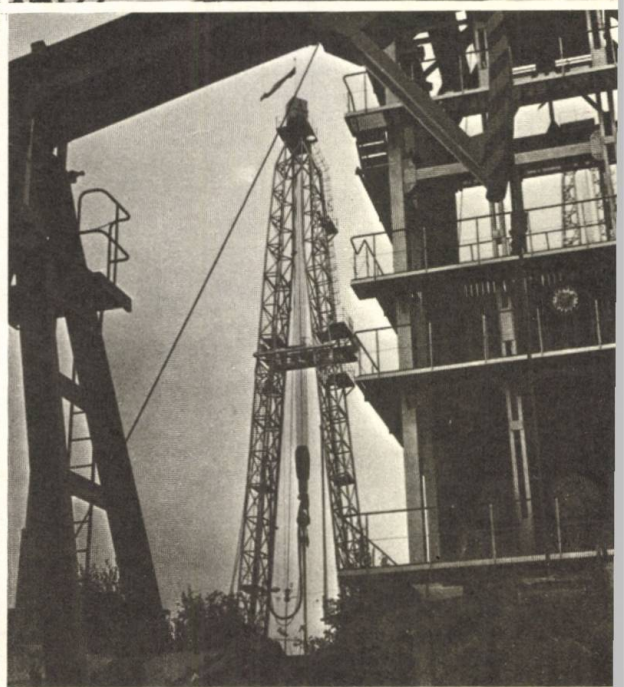
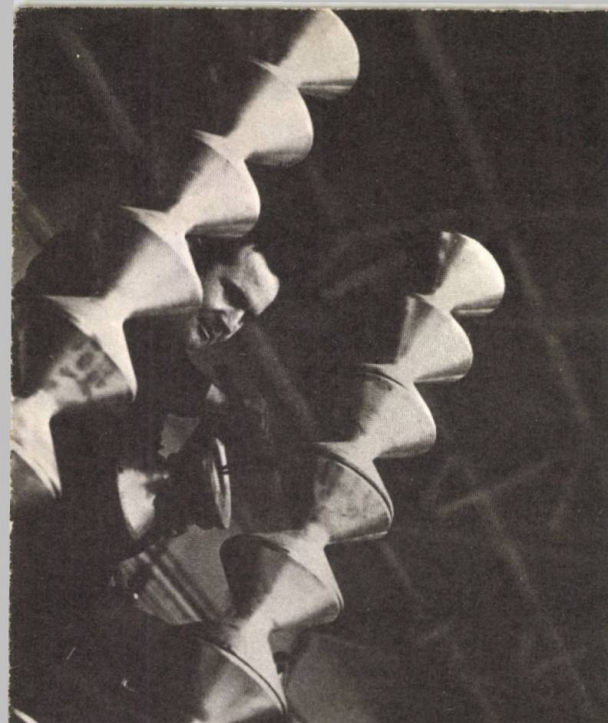
„La trecutu-ți mare, mare viitor !

Gîndul eminescian din **«Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie»** a trezit în anul 1977 rezonanțe din cele mai ample în conștiința românească. An al unui mare jubileu — împlinirea unui veac de la proclamarea Independenței de stat a României — 1977 a fost marcat, în același timp, de aniversarea a 33 de ani de la gloriosul 23 August 1944 și a trei decenii de la proclamarea Republicii. Date memorabile în istoria de două ori milenară a neamului nostru, pietre de hotar pe drumul spre progres și civilizație al poporului român, cele trei evenimente sărbătorite cu cinstea cuvenită au darul nu numai de a se alătura în chip firesc în mintea și sufletul fiecărui cetățean al țării, ci și de a naște — tot atât de firesc — certitudinea cea

mai de preț a unui om: aceea că trăiește în chip demn într-o patrie demnă, independentă și suverană, cu un prezent înfloritor, pe măsura gloriei ei trecut, cu un viitor luminos, pe măsura aspirațiilor și a încercărilor la care Istoria ne-a făcut părtași pe acest pămînt.

Strălucitele jubilee ale lui 1977 ne reamintesc amplul proces revoluționar al constituirii României moderne, culminînd cu intrarea țării în epoca revoluției socialiste — opțiune epocală, ce a deschis pentru poporul nostru **«calea făuririi libere a viitorului său»** — după cum se apreciază în Programul partidului. **«Numai pe această cale — se subliniază în cartă comuniștilor români — se creează condiții pentru ca oa-**

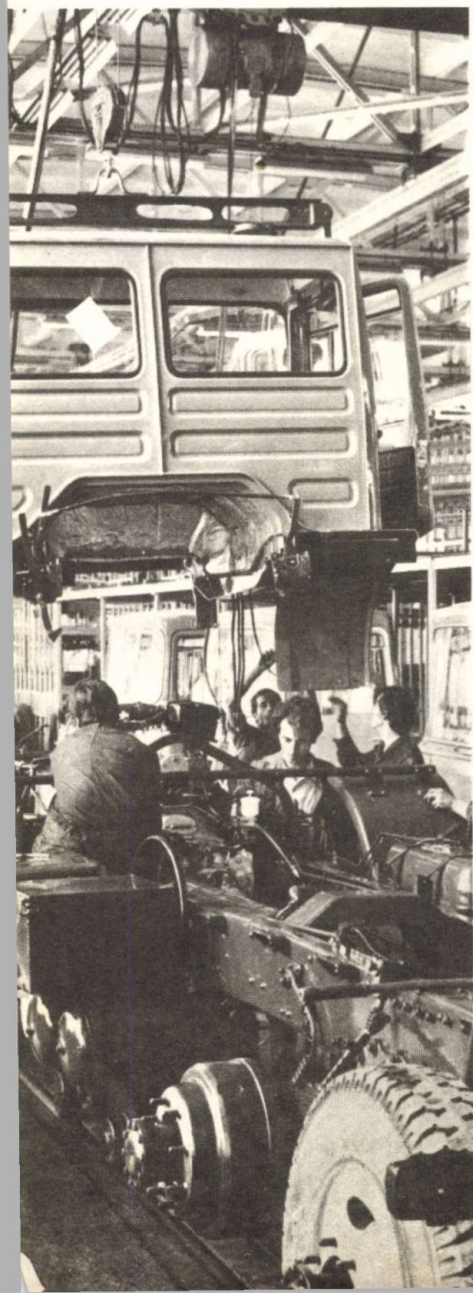
menii muncii să poată beneficia cu adevărat de roadele muncii lor, de cuceririle progresului și civilizației și, totodată, să se poată manifesta liber în sfera vieții sociale, să-și valorifice energia și forța creatoare în interesul lor și al societății, să se bucure de libertăți și drepturi garantate material».

Această cale, aleasă de poporul român cu trei decenii în urmă, sub conducerea și îndrumarea avangardei sale revoluționare, s-a dovedit deose-

bit de fertilă în înfăptuiri. Din perspectiva anului 1977, cât de prodigios, de extraordinar, ne apare drumul pe care l-am parcurs! În acest interval de timp, pornind de la crezurile sale patriotice și ținând seama că un progres real al țării, o independență adevărată nu pot fi făurite fără o economie puternică și modernă, partidul a promovat politica de industrializare socialistă, singura în măsură să dea un nou orizont și o nouă forță ascensiunii națiunii.

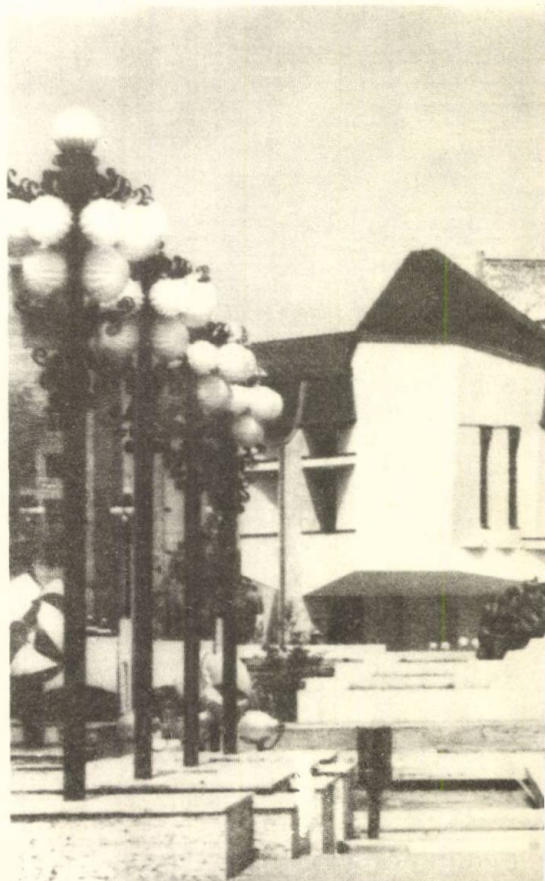
Potrivit condițiilor care ne sînt proprii, industrializarea — principala pîrghie care ne-a permis să punem bazele tehnico-materiale ale socialismului, să le consolidăm și apoi, după Congresul al X-lea, să edificăm societatea socialistă multilateral dezvoltată, pregătind condițiile trecerii treptate la comunism — întruște cîteva atribute distincte: un ritm înalt de înaintare, un accent continuu pe ramurile purtătoare ale tehnicii de vîrf, o tendință salutară de a cuprinde toate zonele țării. În ceea ce privește ritmul — peste 11 la sută în actualul cincinal, superior prevederilor planului — el este considerat printre cele mai ridicate din lume, permițînd industriei

noastre să ajungă la o **producție globală de 34 de ori mai mare decît cea a anului 1938.** Vorbînd despre ramurile care dau nota specifică profilului industriei naționale, trebuie să arătăm că ele sînt reprezentate de metalurgie, energetică, chimie, tot atîtea domenii în care tehnică și tehnologiile moderne proliferază cel mai viguros. Cît despre amplasarea în teritoriu, această cerință a dobîndit o expresie clară la Congresul al XI-lea, cînd s-a formulat acest obiectiv fără echivoc: **în fiecare județ să se realizeze o producție industrială în valoare de cel puțin 10 miliarde lei.** Industrializarea socialistă a fost pîrghia principală a sporirii produsului social

brut și al venitului național, oferind totodată crearea a 2,3 milioane de noi locuri de muncă în cursul ultimului deceniu. În aceeași perioadă, urmare a aceleiași politici de sănătoasă orientare a direcțiilor pe care evoluează economia națională, **au apărut pe harta țării 53 orașe noi**, ajungându-se ca aproape jumătate din populația țării — dublu decît în 1948 — să trăiască în mediul urban. Ne aflăm astfel în fața unei mutații profunde, cu mari rezonanțe în viața socială, un jalon care marchează evident distanța de la România antebelică — țară cu o economie în care industria era într-un stadiu incipient — precar. În același timp, fundamentată pe nevoia de a valorifica superior materiile prime de care dispunem, orientată spre domeniile care pot fructifica deplin vocația tehnică a poporului, politica economică promovată de partid — atît de temerară în deschideri — a îmbrățișat în chip generos și agricultura, ca ramură tradițională, organizată însă pe baze cu totul noi. Ea a căpătat astfel un profil modern, de un mare randament, fiind — de fapt — prima beneficiară a înfloririi industriei. Dotarea de prim rang a agriculturii noastre a condus-o spre dimensiuni ce păreau de neatins cu mai puțin de patru decenii în urmă. Valorile înscrise de producția de cereale, de plante tehnice, în viticultură, pomicultură și zootehnie arată că și în agricultură — considerată o ramură economică de creșteri mai lente și de mai anevoioase acumulări — s-a impus același dinamism ce caracterizează întregul efort de construcție socialistă a țării. E suficient să arătăm că **între 1966—75, producția medie de cereale a fost**

de 14.200.000 tone, cu 42 la sută mai mare decât în deceniul anterior, creșteri și mai substanțiale fiind prevăzute pentru actualul cincinal. Toate acestea demonstrează sănătatea și prosperitatea economiei noastre, având urmări firești în creșterea venitului național, creînd condiții pentru aplicarea unui program de creștere sistematică a nivelului de trai al oamenilor muncii. Căci, așa cum arăta secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu: «**Partidul nostru face totul pentru ca, pe măsura creșterii forțelor de producție, a avuției naționale, să alocăm o parte însemnată pentru bunăstarea poporului — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm în România și care pune pe primul plan omul și necesitățile sale, bunăstarea și fericirea poporului, a națiunii noastre socialiste.**» Numai în 1976, pentru satisfacerea nevoilor sociale ale întregii populații (sănătate, învățămînt, cultură etc.) s-au alocat de la bugetul statului **peste 55 de miliarde lei, de 2,6 ori mai mult decât în 1965.** Iar comparînd datele recensămintelor din 1966 și 1977, se poate vedea că populația a crescut cu 12,9 la sută în

timp ce numărul locuințelor — cu 18,5 la sută, urmînd ca **în actualul cincinal să fie construite peste 1.000.000 de noi apartamente,** aproape tot atîtea cit în cele trei cincinale anterioare. Față de 1965, populația dispune în prezent de 5,5 ori mai multe televizoare, de 5 ori mai multe frigidere, de 13 ori mai multe autoturisme. Sînt cifre mai mult decît elocvente, atestînd fără putință de tăgadă creșterea veniturilor oamenilor muncii, continua modelare spre mai bine a calității vieții. Toate acestea confirmă justetea politicii Partidului Comunist Român, a măsurilor inițiate de secretarul său general, privind valorificarea cît mai deplină a întregului potențial material și uman de care dispune țara noastră, spre binele și în folosul întregului nostru popor.

Acești ani minunați, modificînd substanțial, în sens profund progresist datele existenței materiale a oamenilor, și-au pus decisiv pecetea și asupra fizionomiei lor spirituale. S-a instituit un climat de certitudine în care omul poate gîndi eliberat de constrîngerii materiale și servituți psihologice și sociale la destinul obștei, la propria sa devenire, în cadrul larg al evoluției colectivității. Tocmai de aceea, acești ani denși au devenit epoca celor mai vii și mai avîntate elanuri civice,

epoca unor acte de conștiință de mare frumusețe. Devotat obștei, angajat în împlinirea idealurilor ei, omul se poate întoarce, cu aceeași optică neînținată de tare sociale și spre sine, își poate privi în chip creator propria modelare.

În această lumină — a dezvoltării armonioase a personalității umane, a satisfacerii tot mai depline a nevoilor materiale și spirituale ale omului — se înscrie, firesc, și fenomenul turistic, cu toate consecințele sale deosebite pe plan social-cultural. A călători, a cunoaște frumusețile țării și ale lumii — a înceta să mai fie doar apanajul unei elite, turismul devenind un amplu fenomen de masă, practicarea lui — în forme și modalități multiple — fiind astăzi la îndemâna oricui.

Acest caracter de masă dă dimensiunile actuale și de perspectivă ale turismului românesc, prefigurând constituirea acestei activități ca o ramură importantă a economiei naționale. Un salt calitativ și cantitativ deosebit de marcat s-a produs încă din cincinalul trecut, când de la 2 miliarde

lei realizate în 1970 s-a ajuns la 10 miliarde lei în 1975. Creșterile au fost — pe același parcurs — de 2,7 ori în alimentația publică, de 3,3 în activitatea de turism internațional și de 3,5 ori în turismul intern. Ritmul anual al creșterii a fost deosebit de înalt: 19 la sută, dovedind dinamism și eficiență, turismul antrenând dezvoltarea unor ramuri și subramuri ale economiei naționale.

Documentele celui de al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român, definind direcțiile principale ale dezvoltării economico-sociale a țării noastre în actualul cincinal, au stabilit pentru perioada 1975—1980, sarcini deosebite pentru turismul românesc: **«Se va acționa pentru modernizarea bazei materiale a turismului și, îndeosebi, pentru dezvoltarea stațiunilor montane și de tratament. Vor fi extinse și îmbunătățite prestațiile de servicii în toate zonele turistice»**. Concret, aceasta înseamnă că, în condițiile unei creșteri cu 25 la sută a bazei materiale și a sporirii cu 65 la sută a numărului de lucrători, **veniturile realizate de turism vor atinge — în 1980 — 18 miliarde de lei.**

Însă mai ales, citind dincolo de aceste cifre, vedem marile ciștiguri — cele de ordin spiritual. Turismul — devenit, cum spuneam, un fenomen de întinsă arie socială, a cărui dezvoltare e facilitată de însăși bunul mers și continuul progres al societății noastre — se consolidează ca un mare act de cunoaștere, ca un mod de educație patriotică. A cunoaște țara tot mai profund, în chip nemijlocit, înseamnă a o iubi tot mai mult, pînă la acea identificare interioară cu marile valori materiale și spirituale pe care ea le-a produs și le-a conservat dealungul veacurilor, identificare ce este însăși substanța adevăratului patriotism.

**MIHAI CREANGĂ
ION PAVELESCU**

Primăvara în România

Primăvara în România începe cu un viuet ușor, viuet îndepărtat și surd al unor munți ce-și mărturisesc melancolic vîrsta lor fără timp, scuturi de piatră în calea vîntului care coboară spre Dunăre, întîmpinînd păsările de miază-zi și navele Mării Negre.

Atunci chiar dacă nu cunoști limba acestei țări vei înțelege graiul murmurat al copacilor din pădurile fără margini cînd printre stînci solitare răsare cerbul bătrîn scuturîndu-și coama și purtînd luna nouă în coarnele lui și vei trăi o clipă viața legendară a unor popoare trecute, și vei pătrunde în tainele unor bogății prea puțin cercetate.

Dacă vrei să uiți ori să-ți aduci aminte, urcă spre nord și bate noaptea la porțile mînăstirilor Bucovinei, unde mitologia europeană își are unul dintre altarele ei. Acolo vei parcurge în vis vremuri de măreție necunoscută și vei auzi foșnind fluturii verzi ce se deșteaptă pe crengile unor arbori sacerdotați pregătind ritualul lui Aprilie, zeul misterios și nestătornic, venind mereu din altă parte cu soare generos și cu dezlănțuiri violente pe crestele înalte unde se îngîină lumina și umbra. Asemenea lui Iacob vei urmări turmele în somptuoase amurguri și vei urca halucinante scări între nori și valuri de ceață, printre singurătăți înfrîntoare unde tăcerea e muzică și toate lucrurile capătă formele gîndului tău. Poate că vei surprinde și una dintre furtunile primăverii care schimbă pielea șerpilor și însufleșesc brazii penapi ai acelor tînuturi, una dintre furtunile clare, izbucnire de lumină vijelioase și crude ca mugurii, beție tandră și regeneratoare. Poate că vei întrezări pe stînci viortii și horatice, capra neagră cu magnificența ei de statuie ciudată, deasupra abisurilor unde se ascund zăpezi agonice și duhuri exilate. Poate că vei auzi cîntînd cocoșii sălbatici în faptul zorilor, vei auzi cîntecul lor de nebunie, de dragoste și de moarte la hotarele nopților primăverii pe fundalul de murmur și de neguri palide al spațiilor carpatine vrăjite de Eminescu, de Sadoveanu, de Blaga...

Mergi și închină-te acelor solitudini și învață religia lor de vigoare și farmec.

Sau dacă sufletul îți e însetat de pustiu și de spații orizontale, coboară la șes și intră în frisonanta împărțire a Deltei unde pămîntul e galbenă, cenușie și verde. Acolo, printre țipetele tulburătoare ale păsărilor, lănci sonore ce sfîșie vîzduhul pe decindea încremenită într-un ev al germinațiilor originare, liniștea curge despletită pe canale și brațe rătăcite în stuf, liniștea își schimbă primăvara culorile și pune imenselor lacuri un nimb enigmatic. Cuvintele sînt rare și prelungi, sunete ce dizolvă graiurile și lumecă peste nemișcarea circulară a apelor, oamenii sînt tăcuți și puternici, fiarele sînt ca într-un absurd și fabulos bestiar medieval iar în ochii sticloși a neamurilor de pești se rotesc spaimile începuturilor. Înalte și fâlnice, peste întinderi oarbe și grinduri trezite din monotonia lor hibernare, morile de vînt par supraviețuitoarii unui diluviu fantastic și stau gata să macine nisipurile purtate de virtuți peregrine, dunele călătoare ca niște miraje pierdute la orizont. Îți vei aduce aminte că țara aceasta e România cînd vei vedea farul Sulinei clipind la întîlnirea Dunării cu marea, paznic inmemorabil și simbolic al drumurilor acvatice, bornă iluminată în golul dintre valuri și stele.

Și vei iubi primăvara, prietene. Vino, oricine-ai fi.

J.E. Baconsky

mari
rememorări

60 DE ANI DE LA ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA **ALBA IULIA**

Remember.

„Marea adunare populară de la Alba Iulia care a proclamat unirea Transilvaniei la patria mamă, uriașele manifestări organizate de masele populare din toate provinciile românești au consfințit voința de unire a întregii noastre națiuni. Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gânditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român”.

NICOLAE CEAUȘESCU

■ Silit de împrejurările istorice ca secole de-a rândul să viețuiască în unități politice separate și sub stăpîniri străine, poporul român și-a conservat atributele personalității sale, și-a afirmat permanent voința de a trăi liber într-o țară așezată în granițele și drepturile ei.

■ Asigurînd de-a lungul timpului, peste hotarele artificiale, o permanentă circulație de valori materiale și spirituale, afirmînd comunitatea de origini, limbă și cultură în creația populară dar și în truda cronicarilor, românii, nu de puține ori și-au înmănușiat forțele împotriva amenințării dușmane. Unirea din 1600, simbol nepieritor înscris în cronică țării, a jalonat istoria modernă a României: anul revoluționar 1848, unirea din 1859, cucerirea independenței de stat.

■ În condițiile exercitării și înăsprii dominației străine, în Transilvania, lupta națională a românilor a continuat pe scară ascendentă. În 1881, la Sibiu se constituie Partidul Național Român care va avea un rol important în coordonarea eforturilor naționale, «Tribuna» exercitând un rol important în acțiunea de mobilizare a energiilor românești în opera de pregătire a condițiilor necesare desăvîșirii statului național unitar român. Ideile memorandiste constituie făclia care a continuat să însuflețească inimile și mințile apărătorilor demnității poporului român în zorii veacului nostru.

■ 1914 — izbucnirea primului război mondial. Față de politica de neutralitate a guvernului român adoptată de consiliul de coroană, opinia publică românească, indiferent de orientările politice ale vremii, năzuia fierbinte spre realizarea idealului național de unitate și independență. Un lider al acestei orientări, Nicolae Filipescu, mărturisea în octombrie 1914: «Dorința mea e să intrăm în acțiune indiferent de timp și de împrejurări... alături de Franța, de Rusia și de Anglia, cu toate perspectivele de a ne îndeplini idealul național».

■ Încă din primele luni ale războiului unii dintre fruntașii transilvăneni, ca V. Lucaciu și Octavian Goga, au trecut munții în România pentru a-și asigura libertatea de acțiune împotriva monarhiei habsburgice. În 1915 se aflau în România aproximativ 20.000 de români care au refuzat să lupte în armata austro-ungară, pentru o cauză străină lor, ei alăturându-se manifestărilor organizate de Liga culturală.

● La Congresul extraordinar al «Ligii culturale» din 14 decembrie 1914, care a ales ca președinte pe Vasile Lucaciu, și ca secretar pe Nicolae Iorga, s-a hotărât transformarea acestei organizații culturale în «Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor»: «unitatea culturală fără unitatea politică nu are nici o cheazășie. Pentru păstrarea unității culturale ni se impune unitatea politică...»

■ Idealul înfăptuirii unității naționale depline a mobilizat pe românii de pretutindeni: cei peste 120.000 de români transilvăneni, bănățeni și bucovineni din armata austro-ungară aflați în diferite lagăre rusești organizează o campanie pentru încadrarea lor ca unități naționale în armata română, fiind gata să lupte pentru eliberarea familiilor lor și căminelor lor. Primele batalioane fiind primite cu entuziasm la Iași în 1917. Imigrații pe pământul Americii și tinerii trimiși la studii care nu se puteau întoarce în patrie s-au înrolat în rândurile armatelor statelor aliate cu România.

■ Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale în fruntea lor fiind intelectuali de frunte ca Nicolae Iorga, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, M. Sadoveanu, dr. I. Cantacuzino, activitatea Consiliului național român de la Paris condusă de Tache Ionescu, Nicolae Titulescu, Traian Vuia, participarea întregului popor la cauza unirii, exprimau actul de voință al întregii națiuni.

■ Începînd din luna septembrie 1918, prăbușirea puterilor centrale era iminentă trupele germane și austro-ungare suferind înfrîngeri pe toate fronturile. După ocuparea Bulgariei de către trupele Antantei, România anulează pacea impusă de Puterile Centrale la București și decretează a doua mobilizare.

■ Întrunit în ședință și examinînd situația politică, la 25 septembrie, Comitetul Central al Partidului social-democrat român din Transilvania și Ungaria apreciază că a sosit momentul să se acționeze în vederea unirii în luptă a tuturor forțelor poporului român și în consecință decide să stabilească contacte cu partidul național român.

■ «Ne vom gândi la noi, la urmașii noștri la drepturile noastre, la libertatea noastră. Ne vom spune voința noastră nestrămutată așa cum s-a oțelit aceasta în cursul veacurilor de grea cumpănă... Dar n-avem să ne gândim numai la noi... Sîntem datori în aceste zile mari să ne gândim și la cetățenii noștri de altă limbă și lege, care de aici înainte vor fi chemați să împartă cu noi binele și răul». («Drapelul»).

■ 15/28 noiembrie 1918 la Cernăuți are loc Congresul reprezentanților populației din Bucovina care hotărăște unirea Bucovinei cu România.

■ Românii din Transilvania pregăteau marea adunare de la Alba-Iulia. Consiliile naționale locale convocau adunări populare în care toată obștea românească își alegea delegații care să-i reprezinte hotărîrea lor de unire a tuturor românilor. «În această hotărîre a noastră — declarau locuitorii din Hărman — așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi cei de față și tot ce va înălța pururea pe fii și nepoții noștri».

■ Anunțînd programul Adunării naționale, Comitetul organizatoric adresează următorul apel: «Frați români, locul cel mai istoric al neamului vă așteaptă cu brațele deschise, veniți deci să-l atingeți cu pasul nostru, ca să simțiți fiorul ce l-a mișcat odată pe marele voievod cu numele de arhanghel, pe marii Horia, Cloșca și Crișan, pe craiul munților Avram Iancu și pe toți cei care au început și lucrat la realizarea visului de veacuri pe care noi cei de azi îl vedem ca pe răsăritul cel mai strălucit al celei mai senine zile a neamului românesc». («Românul»)

■ „Trenurile care sosesc din toate colțurile Ardealului și Banatului varsă mulțime mare de oameni pregătiți de sărbătoare. Zăpada proaspătă, căzută astă-noapte este călcată în picioare. Nici un loc nu se mai află în tot orașul. Mulțime nesfîrșită de țărani în straie albe și curate împodobiți ca ramură de brad, cu panglici tricolore și cu steaguri» (Dr. Dominic Stanca).

■ 30 noiembrie 1918... Prof. Vasile Goldiș citește: «Punctul 1. Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, adunați prin reprezentanții lor, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de ei cu Regatul român».

«Nu cu regatul ci cu România!» — intervine unul dintre socialiști.

«Păi nu e totuna? — a întrebat Vaida.

«Nu e totuna: regatul poate fi trecător România este veșnică» (Tiron Albani)

...1 decembrie 1918 Alba-Iulia, îmbrăcată în strai de mare sărbătoare, intra — pentru a cîta oară? — în istoria acestui popor. După o noapte de viscol și grea, natura ne-a dăruit un soare strălucitor. Albul zăpezii de pe clădiri și străzi scoate și mai mult în evidență miile de steaguri tricolore.

Ca într-o procesiune solemnă, coloanele fără sfîrșit ale poporului se îndreptau spre Cîmpul lui Horea sau spre sala Unirii trecînd prin poarta lui Mihai Viteazul.

Din imensa mulțime adunată ca să participe la marele eveniment se desprindeau cete de deputați și invitați care aveau nobilul mandat de a hotări pentru totdeauna soarta poporului român de curînd eliberat de sub crunta stăpînire a unei împărății absolutiste. Sala Cazinoului militar s-a dovedit prea mică pentru a cuprinde pe toți invitații. Mulți au trebuit să rămînă pe dinafară.

Fundalul sălii era decorat cu drapelele statelor eliberate din fostul imperiu austro-ungar. La mijloc mai sus, strălucea figura impunătoare a lui Mihai Viteazul iar mai jos cei trei martiri din 1785: Horea Cloșca și Crișan. În față, mesele prezidiului la care au luat loc membrii Consiliului Național Român Central". (Tiron Albani).

■ ...ora 10... Marea Adunare, deschisă de dr. Ștefan Cicio Pop, președintele Consiliului Național Român Central, tribunalul memorandist amintește că «națiunea română la toate evenimentele mari istorice în trecut, și astfel și astăzi, s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale. Salutînd pe toți cei prezenți, salutînd adunarea liberă a tuturor românilor din Transilvania cu credința că aici se va pune «piatra fundamentală a fericirii neamului nostru românesc», declară adunarea drept «constituantă și deschisă».

■ „Începe apoi actul oficial. Are cuvîntul Goldiș, care citește de pe hîrtie ceea ce este scris în inimi. Nu voi relata ceea ce spunea Goldiș, căci fiecare cuvînt al lui reprezintă o bucăciță din timp. Și cînd răsună cuvîntul care este singura dorință a națiunii noastre române... se revarsă, din mii de guri cuvintele bucuriei: românii s-au unit. Un lanț s-a sudat între inimi. El nu poate fi sfîrșit... Ceea ce a urmat ni se pare un vis. Stafetele călări duc știrea. Răsună trimbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acum în joc. S-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat" (Emil Isac în interviul acordat ziarului maghiar «Kolozsvári Hírlap»)

■ Cînd bătrînul preșident George Pop de Băsești pune întrebarea dacă Adunarea Națională primește proiectul de rezoluție înfățișat, întreaga sală izbucnește în urale și aclamații, care atestă că Unirea «este pentru toate veacurile pecetluită. Se dă citire listei propuse pentru a forma Marele Sfat Național compus din 250 de membri din care urma să se alcătuiască un guvern provizoriu

■ După ce întreaga adunare intonează imnul național «Deșteaptă-te române!», G. Pop de Băsești suspendă ședința pentru a putea fi aduse hotărîrile luate și la știrea zecilor de mii de români care așteaptă pe cîmpul lui Horia vestirea lor.

mari rememorări

■ Aprobarea celor 1228 de delegați a fost întârziată pe Cîmpul lui Horea, de glasul a peste 100.000 de oameni, în acordurile imnului «Pe-al nostru steag e scris unire!». Evocînd acest moment memorabil Alexandru Vlahuță, la câteva zile, avea să scrie:

„Mari au fost suferințele pe care le-am îndurat, dar mare este și răsplata jertfelor noastre. Poate că niciodată n-a încăput atîta fericire între hotarele țării ce s-a chemat cîndva «Dacia Felix»”.

■ 6 ianuarie 1919 — Consiliul Național sîșesc întrunit la Mediaș arată că avînd «convîngerea că aici se îndeplinește un proces de importanță istorică, poporul sîșesc întemeiat pe dreptul de liberă dispunere declară alipirea sa la Regatul Român și salută frățeste poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național... Aderăm la hotărîrile Adunării Naționale (de la Alba-Iulia — n.n.) și ne exprimăm nădejdea și dorința ca și ceilalți conaționali să se alipească».

■ Populația șvabă din Banat trimite conferinței de pace din Paris o declarație prin care cere ca Banatul să fie alipit României: «Declarăm sincer că de la națiunea română așteptăm îndeplinirea aspirațiilor noastre, în miinile ei depunem soarta noastră». Întruniți în Congresul de la Timișoara, din august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor la România, considerînd că hotărîrea de la Alba-Iulia este o cheazășie pentru dezvoltarea lor etnică și culturală.

Adunarea de la Alba-Iulia a avut un larg ecou și în sinul populației maghiare din Transilvania. Forțele progresiste, potrivnice politicii de aspirare națională a claselor stăpînitoare care legaseră soarta poporului maghiar de monarhia habsburgică și de Imperiul German, căutau perspective reale de dezvoltare democratică alături de poporul român.

■ «Voința unanimă care a biruit la Alba-Iulia a zguduit și a dărimat ultimul hotar, ultima rămășiță din granițele cu care lunga tiranie a istoriei a spintecat veacuri de-a rîndul ființa neamului întreg în țara lui» («Dacia» — București).

■ Marea Unire nu a aparținut unei clase, ea a constituit scopul și acțiunea întregii națiuni române. Combătînd opiniile unor doctrinari ai timpului Vasile Goldiș nota: «Cu voie ori fără voie se face confuzie afirmîndu-se că Adunarea Națională de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918 ar fi fost un fel de congres al Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania. Absolut fals. Adunarea de la Alba-Iulia a fost adunarea națiunii române din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș.

■ Conferința de Pace de la Paris — 1919. România participă ca țară care făcuse în război supreme sacrificii umane și materiale, își respectase obligațiile asumate, eroismul românilor în lupta pentru desăvîrșirea unității statale și naționale fiind apreciat și recunoscut.

Ea aducea spre recunoașterea oficială a acestui for internațional hotărîrile istorice proclamate solemn și definitiv în adunările reprezentanților poporului român.

Conferința trebuia să dea consacrare juridică noului statut teritorial și politic, prin recunoașterea de către marile puteri a principiului autodeterminării naționale și a dreptului legitim al poporului român la unitatea națională și statală. «Distrugearea dublei monarhii era un fapt împlinit înainte chiar ca guvernul imperial să fi semnat, la 3 noiembrie, armistițiul de la Villa-Giusti. Această distrugere a fost realizată prin voința popoarelor... Conferința de pace nu face altceva decît să înregistreze rezultatele obținute» (P. Renouvin, *Histoire des relations internationales*, vol. 7 Paris, 1958, p. 114).

■ 18 decembrie 1919 — Saint-Germain — România semnează tratatul de pace cu Austria care recunoaște unirea Bucovinei cu România.

■ 4 iunie 1920 — La Trianon este semnat de către dr. I. Cantacuzino și N. Titulescu tratatul de pace cu Ungaria care recunoaște unirea Transilvaniei cu România. Adunarea Deputaților și Senatul României au ratificat tratatul în august.

«Tratatul de la Trianon apare tuturor românilor, și îndeosebi celor din Ardeal, o consfințire a unui ordin de drept mult mai redusă decît aceea pe care veacuri de conviețuire și suferințe comune au săpat-o în conștiința istorică... Această reacție instintivă constituie cel mai frumos omagiu adus Conferinței Păcii și cea mai strălucită mărturie a permanenței operei ei» (Nicolae Titulescu)

În răspunsul la documentația delegației ungare A. Millérand, președintele Conferinței de Pace nota: «Voința popoarelor s-a exprimat în zilele de octombrie și decembrie 1918, cînd dubla monarhie s-a năruit și cînd populațiile de mult timp oprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi, cehoslovaci. Evenimentele care s-au produs la această epocă constituie tot atîtea mărturii noi despre sentimentele naționalităților pe vremuri subjugate».

■ Marile îndepliniri ale anului 1918 — expresie vie a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra sa strămoșească au jalonat coordonatele politicii externe românești din deceniile următoare:

«Alcătuirea statului românesc național nu este un dar, rezultatul unor conferințe internaționale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român» (Nicolae Ceaușescu) U

Grupaj alcătuit de GHEORGHE CONSTANTIN

ROMÂNIA

ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

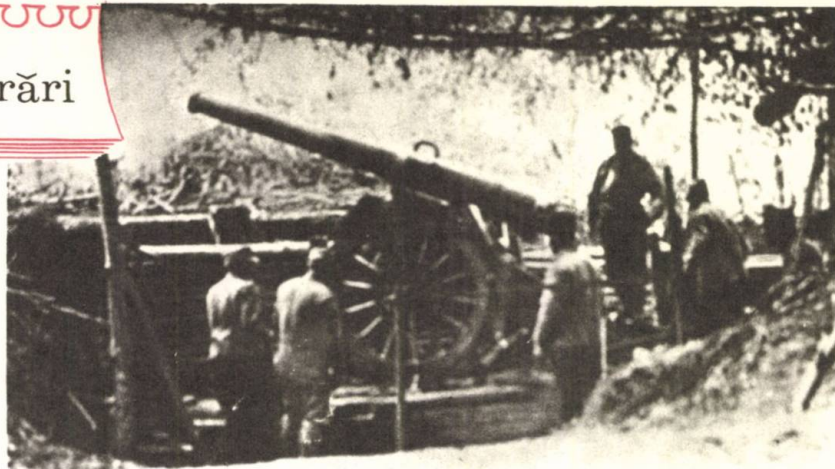
În literatura istoriografică și, nu mai puțin, în vorbirea oamenilor de rând, primul război mondial a fost denumit, aproape invariabil, războiul cel mare. Multă vreme n-am înțeles care anume erau criteriile ce puteau să motiveze din partea noastră, a românilor, o atare ierarhizare. Dar într-un articol al lui Liviu Rebreanu, inclus de el în ediția de început a volumului «Amalgam», se aduc dintr-o dată, în sprijinul acestei aserțiuni, două argumente copleșitoare: suferința imensă îndurată de poporul nostru în acești cumpliti ani și rezultatul ei, convertit în realizarea secularului vis al unirii cu patria-mumă a tuturor provinciilor subjugate. Elementelor de ordin moral și politic le putem adăuga și pe cele de natură strict militară. Fără precedent prin privațiunile pe care ni le-a impus, marcând înfăptuirea unui ideal național, de la care n-am abdicat niciodată, în pofida a «peste șapte secole de oprire» (Blaga) prilejuind fapte de arme care au confirmat strălucit calitățile strategice și vitejia românilor, războiul de la 1916—1918 a fost, într-adevăr, una dintre cele mai dure probe la care am fost supuși în întreaga noastră istorie și, prin aceasta, și-a câștigat dreptul de a fi numit «cel mare».

O OPTIUNE NEAȘTEPTATĂ ȘI DECEPTIA BĂTRÎNULUI MONARH

Lumea se pregătea de mult de război. Făcînd o radiografie a deciziilor din august 1914 și conchizînd că ele se înfățișează ca un amestec monstruos de iresponsabilitate și de orgoliu șovin, scriitoarea americană Barbara Tuchman crede că aici își au originea acele hotărîri fatale care au costat milioane de vieți omenești și au dus la distrugerea unor imense valori materiale. Se zice că, citind cartea sa «Tunurile din august», fostul președinte al Statelor Unite, John Kenedy ar fi fost extrem de emoționat, ceea ce l-ar fi determinat să procedeze cu maximă moderație în timpul cunoscutei crize a rachetelor, din Cuba. Toată lauda noastră în legătură cu lecturile lui Kenedy. Dar adevărul despre primul război care a cotropit lumea e mult mai simplu și mai prozaic. El a fost dezvăluit, cu cunoscuta-i ascuțime, de Lenin și trebuia acceptat sub forma acestui raționament care dă acoperire unei dramatice realități economico-sociale: capitalismul intrase în faza sa imperialistă, iar imperialismul conține în propria sa structură pericolul războiului, așa cum norul este purtătorul fulgerului vestitor de furtună. Rezultat dintr-o radiografie lucidă, diagnosticul sugerează exact sursa care alimenta rivalitățile generatoare de conflicte ireconciliabile. Condminiul anglo-francez, instituit asupra lumii, și la care se asocia, prin tradiție, Rusia, era amenințat, mai ales după războiul de la 1870—1871 de forța în continuă creștere a Germaniei care, bizuindu-se și pe comuniunea de interese cu Austro-Ungaria, cerea ceea ce ea numea «un loc sub soare», adică reîmpărțirea lumii. Această stare de lucruri, în care zadarnic s-ar fi căutat căi de împăcare și punți de înțelegere, a determinat o timpurie polarizare în blocuri militare: «Tripla înțelegere» și «Tripla alianță». «Triple», e un fel de a spune căci, îndată după constituire, aceste tabere au pornit o furibundă cursă după aliați atrăgînd, fiecare, o serie de state mai mici în fața cărora s-a fluturat perspectiva de a participa la dictarea condițiilor în calitate de învingătoare. Ceea ce a urmat, incredibila cursă a înarmărilor, fluxul și refluxul demonstrațiilor de forță, chiar atentatul de la Sarajevo, focosul ce a detonat imensa cantitate de explozibil adunată, într-o logică a evenimentelor.

Se însumează mai puțin acestei logici și, la drept vorbind, ne apare chiar bizară peste ani, orientarea inițială a României. Printr-un tratat secret, datînd din 1883, ne alăturăm «Triplei alianțe», adică puterilor așa numite centrale — Germania, Austro-Ungaria — de care ar fi trebuit să ne despartă totul, căci ele se opuneau în primul rînd realizării dezideratelor noastre naționale. Doi au fost, se pare, factorii care au condus la o poziție atît de surprinzătoare: teama endemică de Rusia țaristă și voința regelui Carol I care vedea în acest act încununarea întregii sale domnii. Vom nota, în treacăt, că aderarea la coaliția puterilor centrale și-a pus amprenta pe întregul nostru sistem de instruire și înarmare. Nu s-a creat un corp special pentru luptă în munți pentru motivul că o asemenea eventualitate era ab-initio exclusă. Și nu s-au prevăzut în dotare armele, în special tunurile, specifice acestui gen de relief.

Aceasta era situația cînd în vara lui 1914 războiul a izbucnit și a cuprins cu flăcările lui în scurt timp aproape întregul pămînt. Cînd declanșarea lui a devenit certă, la 3 august 1914, Carol I a procedat la cel mai firesc dintre gesturi: și-a adunat sfetnicii, a scos din sertar textul tratatului și, scrupulos, a demonstrat că nu aveam altceva de făcut decît să declarăm război dușmanilor Germaniei și Austro-Ungariei. Să declarăm cu orice preț, chiar cu prețul sacrificării străvechilor aspirații ale întregirii neamului. Dar pledoaria sa a răsunat straniu — și ce tulburare trebuie să-l fi încercat — ca o predică în deșert. Cu excepția lui P. P. Carp, care și-a dat pe loc și zgomotos asentimentul, toți ceilalți demnitari, deși înțelegeau starea de spirit a regelui, au rămas surzi la toate motivele încer-

Gata de luptă

cate de el. Fără a intra în alte detalii, să arătăm că celebrul consiliu de coroană de la Sinaia, convocat pentru o sonoră declarație de război, s-a încheiat cu o înțeleaptă enunțare a neutralității, din inexistența unui casus belli valabil, prezumtivii noștri aliați fiind agresorii și nici decum victima unui atac. O atitudine similară adoptase, de altfel, și Italia și pe aceleași temeiuri. A fost cea mai cruntă decepție pe care a încercat-o vreodată Carol I. Peste câteva luni el închidea ochii înțelegând, probabil, în ultimul ceas, că între el și poporul român, care părea atât de docil, nu exista, de fapt aproape nici o afinitate.

DOI ANI DE NEUTRALITATE ȘI O INVITAȚIE SUB FORMĂ DE ULTIMATUM

Au urmat, pentru România, doi ani de neutralitate. Doi ani în cursul cărora, balanța războiului s-a înclinat, cînd înspre o tabără, cînd înspre cealaltă, niciodată însă decisiv. Politica de menținere în afara conflagrației a întrunit, virtualmente, cel puțin în faza inițială, consensul tuturor claselor și păturilor sociale. Mișcarea muncitorească din România, care se manifestase deschis ca o forță antirăzboinică și-și teoretizase această poziție în admirabilul manifest al lui Ștefan Gheorghiu «Război războiului», își continua, firesc, o linie de conduită de la care, spre deosebire de socialiștii din alte țări, nu se abătuse niciodată. Dar rămînînd neutri, noi românii nu înțelegeam să abandonăm nici o clipă crezurile naționale. Iată de ce, în tot cursul acestor doi ani, vom întîlni frecvente manifestări ale opiniei publice în favoarea unor acțiuni care să ducă la realizarea deplinei unități a neamului nostru. În această problemă s-au conturat două curente și, prin urmare, două poziții, diametral opuse. A existat un grup așa numit germanofil, dominat de personalitatea de mare autoritate a lui C. Stere. Exagerînd puțin pericolul disoluției în masa slavă, acest grup preconiza înfăptuirea unității naționale sub tutelă germană. Cunoscutul istoric Constantin Kirițescu a caracterizat destul de tăios, dar foarte adevărat, atitudinea acestor oameni politici conchizînd că ei semănau cu acei înși morbiți care se sinucid de frica morții. Celălalt grup, mai numeros și mai influent, a primit de timpuriu denumirea de antantofil. Aici se regăseau în primul rînd ardelenii refugiați de peste munți pentru a scăpa de represalii și de pericolul de a fi trimiși să tragă în proprii lor frați. Tînărul Octavian Goga, care se impusese în peisajul poeziei românești prin ale sale «Cîntece fără țară», Liviu Rebreanu, care bătea la porțile afirmării, eroul de la Grivița, Moise Groza, acum ajuns la gradul de general, venerabilul preot Vasile Lucaci, iată numai cîteva dintre personalitățile care dădeau relief acestei orientări. Pentru a spune tot adevărul, trebuie să arătăm că o poziție similară adoptaseră un tribun de talia lui Delavrancea, un istoric de prestigiu al lui Iorga și politicienii nu mai puțin notorii cum au fost Take Ionescu, I. G. Duca și alții.

Parcă pentru a amplifica și mai mult repulsia opiniei noastre publice față de cei ce subjugaseră Transilvania, puterile centrale se comportau — pe cîmpul de luptă și în zonele din spatele lui — cu o brutalitate care frizau neomenia și decăderea în sălbăticie. Întrînd în Belgia martirizată, trupele germane au distrus fără milă valori care aparțineau nu numai acestui popor ci și întregii omeniri. Cît despre aliații lor, austro-ungarii, ei nu pierdeau nici un prilej pentru a-și egala maestrul. La adăpostul legilor de război, își continuau opera de desnaționalizare a popoarelor din această, pe drept numită «temniță a Europei». Cu deosebire, românii erau ținta unor măsuri ce atingeau genocidul. Toți bărbații români din Ardeal apți și chiar mai puțin apți de luptă, au fost mobilizați și trimiși în prima linie, ceea ce nu s-a întîmplat cu cei unguri, care beneficiau de tot felul de scutiri. În același timp, contele Tisza a găsit că era momentul să aplice restricții în folosirea limbii materne, desființînd nenumărate școli și urmărind cu strășnicie pe cei ce nu se conformau ordinelor date de autorități. Astfel, opinia publică s-a solidarizat, în chip logic, cu năpăstuiții noștri frați de peste munți, cauza eliberării lor dobîndind însemnătatea unei cauze naționale generale. Poate că totuși, starea de neutralitate n-ar fi fost abandonată dacă n-ar fi intervenit un factor nou. E vorba de presiunile externe. Încă de la început, ele s-au exercitat de ambele părți. O rivnă cu totul aparte a depus în acest sens ambasadorul austro-ungar la București, contele Czernin, ale cărui intervenții pe lângă Carol I se pare că au precipitat sfîrșitul acestuia. În 1916, cînd alte aturi dăduseră greș și ceea ce mai putea apropia decizia era doar atragerea de noi aliați, cererile de intrare în acțiune s-au intensificat. Ele au luat, din partea Antantei caracterul unui veritabil ultimatum. Și anume, din imputernicirea Franței, Angliei și Rusiei, generalul Alexeev ne-a transmis franc: «Dacă România vrea să-și realizeze dezideratul național al unirii cu patria-mumă a ținuturilor de peste munți, ea trebuie să intre în luptă acum, ori niciodată».

Natura participării României la primul război mondial și împrejurările speciale care au determinat această participare sînt cu limpezime exprimate de către tovarășul Nicolae Ceaușescu: «Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cîmpire și de anexiune teritorială; cedînd presiunilor puterilor Antantei, cercurile conducătoare ale țării au hotărît intrarea în război alături de Anglia, Franța și Rusia care promiteau satisfacerea dezideratelor unității noastre naționale». Așa s-a ajuns, de la neutralitate, la intrarea în război: sub imperiul unui ultimatum. Un ultimatum care forța însă uși deschise, căci în forul interior al fiecărui român alegerea era de mult făcut și ea se conținea în versurile care fluturau, din gură în gură, ca o parolă: «Să trecem peste Carpați / Unde gem ai noștri frați».

O ACȚIUNE DE SACRIFICIU UNILATERAL

La 14 august 1916 România a declarat război Austro-Ungariei. Mecanismul de funcționare a alianțelor a determinat intrarea automată în acțiune, împotriva sa, a Germaniei, Turciei și Bulgariei. Prevăzînd această eventualitate, primul ministru și marele stat major insistaseră ca, în clipa în care armata română va începe lupta, să se declanșeze două ofensive, una pe frontul de răsărit, în Galiția, alta în sud, la Salonic. Chiar dacă acestea n-ar fi avut decît un caracter tactic, limitat, ele și-ar fi atins ținta, în sensul că l-ar fi obligat pe inamic să-și mențină trupele la fața locului, să nu deplaseze anumite unități pe noul front care se crease. În plus, Stavka (Înaltul comandament rus) se angajase să ia asupra sa apărarea frontului dobrogean. Reamintim aceste elemente pentru că fără ele e cu neputință să înțelegem evenimentele care au urmat. Vara se apropia de sfîrșit. Pline de entuziasm, unitățile române au trecut în Transilvania pe toate trecătorile Carpaților. Într-o scrisoare pe care ne-a trimis-o nu de mult, unul dintre veteranii primului război, colonelul în rezervă N. Pătrășcoiu, evocă astfel prima sa luptă. «Ca tînr sublocotenent de rezervă, comandam compania 7 din regimentul 18 Gorj. În după amiaza zilei de 14 august, aceasta se găsea în serviciul de siguranță la Poiana Mihai Viteazul. Am primit ordinul «pregătitor de marș» prin defileu, la punctul Vama Veche. Am plecat mai departe — după ce am primit toate cele necesare — și am ajuns la podul de fier de la Polatiște. Se lumina de ziuă. Aproape de pod, un gradat cu 4 oameni stăteau adăpostiți după o stîncă. Nu primiseră nici un foc de pușcă, nu văzuseră nici o mișcare. L-am luat sub comandă. După prima cotitură știam că este pichetul de grăniceri unguresc. Am trecut, prin apă, pe malul drept al Jiului. Am intrat în desîșul pădurii și, escaladînd stînci, am descoperit o grupă mică de ostași inamici așteptînd, pe șosea, ivirea noastră. Am ajuns, prin tîrire, la înălțimea ei și-am tras cu carabina de la 20 de pași. Pe loc a rămas un mort, doi au fost răniți iar unul s-a predat. Am continuat atacul gonindu-l pe inamic spre nord. Începeam eliberarea pămîntului românesc ce ne aștepta, chinuit, de secole».

Așa au fost forțate trecătorile. Trecerea lor a adus primele jertfe. A murit, ca un erou, căpitanul-poet Nicolae Vulovici. «De-o fi să mor, tu doamnă / Dă-mi o moarte ostășească / Un glonte-n floarea din chipiu / În lupte mă izbească». Și-așa s-a și întîmplat. A căzut, la trecerea Bucegilor și poetul suav Săulescu. Au căzut atîția și atîția ostași neștiuți. În cîteva săptămîni, a treia parte a Transilvaniei, cuprinzînd Secuimea, Brașovul, Făgărașul, Toplița, era eliberată. Pretutindeni, populația îi primea pe români cu flori și cu lacrimi în ochi. Cîrînd însă au început să apară defecțiunile. Profitînd de faptul că, în pofida celor hotărîte în comun, aliații nu făcuseră nici o demonstrație, nici în sud, nici în nord, că armata rusă se deplasa lent spre teatrul de război dobrogean, inamicul a concentrat mari forțe în dreptul Turtucaiei. Superiorității numerice i se adăuga o dotare mai bună în artilerie și în mitraliere. Bătălia care a început cîrînd, nu ar fi cunoscut deznodămîntul pe care-l știm, dacă nu s-ar fi produs și cîteva grave greșeli de conducere. Pentru apărarea acestui cap de pod care n-avea îndărătul său nici un pod, ostașii de rînd, gradații au săvîrșit minuni de eroism. Într-un memorial pe care l-am citit în manuscris, generalul Emilian Ionescu, povestește cazul căpitanului Feraru. Acesta comanda, la Turtucaia, o subunitate de artilerie. A tras pînă ce i s-au decalibrat toate piesele. Cînd, covîrșindu-l cu numărul lor, inamicii l-au înconjurat, a scos pistolul și-a descărcat

Tun greu,
spre poziția
de luptă

mari
rememorări

mari rememorări

Cîteva
din obiectele
personale
ale generalului
Mackensen

asupra lor încărcător după încărcător. Cu ultimul glonte și-a zburat creierii. A murit, dar nu s-a predat. Dat peste cap, frontul a fost stabilit pe linia Amzecea-Topraisar. Aici s-a afirmat întâia oară geniul militar al generalului Eremia Grigorescu care, în fruntea diviziei a 15-a a făcut minuni de vitejie și de iscusință strategică. Pentru redresarea situației din sud, la propunerea generalului Averescu, s-a organizat operația de la Flămînda. Era o acțiune extrem de temerară, care, bine susținută, ar fi dus la înconjurarea grupului germano-turco-bulgar și la zdrobirea lui. Din păcate, ea a fost abandonată în fașă. Între timp, dușmanul a adus forțe proaspete și pe frontul transilvănean. Blaga își amintește că operațiunea de ripostă s-a pregătit în zona Sebeșului. Aici au apărut prima oară bavarezii din corpul alpin. Intrarea lor în acțiune ne-a dezvăluit ce imensă greșeală săvîrșisem neinstruind trupe speciale pentru lupta în munți. Practic nu le puteam opune unități specializate căci corpul vînătorilor de munte s-a înființat abia în anul următor. Curînd s-au văzut clar intențiile austro-germanilor. Ei și-au concentrat forțele pentru o dublă lovitură: în munți și pe aliniamentul Dunării. Tot ceea ce puteam să facem noi, era să contra-atacăm. Un contraatac extraordinar a fost acela care l-a dat pe dușman peste cap la Jiu. Atunci s-a auzit întîi și-ntîi de cercetașa Ecaterina Teodorescu. Fiica unor țărani din Vădeni, ea n-a putut răbda să-și vadă plaiul natal pîngărit și, fără a ezita, a intrat în rîndul combatanților. Pe Jiul superior, la Lainici, a căzut colonelul Dragalina. Pe Olt, în prima linie, și-a găsit sfîrșitul generalul David Praporgescu. Venise toamna. O toamnă rece, rău prevestitoare. Germanii au forțat trecerea Dunării la Zimnicea. În munți, ei au rupt apărarea noastră pornind spre Craiova. Au luat și Brașovul. Aici s-a produs o emoționantă faptă de eroism colectiv. O subunitate de infanterie apăra cartierul Bartolomeu. Poziția ei a fost întoarsă pe ambele flancuri, apoi înconjurată. Se trăgea în români din toate părțile. Ei s-au dispus în apărare circulară și s-au apărat cu o îndîrjire de nedescris. Peste cîteva ceasuri, cînd focul a încetat, inamicul a intrat cu precauție în linia română. Nimeni nu mai era în viață. De atunci locul s-a numit «Tranșeea împușcaților». Germanii au încercat să răzbească și prin pasul Oituzului dar divizia lui Eremia Grigorescu, dislocată aici, i-a interzis accesul spre Moldova lăsînd pentru prima oară cuvîntul de ordine: «Pe-aici nu se trece». În legătură cu această deviză, mai bine zis, ca geneza ei, un veteran colonelul Eugen Costandache, ne atrage atenția că cel care ar fi formulat-o, ar fi fost colonelul Giperescu, comandantul brigăzii a 15 mixtă. «În ajunul luptei de la pîrîul Leșuntu, la 15 oct. 1916, ostașii de sub comanda colonelului Giperescu, au scris aceste cuvinte pe stînci, cu cărbune, ca o avertizare, pentru dușman, ca pe un legămint. pentru noi.» Are, desigur, mai puțină însemnătate cine a rostit întîi emoționanta deviză. Esențial este că divizia generalului Grigorescu a pus-o magistral în aplicare și prin aceasta i-a întărit, pentru vecie, eternitatea.

După străpungerea ambelor fronturi — atît a celui din munții meridionali, cît și a celui dunărean, marele stat major român a încercat o ultimă soluție pentru a-l fixa pe dușman în cîmpia română. El a creat, din trupele aduse de pe front și din rezervele teritoriale, un grup de manevră pe schema folosită de atîtea ori cu succes în războaiele napoleoniene. Misiunea trasată acestei forțe era aceea de a-l izbi pe inamic frontal și din flanc, de a nimici grosul trupelor și de a-l arunca peste Dunăre. În frumoasa sa carte «Pe Neajlov, într-o toamnă rece», generalul Emilian Ionescu descrie în amănunt acest dramatic episod. Întreaga campanie evolua tot mai nesatisfăcător. Dînd lupte grele, trupele româno-ruse s-au retras încet-încet spre Moldova. Frontul s-a stabilizat, la căderea iernii, pe o linie care începea în Delta, trecea pe la nord de Focșani și se prelungea, prin munți, pînă la Vatra Dornei. Începută ca o parte a unui ansamblu ofensiv, intrarea noastră în război, a căpătat, deci, caracterul unei acțiuni de sacrificiu unilateral, ea făcînd să slăbească presiunea de pe celălalte fronturi, îndeosebi pe frontul apusean, unde ambii combatanți știau că se va obține decizia.

DUPĂ O IARNĂ GREA, O VARĂ INCANDESCENTĂ

Iarna anului 1917 a rămas, în memoria celor care au trăit-o, ca un anotimp cumplit. În teritoriile ocupate, inamicul a organizat jefuirea sistematică a bogățiilor. Const. C. Giurescu își amintește că, atît capitala cît și celelalte așezări ce încăpuseră sub cizma teutonă, deveniseră un fel de eden pentru redresarea slăbănogilor. Prin rotație, toți cei lihniți de foame — penuria de alimente atinsese proxismul în tabăra puterilor centrale — veneau la noi să mănînce pe săturate, să se întremeze. Actelor de estorcare a avuțiilor, li s-au adăugat cele de vandalism.

La Constanța, statuia lui Ovidiu a fost prăvălită de pe soclu și aruncată în noroi. Un regim militar, sever, s-a instituit pretutindeni. «Pe ziduri — scrie Const. Kirițescu — au apărut lipite, ordonanțe; pe la răspîntii, tăblițele cu indicațiile necesare deplasării coloanelor ocupantului; firme cunoscute au fost date jos și înlocuite cu altele în nemțește care lămurau schimbarea destinației locului respectiv; pe străzi au început să patruleze soldați germani înarmați însoțiți de «vardiști» de-ai noștri dezarmați; clădirile instituțiilor publice sau casele mai încăpătoare au fost rechiziționate pentru instalarea autorităților militare sau a celor care urmau să administreze teritoriul ocupat.»

Sumbră, întunecată, a fost iarna lui 1917 și în teritoriul românesc neocupat. Autoritățile civile s-au retras la Iași. Literalmente peste noapte, dintr-un oraș cu 100.000 de locuitori, capitala Moldovei a ajuns un centru cu o jumătate de milion de oameni. Academicianul Iorgu Iordan, care a trăit aici în tot cursul acelor luni chinuitoare, își amintește cum au dispărut alimentele, cum au apărut, în schimb cozile interminabile, mizeria, tifosul exantematic.

Remarcabil însă este faptul că, în mijlocul atîtor restricții, poporul nostru — și aceasta aru că o lumină revelatoare asupra capacității lui extraordinare de a se regăsi — nu și-a pierdut cumpătul, n-a intrat în derută. Iarna lui 1917 a fost folosită febril pentru reorganizarea armatei și pentru lichidarea lacunelor din dotarea ei. Și într-un caz și în altul, s-a recurs la sprijinul și la sfatul aliaților, îndeosebi la Franța. Atît în Iași cît și în alte orașe din Moldova au apărut ofițeri francezi. Erau atît de dezorientați în ceea ce privește realitățile românești încît, transferindu-se de la Galipoli, din Asia Mică, veniseră în bluze pe un ger neiertător. Și cu toate că în rîndurile noastre domnea dezamăgirea, din cauza inactivității generalului Sarrail comandant lor, în timpul ofensivei germane — «Ah Sarrail, Sarrail, Sarrail / Noi ne batem și tu stai», se jeluie un cupletist — am sîrșit prin a-i accepta. Ne-au prins bine armele pe care le-au adus cu ei: mitralierele, mortierele grele. S-au dovedit a fi utile sugestiile generalului Berthelot, căruia soldații noștri îi spuneau cu simpatie «Taica Bertălău».

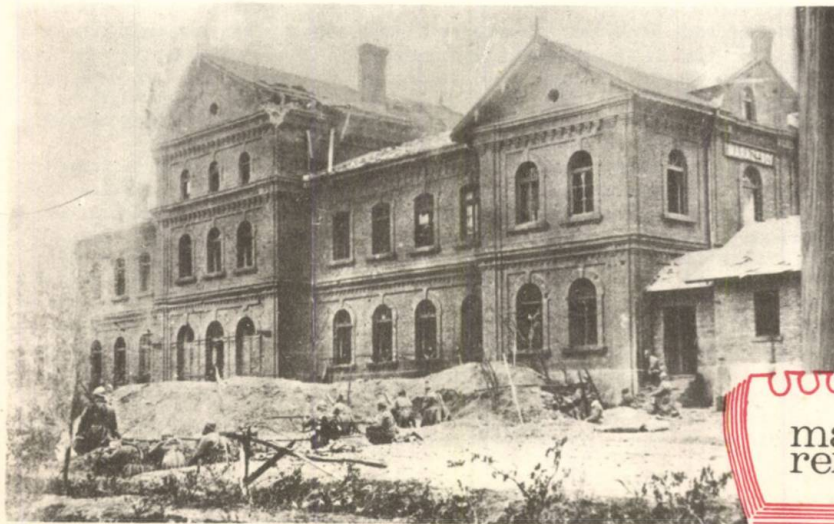
Regrupîndu-ne forțele, organizînd și instruind rapid două armate, puteam relua lupta cu alte nădejdi, cu alte temeiuri. Cu privire la operațiile posibile de întreprins, s-au dus discuții aprinse din iarnă, pînă la începerea verii. Ideea marelui stat major român era de a se întreprinde o mare ofensivă care să rupă frontul inamic în cîmpie, să-i întoarcă flancurile și să-l scoată din țară. La aceasta, generalul Averescu a replicat cu proiectul unei ofensive în munți, unde inamicul, deși bine întărit, n-avea o apărare eșalonată în adîncime și putea fi dat mai lesne peste cap.

Planuri mari se coceau și în tabăra dușmană. În vara lui 1917, Ludendorf, avizat asupra unei iminente ofensive franco-engleze, operase o retragere spectaculoasă, care făcuse ca pumnul advers să nimorească pur și simplu în gol. Încurajat de acest succes tactic, încurajat și de defecțiunile care apăruseră în rîndul trupelor ruse, sătule de război și preocupate, după revoluția din februarie, mai mult de chestiunile lor interne, austro-germanii erau hotărîți să lichideze rezistența română și să ajungă rapid în zonele bogate în provizii din sudul Rusiei. În acest scop s-a organizat un grup de izbire căruia i s-a indicat să execute o dublă lovitură: pe valea Susiței și la Oituz.

Astfel, după o iarnă atît de geroasă, vara promitea să fie fierbinte pînă la incandescență. Ea a debutat prin ofensiva de la Mărăști care a început la 9 iulie și a relevat calitățile excepționale ale armatei a doua și ale comandantului său — generalul Averescu. În decurs de o săptămînă, frontul inamic, rupt pe o porțiune de 30 de km, a fost dat peste cap cu 30 km, eliberîndu-se 500 de km, și mai bine de 30 de localități. Un întreg grup de armate, grupul von Ruiz a fost efectiv spulberat. Cu tot acest preludiu de rău augur pentru el, dușmanul n-a renunțat la proiectata lui ofensivă. Dimpotrivă, plin de aroganță, Mackensen, și-a anunțat prietenii care veniseră să-l conducă în Gara de Nord că le dă întîlnire peste două săptămîni la Iași. Obişnuita megalomanie prusacă ce avea să fie supusă unui drastic șoc la porțile Moldovei.

Am intrat adesea în mauzeul ridicat la Mărăști, aproape de cota 100. M-am închinat cu smerenie în fața drapelului zdrențuit de gloanțe și schije și pîrjolite de flăcări dar rămase pentru totdeauna în mîinile ostașilor noștri. Bătălia de la Mărăști, care a durat mai bine de două săptămîni, a rămas în istorie ca un simbol al renașterii românești, ca o mărturie a spulberării: iluziilor germane. Cum se știe, ea a început sub auspicii favorabile pentru adversarii noștri, căci, în ciuda reculului pe care-l înregistrează la Mărăști, reușiseră să adune un mare număr de trupe de elită

Gara Mărăști

mari
rememorări

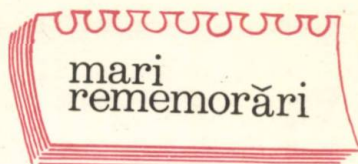

Epilog.
Coloane
de prizonieri
germani

și să realizeze o impresionantă concentrare de arme moderne îndeosebi, tunuri și mitraliere grele. La început, Mackensen a tatonat cu prudență punctele slabe, locurile de joncțiune. Apoi, din ce în ce mai iritat că întâlnirea pretutindeni forțe românești hotărâte să lupte și gata să moară dar deloc dispuse să cedeze, a luat, cum spune Kirițescu «taurul de coarne» și-a angajat o bătălie decisivă. Era 6 august... Deținând superioritatea în proporție de doi și chiar trei la unul, fiind mai bine dotate și simțind în spate cravașa «spărgătorului de fronturi», trupele germane au trecut la o luptă hotărâtoare. Ținut la început în loc de mitralierele căpitanului Ignat Grigore, care a preferat, ca și căpitanul Feraru, să moară decât să dea înapoi, forțele agresoare au rupt linia noastră și se apropiu de Răzoare. Încă un pas, un singur pas, și ele ar fi ajuns la Adjud, punctul fixat pentru întâlnirea cu cealaltă coloană, pornită, să răzbească prin pasul Oituz. Dar în această clipă critică, în fruntea trupelor române s-a aflat un general nepereche — Eremia Grigorescu. În cursul nopții fusese chemat de la cartierul general, pe firul direct, și întrebat fără menajamente: «Vei rezista sau te vei retrage?» — «Voi rezista cu orice preț și-i vom dovedi teutonului că nici pe-aici nu se trece». Nedormit, surmenat, își păstrase intacte luciditatea, puterea de decizie. «Ce rezerve avem?» — a întrebat, când i s-a vestit ruperea frontului. «Sînt trei batalioane», i s-a răspuns. Care e valoarea lor combativă? — Bună. — Să între neîntîrziat în foc.

Și astfel, când inamicul se credea sigur de victorie, pe cîmpul de luptă au apărut cele trei batalioane românești, comandate de căpitanul Miclescu, de maiorul Tomescu și de căpitanul Drăgănescu. Noi, toți, va trebui să șinem minte că, rămase singure, față în față, cu puhoiul dușman, aceste trei batalioane n-au rupt-o la fugă ci i-au contraatacat pe agresori cu o înrîcnare extremă, la baionetă. Primul care a înțeles ce se întîmplase, a fost însuși Mackensen. De pe Măgura Odobeștilor, unde-și instalase punctul de comandă, a observat cum, oprite din înaintare, trupele sale au început să șovăie, apoi au prins să se rostogolească înapoi. Să fugă. Să fugă oriunde, numai să scape de urgia română. Era sfîrșitul. Marele strateg, învingătorul de la Tannenberg, de la Lodz și Dunaieț, suferea prima și cea mai usturătoare înfrîngere. Peste cîteva zile, succesul armatei a l-a era completat de acela obținut la Oituz, de armata a II-a. «Printr-o rezistență îndrîjită — scrie unul dintre istoricii germani — opusă unei ofensive bine pregătite și prin numeroase contra atacuri energice, pînă la lupta corp la corp, fără nici o considerație față de grelele pierderi suferite, cu diviziile române... au știut să apere patria de o completă cucerire. Luptele de la Focșani și Tr. Ocna (Oituz) sau bătălia de la Mărășești, cum îi zic românii, au devenit mîndria armatei române în războiul mondial.»

Am plătit, scump această mîndrie și această victorie. Au murit, ca niște eroi, firava olteancă de pe Jiu, sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu, locotenentul Pruncu, căpitanul Șerbănescu, atîția și atîția soldați neștiuți ai cauzei noastre. Jertfa lor n-a fost zadarnică. Deși, conjunctura nefavorabilă, ne-a obligat să acceptăm scrișnind condițiile înrobitoare ale păcii de la Buftea, anul 1918, la începutul căruia, totul părea pierdut, a sfîrșit prin a ne lumina frunțile. În condițiile minării, pretutindeni, a frontului puterilor centrale, în condițiile propagării, cu iuțea fulgurului, a ideilor revoluției din octombrie — pace fără anexiuni, autodeterminarea popoarelor — imperiul habsburgic s-a prăbușit. A fost, astfel, posibil, după atîtea secole, ca popoarele oprite de el să-și ia soarta în propriile lor mîini. A fost, astfel, posibil ca la 1 decembrie, dată încrustată pe veci în cronici, sutele de delegați aleși și cei peste 100.000 de participanți la Marea Adunare Națională să proclame într-un singur glas Unirea sfîntă și ireversibilă cu **Tara**. Așa cum au visat-o Horia, Cloșca și Crișan, așa cum au dorit-o căzușii pașoptiști, în frunte cu Bălcescu, Kogălniceanu, Avram Iancu. După jertfe și suferințe de neînchipuit, războiul de la 1916—1918 ne adusese Unirea de la Alba Iulia, marea Unire, cum a intrat în istorie. Prin aceasta, cum cu drept cuvînt a arătat Rebreanu, războiul și-a binemeritat el însuși denumirea de «cel mare». Așa a rămas în conștiința generațiilor și așa ni-l vom aminti mereu.

Generalul de Armată

MARCEL OLTEANU

Răsfoind cărți și însemnări mai vechi, găsesc un bogat material despre comandanța generalului Marcel Olteanu (1872—1943), comandant viteaz și jscut în campania din 1916—1918, strălucit organizator în timp de pace, cărturar distins și scriitor apreciat.

Generalul Marcel Olteanu descindea dintr-o veche familie de ardeleni. Bunicul său, Nonu Olteanu, era «grănicer» din Salva, ținutul Năsăudului, iar bunica sa, Ana — născută Maior — era nepoata marelui patriot și istoric Petru Maior.

Fiul acestora a fost înfiat de Petru Maior, care nu avea copii, numindu-se **Constantin Olteanu-Maior**. După ce învață la școlile din Bistrița și Blaj, el își termină studiile la Budapesta și Viena. De aici, vine în «Țara liberă», ca atîți alți intelectuali ardeleni, și pe la 1859 îl găsim profesor de istorie și geografie la Craiova, împreună cu soția sa Adelina, licențiată în filologie, cu care a avut 8 copii. La Craiova îl află vărul său, Ioan Maiorescu (tatăl lui Titu Maiorescu, care, în acea vreme, era director al Eforiei Școalelor. Constantin Olteanu-Maior a întemeiat și a condus Școala Normală de învățători din Craiova (1870—1872)*. Iar în 1877 a fost numit Comandant al gărzilor cetățenești din întreaga Oltenie, avînd gradul onorific de colonel**).

Cea mai mare din fiicele lui C. Olteanu-Maior, Silvia, a fost soția profesorului Dan Barcianu din Rășinari Sibului, judecat în procesul «Memorandum»-ului și aruncat în temnița de la Vatz. Cea mai mică soră, Adelina, căsătorită cu Octav Tăzlaşanu, directorul revistei «Luceafărul» din Sibiu, a desfășurat o activitate literară elogios apreciată de N. Iorga în seria sa de portrete «Oameni care au fost» (vol. I, fila 259).

Cei patru fii ai lui Constantin Olteanu-Maior au îmbrățișat cariera armelor. Horia, cel mai mare, a urmat școala navală la Brest, în Franța, devenind ofițer de marină. Gemenii, Marcel și Camil, au fost generali de cavalerie, iar al patrulea, Nonu, a comandat artileria «Grupului de la Cerna», în luptele eroice din toamna anului 1916.

Încă de la începutul carierei tînărul căpitan Marcel Olteanu arată pe lîngă însușirile lui ostășești o fire independentă, înclinare către literatură. Una dintre primele sale scrieri «Huzarul Negru», cu o accentuată notă critică față de felul cu se înțelegea pe atunci rolul cavaleriei în luptă, îi atrage o pedeapsă de 30 de zile de închisoare și mutarea disciplinară la Caracal, pe atunci o garnizoană de surghiun. În același timp însă, atașatul militar german remarcă nuvela căpitanului Olteanu,

care e tradusă și publicată într-o revistă de specialitate din Germania, autorul primind pentru aceasta un premiu de 2000 mărci, ceea ce echivala cu solda lui de căpitan pe șase luni Mai tîrziu, «Huzarul Negru» a apărut în fruntea volumului cu același nume, în mai multe ediții, și... nimeni nu s-a mai supărat...

În Schița «Contraordinul», căpitanul Trăsnilă nu se grăbește de fel să execute anumite ordine pe care le primea, știind precis că după aceea va veni inevitabilul «contraordin», care le anulează. E drept, notează autorul, că din această cauză bietul Trăsnilă «nu a pășit peste gradul de căpitan».

Lîngă asemenea schițe, care au ceva din nota satirică a lui Anton Bacalbașa, Marcel Olteanu așează istorisirii duioase, cum e povestea căpitanului Cornea. Greu bolnav, părăsit de femeia pe care a iubit-o, căpitanul nu are altă mîngiere decît devotamentul ordonanței sale, soldatul Linoiu și privirea blîndă, înțelegătoare a lui Caraiman, calul său favorit.

Către soldații cu suflet neprihănit, veniți din lumea satelor, Marcel Olteanu se întoarce cu o caldă simpatie, schițînd portrete pline de viață, cum sînt «Dumitru Cojocar», «Brigadierul Zainea», «Caporalul Moga» etc. Unele dintre primele sale schițe s-au publicat și în «Luceafărul», care apărea la Sibiu, și unde colaborau pe atunci prietenii săi Ion Slavici, Sandu Aldea, Octavian Goga, Ilarie Chendi, Ion Agîrbiceanu. St. O. Iosif.

În 1912, Nicolae Filipescu, ministru de război în guvernul Petre Carp, întemeind liceul militar de la Minăstirea Dealu, după modelul instituțiilor de educație din Anglia și Franța, cheamă la organizarea și conducerea acestei școli pe tînărul maior Marcel Olteanu, deși nu-l cunoștea decît din scrierile sale. Dar tocmai aceste scrieri îl convinseseră pe marele român că autorul lor ar fi cel mai indicat pentru misiunea ce i se încredința. Și în adevăr, Minăstirea Dealu, sub direcția maiorului Olteanu, se dovedește de la început un model de școală modernă, cu un corp profesoral bine selecționat și cu porțile larg deschise pentru toți elevii de merit, indiferent de apartenența lor socială. O mare parte din acești elevi sînt fii de țărani, și mulți dintre ei se situează în fruntea promoțiilor din care fac parte. În organizarea prelegerilor, tînărul director acordă o egală importanță învățăturii, educației fizice și educației morale.

În campania din 1913, directorul de la Dealu pleacă pe front ca șef de stat major al diviziei a II-a de cavalerie iar după aceea se întoarce la conducerea școlii, unde avea încă multe de făcut pentru «Șoimii» lui dragi.

Dar, la 15 august 1916, România intră în război. Colonelul Marcel Olteanu comandă mai întîi regimentul 2 călărași, cu care primește botezul focului în jurul Sibului: iar după aceea, Brigada I Cavalerie, cu care luptă în Carpați, la obîrșia Topologului (Fața Sf. Ilie — 2021 m. altitudine), constituind apoi ariergarda Corpului I armată, în retragerea cumplită din Muntenia.

* Azi «Liceul pedagogic», care și-a sărbătorit recent «Centenarul» (Vezi: Monografia liceului pedagogic Craiova, apărută în oct. 1970).

** Vezi volumul «Ani de lumină» (fila 108) unde apare C. Olteanu Maior, profesor la Liceul Carol I, în uniformă de colonel.

Din aceste fapte de arme s-a inspirat când a scris schițele «Băieții noștri», «Ceasornicul» și «Moartea civilă».

Din ianuarie 1917, comandă Brigada 3 Roșiori, cu care participă la «Bătălia Moldovei», pe fronturile de pe Siret, de la Oituz, de pe Poiana lui Boboc, de la Coșna, în iulie și august, același an.

Pentru vitejia cu care și-a condus trupele, i se conferă ordinul «Mihai Viteazul» și este înălțat la gradul de general.

În octombrie 1917, pentru meritele dovedite pe front și ținându-se seama de origina sa ardeleană, e chemat să organizeze Corpul voluntarilor ardeleni-bucovineni, în ținutul istoric al Hirlăului, luând parte apoi la importante lupte ce au urmat pînă la sfîrșitul campaniei.

Din prima zi a războiului, cînd a trecut Carpații în fruntea Călărașilor săi olteni, și pînă la sfîrșitul Campaniei, care l-a găsit la comanda Diviziei 6 Infanterie, generalul Marcel Olteanu n-a lipsit nici o zi de pe front. Călcînd cu mîndrie pe urmele înaintașilor, el a fost — cu drept cuvînt — un vajnic «luptător pentru Unire», pe care o pregătise, și ca instructor și comandant, ca educator al tinerelor generații înflăcărate de scrisul său.

După război, el organizează Divizia 17 de la Oradea. În 1923 e numit, la comanda Corpului 5 de Armată din Brașov, iar în 1931 e ridicat la rangul de inspector general de armată.

Cu toate comenzile înalte, și de grea răspundere, pe care le-a avut, generalul Marcel Olteanu nu a părăsit

niciodată preocupările sale literare. Volumul său **Din amintirile unui luptător**, apărut în editura «Cartea românească», cuprinde o nouă serie de portrete — soldați, caporali, sergenți, oameni mărunți dar cinștiți, vrednici și omenoși, cu acea dragoste de patrie, care nu se manifestă nici prin gesturi mari, nici prin tirade declamatorii («Onisifor Munteanu», «Moise Ghera», «Lădița» etc.). În alte schițe, sînt satirizate nărvurile vechilor politicieni, cu așazisele lor lupte, în care «ca și la circ, **numărul** se aranjează, mai dinainte, pentru prostime» («Politică înaltă»).

Despre el, despre faptele lui de arme, generalul Marcel Olteanu nu vorbește decît o singură dată, cînd un prieten ardelean îl propune să-l aleagă senator:

— Dar cum să mă alegeți senator, că eu sînt militar activ?

— Bine, numai cînd îți fi în penzie.

— Păi, dragul meu, eu cînd oi fi în penzie, vreau să nu mai fiu nimic.

— No, că de aia să te alejem senator!, conchide prietenul ardelean, care știa mai bine cum merg treburile politice...

Dar generalul Marcel Olteanu nu s-a lăsat ispitit de această propunere. După o viață de muncă și de mari realizări, după actele de vitejie din război, după comenzile pe care le-a avut în anii de pace, s-a retras liniștit în căminul său modest de la Breaza, între cărțile care-i erau atît de dragi și între prietenii care-l înconjurau cu stîmă și cu prețuirea ce i se cuvenea.

Bătrînul DONICI

Nu numai bărbății în puterea vîrstei, chemați sub drapel în războiul dintre 1916—1918 au apărut pămîntul patriei cu singele lor, ci și femeii, copii și bătrîni. Printre cei aflați în amurgul vieții, figura lui Donici («Bătrînul Donici», cum era cunoscut de întreaga armată română) a devenit legendă. Luptase ca voluntar în războiul pentru independență, în Regimul 8 călărași. A rămas memorabilă una dintre faptele lui de arme, cînd pe cîmpiile bulgare, între Verbița și Vid, cerindu-i-se să transmită un ordin urgent își vede drumul barat de o întreagă linie de călăreți turci. Donici își mîngîie o clipă calul și, ziua în amiaza mare, într-un galop nebun, trece ca o vijelie prin mijlocul turcilor năucii de o asemenea apariție, «neatîns de nici un glonte și neajuns de cei ce s-au repezit după dinsul». A luptat la Plevna, Rahova și Smîrdan, întorcîndu-se acasă încărcat de decorații și cu gradul de sergent.

La decretarea mobilizării din 1916, Donici, acum în vîrstă de 68 de ani, își cumpără cal, își face

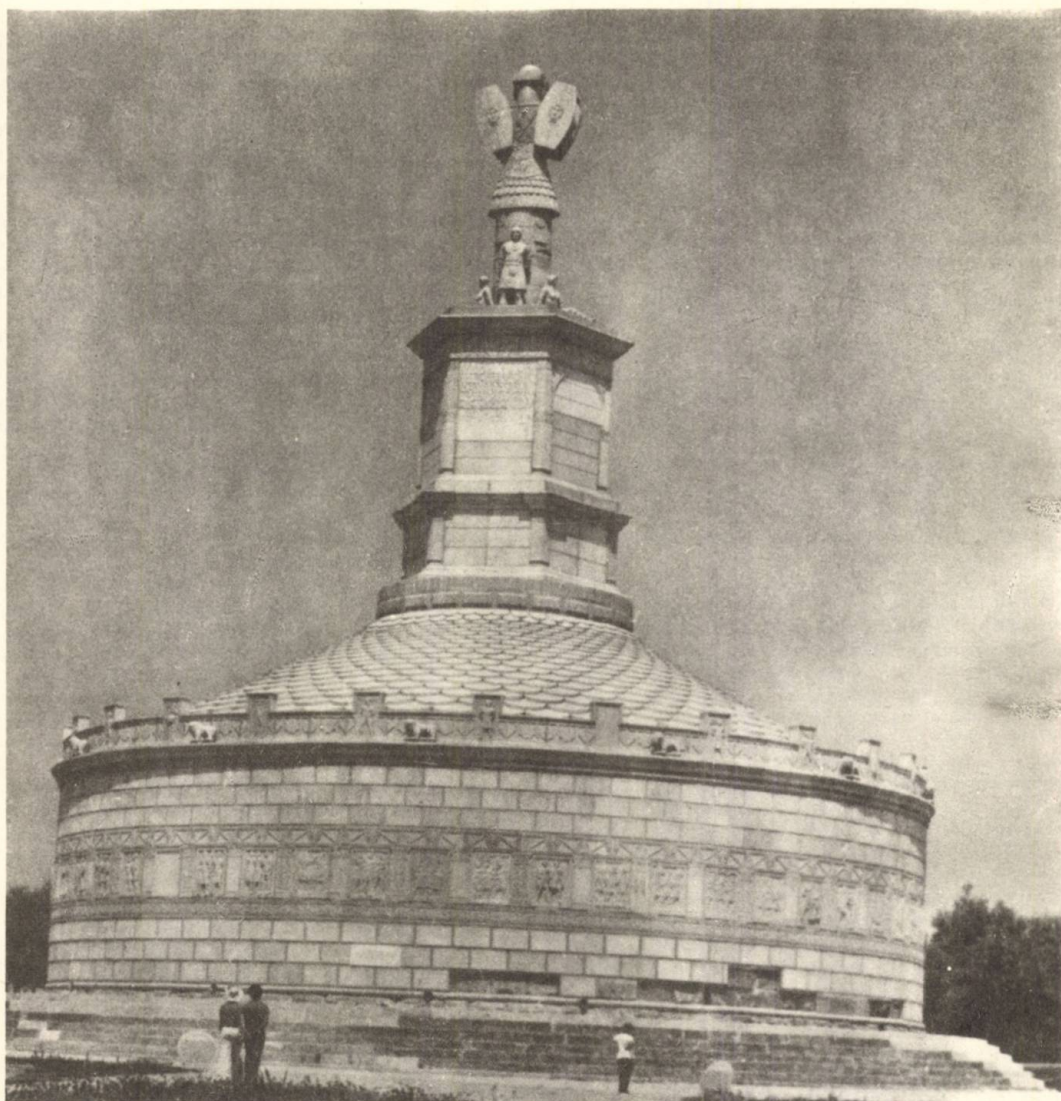
uniformă și se prezintă ca voluntar. Respîns în mai multe rînduri, obține cu greu aprobarea, la insistențele generalului Radu Rosetti. În noaptea de 15 septembrie 1916 porni din Alexandria spre Ciîneni cu Regimentul 9 roșiori și, cu toată vîrsta lui înaintată străbătu întreg drumul călare, refuzînd locul ce i se oferise într-o trăsură a unității. A luptat la Coți, sub comanda generalului Praporgescu și pe întreg defileul Oltului, înfruntînd oboseala și moartea, clipă de clipă, po ploaie, viscol și ger, ca un adevărat urmaș al plăieșilor lui Ștefan cel Mare din a căror spiță i se trăgea neamul. După străpungerea munților, dușmanii se revărsară pe pămîntul Olteniei. O coloană română aflată în retragere se apropia de Olteț în ziua de 10 noiembrie, lovită îngrozitor de artileria germană care-i bara drumul, expunînd-o la încercuire și capitulare. Comandamentul nostru ordonă ca un escadron din Regimentul 9 roșiori să șarjeze bateria inamică. Se oferiră voluntari, căpitanul Filiti și sergentul George Donici care, scară la scară, aplecați pe greabînul cailor, porniră vijelios la atac în fruntea escadronului în acel iureș nebunesc al cavaleriei, cunoscut sub denumirea de «șarjă romantică», rămășiță a luptelor de odihioară cînd călăreții, în goană nebună se înfruntau cu sabia și lan-

cea. Dar la 50 de metri de amplasamentele artileriei, mitralierele începură macabru lor tăcînit. A fost un adevărat masacrul în rîndurile bravilor roșiori, supraviețuind din întreg escadronul numai 18 oameni care s-au socotit născuți a doua oară după șarja din satul Robănești.

Bătrînul Donici a fost ucis printre primii, dar, înleștat în scări, calul l-a dus pînă între tunurile dușmane. Rănit, căpitanul Filiti căzu în miinele germanilor. Cum le vorbea limba, întrebă un ofițer de soarta bătrînului sergent. Neamțul, un rezervist cult și cu bun simț, puse ochii-n pămînt răspunzînd jenat: I-am găsit trupul ciuruit de gloanțe. Ne-a surprins pe toți prezența acestui bătrîn sergent printre luptători și-am dorit să-l dăm ca exemplu de bravură, dar spre rușinea noastră, la scurt timp, i s-au furat cisme. Vedeți, și cele mai civilizate armate își au corbii lor».

În 1920, în amintirea sergentului George Donici, fratele acestuia, oferi bibliotecii universitare din Cluj-Napoca o bogată colecție de cărți ziare, reviste și stampe privind istoria Transilvaniei pe care le adunase o viață întreagă spre a le dăruii instituției clujene atunci cînd vechea provincie românească avea să reîntre în fireasca ei matcă.

ALEXANDRU PREDESCU

TROPAEUM TRAIANI

Spune Cassius Dio despre Decebal în a sa «Istorie romană»: «era ager în planurile de război ca și în împlinirea lor, știa să-și aleagă timpul când să bată în retragere, era dibaci în a întinde curse, viteaz la luptă, știind să se folosească înțelept de biruință și să iasă bine dintr-o înfrângere; pentru aceste însușiri el a fost pentru romani un potrivnic de temut.»

Românii au înălțat Monumentul de la Adamclisi pentru a comemora încheierea victorioasă a războaielor cu dacii. Victoriile lor, târzii și mult așteptate, împotriva viteazului Decebal, cel ce le-a fost pentru mult timp adversar de temut. Adversar și biruitor le-a fost regele dac lui Oppius Sabinus, nenorocosul guvernator al Moesiei, care a trebuit să-și lase capul desprins de

Continuitatea și permanența românilor

trup drept trofeu de luptă, și lui Cornelius Fuscus, trufașul general al împăratului Domitian, ucis și el, după ce armata i-a fost sfărâmată și o parte din soldați luați în captivitate, în una dintre cele mai grele înfringeri suferite de romani. I-a ținut piept și lui Tettius Julianus, trimis după numai un an să șteargă dezoarea militară a imperiului și, când era pe punctul de a pierde bătălia, a recurs la un șiretlic, punând să se taie o pădure întreagă după statura omului și să se îmbrace copacii în zale ostășești, pentru a-l înspăimînta pe dușman. Și, în acel an 88 al erei noastre, după întîmplarea petrecută în preajma strategicului Tapae, Titus Flavius Domitianus, fiul lui Vespasian, l-a recunoscut ca rege al Daciei.

Au venit apoi crîncenele războaie împotriva celui mai mare ostaș al Romei, mai mare poate chiar și decît Caius Iulius Cezar, pentru că el, Marcus Ulpius Traianus, a fost acela care a împins granițele imperiului pînă la nordul Daciei, în Mesopotamia și Astria, acolo unde stăpînirea romană nu ajunsese niciodată. Cu mult înainte de a se decide să treacă Dunărea pe la Viminacium, spre a-și croi drumul spre Sarmizegetusa, Traian spusese: «așa cum voi prefăce eu Dacia în provincie romană...» Era o obsesie, un legămint.

Iarna anului 101 surprinde cele două armate față în față în Poarta de Fier a Transilvaniei. Romanii așteptau încredzători primăvara, dacii întăreau ultimele baricade din fața cetății. Decebal era însă așa precum îl zugrăvise Cassius Dio, ager în planurile de război, în punerea lor în aplicare. «Era dibaci în a întinde curse». Decebal a încercat din nou să întindă o cursă. Nu în inima regatului său, unde orice eșec ar fi putut să însemne sfîrșitul, ci tocmai în Moesia Inferior, acolo unde cetățile romane din Balcani, cu efective reduse în acel moment, ar fi fost cucerite mai ușor. Diversiunea care trebuia să provoace slăbirea frontului roman din fața capitalei s-a transformat într-o singeroasă încheștare de forțe. Traian prevăzuse planul adversarului său, astfel încît capcana se dovedise fără efect. A trebuit ca agerimea regelui neînfricat să se izbească tocmai pe pămîntul Dobrogei de geniu militar al cuceritorului. Biruitori au fost romanii chiar pe platoul înconjurat de dealuri, acolo unde s-a înălțat mai apoi monumentul.

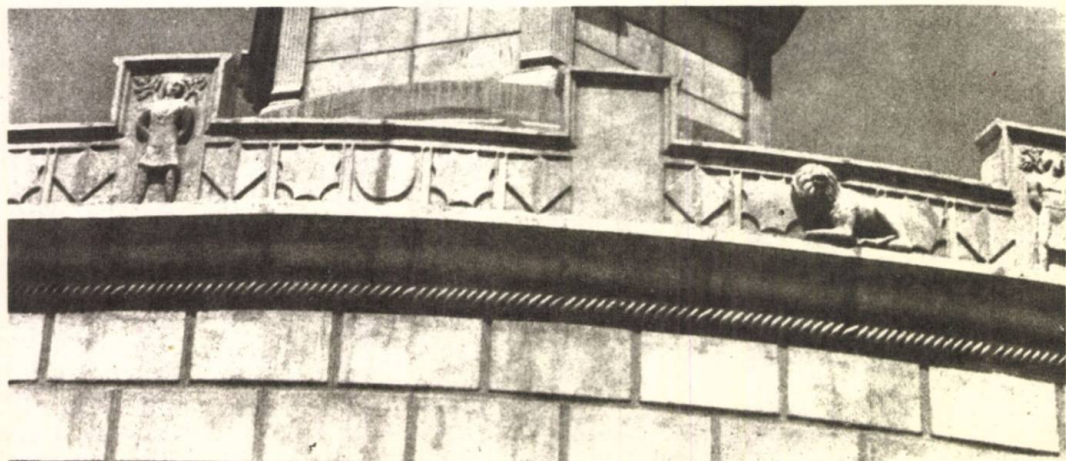
Tropaeum Traiani este simbolul unei mari victorii imperiale, dar în dimensiunile impresionante ale construcției, în scenele de luptă, se ascunde și recunoașterea vicejei și curajului celor învinși. Dacă bătălia de la Adamclisi n-ar fi avut o importanță atît de covîrșitoare pentru soarta primul război dacic, dacă jertfele de sînge n-ar fi fost atît de grele pentru ambele părți, Trofeul lui Traian n-ar fi fost înălțat niciodată.

În anul 106 Dacia era cucerită definitiv și împăratul ordona construirea Monumentului triumfal. Un mausoleu adăpostește rămășițele unui «praefectus castrorum» ucis în luptă și un altar cu inscripția «în cinstea și în amintirea celor mai viteji bărbați care au murit năprasnic, luptînd pentru patrie». Pe pereți, săpate în piatră, se înșiră numele a peste 3800 de soldați romani.

În timp ce pe pămîntul ars de soare al Dobrogei se așterneau în cinstea învingătorului primele trepte de piatră, la Roma, cucerirea Daciei era sărbătorită cu un fast dincolo de orice închipuire. Petrecerile au durat 123 de zile, s-au bătut medaliile și monede comemorative.

Proporțiile monumentului sînt, într-adevăr, impunătoare: 38, 29 m înălțime (cu o jumătate de metru mai puțin decît celebra Columnă de la Roma), cu diametrul bazei aproape egal cu înălțimea. A fost dedicat lui Marte Răzbuunătorului, așa după cum se poate citi pe inscripția reconstituită de Grigore Tocilescu: «Zeului Marte Răzbuunătorul, împăratul Caesar, fiul divinului Nerva, Nerva Traian, Augustul, biruitorul germanilor, al dacilor, mare preot avînd puterea de tribun al plebei pentru a XIII-a oară, proclamat de armată Imperator pentru a VI-a oară, ales consul pentru a V-a oară, părintele patriei după ce a învins armata dacilor și a sarmaților...»

Germanii și sarmații erau aliații lui Decebal, războinici din triburile trăitoare la hotarul de nord-est și de nord-vest al regatului său, coborînd în acea iarnă Moldova și Dobrogea pentru a cădea prin surprindere în spatele frontului roman. Ei apar, ca și dacii, pe crenelurile monumentului captivi, în lanțuri. Deasupra acoperișului în solzi din piatră, pe soclul superior al unui postament hexagonal, uriașa statuie a războinicului roman în armură domină depărtările, simbol de forță și invitație de luare aminte. Trofeul trebuia să transmită pri-

ritorului băstinaș sentimentul copleșitor de supunere în fața puterii romane. Pe lespede, două femei șezînd și un bărbat în picioare, cu miinile legate la spate, amplifică imaginea captivității, personifică ideea de împăcare cu destinul față de noii stăpînitori.

Dar cît de greu le-a fost romanilor să înalțe în vîrful trunchiului cilindric simbolul aducerii la ascultare a semințiilor de pe teritoriul Moesiei Inferior! Au rămas drept mărturie, metopele. Ca și în cazul Columnei traiane, dar cu atît mai neprețuit pentru noi cu cît ne aparține, se află între vechile hotare ale Daciei, brîul celor 54 de blocuri dreptunghiulare cioplite din piatră dobrogeană descriu războiul cu dacii și cu aliații acestora; evocă episoade ale bătăliei, atacuri de cavalerie momente dramatice, care anunțau decizia hotărîtoare în favoarea romanilor, atmosfera sărbătorească din tabăra învingătorului, în mijlocul căreia apare în cîteva rînduri chipul energetic al imperatorului. Reliefurile de pe metope sînt uneori de un subiectivism naiv în intenția exagerată a autorilor de a glorifica faptele de arme ale romanilor, de a le atribui o forță fizică neobișnuită.

Dar, chiar și în această atmosferă euforică, explicabilă prin dimensiunile victoriei, prezența dacilor cu săbiile lor curbate — reprezentare veridică a unei arme de atac astfel concepută încît să nu se împlinte în trupul adversarului, ci numai să-l lovească, pentru a-l scoate din luptă — este puternică, bărbătească, ea se exercită printr-o împotrivire dîră, împinsă pînă la sacrificiul suprem.

Metopele de pe Monumentul triumfal sînt file de cronică, sînt documente de o inestimabilă valoare, pentru că evenimentul pe care-l marchează, uneori cu detalii edificatoare, se înscrie în actul frămîntatei noastre geneze.

Au trecut apoi prin Scythia Minor, deci și peste locul crîncenei bătălii din iarna anilor 101—102, costoboci

și goți și huni și avari și slavi. Niciunii nu s-au mai lăsat înspăimîntați de gigantul în armură, care își ridică amenințător scuturile către semințiile de la Dunărea de Jos și au distrus tot ce le-a ieșit în cale. Turcii, cînd și-au întins dominația asupra Dobrogei, n-au mai găsit decît nucleul de pămînt al monumentului și, asemuindu-l cu o cupolă de lăcaș creștin, i-au spus Adamclisi, adică «biserica omului».

*

După 1868 de ani, Monumentul triumfal de la Adamclisi și-a ridicat iar fața către soare. Recenta reconstituire s-a apropiat pe cît a fost cu putință de ceea ce au înfăptuit meșterii antichității. Metopele care l-au împodobit cu nouăsprezece veacuri în urmă, din care astăzi lipsesc doar cîteva piese, au fost puse la adăpost în muzeul anume construit în comuna Adamclisi. Împreună cu pilaștrii împodobiți cu vrejuri, cu bucăți de creneluri, purtînd săpate chipuri de prizonieri, cu lei, cu frize și fragmente de cornișe, cu uriașă statuie a trofeului. Monumentul a recăpătat viața nu prin punerea cap la cap a pieselor și fragmentelor dezgropate de pe platou ci, respectîndu-i-se întocmai dimensiunile inițiale, prin montarea pe suportii unei schele metalice a sute de plăci subțiri din piatră artificială mulate după piesele originale. Edificiul cel mai impunător din cîte au construit romanii în Dacia, cel mai original din toate cîte s-au ridicat pe teritoriul vastului imperiu pentru a glorifica puterea militară a Romei, retrăiește într-un tot unitar alba strălucire a anului 109 e.n.

Să privim această restituire cu sentimentul de recunoștință față de cei ce, însuflețiți de fierbinte dragoste de țară, au săvîrșit un act de vibrant patriotism. Cu mîndria că putem citi, frumos și limpede, în fila de început a istoriei noastre, că în acest document se conservă una dintre marile valori de civilizație ale omenirii.

Brățul lui Caracalla

IMPRESII DIN DACIA POROLISSENSIS

Mă urmărește cu ochii minții țăranul aproape octogenar dintr-un sat aflat în preajma anticului Porolissum care, nesocotindu-și vârsta, a străbătut cincisprezece kilometri pe jos, cu un vas de lut în brațe, pentru a-l aduce nevătămat la muzeu. Îl descoperise întâmplător pe cîmp, ploaia spălase pămîntul, scoțîndu-i afară o toartă, îl culesese din noroi și, bănuindu-i vechimea și valoarea, nu pregătise să facă drumul pe jos pînă la Zalău, pentru a nu-l fi stricat, dacă s-ar fi urcat într-un autobuz sau într-o căruță, și a-l ști pus la adăpost. Nu l-am văzut niciodată pe omul din Jac, nici nu știu cum îl cheamă, dar chipul lui mi se adună precis în minte, îi simt căldura privirilor și-i aud rostirea blindă, așa cum răsunase în clipa cînd apăruse pe ușă: «Iată taică, ce-am găsit, trebuie să fie tare vechi, de pe timpul dacilor. Luați-l și-l păstrați cu grijă!»

Mă urmărește cu ochii minții pasul sprinten al aducătorului de comori și gestul lui face ca inima să-mi vibreze de o necuprînsă bucurie. Este adevărat, multe din obiectele aflate astăzi în muzeul din Zalău au fost găsite și aduse aici de săteni din Moigrad, din Jac, din Buciumi și din alte așezări ale căror ogoare și pășuni se aștern peste ruini milenare de orașe, castre și cetăți. Gestul sau gesturile acestea au intrat în firea lucrurilor, au devenit o obișnuință naturală, izvorită dintr-o tainică legătură cu trecutul, dintr-o înaltă îndatorire patriotică. Oamenii acestor locuri s-au născut cu istoria în sînge și trăiesc, fără să-i învețe nimeni și fără ca nimeni să le-o ceară, venerîndu-și străbunii, cînstîndu-le memoria.

Fapta octogenarului din Jac rămîne unică în frumusețea ei și, în conștiința mea, capătă valoarea unui simbol încărcat de emoție. Dau veacurile înapoi și îmi plimb gîndurile pe străzile largi, străjuite de coloane dorice, ale strălucitorului Porolissum. Îmi trec pe dinaintea clădiri grandioase, temple, amfiteatre, portaluri monumentale, statui închinăte divinităților lumii antice, capetelor încoronate ale Romei. În mijlocul unei piețe circulare văd și uriașa statuie a lui Caracalla. Brățul de bronz, aflat acum în muzeu, a fost descoperit tot de un țăran localnic, într-un amurg de toamnă tîrzie, cînd se întuneacă devreme, și întâmplarea, plină de haz, făcuse repede înconjurul satului. Omul venea spre casă cînd, la un moment dat, căruța s-a înțepenit în drum. S-a dat jos, crezînd că i s-a pus în cale un bolovan. dar a văzut cu groază că una din roți era țin-

tută în loc de o mîină omenească. De-abia tîrziu, după ce s-a trezit de spaimă, s-a apucat să scormonească în jurul degetelor de fier și să scoată din drum brățul împăratului.

Aducătorul de comori se născuse aici, în preajma palatelor împodobite cu frize și capiteli corintice, cu arcade și porți de piatră, cunoscuse forța marelui oraș, trăise alături de artiști și meșteșuguri. Miinile unuia dintre aceștia modelaseră chiar lutul pe care îl purtase acum la piept cale de cincisprezece kilometri, ca pe trofeul cel mai de preț al senectuții sale. Cine știe, poate cîndva olarul care zămislise vasul a fost chiar el.

Vasile Lucăcel, directorul Muzeului de istorie și artă din Zalău este fiu al Sălajului. A absolvit Institutul de arte plastice din București, a fost elev al lui Jean Al. Steriadi, dar doriința de a pătrunde în tainele pe care pămîntul natal le mai ține încă ascunse, l-a atras către o nouă vocație: arheologia. În fișa sa biografică se înscrie mai bine de un sfert de secol de muncă închinată acestei profesii. Își începe noua ucenicie, poate mai anevoioasă, dar cu siguranță mai pasionantă, față în față cu vestigiile celebrului Porolissum; sapă apoi zaisprezece veri la rînd în castrul de la Buciumi, organizează, împreună cu colegii de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, numeroase colective de cercetători pe șantiere, publică o serie de comunicări, este pîrîntele de suflat al muzeului.

Muzeul. O clădire veche din centrul Zălăului, prea strîmțată astăzi pentru miile de obiecte adunate an după an în acest pătrar de veac, în care se oglindesc cu profundă limpezime treptele locuirii umane, din paleolitic pînă astăzi.

Dialogul consemnat în rîndurile de mai jos se legase în sălile de expunere, cu intenția de a reconstitui, apelînd la documentul arheologic, istoria multimilenară a meleagurilor sălăjene.

— Pe harta din fața noastră se vede bine cît de preocupăți au fost romanii de fortificarea limesului nord-vestic al Daciei. Ce rațiuni puteau să aibă, după cucerirea provinciei, aceste măsuri de ordin militar?

— Romanii au organizat de-a lungul munților Meseș și la extremitățile acestora o linie de apărare ingenios concepută și alcătuită din castre (cunoaștem șapte asemenea puncte întărite, pe o distanță de numai 65 de kilometri), turnuri de observație și de semnalizare, împinse pe culme și pe versanții apuseni, legate între ele printr-o rețea bogată de drumuri. Porolissum, castrul militar al Daciei Porolissensis, deținea o poziție strategică de prima mărime, înfipt în fața Porții Mesesene, trecătoarea nu mai puțin importantă, dintre podișul transilvan și depresiunea panonică. Acesta era motivul pentru care fusese

fortificat atât de bine. Acum, după ce au fost efectuate săpăturile la castelele de la Moigrad-Pomet, Buciumi, Românași și Bologa, știm sigur că romanii și-au organizat acest sistem defensiv în chiar anii de început ai stăpînirii lor în Dacia, îndată după ce au distrus cetățile dacilor, aflate în interiorul granițelor (Moigrad) sau în afară lor (Șimleul Silvaniei, Marca, Stîrci). Această acțiune face dovada importanței militare pe care a avut-o, de la început pînă la sfîrșit, nordica provincie a imperiului, în cadrul sistemului de apărare a Daciei. O dată cu instalarea trupelor, care au staționat în număr mare, permanent sau temporar, în castelele din munții Meseșului, începea, propriu-zis, viața romană în Dacia.

— Marca reprezintă un moment important în activitatea dv. de arheolog. Ce dimensiuni noi v-au dat cunoașterea elementelor de cultură materială a dacilor din afară imperiului în contextul noilor evenimente istorice?

— La Marca am întreprins cercetări în vara anului 1972, împreună cu prof. Sever Dumitrescu, în prezent, directorul Muzeului din Oradea. Se cuvine să fac aici o mențiune, anume că săpăturile au fost efectuate în întregime cu studenții de la Facultatea de istorie-geografie a Institutului pedagogic din Oradea, organizați într-o tabără de muncă, educație și cercetare științifică. Am scos la iveală vestigiile unei cetăți impresionante, în interiorul căreia s-au păstrat dovezi ale unei intense vieți sociale. Dacii-luptători de la Marca, împreună cu familiile lor, au făcut parte din regatul lui Decebal, au participat la războaiele împotriva romanilor, au fost învinși de aceștia, iar cetatea distrusă, probabil în anul 106 e.n. Aceeași soartă au împărtășit-o și cetățile dacice de la Clit, Șimleul Silvaniei, Stîrci, a căror existență neîntreruptă, semnalată încă din sec. I î.e.n. lua sfîrșit dintr-o dată, în urma supunerii Daciei. Principalul element al culturii materiale, ceramica, este reprezentată în cantități foarte mari. Cesti, vase-borcan ornamentate cu motive incizate sau în relief, dovedesc, în ciuda unor particularități regionale, apartenența la civilizația comună geto-dacă. Ceramica de la Marca și din alte așezări dacice de epocă romană pe care le-am cercetat, Stîrci, bunăoară, atestă dezvoltarea unitară a culturii materiale a strămoșilor noștri din Muntenia, Moldova și Banat, pînă în nord-vestul Transilvaniei. Înfrinși de romani și siliți să părăsească fortificația, dacii de la Marca nu au părăsit valea Barcăului, ei au continuat să viețuiască în grupuri organizate în preajma unor așezări. Materialul arheologic descoperit aici (au fost găsite fragmente de chiupuri ornamentate cu benzi de linii în val într-o așezare care nu a făcut parte din Dacia romană, deci, această formă de vas nu putea fi de proveniență romană) îmbogățește pentru o lungă perioadă de timp cunoștințele noastre despre cultura și civilizația dacilor, atât înainte de prăbușirea statului lui Decebal, cît și după aceea, avîndu-i în vedere pe dacii liberi de epocă romană. Au fost identificate, și acest lucru va constitui una dintre preocupările noastre prioritare pentru perioada imediat următoare, urmele unei așezări de epocă romană la Nușfalău, în lunca Barcăului. Locuitorii săi au fost cu siguranță dacii siliți să coboare din cetățile lor și să se stabilească în zone mai ușor de supravegheat, la ses. Marca înscrisă pe pagină însemnată în istoria dramatică a poporului dac, învins, dar nu distrus, care a continuat să trăiască, adaptîndu-se noilor realități istorice. Daci liberi în plină glorie romană, ei își vor aduce contribuția, alături de frații lor de dincolo de cîrmile Meseșului, la zămislirea unei noi civilizații.

— Să revenim la castelele romanilor, mai precis la Buciumi. Poate fi apreciată, cu ajutorul pieselor arheologice descoperite aici, întreaga intensitate a vieții romane, așa cum a pătruns ea în compartimentele existenței materiale din noua provincie?

— Și în castrul de la Buciumi ceramica reprezintă materialul arheologic cel mai bogat, capabil să arunce o lumină edificatoare asupra vieții romane din acest colț îndepărtat al Daciei. Aici, alături de ceramica fină, de import, găsim vase provinciale — oale, străchini, căni, ulcioare, chiupuri, fructiere lucrate cu mîna sau la roată, ale căror forme și elemente decorative seamănă izbitor de mult cu produsele ceramice ale dacilor, anteriora cuceririi romane. Formelor tradiționale ale localnicilor li se alătură împrumuturi luate de la romani (strachina cu fundul plat, de pildă), dar lucrate cu mîna, în timp ce în noua ceramică provincială își fac loc forme sau elemente de decor specifice ceramicii dacice. Aceasta înseamnă că ne aflăm în fața unor meșteri autohtoni, acum soldați în castru sau membri ai unor comunități daco-romane, iar influența reciprocă între cele două tipuri și cele două tipuri de execuție, un exemplu de coexistență, cu o mențiune pentru vigoarea elementului local. În castrul de la Buciumi a existat o intensă viață romană, în forme din cele mai complexe, ce s-au revărsat generos asupra populației locale, receptivă la noul mod de viață și puternic legată de ființa castrului.

Datorită caracterului complex: garnizoană militară, centre de producție extinse și în afară, dînd astfel naștere unor înfloritoare așezări civile și antrenînd elementul autohton în activitatea productivă ori în cea militară (la Buciumi au fost descoperite trei fragmente de diplome, de unde se trage concluzia că veteranii nu părăseau provincia după terminarea serviciului militar, că fii ai acestora păstrează diplomele ca acte doveditoare ale cetățeniei romane), castelele au devenit importante focare de romanizare. Buciumi a fost unul dintre factorii importanți de iradiere a civilizației romane la granița de nord-vest a provinciei.

— Alături de ceramică, inscripțiile și fragmentele de monumente sînt foarte bine reprezentate în muzeu. Știînd că provin din aceleași surse, ce elemente particulare aduc ele la mai buna cunoaștere a epocii care le-a dat naștere?

— Și monumentele, și inscripțiile aduc o prețioasă încărcătură documentară, care nu fac altceva decît să confirme gradul de impunere a formelor artei și culturii latine, realizarea acestor forme în cadrul unui proces radical de integrare a Daciei în lumea romană. La izvoarele limbii române stau, ca argumente de necontestat, și textele de pe blocurile de piatră, în timp ce în monumente descifrăm cu destulă ușurință intensitatea și strălucirea vieții romane. Pentru noi, valoarea istorică, artistică și culturală a acestor monumente este nemăsurată de mare, pentru că și ele stau la temeljile istoriei poporului nostru. La Porolissum, la Buciumi, prețutîndeni în țara lui Burebista și Decebal, Roma a pus pecetea de naștere a culturii latine.

— Moigrad, Tihău, Românași, Buciumi, Stîrci, Derșida, Marca, Panic, Nușfalău, Zăuan. Un itinerar arheologic parcurs cu strălucite rezultate pentru confirmarea unor aspecte importante privind viața de început a poporului român. Există vreo epocă de civilizație umană, din cîte s-au perindat pe acest teritoriu, asupra căreia să nu se fi îndreptat cercetările dv.?

— Nu. Din neolitic avem așezarea de la Răstolț, din epoca metalelor, Derșida, Crasna. Am descoperit urmele dacilor la Moigrad, Șimleul Silvaniei, Stîrci, Marca, Tusa și le vom scoate în continuare la suprafață în alte așezări de pe curprinsul județului; am cercetat viața din castelele romane, urmînd să ne îndreptăm acum atenția asupra epocii prefeudale, tăinuță încă în așezarea de la Nușfalău. Vrem să reconstituim viața pămîntului sălăjan din preistorie pînă în zilele noastre, așa cum a dăinuit ea, într-o neștirbită continuitate.

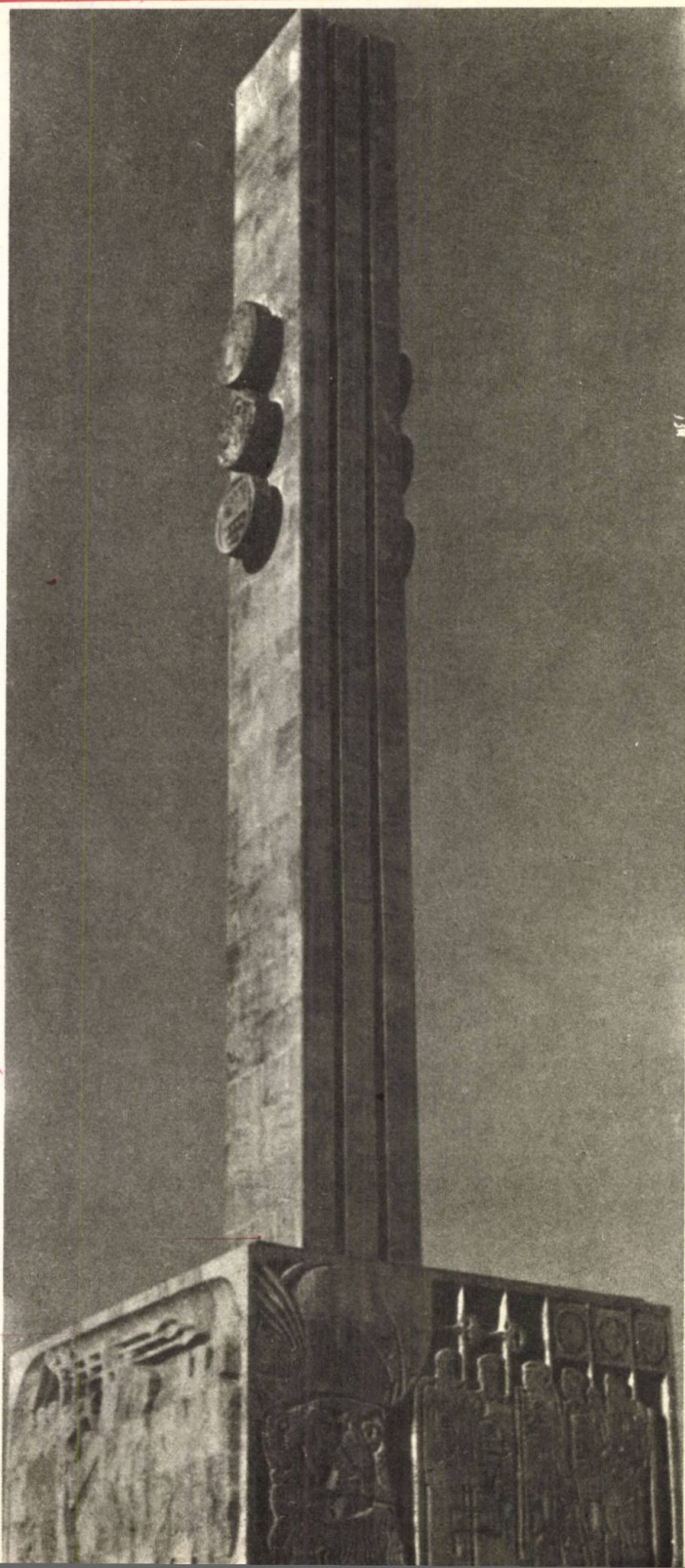
GURUSLĂU

Urc pe spinarea unui deal, nețezită acum ca-n palmă, și-mi rotesc privirile peste satele cuibărite pînă departe pe firul văilor. În capăt de tot se zărește Bocșa, iar în față, mai aproape, Borla; în dreapta este Guruslăul, apoi Badonul și, peste celălalt deal, mai la stînga, casele răsfirate din Hereclean.

Aici, pe înălțimea solitară de unde privesc întinderile ondulate ale Sălajului, a răsunat glasul lui Mihai Viteazul, de aici s-a năpustit el ca un trăsnet peste oastea mercenară a lui Sigismund Bathory, nimicind-o în numai cîteva ceasuri. 3 august 1601. Ultima bătălie, ultimele tunuri capturate, ultimele steaguri smulse din mîna dușmanului. Ultima biruință dinaintea morții, doar cu șaisprezece zile înainte de a-l fi răpus cu josnicie la Cîmpia Turzii ucigașii tocmiți de Basta.

Pintenul de deal de unde a răsunat acum 375 de ani glasul viforos al viteazului, unde el, vizionarul pecetluisese cu fapta încă una din filele aspirațiilor noastre la unire, poartă pe umerii săi un monument impresionant, înălțat în amintirea victoriei și întru cinstirea nemuritorului.

Sculptorul timișorean Victor Gaga a vroit să dea deopotrivă operei sale măreția obeliscurilor și fiorul narațiunii epice. Monumentul de la Gurăslău este mai mult decît întruchiparea în piatră a unei personalități legendare a istoriei; el preamărește, în totalitatea lui și în fiecare detaliu sculptural, împlinirea marelui vis de peste veacuri al unității noastre. Privit de departe, pare o coloană dreaptă, înălțată în cinstea eroilor, pentru ca, pe măsură ce te apropii, să descifrezi ideea care a stat la baza întregii lucrări unirea într-un singur stat a celor trei țări românești. Coloana răsărită din miezul blocului de piatră este alcătuită din trei lame paralele, legate între ele și împodobite simbolic

cu stemele Munteniei, Moldovei și Transilvaniei. Pe această imagine te apropii pînă la cîțiva pași. Pe fețele laterale ale paralelipipedului se derulează, întocmai ca pe zidurile acoperite cu fresce ale mînaștilor bucovinene, răscolitoare pagini de cronică. Sculptorul și-a creat suprafețe mari pe care a săpat figuri și simboluri, începînd și terminînd cu figura luminoasă a lui Mihai Viteazul, ca o apoteoză a scriiturii sale. Îl lasă să-și citească singur contururile de piatră așa cum le-a desprins și așa cum le-a înțeles din această tumultuoasă cumpănă dintre veacuri a istoriei:

«Am dorit să existe un fir conducător în ceea ce îmi propusesem să exprim, să fiu cît mai bine înțeles de toată lumea. Am folosit suprafețele verticale nu pentru a face un joc de reliefuli rodinieni, ci pentru a concepe forme în concordanță cu planul arhitecturii constructive. Intenționam astfel să-l aduc pe privitor cît mai aproape de lucrare, să-i înfățișez cîteva elemente esențiale ale personalității lui Mihai Viteazul, în primul rînd pe cea a luptătorului temerar pentru unire. Lupta voievodului pentru unire este ideea centrală a întregii lucrări, ea se repetă și se amplifică pe măsura desfășurării evenimentelor istorice. Una din scene îl arată pe Mihai călare, cu brațul întins către steagul cu sigiliul unic reprezentat prin peceteile alăturate ale țărilor române. E o licență, o întruchipare a îndemnului de unitate națională. În urmă vin luptătorii, armata domnitoru-

lui. Acesta este relieful prin care îmi încep discursul artistic. Următorul continuă această idee: oastea în luptă. Poporul apare drept component de bază al armatei lui Mihai Viteazul: trei grupe de cîte trei ostași, subliniind participarea umăr la umăr a muntenilor, transilvănenilor și moldovenilor la lupta pentru unire. Capul biruitorului. Mare, puternic, de neînfrînt. Creierul, voința măreței fapte. Privirea mîndră, hotărîtă este a celui ce a împlinit unirea, a vizionarului cîtînd cu ochi limpezi dincolo de veacul său. Îl secondează cîteva dintre bravii săi căpitani, în frunte cu frații Buzești. Și aici apar steaguri cu stemele celor trei provincii românești, subliniind încă o dată imperativul înmănușării lor în hotarul unui singur stat. Am vrut

ca aceasta să fie relieful de rezistență al lucrării, ca el să exprime momentul culminant al luptei, victoria. Ultima parte reprezintă certificarea întregii acțiuni: este pusă pecetea lui Mihai, cu semnătura lui în litere latine și anul împlinirii: 1601».

Urc pe spinarea netezită a dealului stăpîn pînă departe peste așezările sălăjene, unde a răsunat pentru ultima oară glasul de biruință al viteazului. Îi deslușesc zbuciumul interior, dîrzenia de luptător, mîndria învingătorului. Mi-l închipui coborînd ca o nălucă pe calul puternic și, de pe înălțimea Guruslăului îl văd pretutindeni, trecînd prin sate și orașe, peste munții și cîmpiile pe care le-a dorit o singură țară, așa cum a fost leagănul și vatra noastră de totdeauna.

simboluri * semne * peceteți

Un tânăr etnograf bihorean, Nicolae Brânda, mă călăuzește prin sălile, puține și neîncăpătoare față de mulțimea și de valoarea materialului colecționat, ale Muzeului din Beiuș. Este directorul acestui așezământ și îi revine meritul de a fi cutreerat neobosit așezările din depresiunea Vașcăului, de a fi cercetat cu dăruire această zonă etnografică excepțional de bogată și de a fi achiziționat și pus în stare de conservare piese reprezentative, unele cu vechimea măsurată în secole, de pe vatra de milenară civilizație românească a Bihorului.

Veacurile de neodihnă ale țărănilor de pe valea Crișului Negru se suprapun întocmai, într-o desăvârșită unitate stilistică, în care se disting creator, în mărturii de armonie și de împliniri artistice ecouri specifice zonei, cu manifestările de creație populară înregistrate la dimensiunile țării întregi.

Sala rezervată lemnului. Bite ciobănești, furci de tors din tufă de alun. Chiar dacă nu sînt lucrate cu coarne, în formă de aripi de fluturi, așa cum se fac în Mărginimea Sibiului, furcile femeilor de pe Crișul Pietros se disting printr-o ornamentație frumoasă, echilibrată. O grîndă masivă, cu disc solar și rozete, datată și semnată: «Să știe că am făcut această casă Negrea Toma, Negrea Ion. 1741, april 24». Lăzi de zestre, una de peste trei sute de ani, cu patină de cafeniu, aproape neagră, peste care mușcătura horjului a lăsat urmele și astăzi călăuzitoare meșterilor lădari și, bine înțeles, un atelier de lădar din Budureasa.

Scaune joase, cu spătare ce-mi sugerează chipuri omenești. Se disting foarte bine, chiar dacă pe alocuri, lemnarii au dus stilizarea lor pînă la imagini hiperbolice. Stăruii să le privesc și ascult oarecum surprins opiniile cercetătorului:

«Scaunele cu spătar antropomorf se constituie într-un element reprezentativ, au o foarte mare antecedentă, devenind o dovadă de continuitate în cultura poporului nostru. Nu sînt scaune înalte, pentru a servi la masă, ci mai degrabă, pentru a se sta pe ele lingă vatră, de veghe focului. În fiecare locuință n-ai să găsești decît unul, cel mult două scaunele, și acest lucru mă face să cred că ele țin de vechiul cult al vetrei sau de un cult sin-

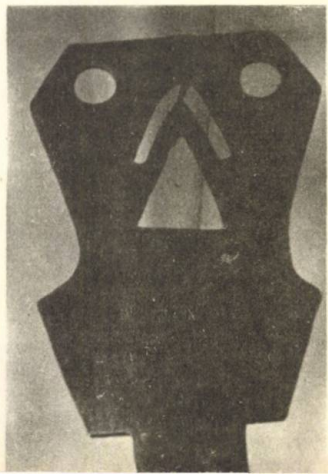
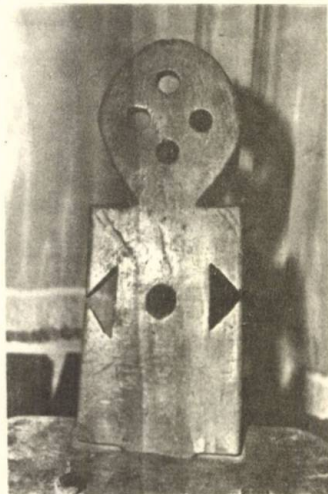
cretic, descins din credințele romanilor în lări, în mani sau penai, considerați divinități protectoare ale căminului. În civilizațiile neolitice, strămoșii erau îngropați sub vatra focului, ca atunci cînd vor reinvia, să aibă căldura necesară pentru a putea fi reîncarnați. Sînt convins că scaunele cu figuri antropomorfe provin din acest cult al vetrei, sînt niște ecouri foarte vechi de civilizație, ele aparțin unui mod de viață sedentar, de stare, nu de circulație, nu de migrație, atestînd prezența permanentă a locuitorilor lingă focul nestins de pe vatra străbunilor». «Unul din spătare pare chiar o flacăară». «Vesta la romani și Hestia la greci sînt, de fapt, una și aceeași zeiță a focului din vatră, personificarea căminului familial; înfățișarea lor nu mai are nimic omeneșc, focul însuși le reprezenta.»

Un blidar lucrat cu mare artă, un iegar de ținut sticle, sărărițe, căuce. În istoria civilizațiilor, recipientele din lemn le preced în general pe cele ceramice. Căucele muzeografului Brânda par să confirme această ipoteză și să ne conducă în lumea enigmatică a simbolurilor, în riturile străvechi de fecunditate și fertilitate.

«Aproape în întreaga simbolistică și emblematică arhaică, falusul este reprezentat printr-o coloană, în timp ce cupa sugerează organul de reproducere al femeii. Cupa, ca semn al matricei, în cazul de față cavitătea concavă a căucului, se asociază cu simboluri de natură erotică. Minerul devine un șarpe care mușcă din buza cupei. Șarpele este tot o reprezentare falică. Am încercat să fac o incizie în diacronică, în reprezentările motivului și am ajuns la aceleași concluzii. Unii acordă șarpelui însemnele puterii, dar oare puterea nu face parte dintre prerogativele masculului? Pe centrul cupei a fost săpata silueta unui cal, în jurul căruia se învîrtesc doi șerpi. Li se văd gurile. Calul face și el parte dintre simbolurile potențialității. Sistemul acesta de a puncta conturul obiectivelor apare și în ceramica dacică, are deci o origine comună: un șarpe, și încă unul, uniți cu puncte într-un singur loc. La mijloc, tot un simbol vital, bradul ca pom al vieții, care în această zonă este cam al doilea, după semnul soarelui.» «De ce apare

totdeauna șarpele așa?» «Este sistemul de acuplare a șarpelui de casă. Se adună în coadă și se ridică în formă de liră, acesta ar fi simbolul său benefic. La noi, se spune că este semnul protector al căminului, probabil pentru că se asociază cu noțiunea de fertilitate. Cînd vom ajunge la ceramică și la cojoace, vom descifra alte semne, enigmatice și ele în aparență, dar cu aceleași înțelesuri».

O masă foarte veche, cu acoperișul glisant, ornamentată cu romburi, motivul specific al zonei Codrului. Cricuri de lemn pentru carele de povară ale crișenilor. Cu toate că au fost de la bun început făuritori ai unei civilizații sedentare, localnicii aveau nevoie și de această unealtă «rutieră», pe cînd trebuiau să își transporte mărfurile în marile centre urbane din împrejurimi, astfel că și-au realizat-o singuri. Inventivitatea țaranului ro-

mân are antecedente îndepărtate în timp, și cine știe cite din descoperirile cu care se laudă astăzi civilizația modernă nu s-au născut din încăpăținarea și din agerimea sa de minte! La Muzeul tehnicilor populare din München sînt expuse un vagon de mină și un macaz, aduse de prin părțile acestea. Se spune că primul ac de cale ferată din lume ar fi fost născocit aici, la poalele Apusenilor!

Sala ceramicii. Olarii de la Lehecenii, Criștior, Cărpinet, Săliște de Vascau, Lelești sînt reprezentați prin ceea ce au creat mai bine și mai frumos, ei, cei de astăzi și citeva dintre generațiile înaintașilor. Vasele lor au formele amforelor greco-romane, cu fundul plat, pentru a putea sta în picioare, sînt încinse cu briul alveolar al dacilor, simbioză care ne dovedește cît de vechi și cît de răspîndit era olăritul lingă izvoarele Crișului Negru. Un ulcior împodobit cu spirale și cercuri sprijinite pe o coloană dreaptă, aduce din nou în discuție simbolurile procreației.

«Acesta este un ol de băut apă, dar înțelesul semnelor de pe el nu le mai știe astăzi nici un olar. L-am întrebat pe meșter la ce folosește vasul și mi-a răspuns puțin cam ambiguu: ăsta era ol de nuntă. Cînd se căsătoreau, tinerii veneau la tîrg să cumpere musai un ol cu semnele acestea pe el. Olarul cerea un preț mare, dar trebuia să dai orice preț cerea. Beau apă din el pe rînd, și mirele și mireasa, apoi, ori îl aruncau în Criș (aruncarea vasului de pe pod se practica și în timpul serbărilor de la Eleusis), ori îl spărgeau, plin cu apă, de ușor de la intrare, pentru a aduce belșugul în casă. Ulciorul acesta mai era folosit la un ritual de dinaintea nunții. Atunci cînd miresei i se făcea concili (măritată nu mai avea nevoie să poarte pîrl lung, trebuia să-l lege în concili, dovadă a schimbării stării sale matrimoniale), era obligată să stea pe el, cu palma deasupra și cu atîtea degete desfăcute, cîți copii vroia să aibă».

Podoabe, zgărdane, mărgelile cu ochi. Se spune că la origine, sticla lor venea de la Murano. Blazoane cu însemne ale heraldicii medievale, detașată clar pe sumane. Unele, cum sînt cele lucrate la Sirbești, degajă în jurul lor o notă de eleganță bizantină. Satele din jurul Beiușului alcătuiesc zona cea mai bogată din țară, cea mai diversificată sub aspectul ornamenticii acestei distinse piese de port popular. Identificarea sumanelor a ajuns

să se facă nu numai după sate, ci și după sex și, chiar după grupe de vîrstă.

Ca și cojoacele, de altfel. După cum susține Nicolae Brînda, cojoacele ascund și ele în labirintul formelor geometrice din care răsar modelele cele mai neașteptate, tîlcuri legate de împreunarea, pe drumul lung al vieții, a bărbatului cu femeia. Pe cojoacele binișenești apar țesute coloane cu semnificații falice, cercuri și ovaluri sugerînd, ca și pe vasele de ceramică, pîntecele femeiesc. După mituri și credințe coborîtoare de-acum două milenii din inima munților Orăștiei.

«Religia dacilor este plină de mistere, așa cum o dovedește și participarea lor la serbările dionisiace. Bărbații credeau că propria lor fecunditate ar stimula fertilitatea pămîntului. Ca să stimuleze fertilitatea pămîntului, practica culturi care nu aveau un caracter orgiac, erau, pur și simplu, ritualuri de invocare a elementelor naturii. Cîteva dintre imaginile frecvent folosite atunci se întîlnesc la unele bisericilor din zonă. De pildă, coarnele de taur, înscrise și ele printre simbolurile fertilității. În ancadramentul ușilor, alături de cruce și de motivul frîngiei, apar și coarnele berbecului, coarnele consacrației, des întîlnite pe altarele neolitice din țara noastră. Evident că în perioada cînd la noi se impunea creștinismul, cultul acesta de fertilitate exista în mod oficial, așa se explică modul cum simbolul său rămîne fixat în ancadramentul unora dintre bisericile bihorene.

Toți acești zei ai abundenței erau generatori de mistere, purtau o vestimentație bogată, în care predominau reprezentările falice. Apis, ca zeu agrar, era înfățișat printr-un falus.

Modelele de pe cojoacele din colecția muzeului nu se integrează în contextul ornamenticii naționale. Iată cîteva cojoace la care nu se schimbă nici modelul, nici culoarea. Evident că erau cojoace feciorești. Există și acum cojoc de nuntă, purtat obligatoriu de miri. Pe spate, apare bine conturată, coloana; cele două semne care vin pe speteze reprezentau feminitatea. Cojocul era singura piesă de îmbrăcăminte a cărei purtare era condiționată de vîrstă. Tinerii nu aveau voie să-l îmbrace decît după ce ieșeau la horă. Feciorul, cînd venea la pețit la cea pe care și-o dorea de mireasă, era obligat să meargă cu cojocul pe el și să-l lase acolo. Dacă a doua zi cojocul era scos în

tindă, însemna că fata nu-l primea de bărbat; dacă îl reținea în casă, era semn că flăcăul putea să continue cererea în căsătorie. Cojocul se purta în orice anotimp, chiar și în dricul verii. Era incomod, firește, dar semnificațiile simbolice le întreceau cu mult pe cele practice. Se vede bine cum evoluează simbolul bărbătesc: puternic conturat la mire, la maturitate începe să meargă către dendrolatrie, ca pom al vieții, pentru ca la vîrsta senectuții, coloana și celelalte motive asociate să dispară definitiv.»

Ultima sală a muzeului este un colț de interior țărănesc tradițional. Un pat înalt, cu perini; lingă pat, lavița cu spătar, iar deasupra geamului, dinspre uliță, cîteva registre pe care apar icoane pe sticlă, bliduri, șterguri.

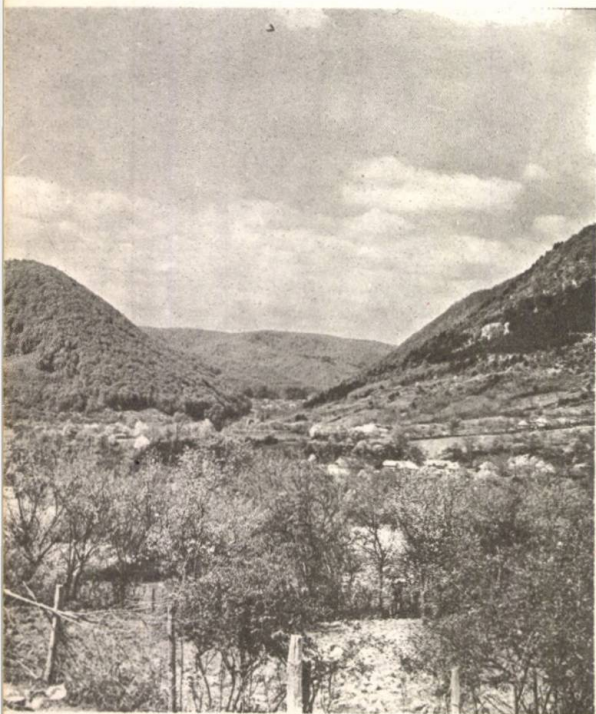
«Probabil că în perioada inițială, toate acestea erau reprezentări antropomorfe. La vechile popoare apar adeseori lingă ușa de la intrare imagini înfățișînd oameni ori animale menite să asigure protecția locuinței și este mai mult ca sigur că de acolo s-a transmis credința că spiritele rele pot să intre în casă pe geam sau pe ușă. În locuințele bătrînești se mai păstrează obiceiul ca deasupra geamului să se așeze icoane și șterguri, cu toate că acolo este zona cea mai puțin vizibilă. Pentru că lumina bate pe perețele opus. Aceste obiecte nu au deci o funcție decorativă, chipurile de pe icoane, bărbații și femeile înlăunțindu-se mină în mină în reprezentările de pe ștergarele albe, sînt puse acolo pentru a asigura paza casei.»

*

Aștept ca Nicolae Brînda să scrie o carte despre toate aceste simboluri, semnal și peceți descoperite în miezul manifestărilor de înțelepciune și de cultură dovedite, pe treptele pieptiște ale istoriei, de locuitorii satelor bihorene. Ar fi spre folosul nostru, al celor ce vedem în instituția muzeală din Beiuș mai mult decît acoperișul ospitalier sub care și-a găsit adăpost o colecție, fie ea și inedită, și de o incontestabilă valoare artistică, de creație țărănească; noi vedem în strădania organizatorilor lui o permanență activă, care evidențiază cu pasiune și cu profesionalitate trăsăturile esențiale ale culturii populare tradiționale de pe acest plai, încadrîndu-le în marele tezaur de valori făurite timp de două mii de ani pe întregul spațiu geografic locuit de români.

OITUZ, arc peste timp

De două zile cercetez pe nerăsuflăte documente legate de anii de grele încercări ai primului război mondial. «Memoria Oituzului», cum avea să se numească manifestarea organizată în comună la o jumătate de veac de la înființarea secțiunii locale a «Ligii culturale» adăugase în hronicul sacru al amintirilor zeci de alte documente ale glorioasei epoei: jurnale de front, fotografii, hărți, pagini cu fapte emoționante trăite în timpul luptelor. Le aduseseră și le încredințaseră primarului, spre a cinsti memoria eroilor care și-au dat viața pe înălțimile Coșnei și Cireșoaiei, pe Leșunt și pe dealul Știrborului, în Piatra Runciului sau aici, în valea încorsetată de munți a Oituzului, generali acum în rezervă sau simpli combatanți, rude ale celor dispăruți, locuitori ai satului erou. Primarul Ioan Todiriță mi le-a rînduit pe toate pe biroul său. Poate pentru a-mi da dimensiunea reală a întîlnirii din 1973, cînd foștilor luptători de pe meterezele acestei văi li s-a înmînat cu emoție și căldură diplomele de cetățeni de onoare ai comunei Oituz. Tot în acele zile, pe temelile vechii formații culturale și a corului septuagenar lua ființă asociația corală «Răsăritul Oituzului», flacăra mereu vie, în care arde puternic nestinsul sentiment de recunoștință pentru jertfa învinșilor.

Am descoperit, printre hîrtii tocite de vreme, actul de înființare a secțiunii din Grozești (vechiul nume al comunei) a Ligii culturale și «Înștiințarea» prin care aceasta își făcea cunoscute principalele sale scopuri. Unul din punctele înscrise în program era: «Înființarea unei biblioteci (dulap cu cărți de citit); pînă acum, secțiunea Grozești are peste 600 de cărți dăruite și cumpărate. Biblioteca se află la dl. Mihalache Pricope, ca să fie oricînd la îndemîna membrilor care vor să citească. Volumele sînt așa fel alese ca să le poată oricine citi și pricepe, să poată găsi în ele, fel de fel de sfaturi și vorbe bune...»

Un sat mutilat de război cu numai cinci ani în urmă, cu gospodării distruse și familii îndoliate avea tăria să adune cărți și să își îndemne locuitorii la îmbogățirea minții.

Bat la ușa bătrînului venerat astăzi de toți oituzenii. Mihalache Pricope are 84 de ani, dar nu-i arată nimic. Cînd au trecut de n-au lăsat urme? A muncit fără odihnă o viață întreagă și puterile nu l-au părăsit nicî astăzi, la vîrsta senină a aducerilor aminte. Predă încă lecții de muzică, adică îi învață pe copiii țărănilor din Oituz să cînte după note la pian sau acordeon.

Aici, în odăile acestora micuțe, cu fața spre șosea, a funcționat biblioteca Ligii culturale.

— Cît timp?

— În casa mea, șapte ani, atît am fost bibliotecar.

— Veneau oamenii să împrumute cărți?

— Uneori, nu le puteam face față. Duminica, mai ales, coborau cei din satele și cătunele de sub munte. Erau mulți. Veneau îmbrăcați frumos, în straie de sărbătoare, cu desăgii pline de cărți. Le aduceau pe cele citite și împrumutate altele, noi. Îmi era ciudă, zău, că eu nu puteam să citesc atîta cît citeau ciobanii și pădurarii noștri.

— Ce le plăcea să citească mai mult?

— De toate. Sfaturi agricole, despre creșterea animalelor și a viermilor de mătase, despre albinărit, despre boli de tot felul și cum să te ferești de ele, povești, snoave.

— Snoave?

— Snoavele erau pentru șezători. Aveam un învățător, Constantin Radu; doamne cîte știa să spună la șezători! Toate le afla numai din cărți!

— Era plăcut la șezătorile dumneavoastră!

— Era! Dar aveau un tîlc. Se aciuseră în sat trei circiumari veniți de la Luncani, de pe lîngă Bacău frații Patrichi. Aștia trăgeau sforile peste tot, pînă și la Cercul de recrutare aveau relații. Le ziceam stăpînii întunerului, și așa era! Împotriva lor am luptat să nu mai meargă nimehi la circiumă, să vină toată lumea la șezători!

— Locuitorii Oituzului, mă gîndesc la cei mai vîrstnici, vă datorează foarte mult pentru ceea ce ați făcut pentru ei în acei ani. Acum vă ocupați de copii!

— Nu de-acum, de mult! Copiii mei s-au deprins cu muzica de mici aici, în casa asta. Unul s-a prăpădit, dar celălalt a ajuns departe!

— Am fost surprins când am aflat că există aici un om care s-a dedicat cu atîta generozitate acestei nobile în-
deletniciri. Aveți mulți elevi?

— Foarte mulți. Unii se țin tare și, dacă aș putea, le-aș
suporta eu cheltuiala învățaturii prin școli.

— Dacă v-aș întreba care vă este cea mai mare bucu-
rie ce vă luminează anii acestia frumoși ce mi-ați răs-
punde?

— Scrisorile și ilustratele pe care fiul meu Eugen mi
le trimite din țară și din lumea întreagă, de-acolo de
unde merge să slujească Muzica. În ele regăsesc de fie-
care dată o fărîmă din ființa mea.

Sînt mulți meșteșugari în Oituz: cioplitori în lemn,
cojocari, sumănari, dîrstari, țesătoare. Olari sînt vreo
zece, socotindu-i numai pe cei buni, fiindcă așa, de oca-
zie, se găsesc mai mulți. E drept, se mai simte golul lă-
sat în urmă de Ștefan Gabor. A murit anul trecut,
era cel mai bun. Vin de-i calcă acum pe urme Andrișca,
Sticlaru, Boacă. Pe tustrei îi cheamă Gheorghe. Vor mai
veni poate și alții, pentru că pămîntu-i bun la Oituz și
pe cuptoarele vechi n-a crescut încă iarba. «Arta prelu-
crării materiilor prime locale», cum îi place primarului
Todiriță să spună, cuprinzînd în această categorie de
elită și pe cojocarul Iosif Butnaru, și pe țesătoarele de
cergi Catrina Poale, Lina Grecu sau Catrina Michea,
și pe dîrstarul Constantin Avram și pe alții, deprinși
să transmită vibrațiile artei asupra lemnului, lutului
sau lînii. Toți laolaltă alcătuiesc legătura satului cu tre-
cutul, cu tradițiile, vechi și frumoase; privindu-le harul
mîinilor, privim de fapt într-o împede oglindă a timpu-
lui.

Ulițele Oituzului sînt întretăiate aproape perpen-
dicular de șoseaua națională. Apoi, se preling șerpui-
du-se către matca rîului, de unde podurile sau punțile
pe cablu le duc mai departe, către celălalt capăt al sa-
tului. Parcă ar fi nervurile unei lotci, curbîndu-se
ordonat între pereții înalți și drepecți ai munților. Cum
va fi arătat satul în zilele lungii și grele ale războiului?
Îl cutreer de cîteva ceasuri, cîntînd să descopăr urmele
luptelor. Aproape imposibil. Numai după ce mi se atra-
ge atenția disting vag liniile frînte ale tranșeelor,
gropile săpate de exploziile obuzelor, cratere adormite
peste care natura a întins un lînzol de iarbă, pentru a le
ascunde definitiv privirilor. Au rămas drept neclintită
mărturie sanctuarele eroilor: mausoleul, obeliscul
ridicat în memoria generalului Eremia Grigorescu,
Monumentul cavaleriei, crucea de pe dealul Coșeni,
însemnînd locul unde a căzut bravul caporal Mușat. Au
rămas, uneori ca un vis, ca un coșmar, alteori vii, puter-
nice, emoționante, amintirile. Așa s-au păstrat, ca o
trăire de ieri, de alaltăieri, depănîndu-se ordonat în
mintea lui Gheorghe Caităr, acum cînd învățătorul
pensionar mă conduce prin hățîșul ulițelor: «Aici, la
școală, a fost Cartierul general; mai încolo, era casa în
care a stat Eremia Grigorescu; prin dreptul stîlpului
de lîngă gardul dat cu var proaspăt a murit, înainte
pe șosea, căpitanul Anastasiu. Pe șoseaua asta peste
care s-a pus acum asfaltat au venit nemții. Veneau din
față, dinspre Ferestrău, veneau puhoi să spargă frontul
pe vale». Din cînd în cînd, emoția îi sugrumă vorbele;
atunci, firul povestirii se rupe pentru o clipă și lacrimile
îi dau năvală pe obraz. «Cît au mai vrut nemții să ocupe
satul, dar n-au reușit decît să intre cîteva sute de metri;
au găsit ce-au căutat, că de-atunci n-am mai văzut picior
de neamț prin Grozești. De ciudă, s-au pus pe blestă-
mății: au dat foc și-au început să bată cu tunurile, de
n-a mai rămas piatră peste piatră. Furia le-a fost de pri-
sos, că puțini au mai apucat să fugă către Brețcu. Oame-
nii au făcut satul din nou, aproape tot ce se vede acum

e ridicat după război. Doar ulițele pe care umblăm acum
au rămas cam ca atunci».

Aș spune că într-un fel, în Oituz pînă și ulițele sînt
noi. Pe unele s-a așternut piatră de rîu, altele au pe mar-
gine trotuare. În ultimele două decenii semnele bună-
stării au atins cote imprevizibile cu numai puțini ani în
urmă. Se construiesc locuințe mai mari și mai frumoase,
mai confortabile și mai funcționale. S-au plantat pomi,
se înlocuiesc vechile poduri de lemn de peste apa Oitu-
zului și li se adaugă alte cîteva — toate din beton. (Prin
contribuția oamenilor și cu ajutorul statului se constru-
iesc acum 3 poduri și 5 punți pe cablu în valoare de peste
două milioane de lei). Într-o perspectivă foarte apropia-
tă urmează să se dea în folosință un liceu cu 12 săli de
clasă, încă 4 săli de grădiniță, un microcomplex de ser-
vicii, local de poștă, dispensar uman, să se treacă la
sistemizarea comunei, la amenajarea rîului Oituz
etc. Este firesc, comuna, cu aproape 11 mii de locuitori
dispune de forță necesară, umană și materială, pentru
a-i schimba înfățișarea, condițiile de viață ale oamenilor,
gradul lor de civilizație. Peste 75 la sută din populația
Oituzului este activă: majoritatea o reprezintă chimiș-
tii și constructorii care lucrează pe marea platformă
industrială a Oneștilor; ceilalți au rămas la vechile
 ocupații, muncitori forestieri și crescători de vite.

O primăvară timpurie se abătuse anul acesta peste
Oituz, făcînd să se aprindă dintr-o dată candelabrele
albe și roz ale cireșilor, prunilor și merilor din grădini.
Lumina lor se revărsa ca o aureolă blîndă și curată asu-
pra satului, răspîndind în jur un aer de liniște și
de prospețime. Cu această imagine, comuna cu nume
legendar a pășit într-un nou ev al existenței sale.

depresiunea Vascăului

cronică sentimentală a satului bihorean

Depresiunea Vascăului începe mai sus de Beiuș, de pe la Pomezul ori Răbăgeni și ține pînă la Criștioru de Jos, acolo unde munții își dau mina, obligînd șoseaua să părăsească valea și să le incalce spinările. De-o parte, culmile destul de înalte ale munților Bihorului; de cealaltă, unduirile ce ating arareori o mie de metri, ale masivului Codru-Moma. Un paravan ca un uluc verde, tapizat cu păduri de foioase și cu întinse covoare de iarbă adăpostește bazinul superior al Crișului Negru, axul vital al unei zone în care natura s-a întrecut pe sine, punînd la îndemîna oamenilor cîmpii mănoase pe firul apelor, finațe și pășuni, lemnul-casă, lemnul-simbol și lemnul-univers, lutul fin, zămislior de oluri mari, încinse cu briul alveolar al dacilor, bogățiile adîncurilor, prefăcute în lame de plug și lame de seceri. Echilibrul naturii le-a înzecit crișenilor din căucul munților hărnicia brațelor și agerimea minții, le-a întărit noblețea cugetului și fiorul emoției artistice.

Privesc harta și mă uimesc de desimea așezărilor înfiripate aproape una lingă alta de-a lungul riului dătător de viață și pe văile care i se închină, ale Tărcăței, Crișului Pietros, Buduresei, Sighișelului.

De dincolo de Beiuș, de la Curățele, Căbești sau Roșia, pînă acolo unde arde cuptorul ultimului olar din Criștior, fiecare sat, aproape fiecare casă este o vatră pe care licărește încă vie flacăra culturii populare.

A făcut crișanul codrean o astfel de înțelegere cu natura, ca aceasta să-i fie favorabilă pe veci întru tihnă și bunăstare? Natura patriei și-a arătat dintotdeauna ospitalitatea sa oamenilor, iar oamenii, la rîndul lor, i-au dovedit respect și recunoștință, muncind și cîntîndu-i frumusețile. A existat, de bună seamă un asemenea contract, dar împrejurările au decis ca din dreapta învoială să iasă la iveală o situație neobișnuită, căreia etnografiilor i-au atribuit valoare de unicat: specializarea satelor pe meșteșuguri. Nu-mi amintesc să mai fi întîlnit o stare asemănătoare, ca așezări întregi, aflate sub semnul tradiției sau al belșugului surselor de materii prime să îmbrățișeze în proporții de masă un meșteșug anume care, în relațiile de schimb sau în raporturile comerciale impuse de piețele urbane, avea să le determine o personalitate proprie. Lutul bun a făcut să apară, aproape lipite una de alta, cinci centre de olari: Lelești, Cărpînet, Leheceni, Săliște de Vascău și Criștioru de Jos, cunoscute pînă în cîmpia Banatului. Lemnul pădurilor de fag a semnat actul de naștere al lăzilor de zestre, iar stejarul, grinzilor boltite ale bisericilor cu turle înalte și înguste, înscrise în coordonatele unitare ale tuturor construcțiilor similare din țară, cărora Paul Petrescu le descoperă «cele citeva culmi ale artei construirii în lemn europene». Calcarul a adus în preajma carierelor, cuptoarele de la Ponoare, minereul de fier, pe cele de la Vascău. Pe riurile repezi s-au înșirat ștezele sumănarilor, de aceea Buduresei, «motorul» puternic ales să pună în mișcare roțile grele ale instalațiilor i s-a mai zis, ca unei comunități industriale, Valea Ștezelor.

Cu o populație mai numeroasă, Vascăul realiza și o producție mai diversificată, dar ceea ce îl făcuse renumit, erau cojoacele cohănești, de pe modelele cărora se desprind complicate simboluri arhaice și, lucru îndeobște știut, vechile topitorii de fier.

Documentele vremii recunosc țăranilor români din Bihor știința prelucrării fierului încă din veacul al XIII-lea. Districtul Beiușului fusese inclus printre domeniile episcopiei romano-catolice din Oradea și noii stăpînitori peste bogățiile acestor pămînturi țineau prea mult la rolul lor de aliați devotați ai potențailor feudali. Trei sute de ani mai tîrziu, în depresiunea Vascăului se exploata nu numai fierul, cuprul și plumbul, ci și aurul și argintul, argumentele puterii, ale setei de îmbogățire. Cîte palate ale apusului și cît din luxul trușă care a trecut prin ele nu și-au datorat existența aurului scos din pămînt românesc, cu sudoare românească, pentru huzurul altora. Din acele vremuri, și datorită acelor interese economice, de exploatare sistematică a bogățiilor naturale și a trudei țăranilor, dăinuie ideea profilării satelor pe meșteșuguri. Iobagii și-au construit și ei cuptoare de redus minereul de fier. Cuptoare bune, pentru care plăteau episcopilor dijma, de unde scoteau fierul trebuitor brazdelor de plug, sapelelor și hîrlețelor, zecilor de unelte agricole sau de meșteșuguri. Țăranilor români le-a fost recunoscută știința prelucrării fierului prin jurul anului 1300, dar ei făceau lucrul acesta cu mult mai înainte. Numele localității prelucrătoare, care s-a impus peste cel de Craiva sau Craiova, adică «loc de sfîrșit», vine de la vaskoho, ceea ce în traducere înseamnă «cuptor de fier». Dar cuptoarele de fier existau, stăpînii nou veniți le-au găsit acolo, erau ale țăranilor români.

În veacurile următoare, fierul de Vascău trecea prin atelierele de prelucrare ale meșterilor din Vărzari. În ambele sate, în cel de sus și-n cel de jos. Aproape în fiecare gospodărie se găsea cel puțin un ciocan și o nicovală, astfel că profifica breaslă a reușit ca în scurt timp să-și specializeze aproape toți membrii pe genuri de produse. În atelierul fău-

Continuitatea și permanența românilor

rarului de securi, bunăoară, nu se confecționau decît securi, așa după cum bardele, coasele, fiarele de plug erau specialitatea altor «firme». Substantivul pus între ghilimele exprimă o realitate incontestabilă, aceea a marcării produsului cu un semn distinctiv, exprimînd dorința meșterului de a fi cunoscut pe piață, de a-și atrage o clientelă proprie. Muzeul din Beiuș deține o piesă lucrată la Vărzari, o bardă cu semnul de meșter imprimat pe latura exterioară, destul de vizibil și de alambicat pentru a nu putea fi confundat cu al niciunui alt fierar din sat.

Sirbeștii dețineau monopolul sumănăritului. La începutul acestui secol, 92 de familii mai lucrau aici, zice-se, cele mai frumoase sumane din țară, în culori somptuoase, de factură bizantină. Pe Crișul Pietros, un sat întreg se specializase în culegerea plantelor medicinale. Sătenii din Poiana de Jos au practicat din timpuri imemorabile această indeletnicire ciudată, care îi aducea în preajma lui Asclepios. O practică și astăzi, cu mic, cu mare, cunosc întreaga literatură ancestrală și modernă a tratamentului cu ierburi și rădăcini de plante, le pronunță numirile latinești, știu unde cresc și în ce lună a anului înfloresc, cum se usucă și în ce amestec trebuie să fiarbă pentru a obține infuzia leucitoare. La Poieni se lucrează un alt tip de cojoace, mult prețuite și el prin casele bihorene, cojoacele poienărești, după cum de mare preț se bucură lucrul femeilor, o adevărată industrie casnică textilă. Liniile frînte ale alesăturilor cusute la Poieni mențin un stil decorativ autentic, în alternanță de roșu și negru, culoarea zilei și culoarea nopții. Beiușul (Biniș, după o denumire mai veche, confirmată și de consonanța cu Finiș, numele unui sat din apropiere) a fost multă vreme centrul de schimb care înmănușia întreaga activitate economică a văii Crișului Negru. La tirgurile sale de joia se întîlneau, într-un impresionant tablou etnografic, țărani de la deal și de la munte, cu cei de la cîmpie. Era momentul schimbului de produse, drept și cîștit, în limitele unei economii naturale, necesară în primul rînd sîe-și, a celor ce trudeau pentru a o realiza.

Bazinul superior al Crișului Negru este străbătut de la un capăt la celălalt de șoseaua care unește Deva de Oradea. Cîrmepeul acesta de importanță cale rutieră devine o șiră a spinării pentru drumurile și drumeagiurile care m-au dus și m-au adus printre satele veghiate de porțile de vis ale amintirilor: Budureasa, Lelești, Poienii de Jos, Pietroasa, Stîncești, Rieni, Valea de Jos, Sirbești, Vașcău, Vărzarii de Jos, Cărpînet, Leheceni, Săliște de Vașcău, Criștor. Astăzi, este ușor să te miști printre ele, o parte dintre scurtele căi de legătură sînt asfaltate, iar cele numai pietruite, se țin în stare bună.

Sînt gata să accept și termenul de itinerar etnografic, dacă el, termenul acesta, ar stîrni interesul celor ce trec numai în grabă pe aici și i-ar determina să se oprească pentru cîteva clipe, să privească în liniște armoniile naturii, să asculte vorba cumpătată a oamenilor, să le împărtășească gîndurile, bucuriile, să le laude hainele de sărbătoare, scoarțele, blidarele, lăzile de zestre împodobite cu semne pe care nu le au nimeni la asemenea loc de cînte, cu pomul vieții și rozeta solară.

Eu mi-am început hălăduirea pe sub geana munților, zăbovind mai întîi în Muzeul etnografic din Beiuș. Găsesc că este un mare avantaj să-ți începi periplusul într-un spațiu etnografic despre care știi puține lucruri, profitînd de rînduiala de rigoarea și de discernămintul muzeului. El mi-a dat întreaga dimensiune a valorilor de cultură populară din regiune, m-a îndemnat către sursele de creație, către acele locuri reprezentate în modul cel mai convingător în sălile de expunere.

Aproape pretutindeni, privesc odihnitoare, de piemont dominat de dealuri inverzite. Chiar și cînd ajungi la Budureasa, unde respirația muntelui se simte mai aproape. De la Beiuș la Stîna de Vale sînt 25 de kilometri, iar satul lădarilor de odinioară se găsește la jumătatea acestei distanțe. În schimb, Pietroasa trăiește plener sentimentul legăturii sale cu muntele. Crișul Pietros se oferă drept călăuză pînă sub coasta stîncosă a munților Bihorului. Pe tipsia udată de Crișul cu nume aspru, aproape necunoscut, stau risipite satele Lelești și Poienii de Jos. Le-am mai amintit pe amîndouă, dar stăruie asupra ultimului, deoarece ocupația de culegători în mijlocul naturii practică de locuitorii săi îmi servește drept argument pentru a atrage atenția asupra generozității peisajului. Poienarii stau «pe-o gură de rai», cu toate florile, cu toate ierburile, cu toate plantele pămîntului, semănate în jurul lor.

În apropiere, la Stîncești, o biserică de lemn din secolul al XVIII-lea, mică, ridicată după un plan cu volume echilibrate, una din cele 64 de biserici din lemn ale Bihorului. Toate sînt declarate astăzi monumente istorice și de arhitectură populară. La Rieni, pe Crișul Negru, am văzut-o, cred, pe cea mai reprezentativă, iar la Totoreni, sat al comunei Tărcaia, pe cea mai veche (1696). Despre perindele am aflate aici, la Totoreni. Prispe arcuite pe stîlpi ciopliți cu artă văzusem la multe biserici din Maramureș și din Sălaj, dar la Totoreni, tirnaful împlinise cîndva și o altă funcție, un rol juridic. Obștea satului se aduna dîncolo de peretele naosului pentru a-i judeca pe răii satului, pe cei ce încălcau legile bunului simț. Într-o nișă de lingă altar se mai văd urmele unei încăperi, unde împri-cinații erau băgați între butuci și supuși oprobului public; acolo fuseseră perindelele.

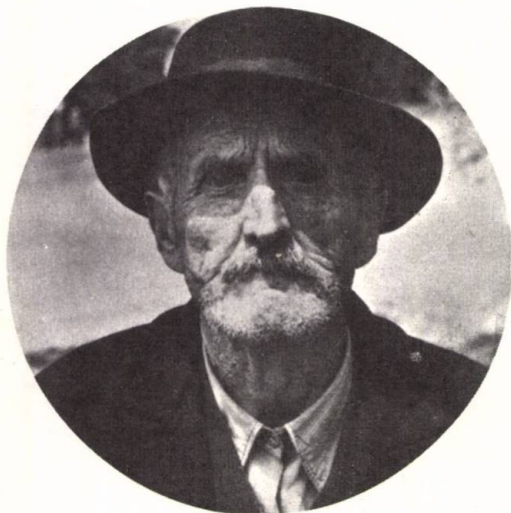
Imaginea etnografică schițată în aceste rînduri nu mai este caracteristică întrutotul realităților contemporane ale satului bihorean. Mutațiile ivite în ultimele decenii în modul de viață al oamenilor, în conștiința lor, i-au îndrumat pe mulți dintre cei ce au practicat, sau căroră le venea rîndul să practice meșteșugurile tradiționale ale satelor unde locuiau, către școlile tehnice de calificare profesională, către munca de ridicată productivitate din industrie. Orașul Dr. Petru Groza, Vașcău și Beiușul au absorbit în anii din urmă o uriașă forță de muncă din ășezările vecine. Standardul ridicat de viață al noilor generații de muncitori de pe valea Crișului Negru înseamnă astăzi foarte mult pentru aceste sate, înseamnă pași făcuți cu mare repeziciune către confortul vieții moderne, înseamnă case noi, cămine noi, destine noi.

Au rămas totuși, și marii slujitori ai vechilor meșteșuguri, marii visători în semnele ancestrale ale străbunilor. Cîte unul, cîte doi, acești demiurgi ai timpului nostru continuă să ducă mai departe în satele lor nescuturabile arte populare, așa cum le-au perpetuat peste veacuri, prin sîrguință și dăruire, înaintașii. Dacă vă veți opri la poarta vreunuia dintre ei, fie că sînt olari, lădari, cojocari, sumănari, spătari, bitușeri, țesători, că se numesc Ilie Bursașiu, Gheorghe Tulvan, Niculae Laza, Gheorghe Terme, Nică Tănase, Floarea Jutea, Eva Hule, Florica Sav, Maria Cotuț, Floarea Bocșe, vă va deschide artiști de cea mai aleasă spiță, pasionați și inventivi, talentați, modesti, preocupați să contribuie cu o notă personală la propășirea creației izvorite neîncetat din sensibilitatea și din aplecarea către frumos a oamenilor acestui plai.

RĂZBOIENII

«de la străbuni pînă la tine»

(ARGHEZI)

**Stau pe o bancă
așezată în bătaia soarelui
și-l ascult povestind
pe moș Nacu.**

**Costache Nacu este,
la 93 de ani împliniți,
bătrînul numărul unu
al Războienilor.**

Cale de aproape un veac a fost martor la toate întîmplările satului. În 1907 s-a aflat printre clăcașii pe care învățătorul T. V. Ungureanu i-a condus la răscoală și, dacă ar fi cineva în stare să adune în cuvinte toate semnele săpate în brazde adînci pe fruntea și în palmele sale, ar trece cu mult peste hotarul de viață al unui singur om. Lumea lui, a lui Costache Nacu, despre care îl aud acum vorbind cu limpezimea unui martor ocular: «Cînd s-a dat lupta, or fost turci mulți tare și a mai venit și-o ploaie de-a înmuiat praful de pușcă al moldovenilor. De după dealurile astea au năvălit, și mîna bătrînului se plimbă peste blîndele unduiri din fața noastră, care se pierd undeva, lîngă apa Moldovei. Vezi dumneata, pe-acolo și-au făcut drum și veneau încoace către noi cu fereală, așa că satului din vale i-a rămas de-atunci numele de Tupilați. Unde se află acum monumentul, a fost un lac. Ștefan Vodă a pus gornistii să sune pe mal și turcii s-au răpezit într-acolo, de s-au înecat. Dar au venit alții, că erau cît iarba de mulți, și domnul a trebuit să caute adăpost colea, la Cetatea Neamțului. Dar mîmă-sa, care stătea înăuntru, nu l-a lăsat să intre și i-a zis că trebuie să se întorcă la luptă. Atunci, Ștefan cel Mare a adunat din nou oastea și i-a alungat pe turci, de n-au putut să îngenunche Moldova».

În ochii bătrînului se aprinsese o văpaie. Turcii n-au putut să îngenunche Moldova. Rostise apăsător, orgoliu și mîndrie răzbăteau din aceste vorbe, de parcă el însuși ar fi fost ostaș credincios al domnitorului. Lumea lui Costache Nacu. De fapt, lumea noastră, a tuturor, din ea ne tragem ființa și conștiința de sine.

— Ți-ar fi plăcut să lupți în oastea lui Ștefan?

— Ei, de bună seamă că mi-ar fi plăcut. Tot neamul meu a trăit aici, așa că trebuie să fi avut eu vreun strămoș care a luptat sub Ștefan. Dacă el a luptat, luptam și eu. Dar nici așa n-am stat cu mîinile în sîn, am fost la războiul din '916.

Pe locul mlaștinei care i-a înghițit pe năvălitori s-a ridicat, acum aproape o sută de ani, un monument. Pe-aproape, acolo unde sigur va fi fost miezul înclăștării, Ștefan a zidit, după obiceiul cunoscut, o biserică. Nu în anul bătăliei, ci două decenii mai tîrziu, în 1496, cînd au fost adunate și îngropate laolaltă osemintele moldovenilor căzuți aici. Pisania devine acum o filă de cronică, în care îți găsești locul fapte de istorie și gînduri ale voievodului: «În zilele blagocestivului și iubitorului de Cristos Domn, Io, Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, în anul 6984 (1476), iară al domniei lui al douăzecelea curgător, sculatu-s-a puternicul Mahomet, împăratul turcesc, cu toate ale sale rășăritene puteri. Încă și Basarab Voievod, cel numit Laiotă, venit-acu dînsul, cu toată țara sa cea basarabească. Au venit ca să jefuiască și să prade Țara

Tovarășii de generație ai lui Costache Nacu

Un obelisc ridicat cu decenii în urmă păstrează chipul scînteietor al voievodului

Moldovei și au ajuns pînă aici, în locul numit Pîriu Alb. Și noi, Ștefan Voievod și cu fiul nostru Alexandru eșit-am înaintea lor și am făcut cu dinșii mare război, în luna iulie, 26 zile. Și cu îngăduirea lui Dumnezeu biruiți fură creștinii de către păgîni și căzură acolo multă mulțime de ostași moldoveni. Tot atunci și tătării lovit-au Țara Moldovei din acea lature. Pentru aceia binevoit-a lo Ștefan Voievod de buna sa bunăvoință și zidi acest templu în numele Arhistratigului Mihail întru rugăsie și Doamnei sale Maria și fiilor sei Alexandru și Bogdan și întru pomenirea și desuflărețea tuturor ortodoxilor care aici au pierit. În anul 7004 (1496), iară al domniei lui anul 40-lea curgător, luna noiembrie, 8.»

Nu știu ce mă minase în acea primăvară către spațiul legendar al Războienilor. Ca arheolog, mi-ar fi plăcut să descopăr vîrstele așezării în silexuri neolitice și în obiecte din epoca bronzului, în fragmente de vase cucuteniene sau în piese de ceramică dacică; de-aș fi fost cercetător pe tărîmul artei monumentale, m-ar fi pasionat să confrunt planul și elevația bisericii-mausoleu cu armoniile stilistice ale celorlalte două citorii cu care se înrudește, din Piatra Neamț și Borzești; ca istoric, aș fi vrut să aflu din gura localnicilor însemnul de vechime al satului, și, bănuiesc că nu mi-ar fi fost greu să-l aflu la primar sau la directorul școlii într-un hrisov întărit cu peceti domnești: «Din mila lui Dumnezeu, noi, Ilie Voievod, domn al Țării Moldovei și fratele domniei mele, Ștefan Voievod. Facem cunoscut cu aceasta carte a noastră tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se că această adevărată slugă și boier al nostru credincios, pan Ion Uscatu, ne-a slujit drept și credincios. Și noi, văzînd dreapta și credincioasa lui slujbă către noi l-am miluit cu deosebita noastră milă și i-am întărit ocina lui, satul Pîriu Alb, unde este casa lui. Aceasta să-i fie de la noi uric, cu tot venitul, lui și nepoților lui și strănepoților lui și răstrănepoților lui și întregului lui neam, cine va fi cel mai apropiat, neclintit niciodată, în vecii vecilor...» Așa l-am aflat, cu semnăturile acestor fii ai lui Alexandru cel Bun, așternute în anul 1439, octombrie 26.

Nu eram nici arheolog, nici critic de artă, nici istoric, dar profesiile, indiferent care, se topeau acum într-o dorință nemărturisită de a fi acolo, de a reconstitui cu ochii minții dramatica bătălie de acum o jumătate de mileniu, de a cuprinde cu privirea tot ce ne-au lăsat aici străbunii și tot ceea ce face să palpate astăzi viața satului. În drum spre tărîmurile ceptoase ale Balticei m-am oprit o dată la Gründwald. Mi-am amintit de locul celebrei bătălii din anul 1410, nu numai pentru că acolo, alături de polonezi, de lituanieni și de ruși luptase împotriva cavalerilor teutoni și o mică oaste de moldoveni. În cinstea victoriei, polonezii au înălțat un monument impunător și au reprodus alături, la scară redusă, cu forme de relief și amănunte de strategie militară, întreaga desfășurare a ostilităților. La Războieni, nu ți se oferă acest detaliu vizual. Turcii nu puteau fi reprezentați pe pămîntul Moldovei, ei n-au existat aievea, ci s-au abătut asupra țării ca un duh rău, ca un coșmar, risipindu-se tot atît de repede după cum veniseră. Visele nu au formă, nu au chip. Din ele se nasc uneori legende, așa cum le-a aflat și le povestește la rîndu-i, moș Costache Nacu: Mama lui Ștefan cel Mare, Daniil Sihastrul, Vrîncioaia... Legende izvorite din ură față de cotropitori, pentru a sublinia bărbăția și dragostea de libertate a unui popor dîrz și a unui principe viteaz.

Îmi rămăsese într-un colț al inimii ecoul proaspăt al serbării din vara trecută. «Războieni 500» fusese mai mult decît o aniversare semimilenară, evocarea ei se reverberase generos asupra țării întregi, fusese o emoționantă sărbătoare a oamenilor. Acordurile acestei bucurii imense stăruiau încă puternic asupra satului. Bucuria este o stare a sufletului, este oglinda în care ne regăsim senini și buni, capabili să ne facem mai bună propria noastră viață. «Adevărată bucurie este un lucru serios», ne-ar fi avertizat, citînd din Epistolele sale Seneca. «Un lucru frumos este o bucurie eternă», ar fi adăugat, aproape două milenii mai tîrziu, romanticul John Keats, autorul lui Endymion.

Bucuriile lui Mihai Ioniță, primarul comunei, se nasc și se hrănesc din elanul cu care 3.700 de oameni s-au angajat într-o muncă fără preget, pentru ca Războienii de astăzi să nu mai semene cu satul de ieri. Cinci localuri noi de școală, electrificare totală, 96 la sută din tineri intrați în viață cu o diplomă de calificare în buzunar, numeroase case proaspet construite, peste 500 de televizoare — iată numai cîteva fapte dintr-un alt început de

Dovezi sacre ale vitejeii străbune

cronică, scrisă în mai puțin de un sfert de veac. Din faptele acestea se hrănește cu temei optimismul primarului.

Drumul de la Consiliul popular pînă la școală l-am făcut împreună cu profesorul de istorie Harambie Dominte. El este și directorul și, în această calitate, ținea să-mi arate noul local, «tot atît de bine utilat ca orice școală cu pretenții de la oraș», lăsîndu-mă să înțeleg că aici, luminarea minții înseamnă o muncă făcută cu exigență. Școala era deci marea dragoste a profesorului Dominte. Îl întreb «Cîți copii aveți la învățătură?». «630, aproape douăzeci la sută din populația comunei». Clădirea în care intrasem era, într-adevăr, astfel chibzuită, încît să-i poată cuprinde pe toți copiii Războienilor, să le deschidă, așa cum își dorea primarul, porți sigure către viață. Intru la întîmplare într-o clasă și descopăr două duzini de prichindei, proaspăt stăpînitori peste slova abecedarului, silabisind o poezioară în limba lui Voltaire. De fapt, nu trebuia să mă arăt surprins, clasa a doua își făcea ora de franceză. Curiozitatea mă împinge mai departe, urc la etaj, în laboratorul de fizică al profesorului Ianis Fotopulos, pentru a fi de față, pe nepusă masă, la «determinarea echivalentului caloric al lucrului mecanic», pe care băiețandri de nici paisprezece ani îl reușeau cu siguranța cu care ar fi acționat butoanele unui joc mecanic. Nu știu cît de complicat este să demonstrezi această lege a fizicii, mie mi se pare un act de cutezanță dar, ceea ce stîrnise uimirea mea peste măsură, fusese radioreceptorul cu tranzistori, aflat în perfectă stare de audiere, pe care îl construiseră membrii cercului de radio. Era rîndul meu să mă bucur. Strănepoții țăranilor clăcași pe care un învățător îi pornise acum șapte decenii la răscoală, începeau să cunoască o limbă străină la vîrsta cînd părinții lor mai plecau cu vitele pe islaz, și să scruteze orizonturile științei cu ajutorul unor aparate pe care eu, cîndva elev al unui renumit liceu bucureștean, nu apucasem să le cunosc.

«Nu v-am arătat micul nostru muzeu!» Directorul mai avea deci încă o surpriză. Cămăruța în care fusesem poftit adăpostea, în cazul cînd lucrurile ținute acum prin dulapuri ar fi fost expuse, o prețioasă colecție muzeistică. Unele piese — toporașe din piatră, lame de silex, seceri de bronz, fragmente din vase de Cucuteni și de ceramică prefeudală — dovedeau cît de vechi și de neîntreruptă a fost prezența omului pe ospitalierul pămînt al Moldovei; altele, proveneau de pe cîmpul de luptă al Războienilor: vîrfuri de sulită, lănci, săgeți, o șa, pînteni, ghiulele de piatră de la tunurile cu doage de cireș ale moldovenilor. Primăvara și toamna, în timpul arăturilor, plugul scoate de sub brazdă sacrele mărcuri ale vitejiei strămoșești. Omul de pe tractor oprește pentru o clipă motorul, coboară să vadă ce s-a așezat în calea lamei de fier, el știe că este investit cu o mare răspundere și aduce la școală, ori încredințează copiilor, ca pe un trofeu de preț, obiectul smuls din ghiara timpului.

După cinci veacuri, un sat întreg, așezat solid pe temeliile istoriei, își venerează înaintașii. Camera-muzeu din incinta școlii înseamnă, fără îndoială, una dintre imensele bucurii ale profesorului Haralambie Dominte, dar înseamnă mai întîi de toate bucuria adevărată a trei mii șapte sute de oameni care trăiesc la dimensiunile prezentului revelația propriei lor demnități.

Grupaj realizat de
NICOLAE DOCSĂNESCU

Stîlpii Solarari

La Poalele Munților Perșani, românii din Crizbav și Satu Nou mai pun și astăzi un fel de stâlpi totemici în loc de cruci, iar printre mormintele amplasate pe cea mai frumoasă coastă de deal a satului, crește floră spontană. Călcând prin flora spontană dintre morminte, parcă nici nu trecem printr-un cimitir, ci avem senzația că am intrat în «tunelul timpului» și ne întoarcem cu veacuri în urmă. Stâlpii aceștia solari se mai lucrează și în zilele noastre tot dintr-o singură bucată paralelipipedică de lemn, ca și în vremurile preistorice. Pe fața lor dinspre soare-răsare este gravată imaginea discului solar 4 raze exterioare, perpendiculare între ele și înclinate la 45° față de linia orizontului. Adică exact unghiul de incidență a razei soarelui la solstițiul de vară, la amiază, la latitudinea geografică a zonei noastre. Pe unii stâlpi mai vechi, în interiorul discului solar sînt circumscrise două diametre rectangulare, imaginea reprezentînd probabil sfericitatea boltei cerești, cu verticala și orizontala locului, deci cu azimut și nadir. Sau poate fi totodată și redarea grafică a ciclicității anului ca un cerc, pe care sînt unite cu un diametru solstițiile și cu altul echinocțiile. Cele patru sferturi de cerc pot reprezenta calendarul simplu al anotimpurilor. Cercul este împărțit în 8 arcuri egale de 45° , diametrele indicînd direcțiile cradiale N—S și E—V, iar liniile oblice exterioare, direcțiile intercardinale: nord-est, sud-est, nord-vest, sud-vest. Deci o imagine perfectă a *rozei vinturilor*. Cele 4 raze emise de soare uneori seamănă cu niște rămurele de brad și amintesc de brăduțul ce se pune la căpății. Același dor după brazi ca și în balada *Miorița*, cu atît mai explicabil în Țara Birsei, zona centrală a păstoritului. La unul din stâlpii aceștia, în interiorul discului solar este scobit un punct, înconjurat de alte 9 puncte. Aceeași cifră 10 ca și la alte reprezentări ale cultului solar.

Desigur că străvechea populație daco-romană a confundat simbolul solar al crucii cu vechile cunoștințe astronomice mai bogate și mai practice. Iar sensul funerar al crucii s-a estompat în cultul strămoșului, rămîind stîlpul totemic. Cît despre metafora soarelui, aceasta a fost mai ușor înțeleasă de un popor care din epocile pietrei și pînă la Brăncuși a cioplit *stîlpul soarelui*. Pe unii stâlpi, însă doar pe cei mai mari, fiindcă nu

oricui i se poate încredința o asemenea cinste, este gravat un plic închis. «Asta este scrisoarea de i-a dat-o la el să o ducă. Unde trebuie. Știe el unde. Cînd ajunge acolo la ai lui». Conținutul scrisorii nu poate fi dezvăluit celui ce întreabă, de vreme ce nici chiar popa nu se poate amesteca. Iată deci că obiceiul localnicilor de a trimite cite un mesaj lui Zamolxe (înainte verbal, iar astăzi pus în plic) prin cei mai vrednici, dăinuie mai puternic decît mileniiile. Datinile acestea implică nu numai o temeinică conștiință a nestrămutării în spațiu, dar și a unei permanențe în timp, românii considerînd că dacii n-au murit de tot. Sau poate chiar că nici nu au murit deloc.

În spiritul credinței dacilor despre moarte, la românii din aceste sate se mai păstrează obiceiul de a se aduna în ultima noapte de priveghi a unui bărbat defunct, mai mulți bărbați din familie și prieteni care beau, se veselesc și chiar rîd luîndu-și bun-rămas de la cel cărui îi urează astfel cale-bună. Semnificațiile acestui ritual moștenit de la daci s-au mai șters prin ani, însă important este că în această parte a Transilvaniei s-a păstrat neclintită nici de săbii, nici de tunuri, nici de teoriile pseudoștiințifice, flacăra nestinsă a tradițiilor și datinilor nealterate. Încrederea românului în viitor și lumină o regăsim în simbolurile soarelui mitic de pe stâlpii totemici puși la căpătiul celor ce au pornit pe **Calea lui Traian** cu **Carul Mare**, nădăduind că alături de **Ciobanul cu oile**, lîngă **Coliba** și **Ciinele**, o vor întîlni printre constelații pe **Fata cu cobilița** ducînd apă strămoșilor daci, lîngă care vor avea parte de soarele lui Zamolxe, și le va arăta potecile prin **Crîngul cerului** pe unde mai cutreieră și acum **Feții-Frumoși** sau poate chiar vor da ochi cu toți voinicii legendelor și basmelor, în plațose, călări pe cai, cu buzdugan și obrăzar, gata să coboare și ei printre noi. Ca să fim mai mulți, la nevoie.

O CETATE DESCOPERITĂ

Cu ocazia unor zboruri, în căutarea tunelului legendar (vezi R.P. nr. 3/1977) care ar lega Cetățuia din Perșani cu cetatea Feldioarei, am observat variația florei ce acoperă lucrările unei vechi fortificații (comunicată de subsemnatul în sesiunea științifică de la Muzeul județean Brașov, în 23.III.1973). Foarte departe de calea ferată sau de șosea, nu se poate observa imensa construcție genistică din bolovani și pământ, ce se ridică în formă de trunchi de con perfect lucrat la sfoară, nici chiar de pe drumul comunal de la cițiva km, într-atît de

bine este camuflată de linia dealurilor din spate. În șanțul de apărare de la poalele acestui munte artificial se găsește și acum apă; nu poate fi sărit cu piciorul. Pe abruptul fortificației, un drum de căruță urcă în spirală pînă sus pe platoul circular, de la a cărui înălțime se putea supraveghea întreaga Țară a Bîrsei. Printre felurite ierburi, primăvara cresc flori albe pe deasupra temeliiilor unor ziduri dispărute, ce devin și mai clare toamna, cînd speciile de plante se colorează diferit. Numai săpăturile arheologice ar putea preciza dacă modificarea geografiei locului a început pe vremea dacilor sau a năvălirilor barbare. S-ar părea că mai multe generații au trudit la această

cetate rămasă mereu la periferia marilor bătălii de-a lungul istoriei. Voioșia bătrînilor din satele învecinate înceta dintr-o dată cînd îi întrebam despre urmele cetății. Ridicînd bănuitori din sprînceană, mă întrebau ce am căutat să calc pe acolo și mă mustrau că altă treabă n-am, decît să scotocesc morții. Multă vreme am efectuat aproape zilnic zboruri planate fără motor, neatrăgînd atenția celor ce lucrau la cîmp în apropiere și m-am mirat că niciodată n-am văzut măcar urmă de picior prin iarba de la «Gîtul cetății», cum numesc localnicii acest loc ocolit prin tradiție de ciurdarii care mină vacile satului, deși iarba este mai mănoasă pe acolo. Crește și se ofilește

DIN AVION

intactă. De la mustața norilor se vede cum toate potecile se abat mai pe departe, ocolind «Gitul cetății», de parcă ar fi un loc blestemat. Tabu-ul nu dispăre așa ușor, amintirea lui mai răzbate ca un ecou vag al unor fapte cumplite.

Documentele vremii abia menționează că la 1561 s-ar fi întâmplat ceva acolo, care însă ar cam contrazice tradiția orală. De fapt, însă, aceeași realitate istorică a fost înregistrată diferit, de bogați (în scris) și de săraci (oral). Comparând datele contradictorii, putem totuși să întrezărim adevărul. După ce cu puțin în urmă (1514) trăiseră zile de spaimă în timpul răscoalei lui Gheorghe Doja, nobilii feudali din apropiere, erau îngrijorati de ne-

supunerea țăranilor la corvezile de cărașie a pietrelor. Carele cu piatră nu mai ajungeau la construcțiile potențailor, ci erau duse de țărani la propria lor cetate. Dovadă clară că martiriul lui Doja nu i-a speriat pe țărani, ba chiar i-a încrâncenat. Țăranii, de pe a căror retină nu se stinseseră focurile răscoalei, s-au vorbit să pună mîna pe herghelia călăreților cu armuri, la ceasul cînd aceștia vor dormi. În aceeași noapte, caii de rasă urmau să fie trecuți peste Carpați în Muntenia. Cu banii luați pe cai voiau să-și cumpere flinte și archebuze pentru apărarea zidurilor aproape terminate. Însă nobilii au aflat sau au bănuț planul țăranilor. A urmat dezastrul: la grajduri, țăranii au

fost luați prin surprindere. În absența celor mai apti pentru luptă, cetatea a fost atacată puternic și capturată. După alungarea din cetate, cei mai obedienți dintre localnici au înjghebat Satu Nou și au rămas înfeudați total față de Hălchiu, unde urmașii lor au continuat să fie slugi la moșieri pînă la reforma agrară din anii noștri. Iar cei mai dirji s-au retras sub coasta munților Perșani, la Crizbav, unde se puteau oricînd adăposti în pădurile prin care și azi mai hălăduie mistreții și urșii. Pietrele de la «Gitul cetății» au fost luate de feudali, pînă la ultima, din ziduri ne mai rămînînd nimic.

RADU NIȚU

Tudora Roșca

Il înțeleg pe Camus mărturisind că din călătoria la Praga i-au rămas în amintire un anume «parfum acru și înțepător» și cîntecul unui acordeonist sub ferestre. Cîteodată e destul numai atît ca șirurile de imagini să se reverse de la sine. Din zilele petrecute în satul Poduri aud întîi glasul Vetei a lui Gilimei care-și sălta nepoțelele după baie și le cînta «așa joacă fetile, fetile și mindrile...» Bărbatul îi murise într-un accident — flăcăul care o luase din vecini, de la Vidra, cînd era o fetișcană de 17 ani. Acum e o femeie înaltă și trupeșă, încă frumoasă, are băiatul asistent sanitar la chirurgie, nora învățătoare și, mai presus de orice, are o inimă cit șapte, de vrînceacă vajnică, ce-ți aduce aminte de Victoria Lipan, Cu Veta a lui Gilimei am curățat cocieni de porumb, am vorbit despre păcurarii de altădată, despre oamenii mascați și despre nopțile de priveghi, am mai făcut și critică, deoarece o deputată de circumscripție trebuie, zicea, «să mai pună și semnul întrebării unde e cazul, fiindcă de vorbit vorbim, de mers mergem, mîncăm, bem, dar să vedem ce minte-avem». Am întrebat-o cum ar povesti cuiva despre locurile lor:

«Pentru mine una e frumos, e o comună aparte, foarte bine așezată și adăpostită, cu dealuri, cu piraie, să mergeți peste tot, să dați roată și să-mi spuneți de nu v-a plăcut, că vorba cîntecului — de la Vidra la Birsești, cu drag să călătorești. Apă avem acum și televizoare și unii tot ce este pentru om nu lipsește, asta-i clar. Vrîncenii noștri eu îi consider gospodari, harnici, sănătoși, veseli, buni de pălăcării, iar dacă la trebușoara asta nu știi a le ține piept, te răpun, întrî la mijloc cum se zice și nu ți-o cădea pe plac. Și sîntem într-o uneală

Bătrînii se visează nopțile în locurile tinereții lor, pe poteci tainice și în luminișuri de pădure despre care povestesc la lumina zilei întîmplări cu miez de baladă. «Tare m-aș mai duce la dela, la bureți și la zmeură, îmi spunea la Poduri **Tudora Roșca** și, în timp ce-și potrivea în jurul obrazului marama alb-păienjene, mi se părea că am în față, aveau, străvechea imagine mioritică — «măicuță bătrînă cu briul de lînă».! Roșculeasa, cum i se zice în sat, stătea dreaptă lingă fiică-sa, Ioana Munteanu, femeie trecută și ea de 70 de ani,

«Preoți, munții mari

toti, la greu și la ușor, cum e viața. Lucru', cred eu, de mare însemnătate.

Lingă satul Poduri, dincoace, la șoseaua asfaltată, pe drumul ce vine dinspre Focșani și te duce spre Năruja și Soveja și apoi către Brașov, e satul **Colacu**. Amîndouă și împreună cu ele satele **Mătăcina**, **Gornetu** și **Prisaca** alcătuiesc comuna **Valea Sării**, o așezare în inima Vrancei, în Țara Bîrsană, în acea «republică vrînceană» despre care vorbea Dimitrie Cantemir. Oamenii știu o mulțime de basme și de legende și-ți spun cu mîndrie cum Domnul Ștefan i-a dăruit Vrîncioaiei șapte munți, cum fiecare comună a avut muntele ei, iar al celor din Colacu a fost unul ce se chema Valea Neagră. Valea Sării se cheamă așa de la pîrîul sărat care trece peste un masiv de sare și se varsă în Putna, fiind un fel de graniță curgătoare între Mătăcina și Colacu. La răsărit — pentru cine vrea precizări — se înalță, la 1001 m, Măgura Odobeștilor, iar la vest — virful Lăcăuți, înalt de 1777 m. Sîntem, cum spun cărțile de geografie, în depresiunea internă a Vrancei și în jur sînt așezările Birsești și Dumbrava unde s-a găsit ceramică geto-dacică, Bodești, Spi-nești, Păulești, Vrîncioaia, Hulișca. «Ultimile brume, zice un documentar pe care l-am citit în muzeul din Colacu, cad în prima decadă a lui mai, cînd se ard gunoaie umede». Apoi vîzduhul va aduce într-una adieri de salcîm, de tei, de flori de poiană.

lingă nepoți și strănepoți și se uita cu jînd dincolo de gard, către fin-tina de la care porneau cărările pe urcuș. «Uite, acolo m-aș duce, că înainte n-aveam preget, toate drumurile le știam și le băteam și mergeam la Focșani, și la iarmaroc la Vidra, și la Vladimirești. Eram bunișoară-n sat, la muncă, la prășit, toate treburile le făceam și coseam scoarțe, cămăși ițite în multe ițe, urzeam bumbacul și băteam cînepa și lucrul era bun, îl purtai doi ani și nu se cunoștea. Mîneca noastră era cusută toată cu roșu, acum sînt altele, mai de alt fel, e altă fudulie, da' eu le-am păstrat pe ale vechi, să le am acolo și să mă uit la ele. Și acum, la 90 de ani, am vederea bună, vîr în urechile acului, noaptea dorm ca mielul și doftorie n-am luat niciodată. 90 de băieți am buricat în viața mea și m-am învrednicit de toate, iar nepoți am 21, să le trăiască și la alții și să fie sănătoși. Și-am și jucat o leacă la tinerete, horam ca pe la noi, jucam — flăcăii jucau ziua, iar oamenii în putere seara. Și pe Bahnea, hoțul cel păcătos care a fost pe aici, prin părțile noastre, l-am văzut o dată la obraz. Era om ocheșel și sprîncenat, căută-tura nu i-o știai, că nu mai lua nasul din pămînt. A venit la poartă și m-a întrebat — mătușă, n-ai porci de vinzare? N-am, așa i-am zis și s-a dus. Pe urmă am auzit că l-a prins la Paltin, la o vădană care l-a trădat și l-au împușcat ca pe un cine. Iar nevasta lui Ion al lui Dragoș, pe care îl omorise Bahnea mai înainte, a jucat pe el cînd era mort... Cum e pe la noi dumneavoastră să vedeți cu ochii,

că vorbele mele is vechi și nu ajung. Locu-i bun, avem mere, avem pere, crește fasolea lată, și la riu să vă duceți, că este și pește. Pe partea cealaltă mă întreb eu de-o fi mai bine, dar asta e alta, eu o aștept să vie cînd o veni și nu mi-e frică, imi vād de treabă, spāl blidele, le limpezesc, dau la găini, am și gologanii mei, 4.000 la bancă și la ăi tineri le zic **faceți hărnicie**, că ăsta e rostul omului. Iar de-ți cauți bărbat să trăiești cu el, să-l alegi să nu fie juvānos, puturos adică, și nici nāting și nici tiutiu-nar și nici să asudue...»

paseri lăutari...»

Cînd vine toamna, la Colacu, la Poduri, la Valea Sării miroase a prune afumate. Sint prune mari, rotunde, cu gust de miere și altele ascuțite, brumate, sint nuci din care femeile fac dulcețuri savante, sint meri și gutui, livezi mari și grădini mai mici lingă casă, o lume de arome vegetale pe care apa Putnei le ia și le duce pînă departe. Putna vine de sus, de la 1750 m, din masivul Goru și strînge într-un inel, cu afluentul ei Zăbala, partea estică a munților Vrancei, Curgerea lor se unește la Prisaca, dar înainte, aici, la Colacu, rîul trece larg între dealurile subcarpatice, erodate, albicioase, golașe, formînd o priveliște de o stranie măreție, un fel de Arizōnă miniaturală. Pe maluri cătina crește bogat și sticliea boabelor ei portocalii dă reflexe prețioase de chihlimbar. Oamenii trec pe înserat puntea suspendată între Poduri și Colacu și, dacă te găsesc prin apropiere cufundat în ambiții de pescar, te încurajează rizînd, strigîndu-ți să ai răbdare că acolo, dedesubt, se pregătesc să-ți sară înainte clenii și scobarii, mrele și roșioare. Unii se opresc să-ți vadă norocul și între timp povestesc de-ale locurilor: cum, înainte vreme, Putna mergea pînă la Cîmpoieș și acolo, la Priporul Mindriei, unde era o fată frumoasă de i se dusesse vestea, apa făcea un cot, un colac — așa că de aici i se trage și satului numele de Colacu. A mai fost în partea aceea odinioară și Hanul Mindrei și Beciul popii — beciul mai există și acum, «e beciul lui tătucu», îl lăuda Mirel Ciută mai tirziu, cînd intrasem în

curtea lor și mă uitam la sfatul pe care-l țineau cocoșul alb și Val, un cătelandru cu labe ursești. Am aflat pe urmă că Val a murit și parcă ceva din frumusețea acelei seri, cînd am stat de vorbă pînă la miezul nopții cu pădurarul Vasile Ciută și cu nevasta lui, Valerica, s-a micșorat cu o umbră. Familia lor însă — cu Monica și Mirel, cu broderiile Valericăi, cu ștergarele, iile și catrințele vechi pe care le-a scos din ladă, cu istorisirile vinătorești — a rămas în amintirea acelei călătorii ca un simbul frumos de viață vîrnceană. «Eram în

Cel puțin 500—600 de hectare s-au refăcut așa, s-a împădurit tot versantul Putnei, în perimetrul Ivești, cu salcîm, pin, paltin și gorun. Noi aici ne numim un ocol de refacere și copiii de școală au plantat pomi, și Mirel al meu are zile — muncă pe dealul Rugetului, că doar e băiat de pădurar și e vîrncian, iar Vrancea fără păduri cum să existe? Pădurarul are misiunea asta, să formeze pădurea, s-o ajute, s-o ocrotească, s-o conducă spre viitor. Aici avem în ascunzișul ei urs, mistreț, capră roșie și căprior — lor le creăm condiții de viață, le dăm hrană, fin, le facem frunzare și sărării — și, știți cum e legea, dacă ajuți natura, te ajută și ea...»

La Colacu, peste drum de școală, e un mic muzeu sătesc. Lucrurile vieții vîrncene — de aici, din comuna Valea Sării și de mai departe — sint din lemnul pădurii. Războiul de țesut tot din lemn a fost — doar gîndul acestor făcători ai Mioriței a zburat și mai sus și a pus în maramă, în catrințele negre acoperite cu aur și argint, pe cămășile de pinză și pe ștergare, apele strălucitoare din suflet, tălmăcite într-o artă a culorii și a motivului care povestește despre frunze, despre soare și fructe, despre ploi și iubiri, despre zăpezi și despre nașteri, tot ce această «gură de rai» a Vrancei ține din strămoși, de la acei oameni care au văzut «preoți munții mari, paseri lăutari, păsărele mii și stele făclii...»

ANDA RAICU

UN SAT CU NUME LATINESC

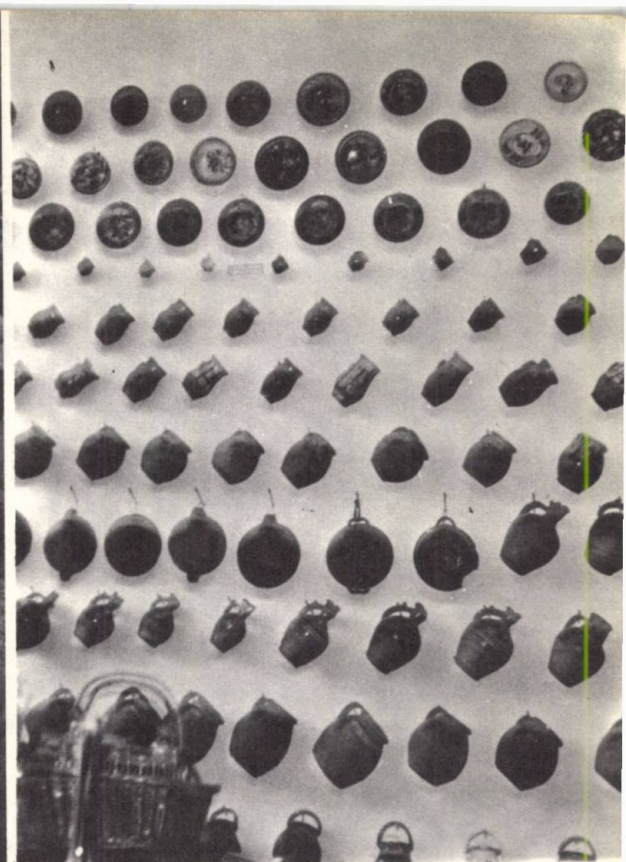
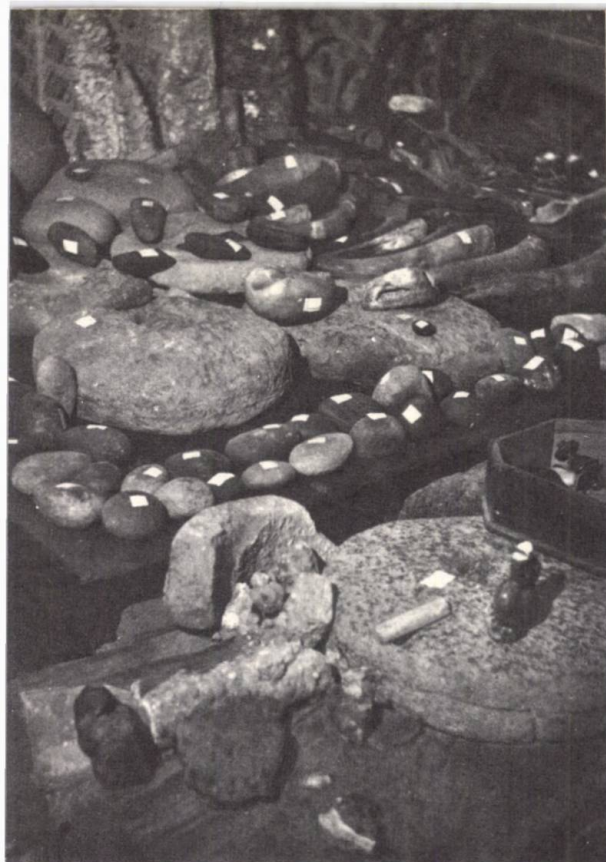
Dealului care se înalță ca o Acropolă în mijlocul comunei i se spune **La Curte**. Pe umerii lui a stat cindva o cetate a voievozilor români, vecină cu zidurile înalte și puternice ale cetății voievodale a Beliului, reședință a viteazului Memnorumut. Mult mai tirziu, pe vechile ruine a apărut, cu semne de trufie, un castel baroc, unde și-a instalat sediul unul din domeniile prospere ale episcopatului romano-catolic de Oradea. Alături, într-o clădire modestă, a fost amenajat un muzeu. În pragul ușii l-am cunoscut pe profesorul Emil Lăzureanu, cel ce-i veghease clipă de clipă, piesă cu piesă alcătuirea surprinzător de bogată.

Privesc fascinat de pe acest promontoriu orga de lumini a asfințitului. Din culmea împurpurată a Pleșului coboară clinuri liniștite, cu văi largi și poieni așternute cu flori poleite de voaluri transparente de aur. La capătul lor, pe scena netedă a unui amfiteatru piemontic, și-a durat vatră traică,

veche de cînd e lumea, satul. Se spune că numele de Beliu ar veni de la latinescul «bellus» și, de-ar fi așa, cei ce i l-au dat n-au făcut altceva decît să-i aplice pecetea de frumusețe a locurilor ce-l înconjoară. Marca de vechime ascunsă în rădăcina toponimicului poate fi întărită nu numai de documente date în primii ani ai veacului al XIII-lea, ci, mai ales, de urmele de viață neîntreruptă pe care oamenii le-au lăsat aici cu mult înainte de a fi imprumutat cuvintele romanilor. Romanii n-au stăpînit teritoriul comunei, el se afla în afara granițelor imperiului. Beliu a fost o vatră a dacilor liberi, dar iradierea civilizației romane n-a întîrziat să se simtă puternic pînă aici. «Limes dacicu» fusese însemnat și aici cu un «val» al lui Traian care trecea, e drept, foarte aproape de frumosul ținut codrenesc de la poalele Pleșului: cobora dinspre satul Comănești, străbătea pădurea Gălălău, printre Beliu și Archiș, traversa satul Sig Săliște,

tăia pășunea și înainta prin Răpsig și Iersoșeni către Șilindia. Pe unele porțiuni, valul de pămînt continuă să se distingă foarte bine. El a rămas în conștiința generațiilor de codreni «troianul». Așa i se spune și astăzi, ca în plugușoarele de Anul nou de pe cealaltă față a Carpaților, anagramînd de fapt numele împăratului cuceritor și punîndu-l mai degrabă drept poreclă unui șanț de pămînt care nu putea, în nici un caz, să despartă țara mult mai întinsă și mai închegată a dacilor lui Decebal.

Locuri încărcate de istorie. Fapte care vorbesc despre viața grea a țăranilor români, despre umilințele sociale și naționale impuse de asupritorul feudal. Despre lupta lor pentru libertate. Mă aflu pe ridicătura de pămînt din centrul comunei în preajma zidurilor martore la zbuciumul îndepărtat al istoriei, ascultînd vorbele profesorului Lăzureanu: «Aici, în dreapta, în pădurea Gălălău, era o grotă a haiducilor, numită Cotătoarea

Relieve smulse timpului

Un perete întreg cu ceramică

lui Dodu, unde se ascundeau țărani care țineau legătura cu răsculații lui Horia. Tot în pădure mai era și locul numit La spînzurătoare; aici erau pedepsiți bieții noștri străbuni...; castelul terezian adăpostea una din închisorile unde erau ținuți în lanțuri bieții noștri iobagi...» Căldura din glasul profesorului învăluie acum alte momente din trecutul comunei: «După ce biata noastră țară a schimbat jugul turcesc de lemn cu jugul de fier habsburgic, noile poveri au determinat ridicarea la luptă a numeroasei populații românești condusă de Nichita Bucur, Ștefan Ciurilă și, mai spre nord, de Pinte Gligor zis Voinicul și a puținilor maghiari ai lui Francisc Rakoczi, în puternica răscoală a curuților. După cum spune legenda, cetatea noastră voievodală a rezistat șase săptămîni atacurilor habsburgice; apoi a fost arsă și, ce s-a mai păstrat, am adus la muzeu.»

Muzeul din Beliu. O impresionantă oglindă a timpului.

Un colț al portului popular, al alesăturilor lucrate la războaie. Predomină roșul, negrul, albastrul.

— Ce este caracteristic la costumul de Beliu?

— Sînt multe lucruri care-l diferențiază în zonă. Cămășile femeilor se numesc spătoaie. Pe cap, ele purtau cirpa de Beliu; peste poale puneau zadia cu chei. Mai îmbrăcau femeile și un cojocel frumos, împletit cu fire albastre și roșii. Spătoaiele de sărbătoare erau cusute cu negru și puțin albastru; seamănă intrucitva cu costumul de Săliște, dar e mai brodat. Sumanul acesta este lucrat la Sirbești, pentru Beliu. Oamenii erau recunoscuți după ornamentul sumanului. La noi se purta cu pănură roșie, prin alte părți, cu anglie verde; la Lunca Teuzului, pe lingă anglie verde se punea și cisnădie albastră. Alesăturile la cămășile bărbaților se fac cu roșu ori cu albastru, trăsorește sau jurește.

— Am văzut un costum de călușari.

— Nu știu de ce, lumea s-a obișnuit să situeze aria de răspîndire a jocului numai în teritoriile extracarpătice. Deținem date că în 1790 dansul călușarilor era cunoscut și aici; sau că prin 1850 a trăit în Beliu un oarecare Lupi Ioan a lui Mițu Fani, care era mare vâtaf de călușari. Înceamnă că dansul s-a jucat dintordeauna, pretutindeni pe teritoriile românești. El

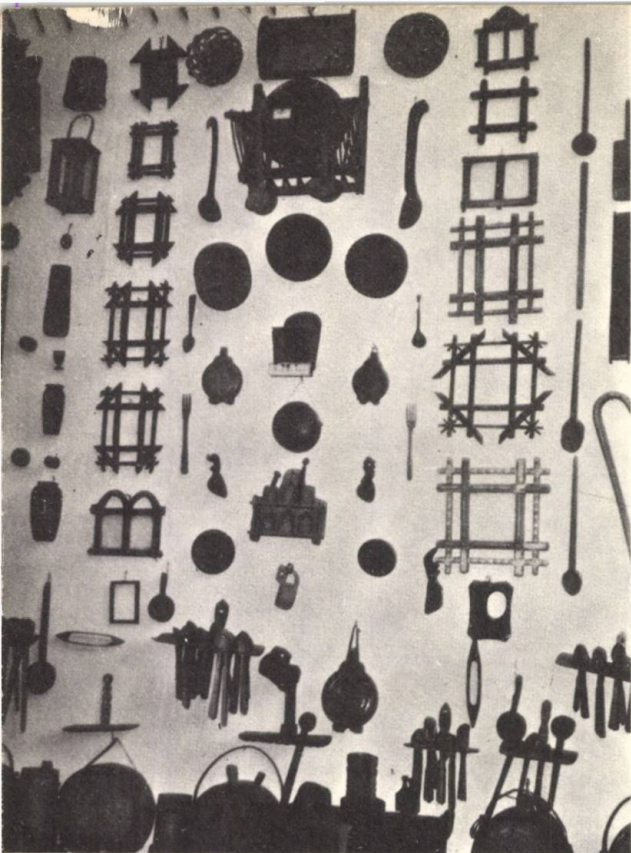
se joacă și în satele vecine, diferit de la un loc la altul. Cred că al nostru este cel mai frumos.

Ceramică. Foarte multă ceramică din țara Bihariei și Zărand. Un perete întreg. Primul rînd de blide este așternut cu ceramică locală. Restul provine din diferite centre de olari, care veneau să vîndă pe marea piață a Beliiului: Săliștea Vașcăului, Cărpînet, Lehecen, Tîrnăvița, Crișiorul de Jos, Hălmăgel, Lelești, Bîrsa...

Apoi numeroase obiecte din lemn, în primul rînd lăzi de zestre. Unele, de Hășmaș, cu încrustații colorate, altele lucrate la Budureasa ori la Droșeni.

— Mesele acestea de ospetie au servit pe la vreun han?

— Ce vedeți în mijloc este masa de nuc a sămădăilor, la care a mîncat și Lică Sămădăul, originar cu adevărat din Lunca Teuzului, sat aparținător de comuna Beliu. Acest personaj literar a existat adevărat, era cunoscut de toată lumea. Sigur, oamenii locului nu prea au ziseră ei despre Moara cu noroc; ei știau despre birtul lui Mîndră Măriuță. Crîșma a fost aici, în hotarul comunei, cum treci apa Teuzului cam la două sute cincizeci de metri pe partea stîngă. Învățătorul Ioan Șe-

Semne ale bogatei civilizații a lemnului

Cristalul de Berlin

vici, care a murit anul trecut în vîrstă de 92 de ani, povestea ce a auzit și ce l-a impresionat pe Slavici, unchiul său de văr, cînd venea prin părțile acestea.

Masa asta mică de cireș a fost tot a sămădăilor. La noi, sămădăii erau socotitori, un fel de administratori care aveau în slujba lor mai mulți paznici, adică boitari. E și un cîntec, o lelioaară bochinească, un joc de primăvară al fetelor nemăritate:

*Lele, lelioaară,
Pană merioară,
Noi toți te-om culege,
Din cîmp te-om alege.
Tu ai poale crețe,
Treci printre cotețe
Badea sămădău
Lasă porcii-n tău
În pădurea mare
Mere să-și aleagă
Fata care-i dragă.*

Cît de îndelungată a fost trecerea prin timp a satului cu nume latinesc? Arunc o privire prin încăperea care găzduiește secția de isto-

rie a muzeului: obiecte din piatră, spărgătoare, numite de profesorul Lăzureanu bălătroage, topoare neolitice, fragmente ceramice aparținînd culturii Tisa II, ceramică daco-romană, oale mari, oluri cu briu alveolar, pietre de rișniță, ceramică lucrată în atelierelor olarilor din localitate, blide belenești, cu colț ori cu basorelieful colorate, cahle și ceramică pictată, dezgropate din cetatea Beliiului, oale mari, unicate ale genului, folosite la topirea sticlei pentru cristal. Relicve smulse din memoria timpului, mărturie a legăturii omului cu pămîntul Codrului. Întînsă și neîntreruptă, coboritoare din vremurile de început ale existenței sale.

Ultimul ceas solar al ceramiștilor de la șteampurile Tăgădăului. Bucăți de bicașeu, adică de cremene, folosite pentru prepararea cristalului. O colecție extraordinară de sticlărie și cristaluri.

— Aveam o imagine destul de vagă asupra acestei producții. Ceea ce știam sigur era faptul că aici s-a realizat cel mai vechi cristal din țară.

— Cunoașteți un lucru foarte important. La radio s-a spus odată în mod eronat că primul cristal s-a făcut la Mediaș. Sticlăria noas-

tră datează de 250 ani. Acest act din 1727 arată limpede: «Fabrica de sticlă din Beliuul Bihorului produce sticlă cizelată din toate calitățile și execuțiile, precum și vase de sticlă farmaceutică, în orice execuție.» Vom mai vorbi, poate, despre sticlării din Beliu; acum vreau doar să fac să sune cîteva pahare: Auziți? Notele se disting cu claritate, e un cristal muzical. Și mai vreau să vă arăt cupa aceasta rubinie pentru spălatul strugurilor, cu ornamente albe din sticlă. Are 123 de ani de cînd a fost lucrată de un tînar pentru iubita care împlinea 18 ani. Se vede rugul rusaliilor, iar pe partea cealaltă șopirla. «E o adevărată minune», au spus membrii unei delegații de sticlari din Cehoslovacia. Dintr-o țară unde prelucrarea sticlei este de multă vreme o artă recunoscută pretutindeni pe glob.

Dealul care se înalță ca o Acropolă în mijlocul comunei adăpostește astăzi muzeul. În această impresionantă oglindă a timpului, regăsim un crîmpei de țară, un crîmpei de viață, trăită dirz și demn două milenii de istorie. Ne regăsim pe noi înșine.

N. DOGARU

Oierii Novacilor

Orășel mic din Oltenia de nord, rostuit sub Paring, în mijlocul unor obiective turistice de prima mână: defileul Jiului, castele romane de la Bumbești-Jiu, stațiunile Rinca și Săcelu, muzeul satului gorjenesc de la Curtișoara, superbe chei ale Oltețului și ale Gilortului, peștera Muierilor și Polovracii, apoi Horezu și Vaideeni, prima așezare vestită pentru ceramica sa străveche — unde se construiește și o fabrică modernă care va valorifica superior arta artizanilor ceramiști, iar a doua fiind o comună păstrătoare a unor vechi valori etnografice. Amatori de munte pot face ascensiuni pe traseele superbe ale Paringului sau munții Căpăținii, pînă pe valea Latoriței cea plină cu pășrăvi, la Lacul Vidra sau la izvoarele Jiului.

*

Dar cine poposește la Novaci va avea, mai ales, prilejul să descopere o așezare străveche, cu o istorie turbulentă, locuită de oameni aleși, primitori, prietenoși, harnici, mîndri de strămoșii lor, ciobani vestiți cu veacuri în urmă nu numai pe tot pămîntul românesc, ci pînă în două trei țări din jur, după cum scria Gheorghe Barițiu. Căci cine adîncește trecutul Novacilor cunoaște una dintre cele mai vechi ocupații ale românilor — păștoritul. Mai mult, istoria Novacilor atestă legătura indestructibilă — de limbă, port, credință, de indeletniciri — dintre românii de dincolo și de dincoace de Carpați. Păștoritul a fost de-a lungul vremii cea mai puternică legătură socială și economică între provinciile românești. La 1418 Mihail fiul lui Mircea cel Bătrîn — domnul cel viteaz care l-a înfrînt la Rovine pe vestitul Baiazid Ildirim — confirmă privilegiul comunei Cîsnădie ca românii de acolo să-și păască turmele în Valahia. Numeroase alte înscrisuri datate 1521, 1524, 1528 pomenesc despre cnezii Ioan și Oprea din Cacova și de alții din Rășinari care mergeau la banul Olteniei cerînd incuviințarea pentru pășunat. În 1831, 150 de sate transilvane trimeteau turme de oi în

Valahia. Veneau la vremea aceea — informează C. Constantinescu-Mircești în lucrarea «Păștoritul transhumant» aproape 900.000 de oi cu peste 4.200 ciobani. Numeroase alte mărturii subliniază importanța social-economică a păștoritului la români. Un călător italian, Giovanniandrea Gromo, constată în 1564 că satele din Banat și Transilvania sînt locuite de români a căror indeletnicire e «să cultive pămîntul și să crească vite». Însuși Bethlen, cancelarul Transilvaniei, scrie în memoriile sale (1662) despre păștoritul la românii ardeleni «care trăind slobozi, își mîna turmele lor și ale nemeșilor unguri pînă în locurile băltoase din marginea Dunării». Petru Maior arată că oierii Sibiului «toată viața lor o petrec umblînd prin locuri străine cu oile și cu caii, pentru pășunat; mulți dintre ei vin vara la munte... pe iarnă trec în Moldova... și așa vinzînd lîna și brînză își chivernisesc casele lor...» Fenomenul păștoritului transhumant atrage atenția filozofului englez Jeremy Bentham care trecînd în jurul lui 1785 prin țările române, cheamă un prieten din Anglia să studieze transmigrarea oilor din Transilvania în Valahia. Pașoptistul Ion Ionescu de la Brad, referindu-se la pășturarea oierilor transilvăni în Dobrogea, scria prietenului și tovarășului său de revoluție, Ion Ghica: «De cauți a asigura patria și neamul românesc, mocanii îți sînt mijlocul cel mai sigur prin care să continui revoluția acolo unde ai lăsat-o».

N-am înșiruit întîmplător toate aceste date care întăresc importanța pe care au avut-o pentru continuitatea și permanența românească pe întreg spațiul pămîntului strămoșesc așezările de oieri dintr-o parte și alta a Carpaților. Novacii sînt un exemplu de perenitate și viețuire românească. Spre Novaci vin din marginea Sibiului, din comunele acelea de mocani vestiți, nenumărate poteci și drumuri, direct peste munte. Veneau pe plaiul Novacilor turme nesfîrșite de la Poiana Săliște, Rod, Sebeș, Livezeni, Lancrăm, Sibiel, Loman, Pianu, Grădiște. Din condicta vîstieriei anului 1851 reiese că numai

din Poiana Sibiului au venit 57.319 oi. Veneau ca-ntotdeauna bacii transilvăni cu oile lor să le păască în Valahia. Mulți se însurau cu femei din Oltenia. Dar mulți, nemaisuportînd asuprirea străină în Transilvania, se strămutau. Așa s-a întîmplat și la Novaci. Veneau «ungurenii» — așa li se spuneau mocanii de dincolo de munți — și se stabileau lîngă frații lor de-o limbă și de un singe. Bătrîinii novăceni și azi știu unele familii de transilvăneni care au fugit încoace pentru că n-au mai răbdad asuprirea, ori pentru că au luptat sub steagul revoluționarului Rakoczi, în cetele lui Tănase Tudoran, Sofronie Călugăru, în marea răscoală condusă de Horia, Cloșca și Crișan. Pentru multe familii de novăceni numele le arată de unde li-s rădăcinile. Alde Vișan sint din Vințu, Dăianu din Daia, Comăneștii-s din Comana. Etnografiu au meditat și la evoluția portului popular. Costumul popular de azi al novăcenilor este identic cu cel întîlnit la Poiana Săliște și în alte așezări din Marginea Sibiului.

Să nu se creadă că Novacii este o așezare relativ nouă, care a fost rostuită prin venirea mocanilor «de dincolo». Orășelul de azi a cuprins cîndva două așezări: «Novaci-Români» și «Novaci-Unguri», ultima relevînd pe cei ce au trecut munții și s-au așezat la frații lor valahi. Și nici legenda potrivit căreia Novacii dăinuiesc de la Baba Novac încoace, acel brav căpitan al lui Mihai Viteazu. Novacii-s cu mult mai vechi. Un document păstrat la Academie, un hrisov al lui Radu Vodă, de la 1502, atestă Novacii ca o veche așezare. Mihnea Vodă pomeneste iarăși așezarea într-un hrisov la 1587. Tradiția populară vorbește de așezări de pe vremea dacilor și romanilor. La doi pași au fost castele de pe Jiu și de la Virful lui Pătru. Și se mai povestește că la punctul numit «Vermeghe» din plaiul novăcean a existat o așezare a voievodului Litovoi, cîrmuitor al vechii țări românești Litua, întinsă de o parte și alta a Carpaților, care s-a bătut cu Ladislav IV Cumanul, regele Ungariei,

pentru a-și apăra pământurile. Litean-Vodă, cum i se mai spunea, este considerat de B. P. Hașdeu o tradiție vie în Gorj și tot el spune că la începutul secolului o baladă a lui Litovoi era cîntată de novăceni. Nicolae Iorga considera că la Vermeghe era locul unde a fost încoronat Litovoi și alți voievozi români. Dar Novacii au și alte semnificații. Tot marele istoric vorbește într-un studiu despre asemănarea dintre graiul românesc și cel venețian, amintind de corăbiile venețienilor ce veneau cîndva pe Dunăre pînă la Jiu și de venețieni care s-au așezat în Nedea doljană sau la Novaci; într-un document raguzan din 1357, «brenca», cuvînt echivalent cu brînză, e tradus cu «caseus valachus», pentru că mai multe lucrări de specialitate consemnează că ciobanii novăceni ajungeau pînă în munții Dalmatiei și la Triest.

Astăzi, așezarea aceasta care a polarizat turmele oierilor vesticii din Transilvania și din care se pleca în transhumanță pînă în Pelopones și Triest a rămas un loc plin de inedit și originalitate. Horele se țin în fiecare duminică, se păstrează din vremuri străvechi obiceiuri frumoase de nuntă, Vlahuță, descrie cu căldură în a sa «România pitorească» jocul de duminică și portul novăcenilor, alcătuit din straie «toate țesute și lucrate în casă.» «Și ce bine-l prinde pe român portul acesta al lui, așa de curat, așa de simplu și de frumos!... Doi tărani tineri novăceni zic, unul din scripcă și altul din cobză. În jurul lor, în roată largă, se mișcă încet, în dulce legănare, strămoșeasca horă, joc potoliti, tacticos, în care se prind și oameni mai în vîrstă, uneori moși cu barba albă, ca să-și mai aducă-aminte de cînd erau și ei tineri...» Și-apoi mai sint clăcile și nedeile — alte prilejuri de petrecere, nu numai aici la Novaci, ci și la Polovraci, ori la muntele Poiana Muierii cînd se adună ciobanii din jurul Parîngului și Lotrului, «cetățile» mari ale oierilor. Iar aici, la Novaci, un mare prilej de sărbătoare este ziua oierilor, pe care primarul Victor Digulescu vrea să rămînă în viitor ca o sărbătoare de neuitat. Are loc tot în a treia duminică a lui mai, adică la vremea cînd se urcă turmele pe munți, pășunatul cel lung, de vară. E nedea cînd novăcenii sînt gazde pentru oierii dintr-o parte și alta a munților; căci vin la întîlnire mocanii sibieni, din Valea Jiului, din Mehedinți sau din Țara Hațegului. Vin formații artistice de fluierași sau buciamași, echipe de dansuri de prin comunele de sub munți. Vin fiii Novacilor ce s-au răspîndit prin toată țara cu rosturi noi și meserii moderne să-și cîntească îndeletnicirea cea veche a părintilor și locul lor de baștină. Vin turiști de pe tot cuprinsul țării. Vin baci cu oameni de stîină din județele dimprejur. Vin meșteșugari cu produsele lor căutate dintotdeauna de acești «prinți ai munților» cum le spunea Octavian Goga oierilor — clo-

puri mici bătute la piuă, hamuri din piele groasă, ciubere, ceane, sfredele pentru lemn, topoare și cuțite descîntate la foc pișănesc, chimire și cojecele măiestrit lucrate, olărie de la Horezu și cite și mai cite lucruri lucrate cu mare meșteșug de artiști anonimi, făcute pentru viața de toate zilele, dar purtînd pecetea frumosului. De dimineața și pînă seara, în dîmbrava Hirișteștilor — mic sîtuc al Novacilor — se joacă, se mîنینcă și se bea. E petrecerea cea mare a oierilor care-și iau rămas bun de la oamenii și sat, căci pînă toamna tîrziu ei vor fi plecați să-și stăpînească munții, de-abia atunci se vor mai întoarce la casele lor cîntînd cu nostalgie, de data aceasta cu părere de rău pentru împărăția frumoasă de sub cer pe care o părăsesc.

«Drăguță Sfîntă-Mărie
Nu lăsa toamna să vie
Ca să lași stîna pustie
Lași munții fără oițe
Stînele fără băcițe.»

*

În cel din urmă mai, am cunoscut îndeaproape Novacii și tot ce v-am povestit cu ocazia marii sărbători a oierilor din această nespus de frumoasă așezare de pe Gilort. Am bătut așezarea cu pasul, am cercetat piva, moara și daracul minate de apă și construite numai din lemn — piese de tehnică populară străveche aflate în folosința oamenilor — am cunoscut oamenii și sufletul lor. Și n-apucasem să dau binețe că novăcenii mă salutau cu respect, ca pe orice străin. Cînd am cerut o cană de apă la prima casă din drum, am fost așezat la masă, deși de-abia prinzisem, și am fost întrebat unde dorm peste noapte. Sfînta ospitalitate românească este aici vie ca dintotdeauna. Iar a doua zi de ziua oierilor i-am cunoscut pe novăceni și mai bine.

Iată, bărbații aceștia aprigi, în straie de oieri, descălecați de pe caii lor iuți și mărunți; se vede că au făcut drum lung.

— Novăceni? îi întreb
— Da: Noi sintem Coconețu Gheorghe și Mihai.
— Frați?
— Păi dar cum?
— Sint încă oi multe pe la Novaci?
— Scotesc eu că vreo 30—35.000 de capete.

— Mai vin flăcăii să-nvețe deprinderea asta veche?

— Vin. Vin mai ales moldovenii. Eu am un băiat, după trei ani i-am dat turma în primire. Asta înseamnă o mare răspundere.

— Cunoști bine țara, baciule?
— Merg prin România noastră fără hartă; nu cum am văzut că fac cei cu mașini care tăt opresc și întreabă pe unde să apuce. Tăt întreabă deși au hartă. Eu o bat cu pasul și știu toți munții din Sighet pînă la Dunăre și cîmpurile pînă la mare...

Un bătrîn patriarh, cu părul alb căzut în plete, cu clopul acela mic, negru, cu cioareci albi, strîns în mijloc peste cămașa albă cu un chimir lat,

ținînd în mînă un toiag, dar nesprijindu-se în el, ci mergînd tanțoș, omul acela trece călcînd maiestos, și toți îi fac loc cu respect. Mă opresc și-i dau binețe.

— Moșule, dumneata ești novăcean?

— Da, și-mi zice Andrei Gioancă.

— Ani mulți?

— Acuși fac rost de 90.

— Oier?

— De copil.

— Și la sărbătoare ai venit să mai vezi lumea?

— Venit. Că nu puteam să fiu lipsă.

— Și nu-ți pare rău că nu mai ești pe munte?

— Nu.

— Cum așa?

— Păi doar acum am coborît. Că am dus turma tocmai pe Plaiul Novacilor.

— Drum lung?

— Două zile. Așa că deseara sui din nou.

— Și nu ți-e greu să mai cio-bănești?

— Nu mă dau pe doi flăcăi...

Printre miile de oameni răspîndiți în dîmbravă — unii și-au întins merindele pe iarbă, alții învîrt carne pe frigărui ori făcăluiesc balmuș, mulți stau de vorbă, horesc, se tocmesc cu negustorii, ori ascultă întîmplări aprige cu lupi sau urși pe la stîni — dau de o tarabă cu o tăbliță: «Gogu Dădirlat-Săliște» scrie pe ea. Se vînd aici pălărieuțe mocănești — din cele negre, cu calotă rotundă și borul îngust-îngust. Stau și privesc îndelung cum își aleg oierii pălării cu grijă, cu o oarecare exagerare.

— Dar ce, nu-i bună marfa? întreb eu un mocan.

Se uită lung la nuine și îmi zice cunoscător:

— Familia Dădirlat e cunoscută în toată țara de două sute de ani, dar ai noștri totdeauna cumpănesc bine cînd cumpără ceva. Și o pălărie e un fel de prieten al ciobanului — îl apără de soare, de ploaie, ba mai și bea apă de izvor din ea.

— Și-l întreb pe meșteșugarul pălărier din Săliște:

— De mult se face meseria în familia Dădirlat?

— Eu is a patra generație.

— Din ce se lucră clopurile?

— Din cea mai bună miță de miel.

Se vopșește bine și se bate la piuă. O pălărie de-asta o porți o viață.

*

Vine seara și mă încearcă părerea de rău. Ziua s-a sfîrșit prea repede și eu am aflat atît de puține despre Novaci și oamenii săi. Mai sint atîtea de văzut și în împrejurimi. Să nu fac măcar o ascensiune spre Parîngul Mare? Mă hotărîsc: aici trebuie să-ți faci un concediu întreg. Tragi la micul hotel — curat și primitor ca o casă părintească — ori la vreo casă de novăcean, și-apoi te pornești în fiecare zi în cele patru zări.

Comuna despre care «nu se scrie»

Trenul — dacă se poate spune așa celor două vagoane automotor — oprește liniștit în gara micuță deasupra căreia scrie «Bivolărie». Nume ciudat, dat de o fostă bivolărie a minăstirii Putna din apropiere, care folosea la munca câmpului un număr mare de bivoli. Peronul micuț este inundat de navetiști. Da, există oameni care părăsesc în zori orașele și se îndreaptă spre sate — locul lor de muncă. Profesori, medici, farmaciști, surori, veterinari. Amicul meu mă așteaptă în capul peronului cu zîmbetul pe față. E un original Sorin Trelea, noul profesor de geografie de la Vicovul de Sus. Cînd a absolvit facultatea i s-a oferit un post de asistent la universitatea din Iași. A refuzat. Două săptămîni a bătut comunele ieșene și sucevene. Și a cerut repartizarea pentru Vicovul de Sus. «Cînd am fost întîia oară aici, liniștea plutea peste sat, oamenii mă salutau ca pe unul de-al lor, obcinele din jur străluceau albastru-verde, învăluite în mătasea brazilor, încît am zis: aici îmi voi începe viața de profesor, numai aici» — așa mi-a povestit cum o comună frumoasă l-a sedus pe el, om de la oraș.

— Ți-am zis să cobori la halta Bivolărie ca să vezi ceva nemaiîntîlnit în toată țara. Într-adevăr, puntea suspendată pe cabluri, lungă de peste un kilometru și jumătate, pe care oamenii trec din satul Bivolărie la Vicovul de Sus e unică. Calci pe podișca mișcătoare, totul se balansează, apa Vicovului, izvorită tocmai de sub Obcina Feredeului, șopotește cîntec și legende, pe mal o moară de apă înnegrită de vreme, zarea se desface și văd păduri grele pe coame ce se îngemănează la orizont. Nu mă mai satur privind zările.

— Dumnealui este ziarist. Vrea să cunoască comuna noastră și să scrie ceva — mă prezintă amicul meu. Primarul se uită lung la mine și clipește neîncrezător.

— Nu se poate. Adică nu cred. Despre comuna noastră **nu se scrie**. Toată lumea se oprește la Putna — acolo-i minăstire-muzeu. Sau pe la celelalte minăstiri vestite azi în lume: Sucevița, Arbore, Volovăț, Moldovița, Dragomirna sau Voroneț. Dar ziariștii, cei de la radio sau televiziune nu găsesc, se pare nimic interesant la Vicovul de Sus. Ca să zic așa, comuna noastră n-are nimic celebru. Îl privesc în ciudat pe Toader Miron, primarul. Sau poate nu-l înțeleg. Comuna lui are 12.000 de locuitori. Are 12 kilometri lungime — e una dintre cele mai mari așezări rurale din țară. Sînt aici crescători de animale din tată-n fiu excelenți muncitori de pădure. Fiecare casă are lumină electrică, radio sau televizor, există liceu, 4 școli de 8 ani, 2 școli de 4 ani, o bibliotecă comunală cu trei filiale satești, magazine universale, spital și casă de nașteri, patru cămine culturale. Toate, în așezarea aceasta în care, nu mai mult decît acum patru decenii existau peste 4.000 de analfabeți. Dar că scot vicovenii recolte de cartofi de 15.000—20.000 kg la hectar e tot un fapt obișnuit? Sînt și alte comune ce dețin record de recolte sau care au făcut salturi impresionante spre cultură și civilizație — da, se pare că Vicovu de Sus n-are nimic care să atragă ziariștii, radio sau telereporterii.

*

Moș Silvestru Reuț e mai bătrîn ca veacul. E născut în 1894. A crescut opt copii, unul dintre ei e președintele cooperativei agricole — moșul spune asta cu mîndrie. Se ține zdravăn, adeseori vine pe la primărie și-ntreabă «aveți ceva treabă pentru mine?» Îmi povestește cum a «jucat» în filmul Ștefan cel Mare turnat la Minăstirea Putnei, el și alți vicoveni. Care-s cele mai vechi familii de pe aici — Schipor, Reuț, Nițu, Ionesii, Dobica. Știe că așezarea este veche de sute de ani, încă înainte de domnia voievodului Ștefan. E un loc aici numit Straja. Bunicul îi povestea că de aici străjerii țineau pîndă spre zări și dădeau de știre cu semnale de buciom și de fum cînd era primejdie. Că de multe ori Vicovu a fost prefăcut în scrum. L-au pîrjolit polonii, ungurii și tătarii. Cînd au plecat austriecii după o sută și ceva de ani de grea stăpînire, au pus și ei foc. Iar mai de curînd, în al doilea război mondial, comuna iar a fost făcută una cu pămîntul. Bătrînul se minunează și apoi mă privește îndelung de parcă ar fi descoperit ceva pe chipul meu.

— Dar să te întreb eu, cum se poate că oamenii nu s-au clintit de aici, nîcîcînd și mereu își clădeau case pe vatra scrumită?

— Păi asta dumneata ai putea s-o explici Moș Silvestru, că doar ești vicovean.

Cade bătrînul pe gînduri și-apoi dă glas:

— Nu pot. Știu doar că atunci cînd umblam prin Europa — că eu vrînd-nevrînd am făcut armata la austrieci și am fost și prin Italia, Serbia, Germania, Rusia, Ungaria — oriunde eram mi-aduceam aminte de Vicovul meu; vedeam cu mintea riul și pădurile și obcinile, casa pîrintească, horele noastre, auzeam cîntecele noastre, dangătele clopotelor și ciocîrliile de lîngă moara de apă. Și mereu mi-era dor de satul în care m-am născut și atît vroiam: să nu mor printre străini, ci să fiu înmormîntat lîngă tatăl meu...

Nici măcar asta nu poate face celebru Vicovul de Sus — faptul că a fost de cîteva ori pîrjolit de vîntoasele istoriei. Cîte așezări românești, care și azi sînt pe același loc de sute de ani, n-au pătît la fel!

Profesorul Gheorghiță Dimitrie, e localnic, predă la liceu cultura fizică și sportul. El îmi explică pe-ndelete ce este «malanca» lui Ștefan cel Mare. Malancă ar însemna piesă de teatru popular. Cea cu vestitul domn moldovean se joacă numai aici. O pregătesc flăcăii de cu vreme. Se constituie în cete de câte 20 de inși, își fac costume, dresază caii, își învață rolurile cu strășnicie. Și, în ultima zi a vechiului an și în prima zi a anului nou, satul are ca oaspete pe însuși Ștefan cel Mare. Pe cal alb, îmbrăcat cu hlamidă, cu coroana pe cap și sceptorul în mână, domnul este însoțit de alaiul de căpitani, haiduci, turci, Anul Nou, Anul Vechi și celelalte personaje. Voievodul poposește în fiecare casă unde-i primit cu cinste mare și piesa se desfășoară după ritualul știut de generații, dar oamenii o urmăresc cu răsuflarea tăiată ca și cum neuitatul domn trăiește aievea în eternitatea clipei de la răscrucea aceea dintre doi ani, cînd omul pășește în legendă. Comuna are hrisoave de la Ștefan cel Mare care întărește în 1443 și 1466 proprietăți ale vicovenilor — așa că fiii foștilor străjeri și răzeși se bucură cînd domnul îi vizitează pe calul său alb, împodobit cu valtrapuri, deși o face doar cu prilejul «malancăi».

Dar și alte obiceiuri vechi sînt păstrate aici, cu osîrdie. În fiecare duminică are loc la Vicovu de Sus tîrg. Se întîlnesc oamenii din Ulma, Brodina, Straja, Putna, Vicovul de Jos, Bilca, Frătăuții Noi și Vechi, Horodnicu; nu numai să-și vîndă cerealele, să cumpere ce trebuie pe lîngă casă, să-și aleagă minji sau junci, ci și să-și spună veștile, să-și revadă prietenii sau rudele. Tîrgul este nu numai o necesitate, e și un spectacol, ba chiar un ritual săptămînal. De e ger sau arșiță, secetă sau ploaie tîrgul se ține, e un fel de mijloc de a marca trecerea unei săptămîni din viața omului, un fel de calendar local. Mai auzi bătrîni spunînd: «Știi cînd a fost asta? Acum vreo zece tîrguri...»

Apoi mai este și horă. Se pune în fiecare duminică, pe același loc de cînd se știu oamenii. Vin tineri și bătrîni, bărbați și femei îmbrăcați în străvechiul port bucovinean. Vicovenii susțin că nimic nu s-a schimbat în portul lor de sute și sute de ani, de cînd e așezarea lor. Ori, asta înseamnă mult pe răbojul timpului. Căci, dacă Ștefan cel Mare a lăsat hrisoave aici, a făcut-o cînd satul avea o istorie. Documente aflate la minăstirea Putna atestă că atunci, și mai înainte, cînd Alexandru cel Bun a ctitorit acest lăcaș monahal, Vicovul de Sus flința de mult. Arcadie Ungureanu, unul dintre cei mai vîrstnici vicoveni spune că multe s-au mai schimbat în comuna aceasta de atîtea ori transformată în cenușă, dar portul a rămas ca pe vremea stră-străbunicilor lui pe care i-a apucat. Și azi se poartă pe aici straie ca pe vremea dacilor — cel puțin aceasta este părerea fermă a lui Moș Silvestru Reuș și Arcadie Ungureanu decanii de vîrstă. Bărbații au cămașă albă de in, iar femeile, ie cusută cu negru, catrințele au bată roșie, iar ițarii sînt din postav bătut în «pciua» cum se zice pe aici la pivă; pe deasupra, se poartă bondiță de oaie cu «primprejur», o broderie unică; iarna — cojoace albe înflorate cu arnici colorat.

Radu Tcaciuc a fost director de școală aproape o jumătate de veac. Acum e pensionar. La începutul carierei sale era singurul dascăl din comună. În urmă cu peste o sută de ani tot la fel era. Singurul învățător de acum un secol se numea Ion Tălpoiu. El a înființat școală la Vicovu de Sus. Era venit din Transilvania și a deschis aici școală în limba română, în ciuda stăpînirii austro-ungare. Pentru că vicovenii nu concepeau ca în școală să se vorbească altfel decît românește. Acum, în comună sînt peste 200 de profesori, învățători, educatori. Oamenii care în afara programei școlare fac muncă științifică, culturală, artistică. Sub impulsul lor s-a creat un cînaclu artistic-literar; membrii săi fac poezie, pictură, sculptură. Nu-i nimic senzațional, desigur, că Ilie Mitric, vicovean de baștină, are acum meserie industrială — e turnător într-o uzină la Rădăuți; după amiaza în casa lui din Vicov el sculptează în lemn, cu patimă. Dar sculptori în lemn sînt cu miile în satele românești. Chiar că nu știu ce-ar avea senzațional Vicovu de Sus, despre care ziaristii să scrie. Și totuși, trebuie să aibă ceva dacă amicul meu Sorin Trelea a refuzat un post de asistent la Iași și a ales fără șovăire, deși nimic nu-l lega de ea, comuna aceasta din hotarul țării.

ION PREDA

Cele două desene sînt numai în aparență identice. Douăsprezece detalii introduse în mod intenționat de desenator ca să le deosebească susține tema jocului pe care vi-l propunem.

OCTAVIAN COVACI

DOSARUL POLUĂRII ȘI AL PROTECȚIEI MEDIULUI

PRO
NATURA

În ședința Comitetului Politic Executiv al CC al PCR, din 13 septembrie 1977, a fost dezbătut și raportul cu privire la protecția mediului înconjurător în Republica Socialistă România pe perioada 1975—1976 și principalele sarcini ce revin acestui sector în actualul cincinal. «Comitetul Politic Executiv a apreciat că, datorită importanțelor investiții efectuate în acest domeniu, reglementărilor stabilite de conducerea partidului și statului, concomitent cu dezvoltarea în ritm înalt a economiei, în țara noastră au fost obținute succese în protecția aerului, apelor și solului. Apreciind că, în afara implicațiilor sale ecologice și social-sanitare, protecția mediului înconjurător reprezintă și o problemă economică de prim ordin, Comitetul Politic Executiv a indicat ministerelor, consiliilor populare, organelor centrale, tuturor unităților economice să ia măsuri hotărâte pentru rezolvarea integrală a sarcinilor stabilite în această direcție de cel de-al XI-lea Congres al partidului, acționându-se, totodată, pentru respectarea strictă a legislației de ocrotire și conservare a mediului ambiant. S-a cerut să fie accelerate lucrările de montare a instalațiilor, utilajelor și dispozitivelor de protecție atît la obiectivele noi, cît și la cele aflate în funcțiune, nedotate încă cu sisteme de împiedicare a poluării — avîndu-se în vedere în primul rînd întreprinderile mari producătoare de noxe. S-a indicat să se acționeze pentru asigurarea producerii aparaturii destinate ocrotirii mediului, precum și pentru pregătirea și perfecționarea cadrelor necesare acestui sector.»

Lumea întreagă este astăzi confruntată cu un flagel căruia multă vreme nu i s-a dat atenția cuvenită: POLUAREA. Dar înaintea apariției sale, pe planetă se făcuse simțită o altă maladie, tot atît de feroce: DEGRADAREA MEDIULUI AMBIANT. Deșeurile înaintează vertiginos, zeci și sute de specii au dispărut sau sînt pe cale de dispariție, atmosferă irespirabilă în multe orașe, riuri fără viață, defrișarea pădurilor, eroziunea solului, zgomete insuportabile, inundații. Toate se datoresc activității nesăbuite a omului, care a crezut pînă mai ieri că el singur poate stăpîni pămîntul, apele și aerul, fără să țină seama că distrugînd o celulă din acest imens organism, el va avea pînă la urmă de suferit. Trezirea la realitate a însemnat începutul reconcilierii dintre om și natură, creîndu-se legi, tehnologii, organisme, științe pentru ieșirea din impas, pentru transmiterea către generațiile viitoare a unor condiții capabile să mențină viața pe acest unic Pămînt.

«Dosarul» publicat în almanahul nostru de anul trecut s-a completat pe parcurs cu mii de «piese», unele cu adevărat alarmante, altele liniștitoare, încurajatoare. În bătaia pentru sănătatea planetei s-au înrolat savanți și oameni politici, specialiști din cele mai diverse domenii și instituții cu statut de universalitate. Așa au apărut Programul Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător (P.N.U.E.), Programul asupra Omului și Biosferei (M.A.B.) de sub egida UNESCO, astfel s-au convocat congrese mondiale și regionale, s-au semnat convenții între diferite state, s-au stabilit restricții în domeniul exploatării unor zone, s-au «limpezit» multe teorii și practici dăunătoare florei și faunei etc. Dar, precum se va vedea, nu peste tot și nu în permanență se ține seama de avertismentele naturii, avertismente care uneori au fost adevărate catastrofe! Am reținut numai o mică parte din știrile și concluziile ce ne-au parvenit de-a lungul anului 1977 cu privire la poluare și protecția mediului ambiant; o precizare se cere făcută — noțiunea de mediu înconjurător a fost definită ca «ansamblul sistemului fizic și biologic în care trăiesc omul și alte organisme».

● Din datele furnizate de F.A.O. reiese că în fiecare an cad victimă exploatării forestiere 11 milioane de

hectare de păduri ecuatoriale și tropicale. Suprafața acestor păduri, care în 1950 mai totaliza 16 milioane km² pe întregul glob, a fost redusă în medie cu 40 la sută: în ce privește ansamblul Africii, procentul este și mai ridicat, de 52 la sută. Atrăgînd atenția asupra consecințelor nefaste pentru echilibrul ecologic al lumii, a sacrificării neraționale a junglilor, experții F.A.O. arată că între aceste consecințe se numără fenomenele de secetă și inundații catastrofale semnalate în zonele afectate de defrișarea în masă.

● Zeci de sortimente de deșeuri industriale, cum sînt zgura rezultată din topirea oțelului, zgura de aramă, aluminiu, clincherul de cărbune, funinginea, sînt utilizate în prezent în China populară ca materii prime la fabricarea unor noi materiale de construcție. Zgura amestecată cu ghips și var se transformă, după anumite procedee, în ciment. Praful de cărbune este folosit pe scară largă la obținerea cărămidilor și țiglelor. Multe locuințe noi din Pekin și Șanghai, care acoperă o suprafață de cîteva milioane de metri pătrați, au fost construite din cărămizi fabricate din praf de cărbune, zgură de furnal și alte deșeuri industriale.

● La Lausanne, Elveția, a fost prezentată în premieră mondială o invenție menită să ajute la combaterea poluării cauzate de mercur. Este vorba de niște plăci cu dimensiunea de un metru pătrat, cîntărind numai 1,5 kg, a căror compoziție n-a fost dezvăluită. Plăcile au capacitatea de absorbție ionică, efectul lor fiind comparabil cu cel al magnetului. Aceste plăci pot atrage mercurul din apele riurilor și mărilor.

● Camera Comunelor a aprobat un proiect de lege menit să apere speciile de animale exotice aflate în pericol de dispariție. În acest sens, în Anglia s-au interzis importurile și exporturile de colți de elefanți, blănuri de leopard, coarne de rinocer etc. De asemenea, este interzis importul unor animale, păsări sau plante exotice al căror număr se împuținează.

● În încercarea de a conserva exotica faună kenyană, aflată în scădere îngrijorătoare, guvernul Kenyei a interzis, începînd din luna mai 1977, vînătoarea pe întreg cuprinsul țării. În acest sens, ministrul turismului a anunțat că toate permisele de vînătoare sînt

anulate și că măsura se aplică vânătorilor individuali, celor profesioniști și companiilor deținătoare de concurneri în acest domeniu.

- Întrușiți la Berna, reprezentanții a 22 de țări de pe toate continentele au luat hotărârea să interzică vânzarea pe teritoriile lor a coarnelor de rinoceri. Măsura vizează salvarea acestor pachiderme de exterminarea care-i amenință, de când s-a descoperit că substanța din care sînt făcute coarnele lor își găsește utilizarea în industria de medicamente.

- În cadrul celei de a cincea sesiune științifice itinerante «Ocrotirea naturii pe baze ecologice» specialiștii au stabilit perimetrul și condițiile înființării Parcului Național al Munților Rodnei, pornind de la constatările îmbucurătoare cu privire la condițiile în care se dezvoltă caprele negre și marmotele aduse de cîțiva ani în rezervația naturală Pietrosul Mare. Acest nou bazin montan ocrotit de lege se află în spațiile județelor Maramureș, Bistrița-Năsăud și Suceava.

- La Toulouse a fost prezentată macheta, în mărime naturală, a «satelitului ecologic» SPOT (Sistemul probator de observație a Pămîntului), care din 1982 va începe să furnizeze multiple și precise informații asupra mediului înconjurător. Sistemul spațial SPOT este compus din satelit (683 kg) și o stație de sol. Stația de control și telecomandă va asigura recepția datelor-imagini și difuzarea lor la diferiți beneficiari din domeniul vulcanologiei, oceanografiei și climatologiei. Aceste informații vor contribui la studiul agriculturii și pescuitului, la evaluarea rezervelor de pășuni și a forestiere, la studierea procesului de urbanizare și a efectelor sale asupra mediului înconjurător etc.

- În viitorii ani, dacă nu se vor lua măsuri, în plină zonă amazoniană vor apare mari «insule deșertice», subliniază specialiștii brazilieni în ecologie. Cauza constă, în principal, în utilizarea excesivă a defoliantelor, precum și în exploatarea intensă a materialului lemnos, fără a se întreprinde acțiuni de împădurire. Mai amenințate sînt două regiuni — Caceres și Pontes Lacerde — la nord de Mato Grosso, în apropierea frontierei cu Bolivia. În aceste locuri au și apărut zone despădurite, acoperite de nisip, fără viață animală sau vegetală.

- O mărturie a poluării industriale tot mai accentuate, care afectează chiar și cele mai izolate zone ale globului, s-a dovedit a fi zăpada. Este concluzia ce s-a desprins în încheierea colocviului privind poluarea atmosferică, ținut în Franța. De exemplu, zăpada de pe masivul Mont-Blanc conține de zece ori mai mult plumb decît în urmă cu două decenii. La Polul Sud, conținutul de plumb, cupru și zinc al zăpezii a sporit de patru ori în cursul ultimului sfert de veac. Ecologii descoperă mereu noi surse de poluare, cercetările în acest domeniu extinzîndu-se asupra unor sfere tot mai ample de activități umane. În Franța, de pildă, se consacră anual șase milioane de franci pentru studierea poluării atmosferice.

- Analizele efectuate în bazinul hidrografic Argeș au dus la constatarea poluării apelor Neajlovului peste cota admisă, ceea ce face imposibilă folosirea acestora la irigații. Contravenienții — Exploatarea de gospodărire comunală Găești, unele complexe zootehnice, Întreprinderea de aparat electric Titu, Schela petrolieră de extracție Găești și abatorul de păsări Lungulețu — au fost amendați și li s-a pus în vedere să-și perfecționeze instalațiile de epurare.

- Alertați de faptul că în ultimii o sută de ani au dispărut cu desăvîrșire în Franța 300 de specii de animale, un grup de oameni de știință francezi inițiază o serie de acțiuni de salvagădare a speciilor amenințate

cu dispariția. Atenția se va îndrepta în primul rînd spre crearea condițiilor de menținere a castorilor, din care au mai rămas doar cîteva zeci de exemplare, și a caprelor negre, vîinate fără milă de braconieri.

- Fundul oceanelor Atlantic și Pacific au fost contaminate cu urme de plutoniu și cesiu, care au scăpat din containerele conținînd deșeuri radioactive depozitate cu mai mulți ani în urmă în largul coastelor americane. Cercetările au fost efectuate cu ajutorul a două submersibile.

- La cererea O.N.U., Institutul american pentru cercetarea mediului ambiant «World Watch» a întocmit un studiu asupra deșeurilor de pe glob, în care se apreciază că, prin extinderea acestora, este amenințată existența a cel puțin 50 milioane de oameni. Cauzele fenomenului sînt tăierea irațională a pădurilor și suprasolicitarea terenurilor arabile și a pășunilor.

- În Franța s-a sărbătorit în 1977 «ziua arborilor». Acțiunea s-a desfășurat sub semnul definirii de către autoritățile franceze a unei noi politici a naturii care, după cum a subliniat președintele Giscard d'Estaing, în cadrul unei ceremonii festive, «trebuie să aducă ecologia în viața cotidiană». În toate regiunile țării au fost plantați numeroși puieti.

- Elevii școlilor din Marea Britanie vor participa de acum înainte la o adevărată campanie pe plan național de plantare de arbori, contribuind la eforturile de refacere a fondului forestier. Se apreciază că în ultimii 25 de ani, seceta, dăunătorii, precum și dezvoltarea urbană au dus la dispariția a nu mai puțin de 20 milioane de arbori, ceea ce a avut efecte extrem de nefavorabile asupra mediului ambiant.

- La Combinatul chimic din Tirnăveni, care folosește mai mult de o cincime din debitul de apă al Tirnavei Mici, au fost puse la punct instalațiile și procedeele de purificare a apelor reziduale. Se poate afirma că acum apa industrială depoluată este mai curată decît cea de rîu, contribuind la redresarea biologică a întregului bazin, afectat de alte întreprinderi care nu urmează întru-totul exemplul chimiștilor din Tirnăveni.

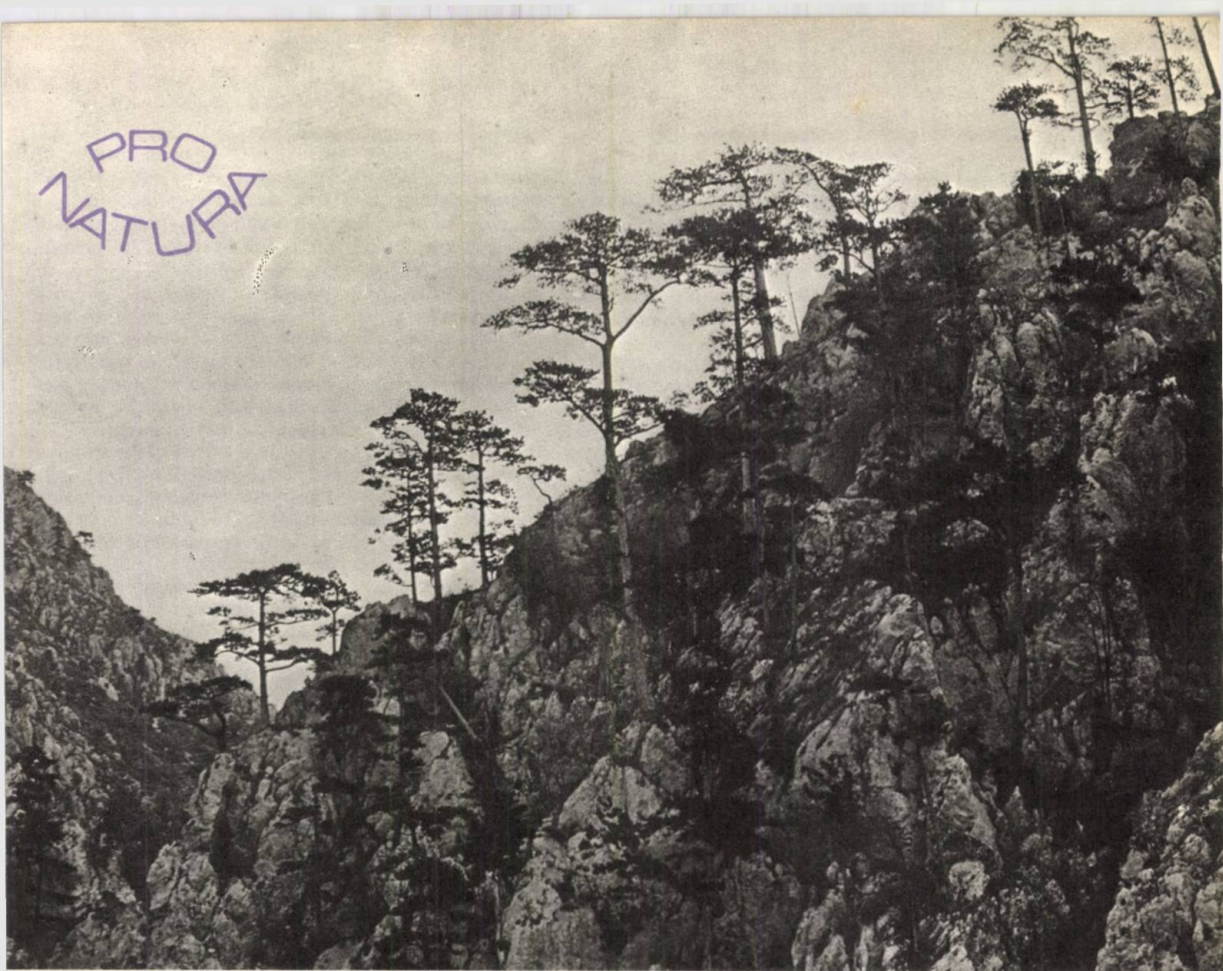
- Lacul Baikal reprezintă o însemnată rezervă de apă dulce, de aceea experți sovietici au elaborat o serie de măsuri de protecție. Cele 83 de întreprinderi industriale situate în zonă și pe malurile rîurilor ce se varsă în lac au fost dotate cu stații complexe de epurare, plătîritul a fost interzis, albiile au fost curățate de trunchiurile de copaci putrezite, au început să fie împădurite malurile defrișate sau degradate.

- Localitatea Everglades din Florida, munții Great Smoky și insulele Virgine au fost declarate de guvernul american rezervații pentru protecția biosferei. Într-un program elaborat de UNESCO, se prevede crearea a peste 200 de asemenea zone. Rezervațiile sînt concepute, totodată, drept centre de cercetare în vederea protecției faunei și florei din zonele respective, avînd în vedere că unele specii sînt amenințate cu dispariția.

- În Groenlanda, urșii polari sînt declarați «monumente ale naturii» și ocrotiți. În scopul evitării dispariției acestei specii de animale, echipe speciale depistează grupurile de urși albi și le urmăresc evoluția. De asemenea, zootehnicieni anume instruiți acordă îngrijiri animalelor bolnave și puilor.

- Autoritățile regiunii italiene Emilia Romagna au folosit, în sezonul balnear, pentru prima oară, un vas special echipat cu un modern laborator biologic pentru protejarea mediului. Vasul a circulat de-a lungul litoralului adriatic, luînd în permanență probe ale apei, faunei și florei. De cum s-au depistat cazuri de poluare, forurile competente au supus unor amenzi severe pe vinovați.

PRO
NATURA

Pini pe Valea Cernei

Destinul flopei

Ne-am obișnuit ca adeseori să împletim rosturile florilor cu evenimentele înscrise pe răbojul vieții noastre. Într-adevăr, s-a afirmat, nu o dată, că de la leagăn până la mormint cromatica florală însoțește ființa umană, poate chiar din zorile apariției sale de la începutul cuaternarului. Rămâne totuși încă dificil să evaluăm caratele cu care gingășia florilor a sensibilizat sufletul omenesc, îmbogățindu-i dimensiunile sale afective. Dar, încă destul de timpuriu, omul a înțeles și semnificația biologică a economiei florale ca supremă anticipație a fertilității, care, asigurându-i hrana cea de toate zilele, îl integrase în dimensiunile unui circuit cosmic care începea într-un grăunte de clorofilă... În zodia miturilor destinul florilor se unise cu cel al oamenilor...

Și astfel ne-am obișnuit să credem într-o finalitate antropocentrică a florilor care ne conferea dreptul de a decide asupra soartei lor, de a le culege de pe pajiști și din păduri ca și de pe povârnișurile munților atunci când credem că avem nevoie de ele, și — în împrejurări mai fericite — să le cultivăm înmulțindu-le și să le ameliorăm după cerințele rafinamentului nostru estetic... Cine ar fi tăgăduit omului dreptul de a se crede autocratul despot al florilor lipsite de apărare?

Dar cronologia lumii vegetale spulberă acest mit antropocentric. Să fi așteptat florile pe viitorul lor stăpîn timp de aproape 120 milioane de ani, scurși între apariția lor din cretac până la apariția atît de tirzie a omului? Oricum, intervalul enorm cuprins între apariția florilor și cea a omului infirmă definitiv orice încercare de a lega destinul florilor de cel al oamenilor printr-un finalism teoretic sau pragmatic și ne obligă la atitudini etice mai adînci față de rosturile lor ecologice.

Cu prudența cuvenită, pe care o necesită evitarea riscurilor unor denaturări finaliste, putem vorbi astăzi despre destinul florilor — ansamblurile de populații vegetale de pe anumite teritorii dacă interpretăm acest «destin» în viziunea unui ecologism integral, încercînd să descifrăm rosturile fiecărei populații vegetale în alcătuirea și dinamica ecosistemelor naturale. Reamintim că în această privință teoria selecției naturale ne-a ajutat deja să înțelegem că nici o floare nu a apărut întîmplător și că întreaga sa alcătuire reflectă interrelațiile sale cu alte ființe vii — plante și animale — ca și împrejurările în care s-a zămislit. Dar azi sintem în posesia unor «instrumente de gîndire» mult mai puternice decît teoria clasică a selecției naturale. Ne

putem referi astfel la considerarea unui ansamblu floral drept un vast «dispozitiv cibernetic», înzestrat cu posibilități de autodezvoltare și autoreglare, proiectat într-o anumită regiune biogeografică și în cazul căruia toate componentele populaționale sînt interconectate prin retroacțiuni. Deși un asemenea sistem funcționează extrem de lent în comparație cu automatele noastre cibernetice, prin autocorecții succesive, efectuate la scara timpului geologic, optimizează comportamentul ecologic al componentelor săi.

Cînd flora unei regiuni își optimizează comportamentul său ecologic, imbinînd rosturile componentelor sale cu «interesele» ecosistemelor naturale, poate fi considerată ca ajunsă în stadiul în care și-a împlinit «destinul» său ecologic. În asemenea împrejurări ecologice, homeostazia ecosistemului asigură homeostazia genetică a tuturor populațiilor constitutive. În orice caz, putem crede — fără riscul de a greși prea mult — că destinul florilor este împlinit atunci cînd toate posibilitățile zestrei lor ereditare sînt realizate și contribuie astfel la optimizarea funcțiilor ecosistemelor în care viețuiesc.

În pofida unei aparente stabilități, sugerată de îndirjirea cu care plantele se înrădăcinează în cele mai variate condiții, răspîndirea lor are un caracter dinamic determinat de acțiunea legităților biogeografice. La rîndul său, cunoașterea legităților biogeografice ale răspîndirii plantelor dobîndește noi temeuri prin adoptarea unor metode moderne de cercetare, ca teoria informației sau chiar a unor științe aparent mai îndepărtate. Sînt deosebit de grăitoare în această privință analogiile care există între legitățile descoperite de geografia plantelor și cele descoperite de lingvistica geografică.

Aspectele ca și dimensiunile arealelor pe care sînt răspîndite diferitele plante sînt foarte variate. Există astfel plante răspîndite aproape pe întreaga sau cea mai mare parte a suprafeței pămîntului, cărora li s-a atribuit termenul nu prea potrivit de plante «cosmopolite». Spre deosebire de acestea, există alte plante a căror areal este mult mai restrîns, limitat de multe ori la teritoriul exclusiv al unei regiuni. Acestor plante cu răspîndire limitată la teritoriul unei regiuni restrînse sau chiar al unor unice localități li s-a dat numele de **endemite**. Era firesc ca oamenii de știință să acorde cel mai mare interes unor asemenea plante și ca în numeroase țări să li se acorde calitatea de monumente ale naturii și să fie ocrotite prin scutul legii.

Întocmai ca străvechile documente, care alcătuiesc cea mai prețuită zestre a istoricilor, plantele endemice sînt mesagerii unor importante evenimente biologice și geografice care s-au petrecut în vremuri îndepărtate, a căror durată, de cele mai multe ori, nu se măsoară cu veacurile nici cu mileniile ci cu milioanele de ani. Iată deci că plantele endemice sînt purtătoarele unor sarcini de informație bioistorică și biogeografică a căror descifrare aduce lumină în numeroase taine ale evoluției vieții și pămîntului. **Orice dispariție a unor asemenea plante echivalează cu stingerea iremediabilă a unor surse de informație, de cele mai multe ori mai înainte ca omenirea să fie conștientă de ceea ce se pierde pentru știință, pentru cultură, eventual chiar pentru descoperiri care ar putea avea utilizări practice. A distruge sau a rămîne cu indiferență în cazul dispariției unei plante endemice este tot atît de grav și de lipsit de răspundere ca și cînd s-ar distruge un document valoros dintr-o arhivă națională.**

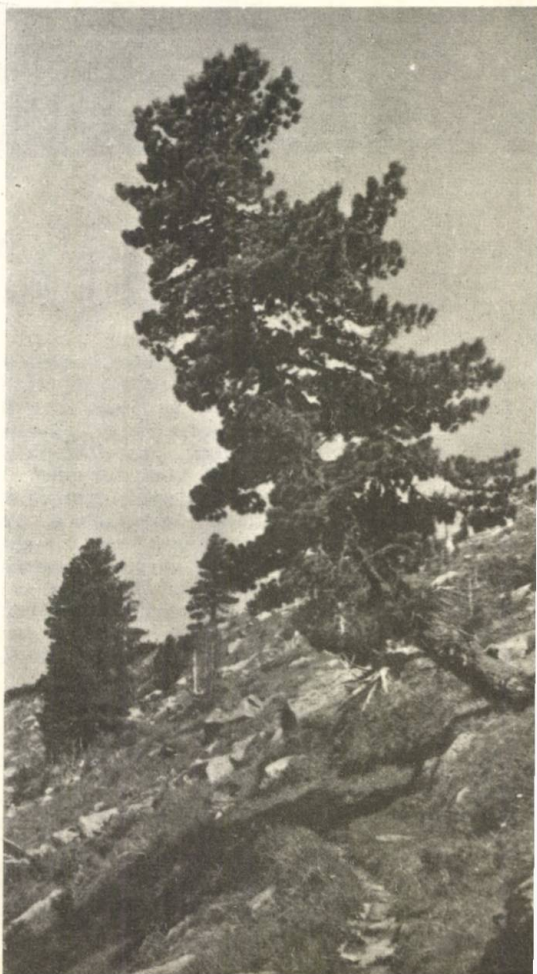
Există o relație evidentă între endemism și vîrsta florelor ca și a faunelor. Într-adevăr, cu cît flora sau

fauna unei regiuni este mai veche, cu atît conține mai multe endemisme, izolate sub aspectul răspîndirii geografice și al înrudirii sistematice cu alte specii. Ca urmare, endemismul este deosebit de accentuat în condiții biogeografice conservative, în munți ca și în insule în care speciile vechi supraviețuiesc din vremuri îndepărtate și în care pot de asemenea să apară și noi specii prin izolarea geografică. Astfel, în ținuturile noastre endemismul este cel mai bine reprezentat în flora montană și în deosebi în flora stîncăriilor.

Cele mai numeroase dintre endemitele noastre se găsesc în regiunile muntoase, din etajul montan pînă în cel alpin. **În ansamblul lor, Carpații posedă vreo 120 specii endemice.** Raportată la întreaga sa întindere, flora Alpilor este de vreo trei ori mai bogată în endemite decît flora Carpaților. Totuși, reamintindu-ne că în flora Carpaților românești se cunosc vreo 74 plante endemice alături de alte 23 endemite răspîndite în întregul lanț al Carpaților, nu mai constituie nici o exagerare afirmația marelui botanist Pax că, dintre toate țările europene, țara noastră întrunește cel mai mare număr de endemisme.

Se știe că plantele unei regiuni au obirșii variate, că s-au născut în diferite centre genetice, adevărate leagăne de formare a speciilor, că în decursul vremurilor au străbătut căi variate, după schemele unei logici care azi este greu să o descifrăm.

Zimbru în Retezat

Doborituri de vînt, după defrișări masive
(fotografii de AL. FILIPAȘCU)

Flora Carpaților românești s-a zămislit în episoadele unui trecut istoric zbuciumat. Asociațiile vegetale adăpostite pe povirnișurile Carpaților transmit astfel prețioase mesaje care sînt înscrise pe răbojul unor sute de milenii sau poate chiar a unor milioane de ani. Într-adevăr, ori de cîte ori schimbările climatice ale vremurilor geologice modificau direcția valurilor de propagare ale plantelor, din complexele floristice care s-au perindat pe povirnișurile Carpaților, au rămas vestigii adăpostite de stîncările aparent inospitaliere dar totuși foarte primitive. Iată de ce în letopisețul de piatră al Carpaților s-au înscris episoade dramatice din istoria covorului vegetal al țării noastre. Iar endemitele noastre au fost slovele cele mai pline de sensuri cu care s-a scris această istorie naturală a pămîntului românesc. Prin dănuirea endemitelor, cele mai autentice componente ale genofondului sau ale «memoriei genetice» ale florei noastre viețuiesc în prezent și, odată cu aceasta, se împlinesc destinul bioistoric al veșmîntului vegetal al patriei noastre.

Dar cele aproape 20.000 de specii vegetale amenințate azi cu o iminentă dispariție de pe planeta noastră devin un test din ce în ce mai alarmant al actualelor responsabilități ecologice: nu mai poate fi ascuns că vegetația tuturor continentelor stă sub presiunea distructivă a «tehnosferei» contemporane. Considerat din această perspectivă, contingentul celor 20.000 de specii de plante amenințate reflectă deteriorarea brutală a echilibrului biologic al unei diversități largi de peisaje naturale devenite improprii dăinuirii ecosistemelor lor originale. Într-un număr mare de țări, interese economice locale, de rentabilitate adeseori îndoielnică și limitate la profitul unor colectivități restrinse, ca defrișarea unor păduri, drenarea unor lacuri și tinoave, exploatarea unor mici cariere de piatră, au fost plătite nu o dată cu prețul dispariției unor plante rare sau chiar unice.

Răspunderile colective pentru dispariția unor populații vegetale devin cu atît mai mari cu cît pierderea lor poate echivala cu extincția unor resurse biologice încă nevalorificate și care ulterior, în pofida ignorării lor actuale, ar fi putut constitui sursa unor inevaluabile posibilități de valorificare pe plan genetic, farmacologic sau chiar alimentar. Dar mai grave devin aceste răspunderi dacă ne amintim că biosinteza unor principii vegetale utilizate în terapeutică, conținute de plantele amenințate să dispară definitiv în cîteva decenii, constituie rezultatul unor optimizări biochimice realizate în cursul unor milioane de ani de experiență și sacrificii ale naturii. Încalculabile rămîn pentru omenire și consecințele aneantizării unei uriașe cantități de informație codificate în patrimoniul genetic al speciilor amenințate cu dispariția.

Nu ne-am dezvăluit însă decît unilateralitatea dacă neliniștea noastră în fața iminentei dispariții a unor populații vegetale n-ar fi alimentată decît de răspunderile pentru pierderea unor resurse vegetale, n-ar fi alimentată decît de răspunderile pentru pierderea unor resurse biologice încă nevalorificate. Dar cel puțin tot atît de gravă ne apare și perspectiva sumbră a «sărării emotive» a ființei umane provocată de pierderea culorilor celor 20.000 de plante amenințate azi cu dispariția. Astfel, oricît de metaforic ar fi înțelesul pe care l-am atribui afirmației scriitoarei K. Mansfield că «forma fiecărei flori seamănă cu un sunet», nu mai putem ignora nici avertismentul că de pe «claviatura sensibilității umane» par sortite să dispară într-un viitor deja prea apropiat 20.000 de «sunete». Considerentul emotiv al acestei irecuperabile pierderi, în pofida naturii sale subiective, nu rămîne mai puțin angajat atunci cînd este vorba de a se iniția anumite măsuri spre a conserva ambianța în care s-a zămislit însăși fondul ancestral al sensibilității noastre. Atitudinii etice ca și resurselor emotive ale speciei umane le revin astfel rolul de a compensa fragilitatea ecosistemelor naturale care prin propriile lor structuri adaptative nu mai pot rezista presiunii exercitate de tehnosferă.

Necesitatea adoptării unor măsuri judicioase pentru conservarea genofondului vegetal devine astfel tot mai imperioasă în vremurile noastre. Temeiul cel mai ferm al înfăptuirii unor asemenea măsuri rămîne însă înrădăcinarea adîncă a unor noi convingeri etice de respect deplin pentru toate modurile și formele de viață. Egalitarismul ecologic, dreptul egal la viață și înflorire pentru toate componentele biosferei trebuie să devină premisa fundamentală a conștiinței noastre ecologice. Ne convingem azi tot mai mult că restrîngerea acestui drept la ființele umane este un antropocentrism cu efecte dăunătoare pentru calitatea vieții oamenilor înșiși (Arne Naess).

Cea mai eficientă măsură pentru conservarea plantelor periclitate rămîn crearea rezervațiilor naturale. Este de netăgăduit că prin strădaniile depuse de Comisia Monumentelor Naturii, ocrotitorii naturii din țara noastră au salvat de la distrugere nenumărate valori ale genofondului nostru vegetal, pentru a le putea transmite generațiilor viitoare. Succese deosebite au fost obținute în această privință în anii construcției socialiste cînd ocrotirea naturii a devenit o problemă de stat. Nu trebuie să ne îndoim nici o clipă că diversitatea rezervațiilor noastre naturale cuprinse între crestele Pietrei Craiului și dunele maritime de la Agigea rămîne imaginea cea mai autentică a destinului biogeografic al florei țării noastre..

Dr. NICOLAE BOȘCAIU

PRO
NATURA

Destinul faunei

timp, pentru ca atunci cînd condițiile de viață s-au modificat, aceeași natură omnipotentă, să găsească la îndemină materialul faunistic care să îi permită optimizarea pe mai departe a vieții globului, pusă, de această dată, sub semnul stăpînitor al mamiferelor. În ultimul milion de ani s-au desăvîrșit și tiparele acestor alcătuiți faunistice. La noi acasă s-au individualizat **tiparele carpatine** pe care, înaintea oamenilor de baștină de aici,

Asemenea florei, și fauna își îndeplinește destinul, adică reflectă în componență și număr jocul permanent care opune hazardul necesității. Nici fauna nu este fixă, imubilă structural, permanentă în timp și spațiu ci, dimpotrivă, trebuie să o considerăm mai degrabă o expresie a cvasiexistenței condițiilor ecologice care îi determină atât alcătuirea regional-specifică, cât și fluctuațiile mai scurte sau mai îndelungate, stingerea și răspîndirea, reculul temporal sau înstăpînirea spațial asigurată asupra unei zone sau alta. Fără îndoială, ne referim aici la ansamblul faunistic desăvîrșit în tipare naturale și guvernat numai de legile naturii, de mecanismele care acționează mereu altfel, în sinul naturii-mume. Astfel încît, pînă la problema și procesul

«OM» în antiteză cu fondul faunistic, trebuie să ținem seama de cîteva coordonate naturale semnificative. Dintre acestea alegem mai întîi «TIPARELE».

Natura — înzestrată din plin cu energii și capacități creatoare incommensurabile — a găsit întotdeauna soluțiile ecologic convenabile pentru a realiza, într-un «moment» sau într-altul, alcătuiți faunistice optimizate, energetic asigurate, valabile. Să ne gîndim numai la lumea reptilelor care guvername într-o perioadă globul întreg, care saturase toate mediile de viață (acvatic, terestru și aerian) și care se diversificase pe măsura acelor medii, precum și pe măsura propriilor trăsături specifice. O lume de monștri și de pigmei care însă și-a asigurat germeii avieni și mamiferi din

le găsim încifrate în aspectul și în comportamentul multor specii animale. **Astfel avem o capră neagră «carpatină» subspecia cea mai viguroasă din lume, cea mai robustă și cu coarnele cele mai dezvoltate; avem un urs carpatin, un cerb devenit mai recent din locuitor al dumbrăvilor și al zăvoaielor — un muntean sadea, un «carpatin» prin excelență, fără să își piardă calitățile fizice și nici vigoarea trofeului, ci dimpotrivă, situîndu-se pe plan de egalitate cu cerbii rămași în mediul lor natural ancestral. Avem un cocoș-de-munte «carpatin», deosebit de consingeniei săi din Alpi sau din Pirinei și exemplele se pot înmulți în mod generos. Acestea sînt deci tiparele care în-**

scriu pecetea meagurilor locuite din veac de animale sau de om, care validează accepțiunea biologică de «carpatine» întregului «Spațiu Mioritic» conturat și descris de Lucian Blaga pentru locuitorii de mînte și suflet ai acelorași meleaguri...

Tiparelor dintii le urmează, ca altă coordonată, majoră, «ANSAMBLELE», adică conviețuirea integrală naturală dintre om și fauna inconjurătoare. Stepice, mai bine zis silvo-stepice, deltain, colinare, montane — aceste ansamble și subansamble au permanentizat legături fructuoase în societatea umană și ambianța necuvîntătoarelor specifice. Așa ne mărturisește Canțemir despre caii sălbatici, despre bourii coarneși care stăpîneau mlaștinile numeroase de și-au lăsat figura-pecete pe stema Moldovei, despre zimbrii negricioși și răi aciuiți în munte și despre brebi, saigale, elani și alte asemenea animale cu care au conviețuit strămoșii noștri. Opincile de elan — de «plotun» cum le spuneau românii, erau cele mai vestite, cizmele din pielea bourului sau a «turului» erau cele mai rezistente (de unde și sinonimul carimbului, «tureac»), blana de breb era cea mai caldă și așa mai departe. În acest context, trebuie să plasăm și domesticirea faunei, indiferent dacă a avut loc și un aport din afară, pentru că din bourii noștri își trag sămînța vitele sure de stepă — acelea cu coarne uriașe, transilvănene și din tarpanii de la noi se trag vestiții cai moldovenești, iuți în luptă și neobosiți în toate încercările!

Odată cu pregnantă prezență umană, se impun atenției noastre «MITURILE» care nu sînt altceva decît expresia științifică, am zice, a unor practici cotidiene care aveau nevoie de o permanentizare axiomatică, de o repetare de cult, pentru ca să nu lase uitarea să se aștearnă peste începuturile noastre ca și peste strădania noastră de a ne lega, generație de generație, de acest pămînt al nostru. Așa bourul devine «turcă» de Anul Nou și, însoțit de toate simbolurile primite între timp, ne pune în fața minunatei reînnoiri anuale a timpului. Așa, în Apuseni, de exemplu, «nu umblă frica de lup», așa ciocirlia determină ieșirea plugurilor «mari paseri negre, cu ciocul înfipt în ogor sănătos», așa cucul și mierla ne cîntă în toate felurile, din toate direcțiile, pentru toate întîmplările vieții și, tot așa, între coarne de bour sau de cerb, Ileana

Cosînzeana stă în legănelu-i de mătase, binecuvîntînd diafan vorba «codru-i frate cu românul...»

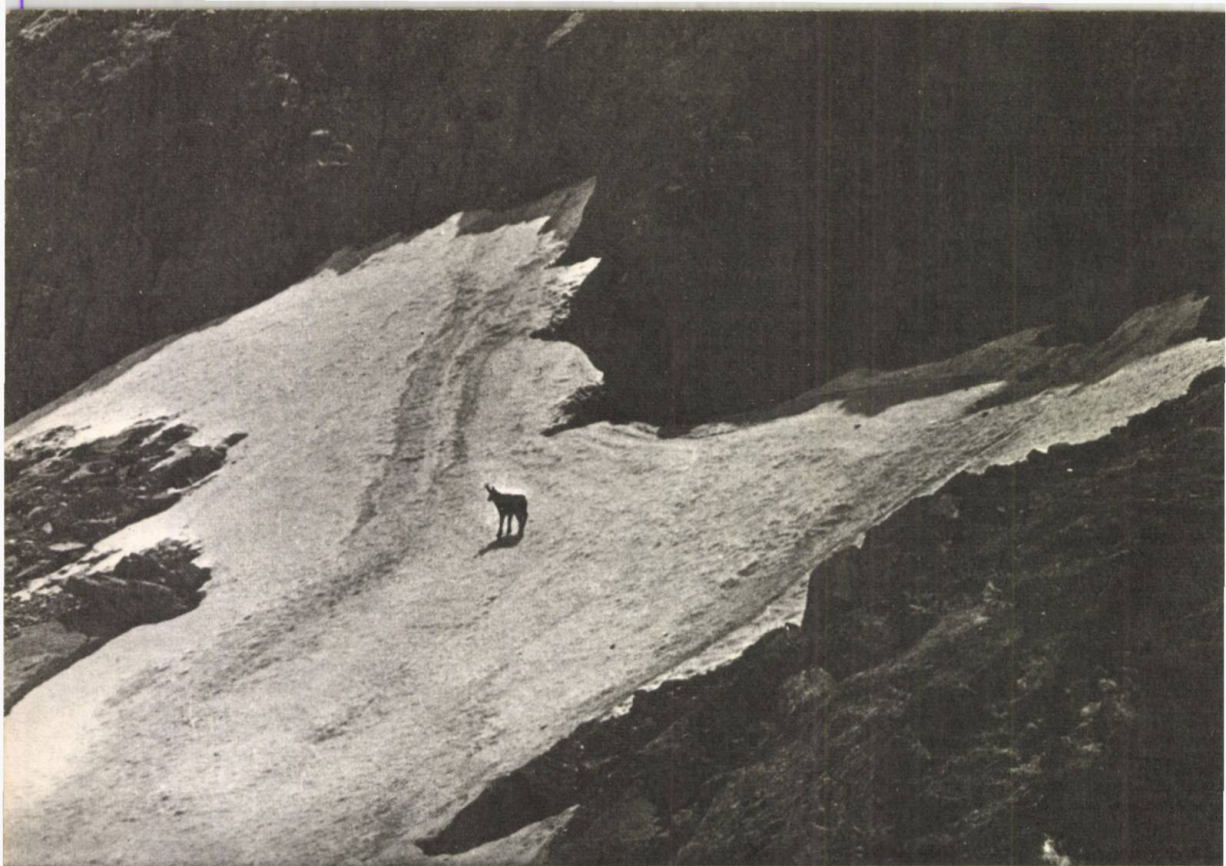
Abia mai tirziu vine vremea «PREFACERILOR», cînd băragănele noastre își pierd tamazlicurile de boi și stavele de cai, cînd trec în prefacerile intense ale agriculturii secolului XIX, cînd se clatină stearii seculari și se duc, cînd printre moșoare trec oile, nu tîmădăienii lui Odobescu, iar cerbii se trag spre munte difinitiv și dropiile încearcă să își caute alte sălașuri, asta numai după ce cocorul-domnișoară și spîrcaciul și zăganul și alte păsări mari, cu sarcini precise în economia naturii, își sting urma nevăzută pe cerurile noastre. Numai după ce coloniile de pelicani se răresc, egretele devin apariții întîmplătoare, capra neagră dispăre din cupolele Rodnelor, iar «cățelul pămîntului», adică marmota, devine mai mult o legendă...

Și omul începe să uite că fără cal întreaga sa civilizație ar fi rămas un castel de nisip, că fără bouri nu s-ar fi putut desprinde de capriciile naturii, că fără ciine nu s-ar fi putut apăra de fiare. Omul se simte tot mai puternic, tot mai independent, chiar dacă din același pămînt călcat de înaintași își scoate hrana, își durează orașele și fabricile sale. Omul se simte atît de stăpîn încît, uitînd «TIPARELE» dintii și «MITOLOGILE» care le-au urmat, se consideră stăpînul întregii naturi, factor decisiv în modificarea obrazului naturii care, aparent cel puțin, n-ar fi fost plămădită așa cum trebuie, n-ar fi curs — ca ape și pîraie — așa cum se cuvenea, n-ar fi fremătat în codrii și păduri după cuviință; de parcă nu din aceste necuviințe și curgeri, din aceste explozii de rod, s-ar fi statornicit și plămădit între tiparele carpatine și omul însuși.

Așa a venit vremea de astăzi a «CUMPENELOR»: cînd cumpănit de la înaintași la experiențe cotidiene, de la știința de altădată la înțelegeri de ultimă oră, dela deprinderile practic verificate la noile învățături despre trebuințele naturii patriei. Aici putem vorbi despre destinul faunei, constatînd cîte s-au pierdut și cîte se mai pot pierde încă, nu numai fără rost ci și în mod inadmisibil de ușuratic. Zicea bătrînul Racoviță: cine știe ce ne-ar fi dat, pentru bunăstarea noastră, pentru nevoile noastre, acele sușe venerabile pe care nu le mai avem, din întreaga alcătuire a faunei de pînă acum: zăganul și marii vulturi — dispăruți, castorul, brebul, plotunul și tarpanul, bou-

rul și zimbrul — dispăruți, saigaua și culanul, dropia mică sau spîrcaciul și altele — dispăruți. Aproape dispăruți sînt cocoșii-de-mesteacăn, sau «tătărcile» muntelui înalt, acelea care ne-au învățat rolul jnepenilor în economia naturii. Aproape dispăruți sînt dropiile băraganelor, dihorii stepici, pelicanii și lopătarii — mîndria Deltei, barza neagră și șoimii cei mari: pînă și banalul iepure și banala potîrnice sau prepeliță stau sub semnul unei rarefacții îngrijorătoare! Destinul faunei rămîne, astfel, sub semnul omului-stăpîn, sub semnul interesului științific și al dragostei unanime pentru acei tovarăși necuvîntători cu care ne-am presărat viața întru propriul nostru folos. **Destinul faunei carpatine stă în modul gestiunii meagurilor carpatine, în seriozitatea cu care economisim această natură hărăzită nouă în primul rînd și făurită armonic cu noi împreună, de către noi înșine. Destinul faunei stă în grija noastră pentru sălașuri, pentru pui, pentru înlăturarea poluării acestor sălașuri și a acelor pui; stă în strădania noastră de a înapoia măcar ceva din sănătatea și din liniștea cu care ne adăpăm la sînul naturii, după fiecare săptămînă de muncă, măcar...**

Astfel se relevă faptul că fauna nu are un destin uman, astăzi și acum și aici, ci îi impunem noi un destin care prea puțin izvorăște din cunoaștere și din înțelegere. Prometeu s-a mulțumit să rămînă ceea ce era și nu s-a vrut demiurg creator de destine, dîndu-și probabil seama ce uriașă răspundere incumbă această aventură. Luciditatea omului epocii noastre nu se poate menține numai la orizontul turlelor de fabrică sau la liniile de beton din blocuri, ci trebuie să treacă circumspect la reevaluarea etică, estetică, economică și științifică a componentelor inegalabilei faune carpatine și pericarpatine. Este tocmai strădania de zi cu zi a naturaliştilor noștri și nu numai a lor, căci alături sînt numeroși și tot mai numeroși iubitori de natură (turiști, drumeți, amatori și iubitori de natură), alături stau chezaș o sumedenie de legi și de documente superioare de partid și de stat care abia așteaptă să fie înfăptuite, poate în cuget mai întii, neapărat în fapt după aceea... Căci dacă nebiruitul Ștefan, prin pana lui Delavrancea, rostea cu glas răspicat, a cui este de fapt, Moldova, nu se putea referi numai

la târguri și numai la răzășii și la oamenii săi ceilalți, ci se gindea la întreaga «moștenire» naturală dintre Ceahlău și codrii apelor dinspre răsărit, aceea urmînd să rămînă în veci moștenire «urmașilor și urmașilor urmașilor voștri».

Lista speciilor pe cale de dispariție, dispărute sau rarefiate din fauna noastră nu s-a completat și nici nu o avem la zi. Dacă am dat destule exemple printre păsări și printre mamifere, este neîndoios că din categoriile inferioare ale faunei nevertebratelor, aceste exemple se pot însuti. Sînt semne de îngrijorare pentru alcătuirea milenară a faunei țării, sînt semne care ne obligă să reconsiderăm și modul în care omul «se amestecă» în treburile naturii, se zbate pentru a scăpa de speciile nedorite, zise «dăunătoare», care se dezvoltă exuberant tocmai pentru că le-am oferit numai și numai monocultura... propriilor lor nevoi. Plămădit la asemenea orizonturi, destinul faunei a trecut în mîinile noastre definitive și irevocabil. Grea cumpănă și grea răspundere față de noi și față de cei care ne vor urma. Chiar dacă trecător, impasul acesta poate fi și trebuie să fie rezolvat. De aceea se înmulțesc eforturile depuse în vederea realizării a cît mai

multor Parcuri Naționale și Naturale, a tot mai multor rezervații destinate păstrării eșantioanelor floro-faunistice într-un mediu cît mai puțin alterat de către activitățile umane, altfel decît acelea tradiționale. De aceea se declară noi și noi specii «monumente ale naturii», fapt nu lipsit de însemnătate și gest etic în care incumbă pe lîngă dragostea de patrie, pe lîngă previziunea științifică, datoria noastră de a le perpetua în primul rînd, chiar și numai pentru că acele specii, neștiind să citească paragraful legii, își vor continua dispariția aparent de neabătut. Dacă milităm pentru a conferi faunei țării noastre dreptul de «moștenire» reală, o facem pentru că nu putem crede în dispariția ciocîrliei altfel decît în cîntecul care îi poartă numele și care permite virtușilor viorii să-și desfete auditoriul; este pentru că nu putem crede că nunta în codru, descrisă de Coșbuc, să nu se mai poată repeta tocmai acum cînd țara întreagă se îndreaptă avîntat spre bunăstare și spre progres! Fauna țării este într-adevăr o moștenire de preț. Trebuie să demonstrăm lucruri care înaintașilor noștri li se păreau firești: că lupul este necesar în economia naturii, că «gingașa» căprioară poa-

te aduce pagube, că șarpele «scîrbos» este un element al luptei biologice împotriva dăunătorilor rozători, că vulpea se hrănește în primul rînd cu șoareci etc. etc.

Ar rămîne acum să încheiem cu speranța care ne rămîne în destinul faunei noastre, cu îndemnul spre liniștire necesar fiecăruia care are dragă această plămădă carpatină de ființe după care își îndreaptă ochiul și sufletul, de fiecare dată cînd evadează din cotidian și din crenelurile urbanității. Omul de știință rămîne însă sceptic, pentru că prea multe au fost pierderile și prea recente și prea neașteptate ca să se poată încrede. Omul de suflet rămîne optimist, chiar dacă nu în știința contemporanilor și a urmașilor săi, ci numai în dragostea lor de țară, incontestabilă. Iar cînd rostesc «ȚARĂ» rostesc și lup și albină și șoim și viperă și acvilă și multe altele. Și mă gîndesc la zestrea noastră de suflet, acee în care stă înscrisă dragostea pentru șoimi, aceia care săgetau vîzduhul pentru noi, după ce îi învățam cu vinătoarea și îi mîngiam cu palma brăzdată de truda pămîntului acestuia pe care rămînem cu șoimi cu tot, pentru totdeauna.

Dr. ALEXANDRU FILIPAȘCU

COMORILE CÂMPURILOR ALBASTRE

În ultimii ani omenirea s-a confruntat cu o serie de probleme, deosebit de importante, care au determinat-o să mediteze mai profund la prezent, dar mai ales la viitorul ei.

Întrebările privind viitorul planetei sînt inevitabile și necesare, ele își au izvorul în transformările rapide din zilele noastre. Ele cheamă la evitarea exceselor în orice domeniu și amintește omului de astăzi că miine soarele va răsări din nou. Dar căutările privind viitorul nu s-au oprit la a «căuta» întrebări și răspunsuri pe hîrtie. Au fost descoperite noi resurse petrolifere într-un domeniu greu de imaginat — platforma continentală a mărilor. Oceanul oferă «minele» sale cu dăruire pentru a acoperi nevoile de metal pentru cîteva milenii, apa mării udă ogoarele deșerturilor și devine potabilă cu ajutorul tehnicii moderne, hrana ar putea fi suficientă atît pentru populația actuală a planetei cît și pentru una viitoare mult mai numeroasă, dacă ar fi utilizate toate posibilitățile oferite de suprafața Terrei, fără a lua în discuție resursele cîmpurilor albastre ale oceanului. Pămîntul poate hrăni în condiții optime încă multe miliarde de oameni, încît creșterea populației nu poate constitui un pericol pentru viitor.

Problema resurselor alimentare preocupă atît oamenii de știință, cît și oamenii politici, fapt reflectat în existența Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (F.A.O.) din care fac parte 136 de țări. În același domeniu un rol deosebit îl va avea Fondul Internațional de Dezvoltare Agricolă (F.I.D.A.), recent înființat, care va finanța suplimentar propășirea agriculturii în țările în curs de dezvoltare. În condițiile tehnicii actuale, omul trebuie să aibă în vedere pentru nevoile sale de hrană și o altă suprafață, mult mai vastă decît a uscatului, suprafața oceanului. Iată comparativ care este raportul între cele două suprafețe, pentru a putea aprecia imensul «cîmp» insuficient cultivat.

Uscatul ocupă 149 milioane km² sau 29 la sută din suprafața Terrei, iar Oceanul Planetar ocupă 361 milioane km² sau 71 la sută. Cu alte cuvinte uscatul planetei se întinde pe 14,8 miliarde ha din care numai 1,5 miliarde ha este teren arabil, 2,6 miliarde ha sînt folosite pentru pășuni și fînețe, iar 4,06 miliarde ha sînt acoperite de covorul verde al pădurilor, restul avînd diverse utilizări sau fiind imposibil, în condițiile tehnicii actuale, de amenajat. Terenul arabil nu reprezintă decît 11 la sută, pășunile și fînețele 17 la sută, în total 28 la sută din uscatul planetei este utilizat astăzi pentru obținerea resurselor alimentare.

Așadar, uscatul este folosit în insuficientă măsură pentru asigurarea hranei populației planetei noastre. Numai în Africa și America de Sud prin irigații s-ar putea reda agriculturii o suprafață egală cu cea cultivată acum pe întreaga planetă. Aceasta în condițiile în care statisticile înregistrează că la fiecare opt secunde se nasc 16 copii și, în fiecare zi, pe glob mor 10.000 de persoane din cauza subnutriției. Aceste fapte sînt posibile nu pentru că am fi prea mulți pe această «corabie a Universului» ci pentru că nu folosim întreaga forță de care dispunem și nu utilizăm toată «puntea», pentru că există încă țări bogate și țări sărace. Omenirea face încă cheltuieli inutile: în fiecare oră sînt cheltuite 36 milioane dolari pentru înarmare, ceea ce reprezintă fonduri echivalente cu 165 000 t griu sau 195 000 t porumb sau 12 000 t carne; cheltuielile militare mondiale depășesc de 1 000 de ori bugetul O.N.U. pentru dezvoltare. Numai șapte procente din bugetele militare dacă ar fi alocate în scopul dezvoltării agriculturii, flagelul foamei ar părăsi Terra.

În condițiile existenței unor rezerve uriașe de teren care își așteaptă întrebuintarea, omul și-a îndreptat căutările și spre «imensitatea» albastră.

Rezervele de apă ale oceanului planetar sînt utilizate tot mai frecvent, mai ales în regiunile deficitare de pe glob. Înainte de anul 1945 instalații de desalinizare a apei de mare existau doar pe marile pacheboturi. Prima uzină de mare capacitate s-au construit în anul 1951 la Shuwaikh în Kuwait; în prezent funcționează în lume numeroase asemenea uzine.

Dar apa nu constituie singura bogăție inepuizabilă a oceanului. Oamenii de știință au calculat că în situația în care apa oceanului s-ar evapora, iar sarea rămasă ar fi întinsă pe suprafața Terrei, ea ar forma un strat gros de peste 65 m. Fabuloasa comoară a Oceanului nu se rezumă însă, la atît. Rezervele de petrol și

gaze din zonele submarine au fost estimate la 400 miliarde tone, ceea ce înseamnă de patru ori mai mult decât cele de pe uscat; zăcămintele marine furnizează de pe acum 20 la sută din actuala producție mondială de petrol și urmează să atingă 40 la sută până în 1990. Țări ca Malaysia, Thailanda, Indonezia extrag cositor, nisip diamantifer din mare. S.U.A., Marea Britanie, Franța, Japonia, Canada, Australia, Irlanda, Spania, Turcia, Grecia, Polonia extrag din resursele submarine cărbune, fier, zinc și cupru.

Apele Oceanului Planetar sînt populate cu o floră și o faună bogată. În mod deosebit s-au impus algele, care sînt extrase anual într-o cantitate înfrimă (comparativ cu abundența acestora) — ce depășește cu puțin 2 milioane tone și care au cele mai diverse întrebuințări. Astfel, acestea sînt folosite în alimentația animalelor, ca îngrășămintă în agricultură, în industria textilă, a pielăriei, farmaceutică și în alimentația oamenilor. Algele au o arie largă de răspîndire (pe orizontală și pe verticală) începînd cu zona litorală (specii ale algelor brune, roșii și verzi) și pînă în largul mării sau în zonele de amestec dintre apele dulci și sărate, iar pe verticală, ele cresc atît în zonele de mică adîncime cu lumină abundentă (algele verzi) cît și la adîncimi ce pot depăși 100 m (specii de alge roșii).

În alimentația animalelor sînt folosite specii de *Laminaria*, *Alaria*, *Fucus*, *Phyllophora* ș.a. pe care locuitorii Japoniei, Filipinelor, Noii Zeelande, Islandei sau Norvegiei le adună din vecinătatea țărmurilor respective, suplimentînd astfel iarbă pășunilor ce ocupă terenuri nu prea întinse în aceste țări. Țări puternic industrializate, dar și țări în curs de dezvoltare folosesc multe specii de alge în agricultură ca înlocuitoare ale îngrășămintelor pe bază de azot și potasă. Pe ogoarele din S.U.A., Marea Britanie, Japonia, India sînt distribuite ca îngrășămintă specii de *Ulva*, *Alaria*, *Enteromorfa*, *Sargassum* etc. cu rezultate satisfăcătoare ce exclud în totalitate orice urmă de poluare. Din alge se extrage iodul (din specii la *Laminaria*), folosit în industria farmaceutică, agar-agar-ul (din *Edidium latifolium*) folosit în industria textilă și a pielăriei. Gîngașele porțelanuri japoneze sînt decorate cu funori, un produs obținut din alga roșie *Gloiopeltis furcata*. Am enumerat numai cîteva din utilizările algelor în industrie, dar lista este mult mai lungă și se va îmbogăți continuu pe măsură ce tehnica îi va permite omului să pătrundă mai adînc în tainele pe care le deține «lumea tăcerii».

Algele nu mai constituie o curiozitate culinară pentru unele popoare din Asia (din Arhipelagul japonez, Indochina, R. P. Chineză), sau chiar din Europa (Franța, Marea Britanie). În Japonia, de exemplu, unde maricultura — cultivarea și valorificarea algelor — se pare că are o vechime ce se măsoară în secole, aceste plante sînt înfrimite în preparate culinare speciale (*Kombu*, *Kauten*, *Amanoti* etc.). De altfel, culturi experimentale de alge au făcut britanicii în vecinătatea coastelor scoțiene și francezii în zona coastelor atlantice ale Peninsulei Bretania. Optimismul unor oameni întrece orice așteptări, calculele arătînd că pe un hectar cultivat cu alge se pot obține pînă la 20 tone masă vegetală în timp ce un hectar de pășune nu produce mai mult de 4—5 tone. În acest sens, în Franța se studiază posibilitatea introducerii în apele coastelor bretone a unei alge — *Macrocyctis pyrifera* — a cărei lungime atinge 50 m, avînd un ritm de creștere de 30 cm/zi.

Oceanul Planetar are și o imensă rezervă faunistică, apreciată la sute de milioane tone. Animalele marine pescuite în prezent au o gamă relativ îngustă (pește, moluște, crustacee) comparativ cu posibilitățile reale ale oceanului. De remarcat că în prezent zonele principale de pescuit se află în emisfera nordică, în timp ce emisfera sudică este foarte puțin solicitată, exceptînd vînătoarea de balene.

Oceanul este plin de surprize. În ultimul timp a stîrnit un viu interes un crevet care populează apele reci ale emisferei sudice. *Euphausia superba*, sau kril, este foarte bogat în proteine iar abundența lui ar da posibilitatea pescuirii unei cantități de 50—55 milioane tone anual. Acest crevet a intrat în gama alimentelor în U.R.S.S. și Japonia. Pentru a nu mai aminti de stridiile ce produc perle (de exemplu *Pinctada margaritifera*) în locuri special amenajate în Japonia, Filipine și alte țări. Alte moluște sînt folosite pentru confecționarea nasturilor de sîdef (*Trochres niloticus*).

Utilizările comorilor submarine sînt foarte diverse și nu am amintit aici decât cîteva. Omul așteaptă să prindă viață calculele, care sînt astăzi mai mult pe hîrtie, privind posibilitățile uriașe oferite de ocean: un ha de apă de mare poate produce mai multă carne decât un hectar de pășune; producția alimentară a oceanului ar putea fi mult superioară celei obținută pe uscat; folosirea tuturor resurselor de hrană oferite de cîmpurile albastre ar putea hrăni o populație de 10 ori mai numeroasă decât cea actuală etc.

Dar, oare Oceanul Planetar este inepuizabil? Se poate scoate și se poate arunca în el oricît și orice? Desigur că nu. Un pescuit nerațional, urmărirea unei anumite specii și pescuirea ei, poate duce atît la dispariția pentru totdeauna a unor elemente ale faunei marine cît și la dezechilibre cu consecințe greu de imaginat. Să nu uităm că la adîncimea medie de 3729 m pe care o are oceanul, concentrația maximă a vieții se află într-un volum de apă de numai 4 la sută. Restul de 96 la sută din volumul de apă conține un număr redus de specii și de cele mai multe ori neutilizabile. Cele patru procente amintite includ mai ales zonele de coastă unde sînt concentrate peste 90 la sută din speciile marine. Dar tot în zonele de coastă sînt deversate și rezidurile marilor regiuni industriale, ale marilor aglomerații urbane. Poluarea este un dușman perfid al vieții acvatice, oceanul nemaivînd scurgere, marile fluvii care îl alimentează vin încărcate de ape reziduale. Numai Rhin-ul poartă în undele sale 50 000 tone reziduri pe zi. În S.U.A. rezidurile sub diferite stări (lichide, gazoase, solide) depășesc uriașă cifră de 390 000 tone zilnic. Unde se duc toate aceste cantități de reziduri? În ocean. Și de aici încotro? Desigur că o bună parte sînt distruse, dar și mari cantități rămîn încă și afectează viața submarină.

Omul este chemat încă odată să nu tulbure echilibrul naturii, pentru a nu face din oceanul de azi groapa de gunoi a uscatului terestru, pentru a putea folosi în totalitate roadele grădinilor albastre.

AUREL VLĂȘCEANU

PORTILE VERZI ALE ORAȘULUI

**Între Timiș
și Bega:
o herghelie
400 de specii
de arbori exotici,
un paradis
al păsărilor,
păduri, păduri...**

PRO
NATURA

Nu mă gîndeam să scriu aceste rînduri, dacă n-aș fi fost martor involuntar la o discuție pe plajă, între doi necunoscuți:

— E drept că aveți și parcuri și flori, aproba concesiv cel ce iscase dialogul, arătîndu-se atotștiutor în ale turismului. Dar ce faceți atunci cînd vreți să evadați din tumultul citadin? Dați o fugă pînă la Herculane ori pe Semenice, sau așteptați concediul de odihnă pentru a face o excursie?

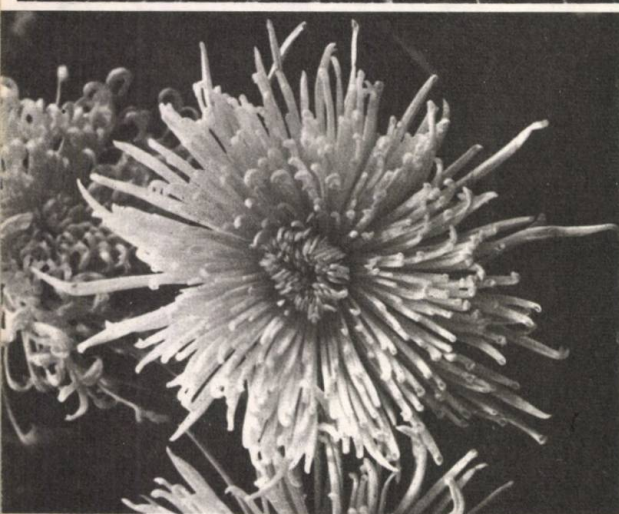
— Avem o mulțime de păduri, spații verzi amenajate pe malul riurilor, se străduia să argumenteze celălalt.

— Orice ai spune, Timișoara rămîne un oraș de cîmpie, oriunde te-ai duce nu vei putea scăpa de monotonia peisajului. Pe cită vreme la noi, muntele doar că nu îți intră în casă. Iei autobuzul și într-o jumătate de oră te afli sus, printre brazi. Nu-i o problemă unde te duci duminică, doar concediul ni-l facem la mare.

Disputa, cu argumente aprinse și contraargumente pe măsură se ducea deci în jurul a două însemnate orașe ale țării: unul cu o reputație turistică internațională,

datorită așezării sale geografice, celălalt, lipsit de forme spectaculoase de relief, dar cu evidente posibilități pentru odihnă și relaxare, însumînd tot atitea puncte de vedere asupra valențelor turistice ale zonelor lor înconjurătoare. Mi-am amintit atunci de Șag, de Șarlota, de Chevereș, de Pădurea Verde, locuri care îmi deveniseră familiare de mult, pentru că în liniștea lor petrecuserăm întîmplător ori căutîndu-le anume, crîmpeie din zilele de sărbătoare ale timișorenilor, însoțindu-i în obișnuite alaiuri duminicale sau la palpitante concursuri de orientare sportivă. De fiecare dată, uriașele temple ale naturii se umpleau de oameni și, din respectul arătat ierburilor și arborilor, am desprins statornica dragoste a celor ce locuiesc într-un oraș revigorat de aerul proaspăt al parcurilor și grădinilor pentru pinzele verzi care înaintează simbolic, asemeni catargelor unor închipuite corăbii terestre, dincolo de zidurile urbei.

Este adevărat, din punct de vedere geomorfologic, pămîntul unde și-a durat vatra în urmă cu trei sferturi de mileniu acel eroic «Castrum Temisiensis» este o

cîmpie joasă, cîndva acoperită cu mlaștini. Mina omului, dirzenia și hotărîrea lui au anulat însă aparenta uniformitate a peisajului, plantînd păduri, îndreptînd cursuri de apă, ridicînd stațiuni balneo-climaterice. Dacă părăsești Timișoara pe oricare din arterele sale, indiferent cu ce mijloc de călătorie — pe jos, pe bicicletă, cu automobilul sau cu trenul — vei întîlni aproape imediat un cadru natural bogat, atrăgător, în care și-au găsit locul în deplină armonie vechi monumente istorice, edificii de interes social-cultural, numeroase amenajări turistice.

La Timișoara, turismul periurban a reușit să atingă dimensiunile unui important fenomen de masă, el se dezvoltă acum în strînsă legătură cu amploarea noilor funcțiuni social-economice ale orașului, cu numărul și structura populației, cu extinderea rețelei căilor de comunicații, cu particularitățile oferite de natură, cu dotările puse la îndemîna turiștilor. Dar, mai cu seamă, el crește odată cu gradul de civilizație și de bunăstare al oamenilor. În marile întreprinderi de pe malurile Begăi, în școli și facultăți, practicarea turismului se înscrie astăzi printre necesitățile omului modern. În cazul acesta, «porțile verzi ale orașului» rămîn o simplă metaforă zugrăvită în culoarea frunzei. Alte imagini cromatice și-ar putea adăuga tot atît de bine tenta lor pe tabloul armonios al naturii: galbenul holdelor, ruginiul viței de vie, rozul petalelor din livezi, albul imaculat al zăpezii, înțelegînd că ele, «porțile», adică

pădurile, riurile, stațiunile rămîn la fel de atrăgătoare în oricare parte a anului.

Locurile de agrement ale orașului stau, în general, sub semnul ocrotitor al riurilor. Timișul și Bega au făcut cu puțință să li se nască în preajmă păduri umbroase, ștranduri și căsuțe de camping, rezervații naturale. Pădurea Verde, această Băneasă timișoreană, străjuiește pe 640 ha «poarta» dinspre Lugoj a orașului; în partea opusă, către Moravița, meandrele Timișului adăpostesc locurile de odihnă de la Șag și Albina, iar ceva mai departe, acolo unde albia riului este zăgăzuită de barajul de la Coștei, ștrandul, parcul și campingul din această localitate. Tot în drumul spre Lugoj se mai află, la 17 km de Timișoara, «Centrul republican pentru creșterea cailor de rasă» de la Izvin și, pe o ramificație din comuna Remetea Mare, celebrul «Arboretum» de la Bazoș. Izvinul este, nu numai o mare herghelie a cailor din rasa Nonius, ci și un centru de echitație, cu antrenori și bază hipică, unde pasionații sportului ecvestru pot călări sau pot face plimbări cu trăsura. Obiectivul vecin, Rezervația dendrologică de la Bazoșul Nou, una dintre cele mai mari din țară (se întinde pe mai bine de 60 ha), numără aproximativ 400 specii de arbori și arbuști exotici proveniți din mai toate continentele, în special din America de Nord. Specialiștii au inventariat aici aproape două duzini de specii exotice de stejar, o foarte bogată colecție de «caria» (*Carya nucet*) și numeroase alte rarități europene, precum cireșul japonez, salcîmul canadian, abanosul, magnolia, arborii nord-american «ceaiul vinătorului», ienupărul de Virginia și altele.

O altă rezervă naturală, de data aceasta proiectînd un colț din paradisul ornitologic al Deltei, a fost amenajată la Satchinez, în apropiere de Călacea. Am amintit numele uneia din cele două stațiuni balneo-climaterice ale județului. Pînă la Călacea se face mai puțin de o jumătate de oră cu mașina și mulți timișoreni. În afara celor ce vin aici pentru a-și îngriji sănătatea, străbat această distanță numai pentru plăcerea de a se odihni după amiezile printre fîntîile arteziene, trandafirii, glicinele și arbuștii decorativi din parcul stațiunii.

Cam la aceeași distanță de Timișoara, înălțată pe una din terasele superioare ale riului Timiș, se află și Buziașul. «Inima cu greu poate fi înlocuită, dar poate fi oricînd tratată la Buziaș», spun medicii. Cei cu inima sănătoasă merg și ei la Buziaș, și merg într-un număr cel puțin egal cu al bolnavilor, pentru că, întocmai ca și la Călacea, găsesc aici liniștea și calmul de care au nevoie după o zi sau o săptămînă de muncă.

Despre pădurile Timișoarei, despre cele cîteva mii de hectare de pădure, filtrele de sănătate ale orașului ar mai fi încă multe de spus. De pildă, că în mijlocul lor o populație de peste două sute de mii de oameni, maturi și copii, învață pentru prima oară să iubească și să prețuiască natura. Chevereșul Mare, Șarlota, Pișchia, Bazoș, Șag-Timișeni, Albina, Pădurea Verde. Nume de păduri care se asociază cu numele municipiului, sînt simbolurile lui de noblețe.

Cîmpia timișană răspindește arome de pită caldă și de vin bun. Diminețile, răsuflarea caldă a pămîntului și a pădurilor plutește în văluri subțiri, pînă ce soarele le topește în limpezime de cleștar. Cîmpia bănățeană nu este monotonă. Omul a vroit să-i dea relief și culoare, o viață trepidantă, tumultoasă, să-i pună în valoare, așa după cum o merită, bogăția și neștiuta ei frumusețe.

A reușit prin muncă, spre lauda și pentru bucuria sa.

DAN NICOLAU
fotografii de GH. VINȚILĂ

PRO
NATURA

HUNEDOARA ÎNSEAMNĂ SIDERURGIE DAR... ÎNSEAMNĂ ȘI TURISM

Anumite definiții ne tiranizează, acționează asupra conștiinței noastre ca niște dogme. Zicem Hunedoara, și ne gândim automat la oțel și siderurgie. Ideea că am putea asocia numele acestui centru industrial de anvergură cu turismul, bunăoară, ar părea, sint convins, multora de-adreptul excentrică. Și cu toate acestea, nimic mai normal decât de a face turism la Hunedoara!

Să ne explicăm: există aici multe mii de tineri, și nu numai tineri, dornici ca după o săptămână de muncă să aibă posibilitatea de a se recrea, de a face excursii, există forțe și mijloace materiale pentru ca aceste deziderate să se transforme în fapte. Și — mai înainte de toate! — există peisajul Hunedorei, dealurile acoperite cu o vegetație exuberantă care o înconjoară, și care cu adevărat se constituie în «porți verzi», superbe arcuri de triumf ale sănătății. Toate acestea sînt însă doar premize. Pentru a deveni certitudini, trebuie inițiativă, pasiune, putere de convingere. Despre modul cum înțeleg să facă turism factorii de răspundere hunedoreni, mi-a vorbit IOAN DRĂGOI — agent de turism la filiala Hunedoara.

— Evident că excursiile noastre la sfîrșit de săptămînă au o mare putere de atracție pentru cei ce lucrează în combinat, drept care colaborăm strîns cu organizațiile de partid și sindicale din această uriașă întreprindere. (De fapt, nu există familie în oraș care să nu-și aibă într-un fel «reprezentantul» în combinat).

— Concret, asta ce înseamnă?

— Un evantai foarte larg, zic eu, de posibilități de petrecere a unei zile, zile și jumătate în jurul Hunedorei, și mai departe. Să exemplific: excursii la Porțile de Fier, Semenice. Muntele Mic, Geoagiu, la cabana Pietrele (deci, mai aproape de noi), Sarmizegetusa.

— Au succes asemenea «ieșiri»?

— Mare! Sînt perioade cînd cei 34 colaboratori ai noștri din cadrul combinatului, sînt realmente asaltați de cereri de excursii.

— Pe noi ne interesează, mai ales, modul în care sînt exploatate din punct de vedere turistic împrejurimile Hunedorei.

— La cîțiva kilometri de oraș, la Teliuc, pe malul lacului de acumulare, (lacul Cinciș), combinatul are o casă de odihnă, foarte solicitată. Noi, adică OJT-ul, avem un motel și un camping format din 10 căsuțe. O altă zonă, foarte mult frecventată, este cea din apropiere de Ghelar. Hunedoreni vin aici atrași nu numai de peisaj ci și de portul popular (pădurenesc) de o frumusețe și pitoresc deosebite. Iarna, în zona Hațegului, la Pietrele, se schiază.

Dar tinerii? Sau mai precis, ce se oferă în materie de turism tinerilor, mă gîndesc la excursii diferențiate în funcție de vîrstă?

— Există în combinat 12 cercuri de turism, împărțite pe secțiile combinatului, îmi răspunde TANIA DOBRE, activistă cu probleme de turism BTT, șefa comisiei de turism din Hunedoara. Cei ce conduc aceste cercuri, prezintă itinerarii de excursii pe care tinerii din secții le aleg, ori propun altele. Sugestiile ne parvin nouă care acționăm în vederea materializării lor.

— Mi se pare un mod real și eficient de a cunoaște dorințele în materie de turism ale tinerilor.

— Prin asemenea investigații am ajuns la concluzia că sînt preferate excursiile din apropierea Hunedorei, și din județ, la Hațeg, Valea cu Pești, Cinciș, Deva, Pietrele etc. Țin să adaug că multe din excursii au un caracter stimulat, noi acordăm reduceri de pînă la 40 la sută din costul lor, celor harnici.

— O acțiune, deci cu un pronunțat caracter educativ.

— Doar una! Noi organizăm excursii tematice, concursuri (cum ar fi cel intitulat «Cel mai frumos colț turistic»). «Întîlnirea tineretului cu Istoria» a devenit o... întîlnire tradițională (a ajuns la 9-a ediție). Se desfășoară la Costești, au loc recitările de poezie. Participă mii de tineri.

Iată dar, că orașul industrial, și-n general activitatea intens industrială, nu sînt incompatibile cu noțiunea de turism. Aduc în sprijinul acestei afirmații scurtele, dar, cred eu, semnificativele discuții avute la Hunedoara cu doi dintre numeroșii lucrători din turismul local.

MIHAI HETCO,

SPEOLOGIA

drumetrie...
drumetrie...

DE AMATORI

Perle de cavernă (Popovăţ)

«Explorator al Antarcticii, ctitor al biospeologiei şi fondator al primului Institut de Speologie din lume», Emil Racoviţă a fost o celebritate. Există străzi care-i poartă numele, iar orice manual de biologie îi consacră rânduri pline de respect. Pe scurt, E. Racoviţă este cunoscut de orice român. Mult mai puţine lucruri se cunosc despre ştiinţa căreia i-a dăruit toată puterea sa de muncă. Marea majoritate a oamenilor ştiu despre peşteri că sînt reci, întunecoase şi neprimitoare, că prin ele filfii ameninţător lilieci, că hoţii de demult au ascuns acolo comori fabuloase. Cauze obiective au condus la situaţia aceasta. Pămîntul a vrut să ne dăruiască puţin din acel fel de rocă în care se formează peşteri (rocile calcaroase ocupă doar 4,4% din suprafaţa ţării); ca urmare, slujitorii de profesie ai speologiei formează un grup restrîns, iar informaţiile pe care le capătă publicul larg despre activitatea acestora sînt reduse.

La noi în ţară popularizarea speologiei a demarat cu adevărat abia în ultimii ani prin cîteva cărţi cu subiect speologic, prin 2—3 albume de fotografii prin conferinţe însoţite de diapozitive susţinute de cîteva «sufleteşti». Efectul acestor acţiuni a fost spectaculos şi imediat. Interesul pentru speologie a explodat ca un şrapnel în rîndul tinerilor şi pe bună dreptate. Peştera le oferă aventura dificilă, oferă contraste surprinzătoare şi captivante şi, în ansamblu, oferă cîmp larg dorinţei atît de profund umane de a afla ce este mai departe, de a descoperi şi cerceta. Cei cîteva zeci de oameni care-şi exercită pasiunea la lumina lămpii de carbid s-au pomenit înconjuraţi de alţi cîteva sute ce

doreau, entuziaşti, să împartă cu ei bucuria şi necazul, să-şi aprindă propria lor lampă de carbid. Peste 20 de cercuri de speologi amatori au împînzit ţara în ultimii 5 ani, iar munca lor a devenit de o indiscutabilă utilitate. Pentru a fi şi eficientă s-a impus o organizare a acestei activităţi la nivel naţional: în 1976 a luat fiinţă Comisia Centrală de Speologie sportivă a Federaţiei de Turism-Alpinism. Speologii amatori au acum un sistem informaţional, organizează tabere de antrenament comun şi lucrează într-o strînsă şi rodnică colaborare. Realizările acestor tineri sînt notabile: explorarea a peste 20 km în Peştera Vîntului (cea mai mare din ţară), explorarea unor avene mari, ca cel din Poiana Gropii sau Dosul Lăcşorului, migăloase ridicări topografice (cartarea Peşterii Bulba cu teodolitul) sînt doar cîteva din numeroasele exemple posibile.

Practicată sporadic în trecutul nu prea îndepărtat, speologia a căpătat în prezent o bază de masă în România. La sfîrşitul fiecărui an se organizează o întîlnire a tuturor speologilor. Acest «rendez vous» marchează momentul bilanţului şi este totodată şantierul planurilor de viitor. Este din ce în ce mai greu de găsit o cabană sau chiar un hotel în zona montană care să-i poată adăposti pe toţi participanţii la SPEOSPORT.

1977 a fost un an rodnic pentru speologie nu numai prin kilometrii galeriilor descoperite, ci şi prin fructuoase discuţii încheiate prin hotărîrea unanimă de a canaliza activitatea anului în curs spre protecţia peşterilor. Iată de ce: Peşterile sînt un bun comun nepreţuit, comparabil cu resursele naturale, apa, etc. Spre deosebire de ţiţei, cărbune, minereu de fier, a exploata peşterile nu înseamnă

a le distruge raţional. A le exploata înseamnă a le întreţine şi a le proteja. Introduse în circuitul turistic, peşterile s-au dovedit a avea mare succes de public, amenajarea lor corespunzătoare fiind deci rentabilă.

Ionizarea sporită a aerului este un factor curativ în afecţiuni respiratorii. Există peşteri-sanatorii. Apa carstică are un gust deosebit de bun, este limpede şi curată. Ea poate fi captată, cum s-a întîmplat la Peştera Rătei (Muntele Leota, capture executată în 1909), pentru alimentarea unor localităţi.

Peştera este în egală măsură un muzeu, un muzeu alcătuit de un meşter ingenios. Sub solul sterp şi sărăcăcios se ascund uneori lucrături de un delicat rafinament, altele rămăşiţe preţioase ale oamenilor preistorici sau ale unor animale dispărute. Pentru motivele înfăţişate mai sus, peştera merită a fi protejată. Cum se poate proteja însă o intrare în pămînt aflată în locuri sălbatice, departe de orice locuinţă? În mai multe feluri:

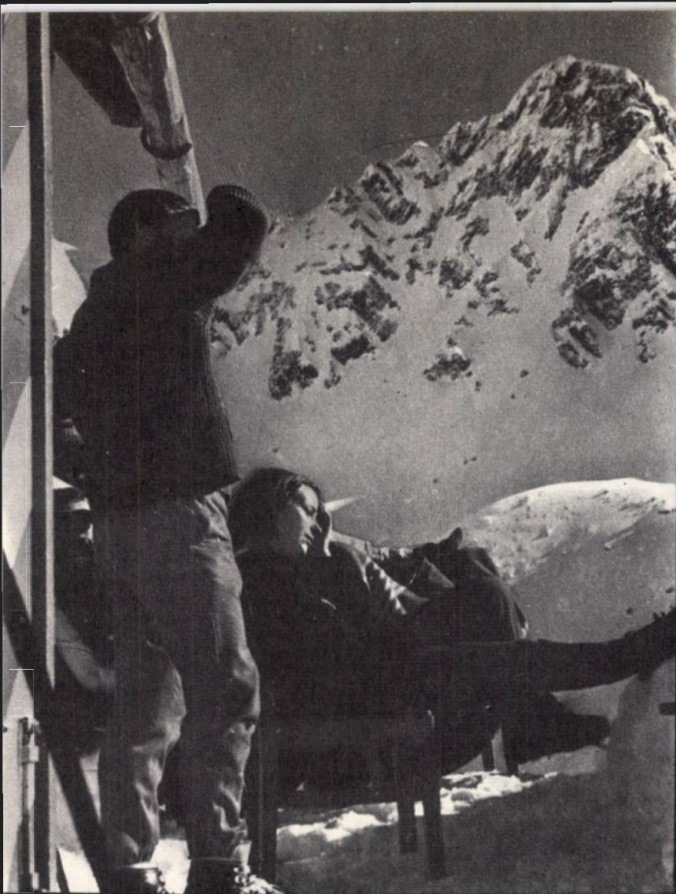
a) Se poate bloca accesul prin montarea unei porţi. Folosul este mic. Experienţa arată că lacătele se deschid chiar dacă sînt cu cifru, iar porţile sar în lături sub presiunea puternică a curiozităţii.

b) Cea mai sigură metodă de a proteja o peşteră este să-i dai una din destinaţiile sociale care i se potriveşte: muzeu, spital, sală de concert, etc. O amenajare serioasă poate fi un obiectiv naţional sau judeţean, dar în nici un caz nu poate fi abordată de un grup speologic.

c) Există însă o metodă la îndemîna oricărui speolog amator. Această metodă se bazează pe activitatea de propagandă şi popularizare. În şcoli şi întreprinderi, în case de cultură, în tabere de vacanţă, o proiecţie de diapozitive însoţită de explicaţii competente va contribui la familiarizarea opiniei publice cu acest subiect. Un lucru, o activitate sau un domeniu pe care-l ştii bine îţi devine de obicei mai simpatic. Dacă tînrul întreprinzător va ajunge ocazional într-o peşteră, avînd limpede în minte istoria şi multiplele ei valenţe, nu va îndrăzni să strice sau să deterioreze ceea ce natura a creat timp de milenii, ci mai degrabă va dori să devină speolog.

Desigur, şi modalităţi prin care relaţiile om-peşteră vor deveni reciproc avantajoase, vor fi descoperite şi puse în aplicare de speologii amatori. Le urăm succes deplin!

CORNEL PONTA
(fotografiile autorului)

Din ușa cabanei Podragu spre virful Tărita Mare

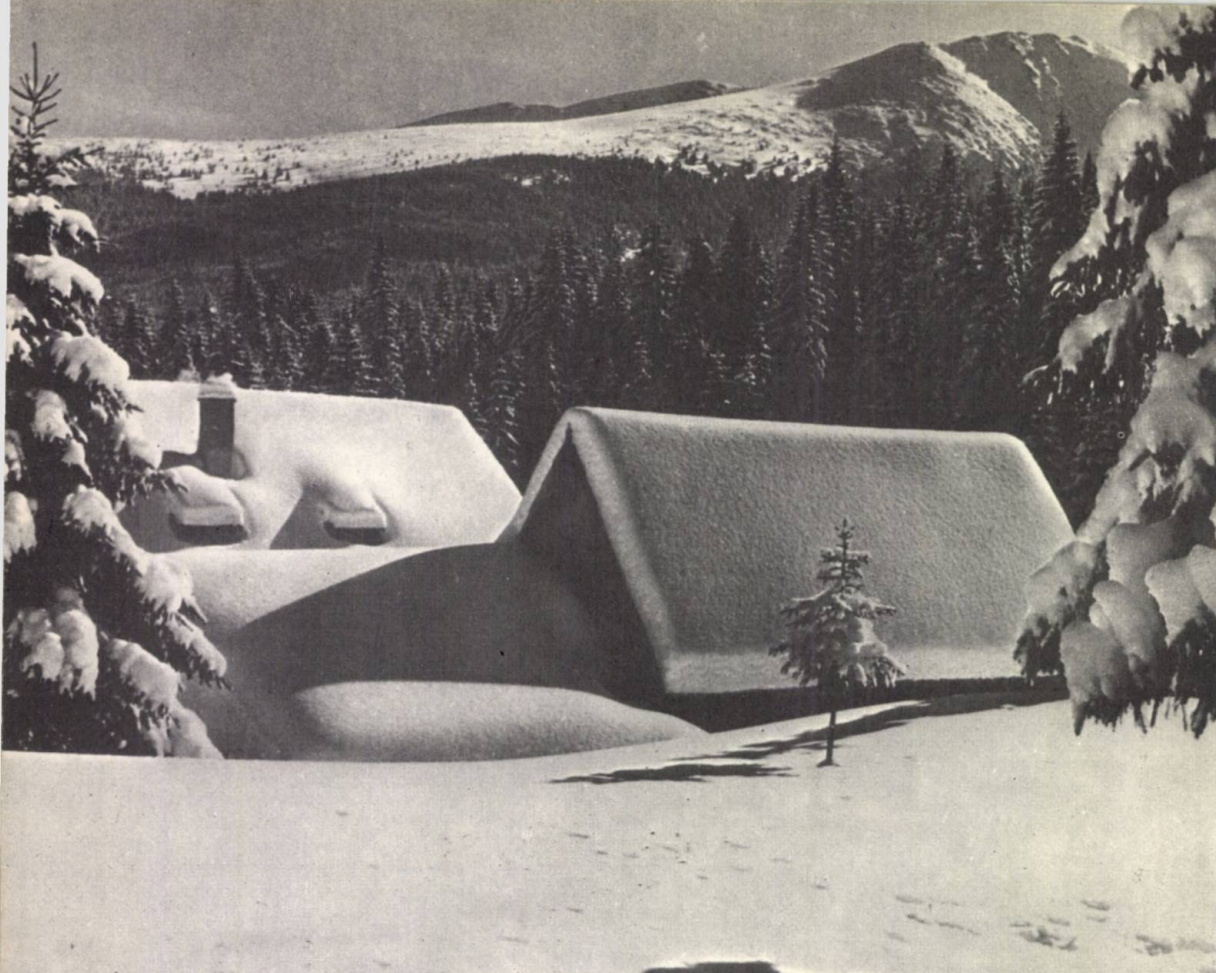

drumetrie...
drumetrie...

politetea și muntele

Omul bine crescut se distinge și într-o sală de bal, dar și în virf de munte. Bine zice Bucura Dumbravă în a sa «Carte a munților»: «Nicăieri nu e mai multă nevoie de cuviință decît la munte, sub cerul larg, în aerul curat, unde o lipsă de bună creștere e mult mai supărătoare ca într-un salon. Pentru că, sus, acolo, e numai armonie și cea mai mică disonanță ia proporții la care nu se ajunge în cacofonia orașului. Micile servicii mutuale alcătuiesc o parte esențială a cuviinței...» Nu de puține ori vezi cite un drumeț împărțindu-și seara la cabană, ultima bucată de piine cu oameni pe care nici nu-i cunosc; sau cedînd patul unei turiste, el dormind în sala de mese. Ați văzut cu cîtă bună cuviință primesc ciobanii drumeții pe la stîină, le dă locul cel mai bun de dormit și tot ce au de mîncare? Și nu-i auzi înjurînd și vorbind porcos așa cum fac destui tineri ce hălăduiesc pe la cabane, mai ales puși pe petreceri. Dintr-ăștia afli cu osebire la cabanele «specializate» în chefuri, mai ales la vremea sfîrșitului de săptămîină, cum ar fi cele din Valea Sîmbetei, Muntele Roșu sau Voina cînd adevăratul drumeț nu poate lipi geană de geană noaptea întreagă. Vezi cum sala de mese e transformată în cîrciumă, băutura curge din belșug — să se depășească «planul» — iar de nerespectarea orei de culcare stabilită de regulament, la 22, nimeni nu-și mai amintește. Dacă ești cu un copil sau cu soția, cel mai inteligent lucru este să dispari repede pentru a nu auzi mîscările, și necuviințele celor băuți. Așa că nu ne mai mirăm că, neocupîndu-ne ani de zile de educația turistică a tinerilor, auzim despre întîmplări de genul celeia ai cărei «eroi» au fost cîțiva studenți de la facultatea de matematică din București — viitori dascăli — care întrebați de ce i-au terorizat o noapte întreagă pe drumeții de la cabana Muntele Roșu, ba au mai și devastat-o, au răspuns candid-prostește: «Doar de la o mie de metri în sus nu mai acționează legea!».

Dar, în afară de respectul față de semenii, care trebuie să acționeze la orice altitudine, se cuvine să cultivăm și respectul pentru natură. Uitați-vă odată cum arată spațiul din jurul cabanelor sau al locurilor de popas duminică seara! Hirtii, sticle goale și cutii de conserve. Pămîntul rînit de urme de foc, iarba strivită de roțile automobilelor, pomii sfîrtecați, Poiana cu narcise de la Vad-

Cabana Pietrele (foto EMILIAN CRISTEA)

Sercaia a fost închisă accesului turiștilor tocmai pentru a o feri de totala distrugere și pentru a se reface de distrugerile anterioare. Dar cu toate interdicțiile, oameni fără urmă de bunăcuviință cum sînt N. Precup din Făgăraș sau Gh. Bulea din comuna Berivoi-Șercaia au dat iama prin narcise. Ba, unii au intrat în rezervație și cu automobilele (1-Bc-2305, 2-Bv-9237), chiar și cu tractoarele. Cum nu există tractoare particulare, tare am fi curioși (chiar așteptăm), la redacție o explicație scrisă, cum poate motiva conducerea unității care are în serviciu tractoarele cu numerele de circulație 41-Bv-9929 și 41-Bv-2609, ce căutau aceste vehicule cu remorcile pline de «pasageri» într-o zi de duminică în rezervația de la Poiana Narciselor. Mult am dori o anchetă drastică pentru a se stabili nominal vinovații — și cu sancțiunile de rigoare, aspru administrate, pentru atât de mari distrugerile aduse rezervației naturale de pe Jepii Bucegilor, făcute cu ocazia construirii liniei de

telecabină Bușteni—Babele. După cum cred că este timpul ca organele locale ale puterii de stat, controlul obștesc să alcătuiască echipe care să viziteze cît mai des hotelurile, cabanele și refugiiile montane pentru a vedea cum se respectă și acolo legile țării. După cum opinia publică ar trebui să fie mai activă în a stigmatiza pe loc sau în a semnaliza în presă încălcările politetiei sau regulilor de conviețuire pe munte, căci nu putem tolera ca atunci cînd urci înălțimile să dai piept cu bețivii, huliganii și lipsiții de bunăcuviință. Citeam de curînd un roman a lui B. Traven, intitulat «Comoara din Sierra Nevada». La un moment dat eroii — trei albi care căutau aur și care n-au pregetat să ucidă, ba chiar să se omoare între ei pentru acel blestemat metal — purtau un dialog despre relația om-munte. Spunea unul dintre ei, Howard-Bătrînul, om dur, trecut prin sute de aventuri: «Ascultă, în primul rînd socotesc că nu se cuvine să ne batem joc de muntele ăsta, care a fost darnic

cu noi și să-l lăsăm așa deschis — trebuie să-i astupăm rana pe care i-am făcut-o. Iar să lăsăm schelăria asta mizeră, care a făcut din grădina frumoasă pe care am găsit-o un șantier nenorocit, ar fi necinstit. Muntele pretinde că frumusețea lui să fie respectată. Vreau să păstrez dealtfel, acest loc în amintire așa cum a fost cînd am venit, mi-ar fi neplăcut să am în fața ochilor maidanul cu gunoaie în care l-am transformat în lunile cît am stat aici. E și așa regretabil că avem doar intenții și că după plecarea noastră va arăta încă destul de mizer». Și, îi răspunde un alt personaj, la fel de încărcat de păcate: «E remarcabilă concepția ta despre personalitatea muntelui. Și eu socotesc că trebuie lăsată curată camera care a fost găsită curată, chiar și atunci cînd știm că nu ne va lăuda nimeni pentru asta».

Rînduri după care consider că nu mai este necesar nici un comentariu.

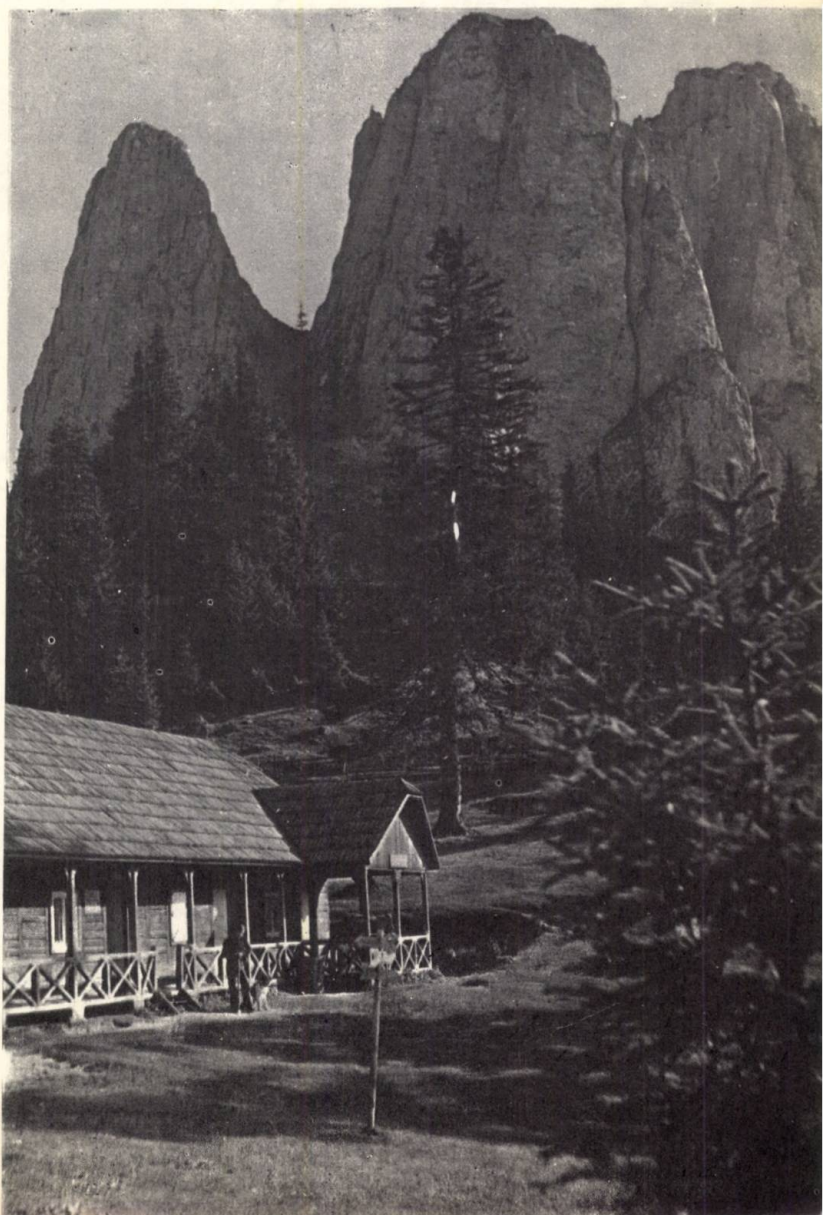
ION PREDĂ

Munții Hăghimașului

DE LA LUNCA DE JOS LA PIATRA SINGURATICĂ

Epopea Oltului începe sub timbele pleșuve ale Hăghimașului Mare și chiar dacă apele se împletesc tot mai departe de culmile înalte, ele mărginesc spre vest masivul Hăghimașului până spre Ciceu. Majoritatea drumeților iau drumul munților Hăghimașului din gara Izvoru Oltului sau din stațiunea Lacu Roșu, dar puțini se încumetă să pătrundă prin sihle pe culmile vâlvurite ale masivului. Fie că vii din Moldova, pe valea Trotușului, fie că ieși din depresiunea Ciceului, poți alege un punct de plecare în masivul Hăghimașului astfel încât să colinzi de la Sud la Nord acea parte mai puțin cunoscută, dar tot atât de frumoasă ca și zonele din preajma Bălanului și Lacului Roșu. Pe calea ferată electrificată Ciceu—Adjud se află nu departe de pasul Ghimeș o mică haltă: CFR Tarcău. Când cobori din tren dimineata și soarele toamnei răzbate de după cușmele cu păduri falnice ale munților Ciucului, ți se înfățișează o vale lărgită punctată de ogoarele și finețele muntenilor, iar apa Trotușului abia se vede între șirurile de sălcii. Roua strălucește și aburii lunecă pe fețele dealurilor brodate cu poiene și petece de pădure. Ici și colo, clănii cu fin se rindue frumos în preajma conacului cocoțat spre culmi. Peisaj de munte, peisaj moțesc sau poate înainte de toate peisaj al Ciucului și Trotușului milenar.

Ieșim pe șoseaua națională, trecem calea ferată și înaintăm circa 300 m pe asfalt pînă ce se desface la nord-vest un drum de căruțe și ruit printre garduri. Trecem Trotușul și intrăm curînd în satul de munte Lunca de Jos. Gospodării durate din lemn meșteșugit se înșiră pe marginea pîrului Valea Întunecoasă. Dai binețe oamenilor

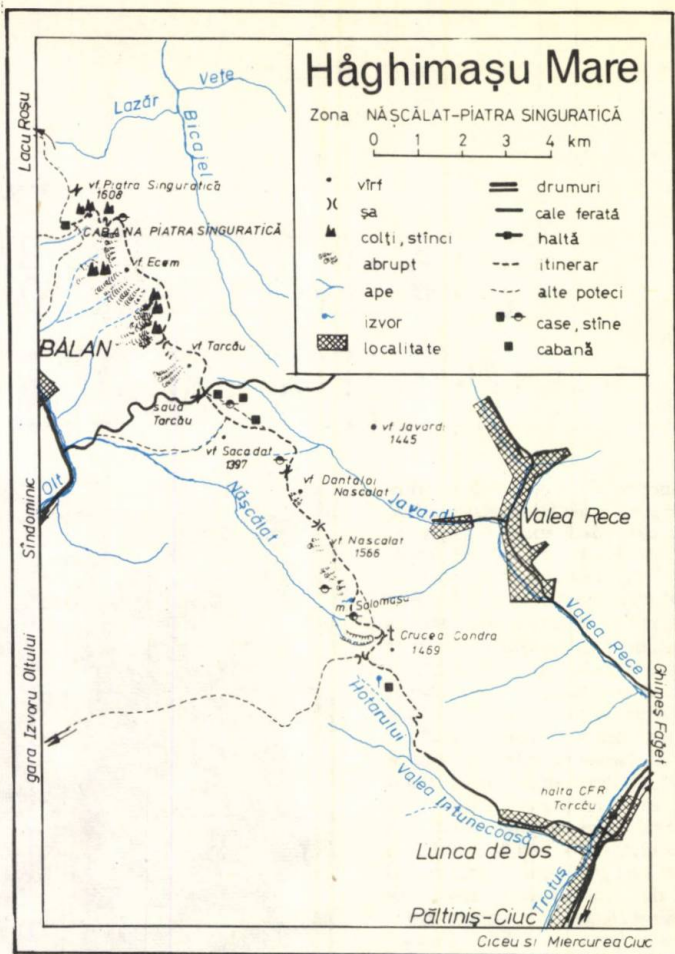

și te oprești «o țiră» la moară sau poate la bufet unde responsabilul te îmbie cu bere rece. Îndepărtăm de noi gândul și ispita și ne mulțumim să completăm proviziile cu cite ceva... local, între care nu ar putea lipsi un langoș.

Îeșim din sat în amonte pe vale. De aici, șoseaua forestieră nou-nouă strălucește pe sub ramurile frasinilor și ne conduce mai bine de o oră la capătul drumului. Simtem pe ultimul și cel mai de sus izvor al Văii Întunecoase, piriul Hotarului. Marcajele bandă roșie pînă aici ca și inexistente, par să se zărească slab pe gard sau pe cite o lespede. Poteca se abate de la firul văii și ne poartă pe coastă la dreapta. Începe urcușul cel lung; am ajuns cu adevărat la munte! Treccem pe lîngă un izvor, apoi pe lîngă o stîină și ieșim printre pîlcuri de brazi la golul muntelui în șaua Horatului (circa 1350 m altitudine, 2,1/2 ore).

Orizontul ni se dezvoltă frămîntat de munți împăduriți nu prea înalți, dar frumos desenați sub bolta azurie a cerului. În șaua unde poposim sosește din vest un drum bătut care urcă de la gara Izvorul Oltului. În vale, spre Nord se aude susurînd izvorul Născălatul; apa se ascunde în fund de ravenă, iar spre est urcă o ripă enormă care rupe haina muntelui pînă în Chinga șeii Condra (1469 m). Treccem prin pădure și apoi urmărim poteca în sus pe lîngă ravenă pînă în șa. Aici, de lîngă troiță, se deschide ferice valed Trotușului pînă spre Ghimeș și Palanca. Munții cad ca niște revere închise de covorul brazilor într-o luncă însoită, înpeștrită de case colorate, se ridică domol spre goluri la peste 1400 m. și doar Grîndușul (1664 m.) din munții Tarcăului se semețește mai înalt. Munții aceștia în mijlocul cărora ne aflăm n-or fi înalți ca «Meridionali», dar au gingășia liniilor dulci, poezia poienilor și a pădurilor deloc apăsătoare, în care oamenii și-au durat locuințe pînă către 1200—1300 m. altitudine.

Dăm ocol imensei spinări golașe ce se lățește spre miazănoapte; o stîină apoi un saivan adună potecile din pășunea muntelui Salomaș (1555 m.). Panta întinsă, ușor înclinată, urcă la dreapta abia simțit printre meandrele izvorului Salomașului. În fundul zării, la est, se ridică puțin, ca un meterez, culmea presărată cu calcare. Aici, poteca, pierdută între ravene și zone mlăștinoase urcă ferm pe creastă, restabilindu-și orientarea spre

nord. Scăpați cu bine de dulăii de la stinele Salomașului, răsuflăm ușurați pe creasta îngustă, departe de stine. Urcușul ne taie puțin din elan, dar pînă să ne încălzim, iată-ne pe vîrful Născălatul (1566 m.), ascuțit, poienit cu zgîrceanie numai pe creștet. Printre brăduții pipericiți și mușuroaie, poteca se răsfire, iar marcajul dă iar semne de... oboseală. Priveliștea este acum mult mai cuprinzătoare. Pe creastă, înșirate cu mare aglomerație de forme rotunjite, se formează departe spre nord petele strălucitoare ale stîncăriilor. Acolo ne așteaptă Piatra Tarcăului, Ecemul, Piatra Singuratică. Parcă am vrea să deschidem mai repede porțile spre aceste cetăți calcaroase pline de mister. Pe laturile crestei se adîncește la vest valed Oltului cu păienjenii izvoarelor sale. Sub lumina depărtării se ridică dincolo de Olt, Munții Gurghiuului, siluete nede-

finite care închid depresiunile de la izvoarele Oltului și Mureșului. Spre est, culmi joase, șerpuite de drumuri, se ondulează peste Valea Rece în Munții Tarcăului.

După popasul în liniștea virfului Născălatul Mare, coborîm într-o șa în fața Născălatului Mic. Pădurea și stîncile de pe acest virf aruncă poteca pe latura vestică prin poiene și ne aduce din nou pe culme într-o șa deschisă și liberă de pădure. În această șa a Născălatului Mic se află un izvor (stînga), dar mai sus o stîină bine populată de ciobani și de... ciini. Dacă putem, ocolim stîina mult pe la est, ca să evităm «războiul» cu cei 10—15 dulăi înverșunați. Dacă ne resemnăm să dăm pe la stîină, atunci baci Furtună din Covasna va sări în ajutor și nu ne va părea rău de micul prizonierat în perimetrul tabu al așezării. O jîntiță grozavă, o roată de mămăligă și

lapte «extra» ne va muia sentimentele hingherești pe care le nutream pînă la escaladarea ulucilor stînii. Odihniți și mulțumiți, cu stomacul plin de bunătațile Născălatului, pornim la drum cu alaiul dulăilor cărora bota baciului sau ajutoarelor le aduce miros de supunere. Poteca se aruncă pieziș la dreapta și se dă după culmea din față pe lingă pădure. Iată, în șaua mică de după culme, răsare din stînga o potecă marcată cu punct roșu. Nu zărim niciun indicator, dar semnul roșu ne bucură. Pe aici se lucrează la noi marcaje! Coborim lent pe poiană, pe lingă «conace». Un canton silvic, apoi o stîină și iar... șarja cotirlelor fi-roase. Aici însă avem loc să ne băgăm fără vrere printre gardurile ce întretaie poiana Tarcăului, par-că s-ar construi aici un oraș! Lăsăm pe dreapta noi conace, apoi pepiniera și cantonul silvic din șaua Tarcăului (circa 1440 m; timp 5—5.1/2 ore). Aici, șoseaua forestieră trece de la Olt în valea Dănu-cului și locul prinde numele de «La trei izvoare». Traversăm șoseaua și reluăm urcușul intrînd de-acum în zonele înalte ale masivului. O șosea secundară se rupe din drumul forestier și urcă pe lingă primele stîncării, pierzîndu-se pe platourile carstice de pe culmea principală. Privind retrospectiv drumul spre Nașcălat, ni se pare

o vitejie să fi trecut printre atitea stine. Poate că ni s-au părut prea sălbatici ciinii de pe acolo!

La vest se ridică virful Tarcău cu mare abrupt la vest. Dolomite roșietice se prăvale peste păduri și dintr-odată Oltul, venit aici aproape să-și caute obirșia, se zărește ici și colo licărind în adîncurile văii. Miroase a cetină, ienu-perii apar în pilcuri, printre stîncăriile dolomitelor. După virful Tarcău, trecem o mică șa cu abrupt la stînga, din care țînesc două ace. Poteca se așează pe coastă și marcajul la fel. Noi încercăm să urcăm pe creastă lingă abrupturile tot mai impresionante. Desișul brăduilor sau tufișurile nu ne pot opri să găsim un hătaș de jivine care șerpuie pe «cuton». Iată un mărgeț abrupt, un fel de circ cu jghiab pierdut în abis și cocoșa seamăa a virfului Ecemul Mic! Ca de pe un balcon privim în trei laturi pereții învecinați și așezarea Bălan, un oraș minier în plin munte. Coborim din acest pisc stîncos într-o șa îngustă și găsim un platou carstic cu mici doline, lapiezuri, platou care se înalță într-o altă cocoșă a crestei (Ecemul Mijlociu). Pădurea se aține la est, departe de creastă și orientează și poteca noastră. Acum însă sintem mai atrași de linia de creastă și urcăm măcar din datorie la baliza virfului Ecemul Mare (1708 m),

ruinată peste citeva «degete» mărețe ce reflectă roșiaticul asfințitului nu prea îndepărtat. Virful Ecemul Mare se așează abrupt la nord și de aceea părăsim creasta revenind la poteca ce înconjoară ca un brîu muntele pe la est. Coborim prin pădure și răzbatem într-o șa la o stîină de vaci. Aici, ciinii par mai obișnuiți cu «domnii» și latră doar a... pagubă.

Culmea se ridică — imensă căciulă de stînci și nu mai este urmată de potecă. Un indicator ne îndrumă la stînga, coborînd iute versantul pe sub căciula șei Ecemului. Ajungem pe un platou carstic în spatele Pietrei Singuratic. Punct de orientare mai deosebit. La dreapta se deschide o splendidă poiană spre poalele vf. Hăghimașul Mare. Poteca marcată bine cotește ușor în stînga, intră în pădure pe lingă un izvor (rarisim în zona carstică) de unde e bine să umplem bidonul și după ce înconjurăm «pietrele» splendidei apariții alpine-dolomitice, descindem în poiana cabanei Piatra Singuratică (1430 m), după mai bine de 7, 1/2 ore de mers de la halta Tarcău.

Asupra frumuseților din împrejurimile cabanei sau despre alte excursii în zonă, vom reveni cu alt prilej.

NAE POPESCU

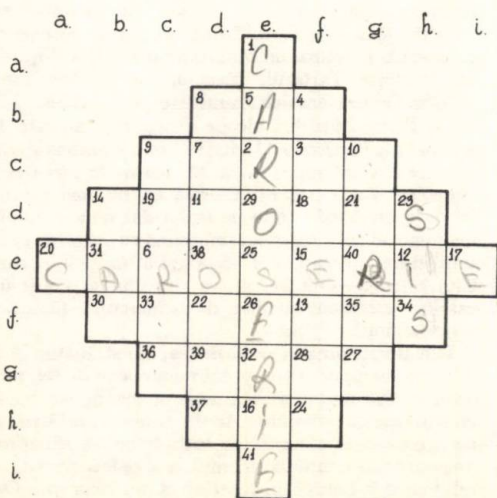
ROMB MAGIC

După dezlegarea corectă a rombului, citind literele rezultate în ordinea indicată prin numerele înscrise în căsuțe veți afla primele două versuri dintr-o cunoscută poezie a lui Mihai Eminescu, dedicată naturii și dragostei.

ORIZONTAL: a) Estet! b) Obsesia lui Cyrano de Bergerac! c) Dres (pop.) d) Tun mic cu tragere directă (în evul mediu, la români). e) Parte a automobilului. f) Medic grec, care a pus bazele studiului anatomiei umane (130—200 sau 210). g) Șerbănel cel alintat! h) Sat în județul Satu Mare. i) Greblă!

VERTICAL: a) Cuprinsul unui act! b) Tîntă, țel (Banat. c) Bucată (tr.). d) Numele bărbierului din baletul «Fadetta» de Leo Delibes. e) Șir de întîmplări (Fam. și pop.). f) «Dacă treci riul...», titlul unei poezii a lui M. Eminescu. g) Cabană în Munții Făgărașului. h) Pumnal. i) Maree!

Dr. NICOLAE ANDREI

Pătrunderea automobilului în zonele alpine nu mai reprezintă un element de senzație. Un lucru este cert, anume că modalitatea de a face turism de altitudine cu ajutorul automobilului câștigă teren, câștigă adepți, găsind totodată înțelegerea factorilor de decizie, gata să deschidă noi trasee rutiere pe drumuri modernizate, peste culmile greu accesibile ale munților. Platoul Bucșilor și Făgărașii nu sînt exemple singulare, ci dovezi de ceea ce trebuie să însemne o cale alpină pentru practicarea unui turism civilizat, mai rapid și mai accesibil unor categorii mult mai largi de solicitanți.

stîna de vale

Salutăm, deci, intrarea turismului automobilistic în circuitul celor mai importante drumuri de munte. Cu o condiție: excursia cu automobilul să nu fie, în cazul acesta, un scop în sine, o goană anostă pe serpentine, fără a coborî din mașină, așadar, fără nici un folos pentru cei ce s-au ostenit să plece de-acasă.

Cu speranța că nu ne vom întîlni cu această categorie de «turiști», vă propunem un circuit al cărui punct central, și de mare atracție, îl reprezintă stațiunea Stîna de Vale, pe un itinerar avînd la capete orașul Beiuș și satul Bucea, pe drumul național Oradea—Cluj-Napoca. Evident, traseul acesta nu se înscrie într-o premieră absolută, mulți dintre noi l-am mai parcurs, fie în întregime, dar de puține ori dintr-o singură dată, fie dintr-o direcție sau din cealaltă, în funcție de starea drumurilor de acces, în anumite perioade de timp. Ceea ce este nou astăzi pe traseul amintit — și acest fapt justifică și recomandarea noastră — este modernizarea sa aproape completă: de la Beiuș, asfalt în întregime pînă în inima stațiunii, celălalt drum, pe valea Iadului, cu unele porțiuni aflate în lucru. Ținînd seama de acest amănunt, ar fi indicat ca excursia să înceapă din Beiuș (25 km.), pentru a avea la urcare un drum foarte bun și să continue la coborîre prin satul Bulz, în valea Crișului Repede (49 km.).

Avantajul acestei opțiuni s-ar adevăra chiar din start, pentru că ne prilejuiește cunoașterea celor mai reprezentative elemente ale creației populare din zonă, aflate în Muzeul etnografic din Beiuș. Alături de ceramica provenită din cunoscutele centre de olari Săliște, Criștior, Lehecenii, Cărpînet, Lelești, de frumoasele sumane de Sîrbești, piesele de port popular din Pietroasa, obiectele din fier lucrate în atelierul din Vărzari, de vechi piese de mobilier, muzeul deține cîteva lăzi de zestre din Budureasa și un atelier de lădar, așa cum mai ființează și astăzi la doi-trei meșteri din satul aflat la numai 12 km. de aici, pe itinerarul nostru.

Budureasa ar fi, deci, un popas căutat de iubitorii meșteșugurilor populare tradiționale. O vizită la atelierul lădarului Niculae Laza ne-ar introduce în atmosfera acestui gen de creație, practicat cîndva la scara întregii comune. Fostul sat de lădari este ultima așezare înainte de Stîna de Vale și vecinătatea ei cu muntele îi crează o ambianță dintre cele mai plăcute. În fața, culmea care ne reține atenția încă de la ieșirea din

Beiuș, lăsîndu-ne să credem că înaintăm fără spor, că se menține mereu la aceeași distanță, este Măgura Fericea, după cum un sat situat ceva mai jos, spre Vașcău, se numește tot Fericea. Apoi, culmi destul de înalte, adăpostind finețele budurenilor: Gruiul Frapținilor și Gruiul Zăpoșilor, peste care se poate ajunge, pe poteci de picior, în mult lăudata podoabă a Apusenilor.

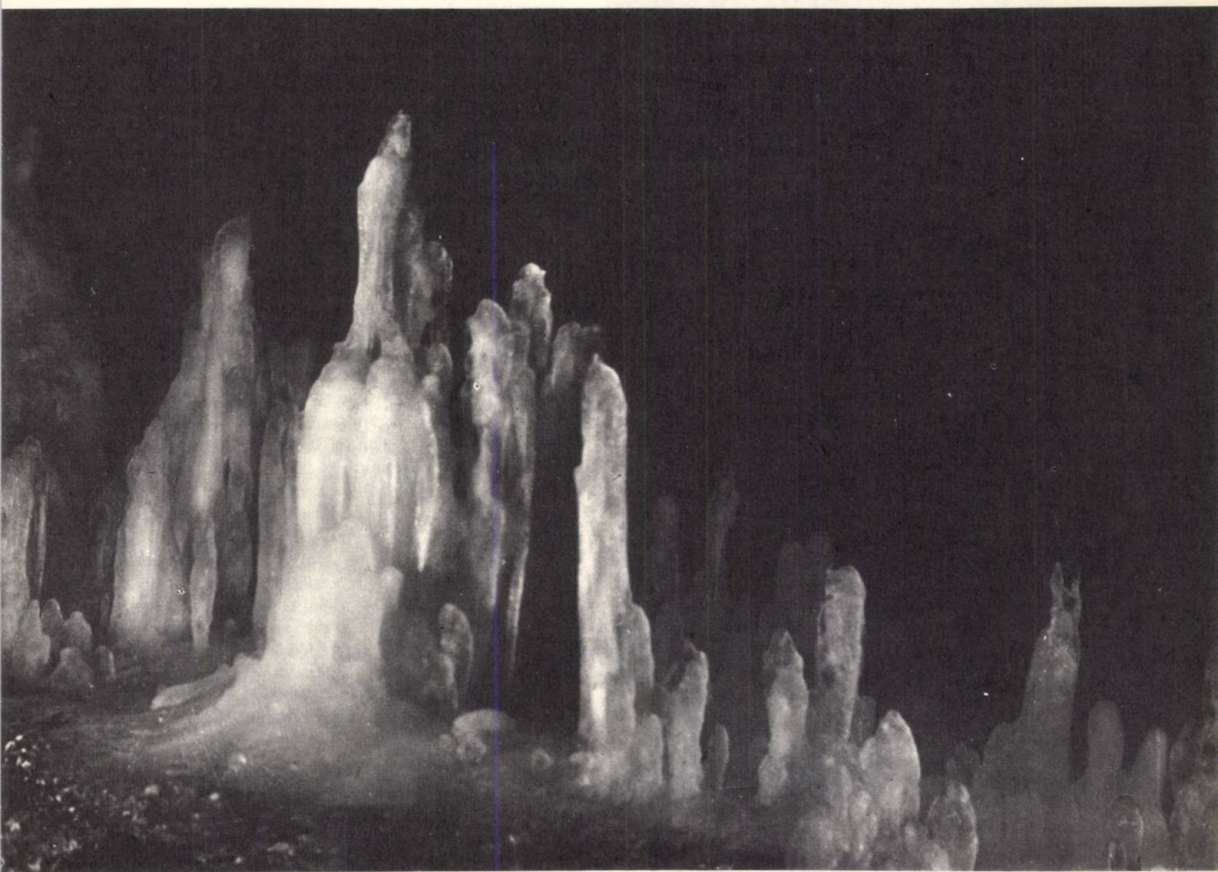
Stîna de Vale este un sanctuar de liniște, către care mulți se îndreaptă spre a-și face binemeritata cură de odihnă; este una din stațiunile de prima mărime în

practicarea sporturilor de iarnă, este locul de unde pornesc și unde se încrucișează multe dintre cărările care străbat în lung și-n lat întinderile fermecătoare ale munților. Nu vom face acum elogiul acestor virtuți, dar dacă nici una dintre ele nu v-a adus aici, ci doar plăcerile unei plimbări cu automobilul, opriți-vă și petreceți cîteva ceasuri în mijlocul naturii, mergeți pînă la una din cascadele din apropiere, la Jeduț, Moara Dracului sau Bohodei și, poate, cine știe, lumea enigmatică în care ați pășit, vă va îndemna să vă avîntați mai departe. Atunci, veți lăsa mașina la parcare și veți porni, pentru o zi ori pentru mai multe, către Izvoarele Someșului Cald sau Cetatea Rădesei, către Șesul Padișului sau Scărișoara, către Cheile Galbenei sau Cetăția Ponorului.

Peisajul Apusenilor, aflat sub semnul marilor fenomene carstice, este singular în Carpații noștri, se ridică la valoare de unicat. Îl vom reîntîlni și pe drumul de întoarcere, pe valea care și-a justificat cîndva numele de sălbăcie, a Iadului. După un pătrar de cale dăm de cascada Iadolina, un diminutiv mai blînd al numelui ce definește Tartarul, născută, într-adevăr, într-un defileu de neasemuită frumusețe: opt kilometri mai jos, la Piatra Bulzului, începe traseul marcat, care duce la cabana și la peștera Meziad (9 km.). Comuna Remetei, pe care o vom întîlni după 32. km de la plecarea din Stîna de Vale, este înconjurată cu nu mai puțin de 36 de peșteri, aducîndu-ne astfel din nou în mijlocul unei bogate zone carstice; împreună cu așezarea vecină, satul Bulz, ultima înainte de a ieși în magistrala rutieră Cluj-Napoca—Oradea, ne va dezvălui în construcția caselor, elemente inedite de arhitectură țărănească, proprie moșilor crișeni.

Din Beiuș, pînă în satul Bucea, am străbătut 74 km. A fost o incintă, drumul nu ne-a obosit de fel, ne-am oprit de mai multe ori, am mers pe jos, ne-am bucurat de frumusețea peisajului. Acum, singura problemă care ne preocupă este cum vom închide cercul itinerarului nostru: vom continua drumul la Oradea, pentru a ne reîntoarce la Beiuș sau, socotind că am venit prin Deva, Abrud, Vașcău, vom coborî spre Cluj-Napoca? Fiecare capăt de drum înseamnă începutul altui drum, așa că rămîne să hotărîți singuri cînd și pe unde veți reveni acasă.

CORNEL PĂTRAȘCU

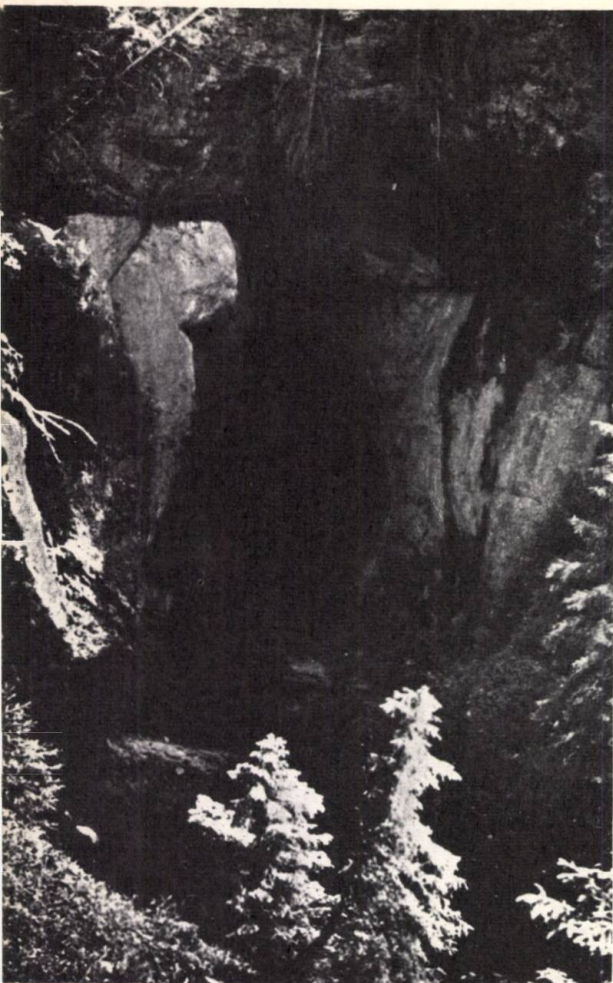

Feerie de gheață în Rezervația Mare

ÎN ADÎNCURILE APUSENILOR

Am cutreierat în cursul multor decenii de drumeție principalele masive din cununa falnică a Carpaților, de la Munții Maramureșului pînă la Munții Banatului. Am călcat înfiorat peste creste prăpăstioase, am admirat panorame înălțătoare, magnifice sculpturi în piatră, iezere cu apă cristalină, cascade înspumate etc. Am colindat însă, în lung și-n lat, și Munții Apuseni. Dar

Apusenii sînt altceva, au o personalitate proprie, unică în felul ei. Fără piscuri semețe, dar cu unduitoare culmi ce curg lin la vale, acoperite cu păduri seculare, presărate cu mii de poieni pitorești, unde se țin târguri legendare, sau se aștern splendide cîmpuri înflorate. Da, Apusenii sînt o **grădină** minunată și nu cunosc alt colț de țară, unde să te pătrundă atît de adînc

Cetatea
Rădesei

calmul, liniștea, seninătatea. Dar, această grădină, cu oameni primitivi — **Țara Moșilor, Țara Crișenilor** — este clădită în bună parte pe roca zămisliță pe fundul mării de odinioară, ce iese la iveală pe alocuri, cu strălucitoare albeață. Da, Apusenii sînt și **Țara de Piatră**. Dar prin fisurile acestei pietre apa a pătruns, la început pe nesimțite, apoi tot mai năvalnic, sfredelind, scobind o puzderie de goluri subpămîntene — ca nicăieri în altă parte a țării — pe care le-a împodobit apoi cu decoruri fantastice, iar în unele a adăpostit «ghețare» ce nu se tolesc niciodată. Da, Apusenii sînt și un **Paradis al peșterilor**. Despre inegalabilul farmec al unora dintre acestea ne propunem a așterne cîteva rînduri.

Principala atracție a acestor munți o constituie vestitul **Ghețar de la Scărișoara**, accesibil cu mijloace auto din Gîrda de Sus (Valea Arieșului), Huedin și Gilău (DN 1). Descriș în mai multe lucrări, începînd

cu anul 1847 (A. Szirtfi), a făcut pentru prima oară obiectul unor studii științifice sistematice ale marelui savant Emil Racoviță, care a cercetat ghețarul, aflat pe fundul unui aven de 48 m, între anii 1921—1923. Între altele, Racoviță a stabilit evoluția dinamică a stalagmitelor de gheață — uriașe lumînări, strălucind într-o albeață imaculată și pe alocuri cu transparențe de cristal — care în anotimpurile călduroase se tolesc parțial, iar în perioadele reci cresc din nou; a evidențiat caracterul «alveolar» al cristalelor de gheață etc. Tot Racoviță a atras atenția asupra prăpastiei adînci ce se deschide în partea sudică a Sălii Mari, între imensul bloc de gheață și peretele de calcar, recomandînd să se efectueze «sondaje și o coborîre în această prăpastie».

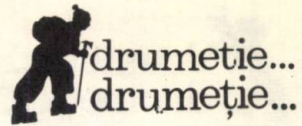
În vara anului 1947, semnatarul acestor rînduri, obținînd «avizul» și sprijinul celui care a creat știința speologiei, a luat inițiativa de a explora această faimoasă prăpastie, în care nu coborîse nimeni. După îndelungi pregătiri, efectuate împreună cu asistentul lui Racoviță, Mihai Șerban și cu concursul mai multor instituții, s-a obținut participarea naturaliştilor Dan Coman — în prezent șeful secției din Cluj-Napoca a Institutului de speologie «Emil Racoviță» — Răsvan Givulescu și Prof. Emil Țopa, echipa fiind completată cu alpinistii Gheorghe Bîntu, Nicolae Gogonea și mai mulți tineri. La 10 iulie 1947, cu ajutorul a trei scări de frînghie legate laolaltă, am coborît singur, asigurat în coardă de către alpinisti, pendulînd pe panta ondulată și extrem de înclinată a blocului de gheață. Înarmat doar cu o lanternă de buzunar, am putut apoi continua coborîrea periculoasă într-o galerie cu o înclinație de cca. 40°, lungă de vreo 70 m, căptușită cu o poighiță de gheață căreia echipa i-a dat ulterior numele inițiatorului explorării. La capătul galeriei, ocolind două uriașe stalagmite de gheață, m-am trezit într-o sală enormă, în mijlocul căreia se ridica o sumedenie de coloane de gheață, unele înalte de peste 4 m, altele numai de o șchioapă, opace sau transparente, cu cele mai fantastice înfățișări... Parcă era un vis frumos! Continuînd drumul, ca prin farmec, decorul se schimbă și pe o contrapantă abruptă au apărut minunate formațiuni ale unei peșteri de calcar, strălucite de draperii întregi de splendide stalactite ce atîrnau de tavan... Au trecut 30 de ani, dar neuitate au rămas clipele înălțătoare ce mi-au fost hărăzite, să fiu primul om în fața căruia s-au dezvăluit aceste nebanuite comori, ce zăceau de mii de ani în bezna nepătrunsă de nimeni!... Printre primele surprize ale cercetărilor, începute pe loc în aceste încăperi, denumite **Rezervația Mare**, a fost descoperirea unui schelet complet de capră neagră, ce trăia pe vremuri în aceste locuri! Apoi am explorat și prăpastia din partea nordică a Sălii Mari. De astădată, scările s-au întins vertical, la o adîncime de 18 m și, după o coborîre și mai palpitantă, am ajuns iar într-o sală, de unde am putut zări, ca într-o secțiune, sutele de straturi din care este format blocul de gheață... Și tot aici, alte stalagmite de gheață și o altă peșteră de calcar cu formațiuni de o excepțională frumusețe (**Rezervația Mică**). Ulterior, dr. Dan Coman a descoperit în Rezervația Mare încă o galerie de calcar, o adevărată lume de basm (**Galeria Coman**). Aceste descoperiri au deschis un cîmp larg pentru cercetări. Astfel, academicianul Emil Pop a stabilit din studiul polenului extras dintre straturile de gheață că vechimea acestora este de peste 3000 de ani, iar studiile ulterioare ale acestui «document paleoclimatic» au realizat corelarea cu climatul exterior pînă în jur de anul 1700, avansînd posibilitatea de reconstituire a cliimei pe 2—3000 de ani în urmă! Într-adevăr, colectivul speologilor clujeni a efectuat timp de 5 ani (1963—1968),

lunar, cercetări sistematice, cu rezultate excepțional de interesante, publicate în reviste de specialitate, comunicate la diverse congrese internaționale etc. Mai spicuim din cele peste 25 de lucrări, semnate de dr. Dan Coman, Valentin Crăciun, Gheorghe Racoviță (nepotul marelui savant), Teodor Rusu, Mihai Șerban și Iosif Viehmann: conservarea gheții din peșteră nu este în funcție de extremele de temperatură externă, ci de durata perioadelor reci și calde; că în condițiile «topoclimatului» specific, creșterea formațiunilor de gheață se produce și prin condensarea umidității din aer, iar diminuarea lor și prin volatilizare; că în cursul anilor are loc o «migrațiune a gheții»; că perlele de cavernă au aici o geneză aparte etc. Lipsind însă azi orice lucrare de popularizare a ghețarului, nu ar fi cazul oare ca Editura sport-turism, care a realizat valoroase publicații din 1975 despre peșterile Topolnița și Pojarul Poliței, avînd în curs de editare Peștera Vinului și cea de la Cloșani, să pună și la dispoziția vizitatorilor acestui monument al naturii unic în felul lui, o lucrare în care să se oglindească toate aspectele atît de palpitate ale ghețarului? Și o altă întrebare. De peste 15 ani vizitarea acestei peșteri, de către zeci de mii de turiști anual, se face cu încasarea unei taxe. De ce din aceste fonduri nu s-au realizat pînă acum amenajări la nivel corespunzător valorii acestui monument, ci numai unele de mică importanță? Și de ce Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Alba, sub egida căruia se află în prezent peștera, nu a luat în considerare oferta Institutului de speologie din Cluj-Napoca de a întocmi documentația necesară pentru amenajarea Rezervației Mari?

Dar elanul explorărilor nu s-a oprit la Ghețar. În 1949, speologii Mihai Șerban și Iosif Viehmann, cu turistul Ștefan Rotarides reușesc să coboare în peștera **Pojarul Poliței** din apropierea ghețarului, semnalată încă de Emil Racoviță și René Jeannel, una dintre peșterile cele mai bogat concreționate din țară, cu vestitele galerii ale ciorchinelor de piatră, ale coralitelor, ale excentricelor (cristale diafane de calcită ce cresc miraculos, sfidînd legile gravitației) etc. Rezervația științifică absolută a fost popularizată și prin filmele «Farmecul adîncurilor» și «Lumini în întuneric».

La 1 Mai 1950, dr. Dan Coman, Mihai Șerban și Iosif Viehmann, în colaborare cu 5 alpiști, descoperă **Avenul din Șesuri**, situat tot în regiunea Scărișoara. Explorarea, extrem de dificilă, a continuat în mai multe reprize, finalizîndu-se în 1972 cu concursul unor alpiști cehoslovaci. Galeria, în lungime totală de 2500 m, străbătută de un puternic curs de apă, coboară pînă la adîncimea de 217 m. Peștera este accesibilă exclusiv speologilor înarmați cu un echipament complex. Deosebita importanță a descoperirii acesteia rezidă în constatarea că toate cele 3 peșteri amintite sînt tributare Văii Ocoalelor, fiind formate în etape succesive printr-o vastă rețea de cursuri subterane, care s-au adîncit treptat, ieșind azi la iveală prin mai multe resurgente. Ansamblul acestei regiuni a fost denumit «Complexul carstic Ghețar-Ocoale».

Dar Apusenii mai adăpostesc alte 4 ghețare. Cel mai de seamă este **Ghețarul de la Focul Viu** din regiunea Padiș, cu o podea de gheață groasă de 14 m și cîteva uriașe stalagmite, tot de gheață, care strălucesc feeric în orele amiazii, cînd sînt luminate de sulilele de foc ale soarelui. Nu departe se află **Ghețarul de la Barsa**, o peșteră de mare anvergură, explorată succesiv, cu un planșeu permanent de gheață. Pe dificilul Circuit al Galbenei, fundul avenului adînc de 25 m (inaccesibil turiștilor), al **Ghețarului Bortig** este deasemenea căptușit cu gheață, iar **Ghețarul de la Virtop** numit

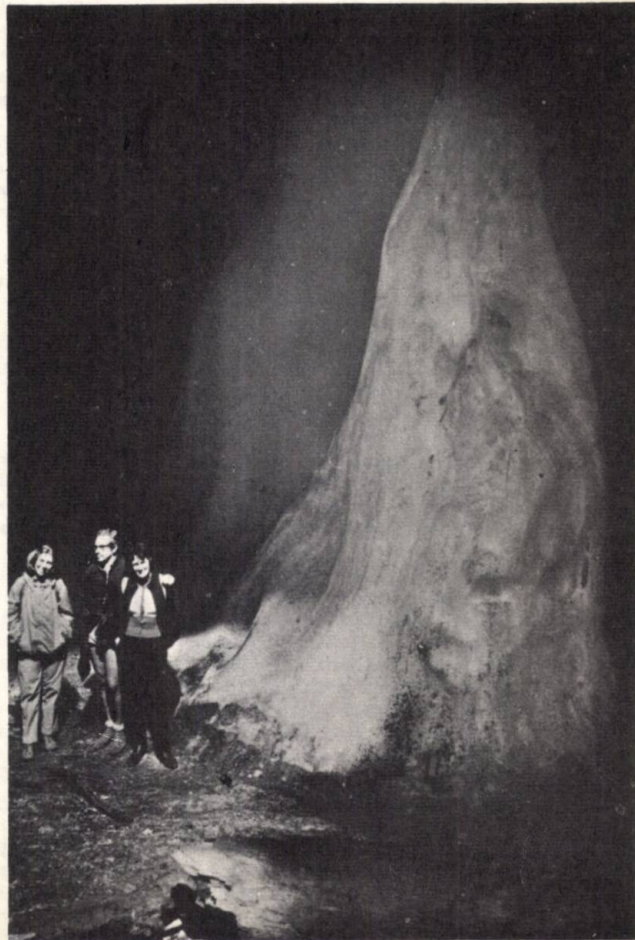

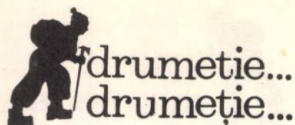
și **Peștera Minunată**, tot cu o podea de gheață, fiind împodobit cu deosebit de valoroase concrețiuni, adăpostind și amprente preistorice umane, a fost declarat monument al naturii.

Acestea și zeci de alte peșteri, faimoasele **Cetăți ale Ponorului**, cea mai grandioasă formațiune carstică din țară, **Cheile Someșului Cald**, cu **Cetatea Rădesei** — ale căror descriere ar depăși și cadrul acestui articol — și diverse rezervații vor fi înglobate în «Parcul natural al Munților Apuseni», preconizat încă de Racoviță, pentru care Comisia Monumentelor Naturii, în colaborare cu Subcomisia M.N. din Cluj-Napoca, a definitivat studiul de fundamentare științifică. În curînd ele vor fi puse sub ocrotirea cuvenită pentru a fi conservate și pentru generațiile viitoare.

MAXIM POP

*Ghețarul de la Focul Viu
(fotografiile autorului)*

BIOSPEOLOGICA

FILE DE JURNAL PIONIERESC

Școala generală nr. 172 din București, și-a propus să organizeze o expediție pionierescă «Pe urmele lui Racoviță», avînd ca temă cercetarea faunei cavernicole din unele peșteri din Munții Apuseni, pe care le-a vizitat și celebrul savant. Înainte de plecarea în excursie, pionierii au vizionat proiecții de diapozitive colorate, fie cu subiecte din călătoriile efectuate anterior de către elevii școlii noastre, fie referitoare la peșterile din țara noastră.

Expediția intitulată «Biospeologica» a străbătut următorul traseu: București—Oradea—Vașcău, tabelele stabilindu-se la: Izbul de la Călugări de lângă satul Ponoarele (județul Bihor), satul Sighiștel, peștera Meziad și Băile 1 Mai de lângă Oradea. Primul dintre obiectivele urmărite a fost cunoașterea interesantului fenomen natural denumit «Izbul de la Călugări», bazat pe principiul vaselor comunicante: un rîu subteran își varsă apa într-un mare rezervor și în momentul în care această «pungă» s-a umplut, lichidul țîșnește afară printr-un tub contort, iar scurgerea continuă prin «sifonare» pînă la golirea completă. Urmează o pauză iar după un răstimp de circa 20 de minute, fenomenul se repetă.

În valea Sighiștelului se află o serie de peșteri mici, dezvoltate pe orizontală — deci ușor accesibile și pentru pionierii expediționari. Peșterile poartă frumoase denumiri românești: Tibocoaia, Drăcoia, Corbasca, Coliboaia etc. Aceste grote, fiind mai puțin vizitate de turiști, păstrează încă imaculată culoarea albă a calcarului. Totodată, prezența unor animalicule cavernicole oferă un vast cîmp de cercetare științifică. Unele dintre aceste «cavernicole», trăind în mediul întunecos nu au ochi; în schimb, și-au dezvoltat două antene cu care pipăie. Totodată, desfășurîndu-și viața în condiții de mediu constante (întuneric, umiditate,

temperatură etc.), ele nu au evoluat din epoca geologică secundară. Unele dintre treglobii s-au refugiat în peșteri înaintea epocii glaciare (din cauza frigului) și au rămas ca o permanentă biologică, oferind adevărate «fosile vii». Se remarcă o specie cu corpul perfect transparent (ca sticla) încît prin el se poate vedea intestinul și întregul proces de digestie.

Peștera Meziad este cea mai mare peșteră din țara noastră care poate fi vizitată de turiști, însumînd aproximativ 3500 m cu toate galeriile etajate. (Desigur că există în România peșteri mai mari, dar care nu sînt accesibile turiștilor din cauza dificultăților care necesită folosirea unor mijloace tehnice din domeniul alpinismului).

Vizitarea stațiunilor «Băile Felix» și «Băile 1 Mai» au permis cunoașterea relicvei «Nimpha lotus termalis» și a altor specii de nuferi din alte continente (Africa, Asia) adaptate la noi datorită condițiilor de microclimat creat de izvoarele termale.

*
**

Să urmărim firul expediției în ordine desfășurării ei:

Luni 21 iunie după o noapte destul de obositoare petrecută în tren ajungem la Vașcău de unde un autobuz ne conduce în satul Ponoarele. De aici începem drumetia străbătînd plaiurile din munții Codru-Moma, pe o arșiță toridă. Bucuria noastră a fost spontană constatînd cu surprindere cum o albie seacă se umple rapid cu apă, care apoi se revarsă printr-o cască, pentru ca numai după cîteva minute totul să fi părut că nu ar fi existat. Desigur că acest fenomen natural explicat științific, a creat numeroase legende și superstiții. Dincolo de faptele povestite prin legende, locul era splendid: poiană în mijlocul unei păduri cu cele mai diferite esențe: fagul, bradul,

salcîmul și altele. Noi am dormit buștean pe finul proaspăt cosit, în miros de brad și salcîm. În timpul zilei alergam nerăbdători să primim momentul izbucnirii apei din interiorul pămîntului. Apa rece era extraordinar de bună de băut și ne înviora. Naturalistul expediției a găsit «zero bacterii» în această apă pură și cristalină.

Marti 22 iunie am părăsit cu regret acest loc minunat și ne-am reîntors în orașul Dr. Petru Groza, de unde ne-am deplasat în satul Sighiștel, la marginea căruia am amplasat tabăra de corturi într-o poiană minunată printre stoguri de fin. În acest loc am stat 3 zile și ne-am preparat singuri mîncarea.

Miercuri 23 iunie pornim nerăbdători să luăm cu asalt peșterile. Primul contact a fost o adevărată revelație. Peștera Cernii (prima pe care am vizitat-o) ne-a oferit două surprize: o intrare printr-o galerie scundă, tubulară, prin care a trebuit să ne strecurăm tîrîș, ieșind printr-un mic orificiu în sala cea mare: totodată, interiorul peșterii prezenta concrețiuni de o albeață pură și de forme curioase. Deși urcușul pînă la gura peșterii a fost anevoios, satisfacția greutateilor învinse și frumusețea acestei grote ne-au răsplătit din plin.

Străbătînd sălbatica vale a Sighiștelului, ne-am oprit pe albia rîului pentru a vizita peștera Corbasca, situată pe un povîrniș foarte înclinat. În galeria principală am descoperit o coloană (creată prin unirea dintre o stalactită și o stalagmită). După cîteva fotografii cu magneziu ne-am oprit la marginea lacului care astupă cea de a doua galerie.

În după amiaza aceleiași zile, ne-am deplasat spre începuturile văii Sighiștelului pentru a admira cea mai frumoasă și cea mai mare peșteră din această regiune: peștera Măgura, declarată monument al naturii (se află la altitudinea de aproximativ 500 m). Impresionează

măreșea și accentuată de stalagmite uriașe. În interior am întâlnit fenomene speologice deosebite. Ne referim la **gururi**, bazinele cu apă, formate de o barieră de calcar. Unele gururi se aflau etajate pe perețele unui dom uriaș, formînd adevărate «băi turcești».

Oboșiți și încințați, ne reîntorcem la locul de tabără, unde adormim adînc pe finul moale și îmbietor.

Joi 24 iunie reluăm cercetările speologice. La început urcăm pe Sodolul Pietrii, ajungînd pe muntele «Fața Pietrii», pentru a admira de sus satul și valea Sighiștelului. Am căutat cîteva peșteri avînd intrarea mică și ascunsă de vegetație. Una dintre ele se afla sub doi fagi, ca un semn distinctiv al unei ascunzătorii cum ar fi acele «comori ale piraiților». Adevăratele comori — însă științifice — le aveam în fața ochilor. Pe coasta muntelui se aflau **cîmpuri de lapiezuri**, care trădau prezența peșterilor. Lapieturile sînt stînci sculptate de apă (prin eroziune mecanică și îndeosebi chimică), care a brădat în piatră șanțuri sau tuburi circulare. În interiorul acestor peșteri cu tavanul destul de coborît, am întîlnit concrețiuni foarte albe, deoarece grottele nu prea au fost vizitate de turiști. Unele stalactite subțiri, ca niște «macaroane», conțineau în vîrf picătura de apă (cu bicarbonat de calciu) care le generează. Un alt fenomen interesant era prezența unui **planșeu stalagmitic**: calcarul s-a depus pe un pat argilos, care ulterior a fost înălțat de ape, rămînînd suspendat un adevărat balcon.

Străbătînd valea Sighiștelului în amonte, pătrundem într-o peșteră uriașă, dar cu puține concrețiuni: Drăcoia. În ea am găsit gururi pline cu apă, din care naturalistul expediției a extras cîteva probe pentru a le examina la microscop. Tot în Drăcoia s-au colectat cîteva animalicule cavernicole asemănătoare crustaceelor.

După cercetările speologice (geofizice) și biospeologice, ne regroupăm în tabără, unde desfășurăm o serie de activități recreative. Totodată recapitulăm cîteva reguli referitoare la fenomenele carstice. În primul rînd **legea de bază a peșterilor**: apa de la suprafața pămîntului, după ce se infiltrează în sol și după ce formează o galerie de peșteră, are tendința (în timp) să fie drenată mai jos (de obicei printr-un horn de scurgere) formînd o nouă galerie ș.a.m.d. Galeriele superioare, uscate sau cu

puțină apă, crează peșterile «bătrîne» sau chiar «moarte». Galeriele sînt active sau semi-active, înglobîndu-se în cadrul «peșterilor tinere». «Legea peșterilor» urmărește ca apa să ajungă pe o galerie inferioară, situată cît mai aproape de valea epigea «de la zi». De altfel, apele subterane pe care le-am întîlnit curgeau la fel ca orice rîu de la suprafața pămîntului. Există însă și «tuburi fosile» în care apa a circulat «prin conducte».

Vineri 25 iunie părăsim frumoasa vale a Sighiștelului, care ne-a oferit un colț de natură pură, cu apă cristalină, cu miros de plante, cu fragi mari, aproape cît o căpșună. Revenim în orașul Dr. Petru Groza, de unde după un scurt popas, un autobuz supraglomerat ne conduce în satul Meziad. Pornim voinicește pe jos și noaptea instalăm tabăra de corturi pe malul apei, în apropierea cabanei Meziad. Petrecem o seară de neuitat lîngă focul de tabără, spunînd snoave și privind cerul înstelat.

Sîmbătă 26 iunie intrăm în peștera Meziad, făcînd comparația dintre peșterile puțin vizitate de turiști (cum sînt cele din valea Sighiștelului) și această peșteră intrată în «circulația turistică». Ghidul, un bătrîn, care prezenta concrețiunile cu destulă pasiune, le dădea niște denumiri mai mult pitorești, însă mai puțin științifice. Deși peștera ne-a oferit o lungă călătorie subterană, nu ne-a creat aceleași satisfacții pe care le-am avut în momentul în care NOI expediționarii eram «NOI» înșine «exploratori». De data asta însă mărimea colosală a peșterii ne-a evidențiat rolul lămpii cu carbid, superioară lanternelor electrice. Părăsim lumea speologiei îndreptîndu-ne spre Băile Felix. Ridicăm corturile la Băile 1 Mai. Aici, admirăm în lacul Peșea specia rară de nuferi și declarată monument al naturii.

Duminică 27 iunie. Oboseala cercetării științifice este recompensată prin odihnă activă realizată la strandurile cu apă termală de la Băile Felix. Vizităm pădurea din împrejurimi și admirăm frumoasele specii de lotus și nuferi africani (de culoare albastră sau roz) acclimatizate la noi în mici lacuri cu apă termală.

Marti 29 iunie Regretăm sfîrșitul acestei splendide excursii, în care am trăit — prin contrast — «în mijlocul naturii» și «în mijlocul turismului organizat», în peșteri puțin vizitate sau intrate în circu-

lație turistică. Noi rămînem adepții drumeției cu cortul în spate, cu rezolvarea tuturor problemelor prin mijloace proprii. Expediția noastră și-a realizat scopul propus de a cunoaște minunata lume a peșterilor, privind atît domeniul mineral cît și cel biospeologic (știință creată de un român, celebrul savant Emil Racoviță).

Profesor conducător Florin F. Frazzei.

Jurnalul, întocmit de pionierul Cornel Ceaușescu.

Referatul științific al naturalistului expediției Stan Alexandru

Dintre cele 8 peșteri studiate s-a colectat material biologic din următoarele: peștera Cernii, Corbașca, Măgura, Drăcoia, Meziad. În apa izbulului de la Călugări s-au recoltat:

— larve de salamandră în stadiul de dezvoltare avansat (SALAMANDRA SALAMANDRA); trichoptere aparținînd genului HALEBUS, în număr foarte mare; crustacei din ordinul AMPHIPODE familia GAMMARIDE genul GAMMARUS; o lipitoare din familia HIRUDINEAE.

Din studiul microscopic s-a observat că apa izbulului este pură din punct de vedere bacterian.

Peștera Cernii. În interior s-a constatat prezența TROGLOXENILOR reprezentați de păianjeni de dimensiuni mari și miriapode aparținînd genului IULUS.

Peștera Corbașca. Din observațiile făcute s-au găsit TROGLOXENI, păianjeni cu cruce și mirapode din genul IULUS. În apă s-a semnalat existența unor ființe unicelulare.

Peștera Măgura. În această peșteră s-au identificat illici VESPERUGO MOCTULA în număr destul de mare.

Peștera Drăcoia. În probele de apă recoltată din gururile acestei peșteri s-au identificat ființe unicelulare, iar în interiorul galeriei principale au fost capturați doi crustacei.

Peștera Meziad. În interior s-au găsit illici și TROGLOXENI reprezentați doar de păianjeni. În apa din această peșteră a mai fost semnalată prezența unor ființe unicelulare, chiar după trei zile de păstrare în fiole închise ermetic.

(Menționăm că materialele recoltate au fost donate laboratorului de biologie al școlii noastre; materialele se vor prezenta la solicitarea Consiliilor pionierești).

FLORIAN FRAZZEI

«Cutezătorii» pe platoul Aușelul

Dintre sutele de echipaje pionieresti care au pornit spre înălțimile Carpaților, unele au avut peripeții interesante, altele și-au petrecut zilele de munte adunînd cu sîrg cunoștințele izvorite din minunățiile munților și văilor.

Întîmplarea a făcut să fiu prezent în unele din momentele interesante prin care au trecut copiii cutezătorii și chiar să iau parte la unele evenimente demne de a fi relevate...

Soarele își trimitea primele săgeți aurii peste țepușele brazilor și aprindea mii de licurici pe undeale lacului Șureanu. Tabăra copiilor era încă amorticată de frigul nopții, iar spuma din vatra focului de tabără abia mai ocrotea cîțiva tăciuni. «Șoimii Timpei», căci despre școlarii brașoveni este vorba, sorbeau încă dulceața somnului sub ocrotirea sacilor de dormit, cînd șefa taberei, profesoara Anca Coman și apoi eleva de serviciu ieșiră din cort, căzîndu-se să aprindă focul. O umbră de fum albastru se ridică spre brazi și peste lac. Virful Șurean, o impresionantă prăvălire de lespezi prinse cu briuri de jnepeni și brădui, se scâldea în lumina blindă a dimineții. O pereche de ulii se roteau încălzindu-se parcă deasupra căldăriei, înălțime de la care păreau să ureze dimineață plăcută căpșoarelor somnoroase ce începeau să se ivească în ușile corturilor.

Noi admiram de departe priceperea celor ce organizaseră tabăra și, mai ales, disciplina de care dădeau dovadă copiii atunci cînd conducătorii lor rînduiau treburile gospodărești. Căutînd vreascuri pentru foc, cîțiva copii au dat peste noi și așa am ajuns să facem cunoștință cu membrii grupului.

Ceaiul fusese pregătit între timp și aromă de bujori de munte prevesteau ceaiul. Am fost și noi invitați în cercul «cutezătorilor» și, alegînd cite un bolovan drept scaun, ne delectam cu acest dute-vino al copiilor, zburlalnic ca albinele în jurul stupului. «Șoimii» veneau pe jos tocmai din Brezoi și străbătuseră toată valea Lotrului pînă la obîrșie, iar de acolo peste Tărtărău și Oașa, poposiseră la Căldarea gla-

ciară Șureanu, în speranța unei ascensiuni pe virful ce se ridică adevător deasupra lacului.

Puiu, mare bucătar, își făcea de lucru la foc împreună cu bucătăreasa expediției și, după obiceiul lui, își băga nasul în rețetele și... pungile cu alimente, dozîndu-le după marea lui știință. Se apropia amiază și parcă nu ne mai rămînea timp de... o fugă pînă la 2061 m înălțime, pe virful Șureanu.

Soarele intrase în nori și păsările ciripeau teribil de agitate, prevestind ploaie. Copiii și profesorii trebuiau să coboare în Valea Jiului, expediția fiind pe sfîrșite; măsura timpului era una cu măsura mălăului de pe fundul sacului și bucătarul șef anunță cu glas stins că doar pentru seară mai poate sătura cele 10 mici stomacuri flămînde.

Traseul nostru, al «bătrînilor», ținea tot Valea Jiului, așa că cele două grupuri s-au înfrăcit, avînd aceeași rută: cabana Voivodul, traseul banal, de obicei o plimbare de cîteva ore pe plaiuri domoale cu priveliști largi spre cununa Munților Paring. La amiază, ne înșirăm la drum. Puiu înainte, cu doi băieți, din care unul bălăbănea pe raniță ceaiul, iar celălalt o tigaie afumată. Rămăsesem în urmă cu fetele și profesorii și, din cînd în cînd, prin rariște, zăream chelia amicalui meu strălucind ca un far prin tenebrele molidșului. Din frumusețea faptului de ziuă nu mai rămăsese nimic. Cercul era mohorit și picături grele de ploaie păreau să atîrne de tavanul norilor negri-plumburii. Treceam prin fața cabanei Șurean și iuțim pasul spre platoul din curmătura Șureanului. Pădurea, și-așa întunecată de desimea molizilor, pare că așteaptă seara. Liniște ca înaintea ploii! Copiii țin însă să completeze această simfonie a tăcerii cu un șirag cristalin de voci crude. Cutezătorii! Căci numai cutezătorii trec peste dezlănțuirea naturii... Primele «boabe» de ploaie ating ca un vaiet cetinile, dar nu ajung pînă la noi. Abia cînd ieșim din pădure la largul curmăturii Șurean, simțim picuri repezi care clatină firul, ierbii. Ne punem glugile

și sperăm într-o scurtă aversă de vară, obișnuită pentru vremea amiezii.

Puiu și «ceanarii» luaseră plaid spre Virful lui Pătru și încă îi vedeam lîngă niște brădui răzleți, cînd din valea Aușelul urcă brusc, ca un zid, un nor vinăt ce acoperi totul. Parcă aveam urechile înfundate de vată. Să încercăm să ne grupăm. Nici n-apuc să rostesc două cuvinte tovarășilor mei, cînd din liniștea cea mai adîncă plezni un trăsnet, un mare zig-zag pe creștetul muntelui Aușelul. Un brădui trozni și se înclină în flăcări, jertfa adusă puterii. Pentru noi, «bătrîinii», era limpede că ne așteaptă momente grele. Copiii însă, după o primă sperietură și înșelași de acalmia de moment, glumeau pe seama unei fete încă speriată. Cercul părea un butoi de pulbere și numai o scintee lipsea să înceapă jocul de artificii. Iată-o! Un nou fulger, de data asta sus! Cele două nicovale vineții, una din străfundurile Aușelului, alta din cele ale Frumoasei și Oașei, se ciocniră deasupra noastră și vărsară un potop de apă și scintee, încît nici gaura de șarpe n-ar fi fost prea mică ca să găsim adăpost. Dar ce era de făcut? Ne aflam pe platoul Aușelului, la 2000 m altitudine și oferim pe netezimea «cimăului» ținte ideale pentru trăsnete. Ceată deasă și vînt puternic! Formasem un lanț de orientare și încă mai speram să fim lăsați în pace cînd, cu tot întinericul și ceața, l-am văzut venind de-a dura peste munte, urcînd ca un tăvălug negru, imens. Nu, nu era numai un nor, era o masă de apă, o urgie care venea fișîind. Am simțit cu toții izbitura undeii, atunci cînd a venit peste noi. Noroc că avusem timp să ne depărtăm unii de alții și să ne culcăm pe iarba și așa mustind de apă. «Valul» apăsa parcă pe sufletele noastre și așteptam clipa cînd își va slobozi tunurile și vanele asupra noastră. Stăturăm așa o vreme ce părea veșnicie și nu auzirăm nimic. Ba, cred că fiecare din noi strîngea ochii bine să nu mai vadă ce vine, dar după ce am socotit că trecuse suficient timp, ne-am uitat în jur. De unde, «noaptea» ca de eclipsă ne izolase pe fiecare, căci nu mai zăream nici la doi pași, acum parcă distingeam tingirile băieților aruncate pe o lespede, iar mai la vale, într-o groapă, chelia lui Puiu. Norul cel hidos trecuse peste noi și se re-

vărsase cu mare potop dincolo, pe pieptul de răsărit al Virfului lui Pătru.

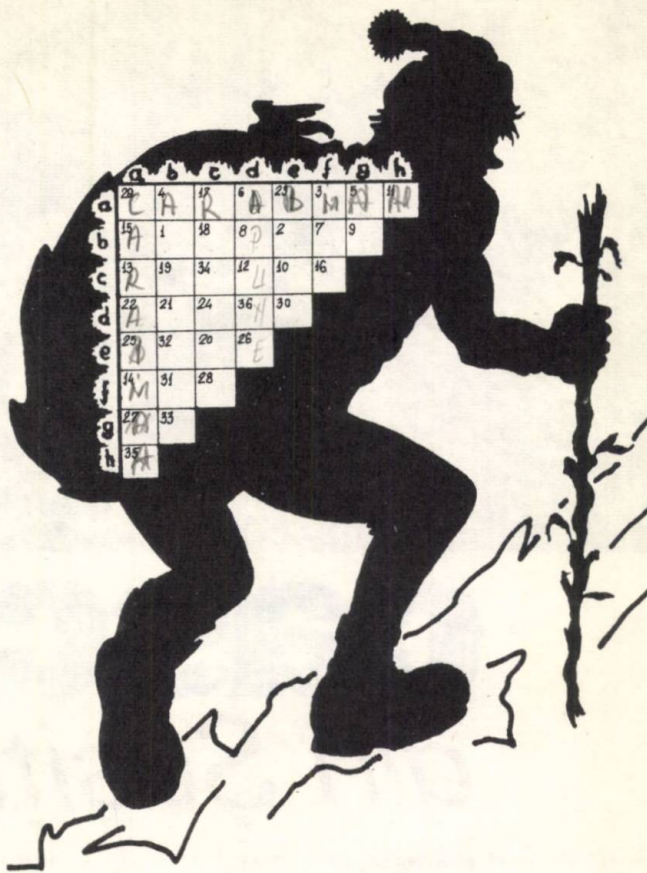
Apăsarea pe care o simțisem ținând ca în clește pieptul cedase iar vîntul părea să mai slăbească. Ploaia torențială care oricum cădea fără întrerupere ni se înfățișa ca o simfonie aproape plăcută. Tunetele și fulgerele se duseră peste Sălane și Poiana Muierii, luminînd tîmplele Parîngului, dar aici la noi plouă... plăcut. «Cutezătorii» se mișcă din nou. Nicicînd nu am întîlnit o grupă de copii atît de disciplinați și increzători în comandanții lor ca aici, pe acest munte învăluit de furtună, unde orice grup de excursioniști maturi ar fi luat-o la fugă care încotro...

Acum, coborîm lesne pe potecă în jurul muchiei și totul pare simplu. Plouă și norii albicioși înfruntă cotloanele munților. Sîntem între două straturi de nori și fiecare își scutură conținutul cum poate mai bine. Doar că norii de deasupra noastră sînt acum goliți și picăturile sînt inofensive. Veselia pune din nou stăpînire pe «cutezători» și chiar găsim cu cale să ne fotografiem la stîinele din muntele Bilele. O geană de soare înșelătoare luminează acum fruntea Pătrului rămas singur sus, cu furtunile sale; dar raza aceasta pare doar un antract între spectacolele naturii. Mai jos, intrăm în plaful de nori alburii ce foșnesc peste mestecenii din valea Bilele. Plouă din nou cu furie, dar acum ne e totuna. Am cîntărit să știm că putem învinge forța naturii dezlănțuite, dar numai cu prețul spiritului de grup.

Abia jos, cînd părăsim noroaiele potecii de culme și ajungem pe firul văii ne dăm seama de forța pe care am înfruntat-o. Piriul Bilele venea turbat, pămîntiu, umflat atît de tare că nu-l putem trece prin vad. Arbori coborau prin cascade și se aud bolovanii rostogoliți pe jghiaburi. Noroc de șoseaua forestieră care rezistă și de podul de beton. Trecem «pachet» pe malul apusean și urcăm odată cu întinericul timpuriu pe platoul unde licărea peste băltoace lumina cabanei Voivodul. Ne iese în cale prietenul drumeților, cabanierul Joșca Szabo care ne strînge mîinile la toți, bucuros că am scăpat cu bine din furtuna care mai bîntuie încă în pădure.

«Cutezătorii», cu hainele uscate și cana cu ceai fierbinte în căușul mîinilor, revin din nou la viața obișnuită, iar geografa expediției caută să așeze în jurnal ultimele detalii de toponimie ce-i scăpaseră în timpul trăznetelor și tunetelor de pe platou.

N. POP

ENIGMA ALPINISTULUI

— Încotro așa grăbit?

— Am întîlnire pe platou cu Ana Grama! Dacă poți, vino cu mine. Itineraru-i stabil... Citește-l pe rucsac!

!?!

E foarte simplu! Dezlegi triunghiul și apoi citești literele rezultate în ordinea indicată prin numerele înscrise în căsuțe... Vei afla astfel pe la ce cabane vom trece!

— Bine, dar unde sînt definițiile triunghiului?

— Privește în jos și le vei găsi... Vezi să n-amețești! Nu vreau să te am pe conștiință!

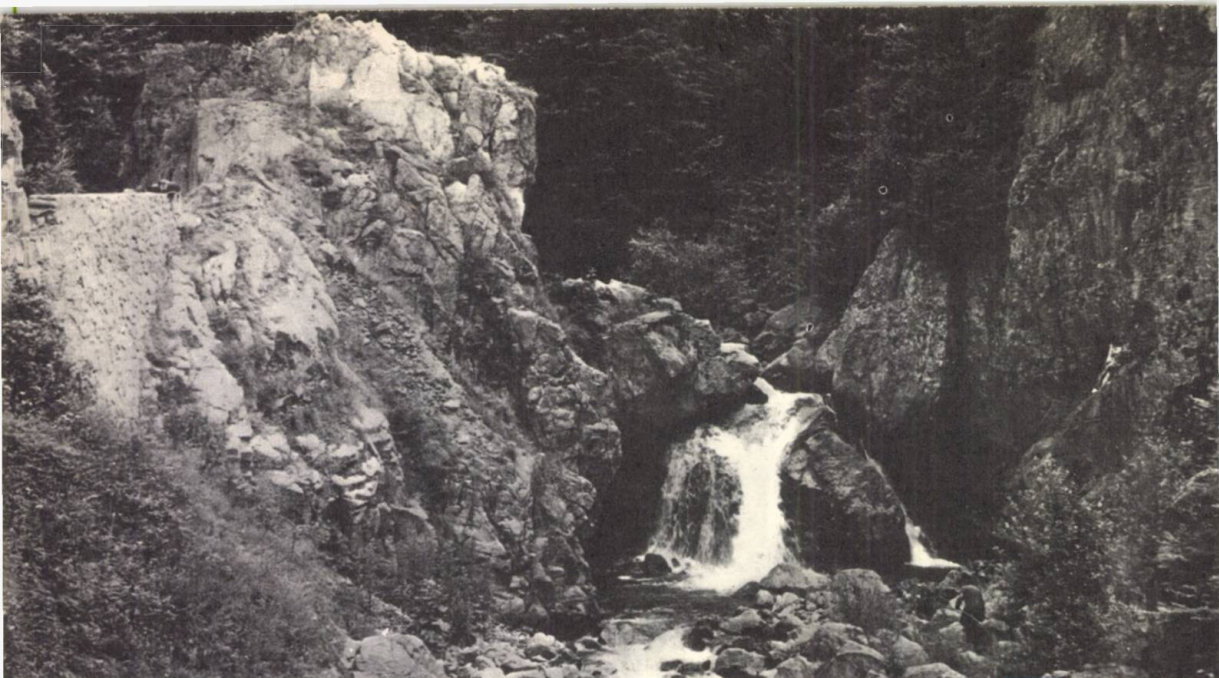
ORIZONTAL:

- a) La cureaua alpinistului, pentru prins gamela, cuțitul ș.a. b) Care conțin multă apă. c) La discreția globe-trotterilor! d) A seca o mlaștină. e) Apără uneori poarta mai bine decît Răducanu! (pl.) f) Curelușe olteneste. g) Caligrafic! h) Una... și bună!

VERTICAL:

- a) Nați-o bună! b) Depresiuni (fig.) c) Vislire. d) A sta în calea cuiva. e) Are grijă de cei mici. f) Acest jumătate de alpinist! g) Ca și nouă. h) Doare!

Dr. NICOLAE ANDREI

cascada

din Șușița Verde

Munții Vilcanului, pînă deunăzi rar cercetați de drumeți, și atunci mai ales pe versanții nordici, au cuprins tot mai multă activitate turistică. Noile marcaje deschid tot mai multe posibilități de excursii spre culmile domoale sau prin văile iuți întretăiate de zone calcaroase.

Una din văile frumoase este Șușița Verde, apă bogată care își trage obîrșia prin piraiele Amaru, Cartianu și Dealu. Virful Straja, ca și virful Mutu sau Virful lui Frate slobozesc rezervoarele subpămîntene și le îndrumă spre ulucul întortochiat și prăpăstios prin care spumegă Șușița Verde.

Pentru prima cunoștință cu acești munți sălbatici, vom alege un traseu scurt de tatonare, în care să ne facem o idee asupra viitoarelor ture. Punctul de pornire în acest traseu este comuna Curpen-Gorj, legată prin linia de autobuz de Tg. Jiu. Valea Șușiței Verzi trece chiar prin localitate și însoțește șoseaua locală care intră în munte spre localitatea Vaidei. Cursele auto urcă și mai sus pînă în capul Vaideilor, la Merișor, dar noi, ca drumeți convinși, pornim pe jos. Cei patru kilometri ne vor oferi pe îndelete peisajul unei văi tot mai strîmte, cu coastele povîrnite și chiar fulgerate de pereți albi. Casele se înșiră în gurile piraielei afluate (Valea Seacă, Balta Verde) și avem uneori impresia că ne aflăm la Dragoslavele sau Podu Dîmboviței. Trecem de biserica din Vaidei așezată sub pereții Văii Seci și ai imenselor prăvălișuri de la Sturii și trecem pe malul drept. Cîteva case și iată marginea localității Vaidei. Aici stă de strajă casa pădurarului, semn că intrăm pe drumul forestier de pe Valea Șușiței Verzi.

Șoseaua pavată cu pietre albe strălucește, răsucindu-se spre cheile din apropiere. Urcăm continuu, iar apa rămîne să fiarbă în adînc, între bolovanii ciclopici. Iată stîncile apropiindu-se vertical de șosea. Jos, mușește vîltoarea. Sus, fagi și arini atîrnă de marginea prăpastiei. Apa cade pe buza pragului și se prăvale cu tunete. Șoseaua ne conduce într-o despicătură din muchia ce barează valea. Aici, în stînga, se poate urca, o cățărătură ușoară, pe turnul care spînzură deasupra cascadei Șușița Verde. Pînă aici am mers în total 5,5 km. Pădurarul ne spune că aici s-au filmat cadre din epopeea cinematografică «Tudor Vladimirescu». Decorul sălbatic, șoseaua atîrnată de stîncă dădeau regizorului prilejul «să atace» diligența: cu ajutorul obiectivelor. Atacăm și obiectivele noastre modeste cu cadru fotografic suficient de măreț ca să păstrăm cu plăcere imaginea.

Șoseaua trece de aici prin cheile scurte circa 250 m, cînd desenează un S complet și iese în valea mijlocie, afundîndu-se încă peste 14 km în munte.

Noi ne vom opri însă aici, gîndind că vom reveni pregătiți pentru un traseu*) mai lung spre cabana Straja. Ne întoarcem pe șosea circa 1,5 km pînă la capătul liniei de autobuz Vaidei—Tg. Jiu.

NAE POPESCU

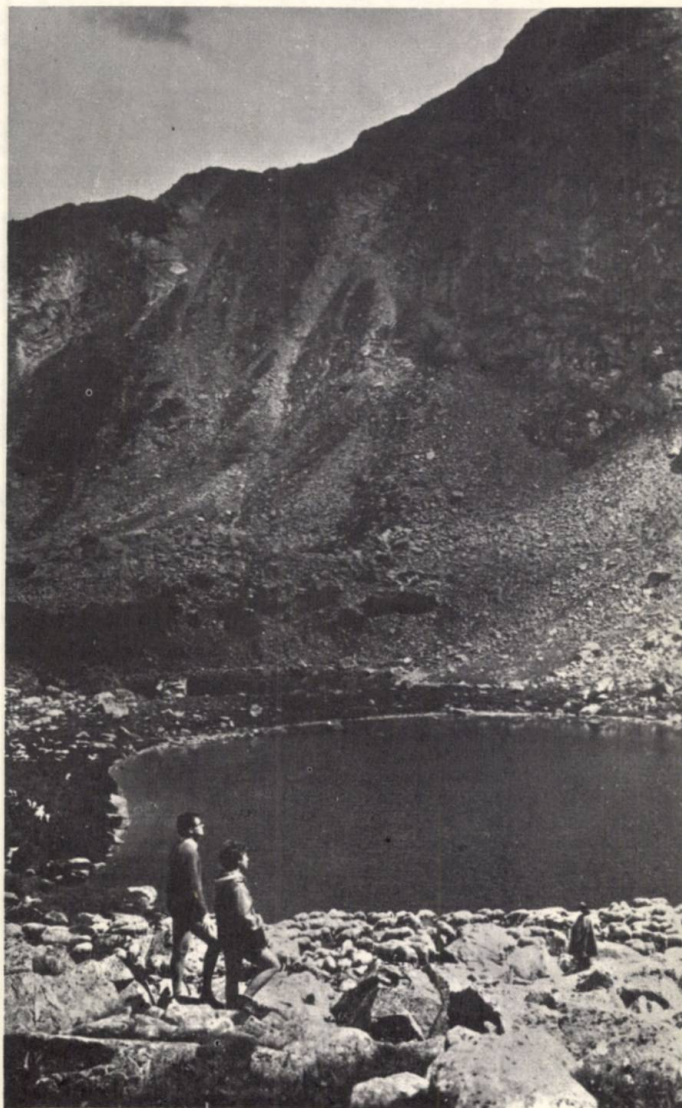
* Traseul Curpen—Cascada Șușița Verde—Gura văii Straja—Valea Dealu—I. F. cabana Straja este marcat cu triunghi albastru.

Metafore alpine

PARÎNG-ȘUREANU

După ce am parcurs frumoasa vale a Sebeșului (descrișă în Almanahul turistic '77) până la Oașa pe D.N. 67 C., parțial modernizat, traseu pe care circulă și curse I.T.A., părăsim șoseaua și pornim pe vechea potecă, marcată cu cruce roșie, ce urcă șerpuiind pe versantul apusean al văii. Marcajul ne ghidează prin pădurea deasă spre o poiană însorită unde întâlnim «Pepiniera Fetița», cum ne lămuirește o inscripție. Trecem din nou printr-o pădure bătrână de molizi și ieșim în curînd într-o altă poiană largă, pictată în roz de covorul fără sfîrșit al «zburătoarelor», cum le numesc localnicii, avînd ca fundal creasta rotunjită a **vîrfului Șureanu** și, mai aproape, **vîrful Fetiței**.

Ne amintim de cea dintîi poveste «de la Bradu Strîmb» a lui Mihail Sadoveanu, care ne destăinuie legenda acestui vîrf de munte unde se găsea pe vremuri izvorul tineretii, din care a băut, peste măsură și lacom, baba Glafira, prefăcîndu-se într-o copilă. Înviorați de ozonul și parfumul pădurilor, o luăm din loc voinicește, ocolim vîrful Fetiței și, trecînd printr-un șirag de poieni pitorești, coborîm în **Luncile Prigoanei**, călcînd cîțva timp pe panglica noului drum forestier, ramificat din D.N. 67 C la **Gura Prigoanei** (km 84), care se împlințește drept în inima munților în direcția muntelui Șureanu. Părăsim în curînd acest drum și urmăm o cale lungă și întortocheată prin pădurea presărată cu căzături, dar și cu luminișuri doldora de afine. Pe neașteptate, pădurea se dă de-o parte și în fața noastră se desfășoară largă poiană de pe șaua de unde începe valea **Canciului**. Un canton silvic și stîna ridicată la marginea pădurii completează armonios peisajul mărginit de creasta răsăriteană a **Șureanului**, zid uriaș ce se ridică drept în calea noastră. Urmează un urcuș abrupt, presărat cu bolovani, și după 3—4 ore de mers, iată-ne la **cabana Șureanu**, înfiptă pe o mică terasă în mijlocul pădurii, sub peretele ab-

Lacul lui Vidal

rupt al muntelui pleșuv, la altitudinea de 1734 m. Un izvor cristalin și rece izbucnește chiar în fața cabanei și astîmpără setea drumeților, care găsesc în cabana primitoare odihna binemeritată.

Dimineața următoare, spre marea noastră bucurie, sulilele de foc ale soarelui străpung perdeaua brazilor falnici, luminînd cabana. Ne grăbim să admirăm **Iezerul Mare**, ascuns în spatele cabanei, care

Panoramă de pe Virful lui Pătru (fotografiile autorului)

apare într-un minunat cadru de jnepeni și brazi, sub povârnișul Șureanului. Albeața unui mic debarcader și a unui stingher punct de observație în mijlocul lacului se profilează în viu contrast pe apele verzui, cu reflexe aurite, ale lacului. Pornim însă, fără zăbavă, căci un drum de peste 25 km ne desparte de țința următoare, Obîrșia Lotrului.

Îleșim curînd din pădure, parcurgînd arcul larg al **Curmăturii Șureanului**. Poteca marcată cu bandă albastră atacă costiș **Aușelul**, dar noi o părăsim, ne îndreptăm spre răsărit și trecem peste un mănunchi de izvoare care clipocesc vesel, răsfrîngînd în mii de oglinzi razele piezișe ale soarelui. Un plai ciobănesc ne conduce spre șaua numită «Ocol», care desparte Aușelul de Virful lui Pătru. Originea acestei denumiri o aflăm de la un cioban care ne arată urmele țarcului fostului tîrg de vite, care se ținea aici, la cota de aproape 2000 m! Pe o pantă ușoară ajungem

în scurt timp, călcînd peste covorul argintat de rouă al ierbii de munte, pe **Virful lui Pătru**, cel mai înalt pisc din Munții Șureanului (2130 m). Înălțată singuratec, imensa piramidă, ale cărei muchii coboară abrupt spre miazăzi și apus, oferă o panoramă circulară, care ne copleșește prin varietatea peisajelor și distanțele enorme pe care le cuprinde vederea. Spre răsărit, străjuită de Șureanu și Cindrelul, șerpuiește în adînc Valea Frumoasei; în depărtări, zarea e închisă de coama prelungă a Munților Lotrului; spre miazăzi, întrezărim la orizont virful Urdele pe lîngă care trece, traversînd Carpații, șoseaua alpină spre Novaci și admirăm creasta ferăstruită a Parîngului; în depărtări, către apus, tot mai aerian, plutește silueta mîndră a Retezatului. Clipe înălțătoare, cînd te simți parcă desprins de pe pămînt, contopindu-te cu zăările albastre...

În loc de marcaj, «oamenii de piatră» — movile de bolovani, ri-

dicăte de ciobani — ne îndreaptă pașii spre un coboriș foarte abrupt de 500 m, după care regăsim, lîngă stîna din **Gura Potecului**, cărarea marcată, care a făcut înconjurul coamelor ce coboară de pe Virful lui Pătru. Urmează o cale lungă prin pădure, urcușuri alternante și poteca, ocolind cu multă măiestrie virfurile mai înalte, Smida Mare, Sălanele etc., dar și pe cele mici, deschide cele mai variate priveliști. O adevărată salbă de poieni, insule însoțite în marea fără sfîrșit a pădurilor umbroase, fiecare cu farmecul ei particular, se înșiră pe un drumeag, unul dintre cele mai frumoase trasee turistice din țara noastră. Treptat, drumul se lărgește și, după o curajoasă arcuire prin **Poiana Muierii**, iată-ne pe D.N. 67 Sebeș-Novaci, pe care-l părăsisem la Oașa. Coborîm pe șosea, urmînd valea **Prăvățului** prin pădurea bătrînă și deasă, în răcoarea umedă a serii și după circa 4 km ajungem la **Obîrșia Lotrului**. Este o mică depresiune la con-

fluența Pravățului cu Lotrul, care izvorăște tocmai din lacul Cilcescu. O șosea (D.N. 7 A) leagă Obîrșia Lotrului spre apus de Petroșani, iar spre răsărit, cu viitorul complex turistic al măreței hidrocentrale de pe valea Lotrului și în continuare, cu Brezoi, de pe valea Oltului. După refacerea drumului alpin Sebeș—Novaci — în prezent carosabil numai între Sebeș și Obîrșia Lotrului — acest punct de intersecție a șoselelor, venind din cele patru puncte cardinale, va deveni fără îndoială un important centru turistic din țară. Poposim în vechia cabană, supraaglomerată, apoi urmează o zi de odihnă, cu mici plimbări prin împrejurimi. ➤

Ziua următoare pornim dis-de-dimineață spre salba de lacuri din munții Parîngului. Urmăm marcajele triunghi și bandă roșie, care ne conduc pe D.N. 7 A spre Petroșani și în curînd, după o ramificație, pe D.N. 67 C, care urcă în nenumărate serpentine spre **Psul Urdele**, cea mai înaltă trecătoare din țara noastră (2020 m) și coboară apoi în Oltenia, la Novaci. La km 54,5 (5,5 km de la Obîrșia Lotrului) părăsim această șosea și urmăm noul marcaj cruce roșie care ne conduce spre o potecă ce se strecoară printr-o deasă pădure de molizi, apoi ne scoate pe coastele pleșuve ale **mntelui Ștefanu** și pe cele ale **mntelui Cărbunele**. Ajungem la confluența văii **Iezerului** cu **piriul Cilcescu** pe care înaintăm spre sud-vest, trecem din nou prin pădure, admirăm în dreapta potecii unul dintre cele mai frumoase exemplare de zimbru din țara noastră, ieșim pe golul alpin și dintr-o dată, după 3—4 ore de mers, în fața noastră se deschide minunata panoramă a **Lacului Cilcescu**. Situat la altitudinea de 1924 m, pe o terasă a ghețarului de odinioară, acest iezor, podoaba cea mai de preț a Munților Parîngului, este o imensă oglindă azurie, cu un cadru al cărui pitoresc și varietate dăruiesc o rară încântare celor care iubesc natura; dinspre miazăzi, pe luciul lacului se reflectă un povîrniș stîncos, extrem de abrupt, din care s-au desprins blocuri uriașe, prăvălîte pînă la bordura lacului; dinspre apus, un brîu compact de jnepeni îmbrățișează lacul cu o arcuire de o impresiionantă perfecțiune geometrică; cîngătoarea, de un verde închis, coboară spre miazănoapte pînă aproape de nivelul apei, lăsînd să se strecoare tainic firicelele de apă care se adună apoi pentru a forma

piriul Cilcescu; spre răsărit, pîcurile de jnepeni se răresc și pajiștile dintre ele îmbie pe drumet să poposească aici pentru a admira, în toată splendoarea lor, reflexele apei limpezi. Urmînd tradiția, ne ascundem ranițele printre blocurile imense de piatră și, părăsind marcajul (care conduce peste Parîngul Mare la Petroșani), ne cățărăm cu greu pe panta foarte abruptă de la miazăzi, evitînd porțiunile umezite de un pîrîiaș răsîrat și, după învingerea unei diferențe de nivel de 67 m, ajungem la **Lacul lui Vidal**. De dimensiuni mai modeste ca Lacul Cilcescu, acesta este închis într-un cotlon cu pereți abrupti, flancați cu grohotișuri gata să-și continue prăvălirea haotică. În viu contrast cu acest cadru sălbatic, Lacul lui Vidal, înconjurat de un chenar alb de bolovani, strălucește în fundul căldării ca o uriașă nestemată, schimbîndu-și neconținut «apele», de la azuriu la albastru închis, de la galben-verzui la verdeopal, iar din cînd în cînd, un vîl cenușiu trădează clipele de tristețe ale celui pironit pe vecie între prăpăstii stîncose.

Continuăm urcușul (în direcția vest) și după un alt efort ajungem la Căldarea Dracului în care este adăpostit **Lacul Păsări**. Situat la altitudinea de 2078 m, acest iezor, care se întinde pe o mare suprafață, are un contur cu totul neregulat, limbi de verdeață și stîncărie înaintea spre mijlocul lui. Privită de aproape, limpezimea de cleștar a apei ne oferă prilejul de a admira imensul mozaic cu nuanțe cenușii și castanii de pe fundul lacului, adevărată operă de artă a naturii. Cea mai puternică impresie o produce însă grandoarea sălbatecă a amfiteatrului din jurul lacului. În zare se profilează o coroană mirifică de piscuri albastrii, între care distingem vîrfurile **Pleșcoia** și **Setea Mică** cu abrupturi înfricoșătoare, de unde coboară adevărate avalanșe de stîncărie pînă la marginea apei. Parcă te aștepti să auzi zurelul infernal al prăbușirii lor. Dar este o zi senină, liniștită, nici o piatră nu se mișcă din locul ei, nici un fir de iarbă nu se clintește, nimic nu tulbură sentimentul sublim pe care nu-l inspiră muntele.

Aici s-a terminat excursia noastră, dar aceste fermecătoare imagini au rămas întipărite pentru totdeauna în amintirea noastră.

MAXIM POP

miniaturi

MAREA

Fără valuri — aș fi o... baltă!

STEJARUL

În fața furtunii nu-mi plec fruntea. Secura mă doboară pentru că mă lovește la... picioare.

DICȚIONAR INVERS

Computer de... rime

ZVON

Cineva... a spus cîndva, ceva...

BARA

A treia mină a... portarilor!

MACUL

Mă aseamăn și eu cu cineva: roșesc repede, am pe vino-coace și-mi cad foarte ușor petalele.

TELEFONUL

Multe aud... știu să tac.

INIMA

Transplantată, pot iubi de... două ori.

LUNATICUL

Mi-au luat-o cosmonautii... înainte!

PLUGUL

Tractorul mă iubește și fără coarne. Ce să-i faci?... De gustibus.

LACRIMA

Sînt totdeauna sărată, chiar și-n culmea fericirii!

PRIETENUL

Ca și diamantul, poate fi veritabil sau fals.

MICROBUL

Nu-nțeleg ce scop are... microscopul.

IEPURELE

Nu sînt fricos! Voi sintetiza niște lași care trașei într-un biet animal neînmormat.

ANECDOTA

Aperitiv pentru amatorii de haz.

CIÎNELE

Dacă aș fi om, nu i-aș lega pe ciîni cu lanțuri de gît. Nu de alta, dar nu-i omenesc!

PRIVIGHETOAREA

Aș putea să cînt mai frumos, dar n-am director de scenă!

PROFESORUL

Știe ce ar trebui să știe (dar nu știe) elevul.

LEBĂDA

Femei! Gîtul nostru e frumos și fără șirag de perle!

ALEXANDRU MISIUGA

MOLDOVEANU și BEREVOESCU

Plecasem din București cu gândul să încercăm parcurgerea drumului de creastă al munților Făgăraș, de la Bilea la Zărnești, înoptrind numai la cele două refugii aflate pe traseu. Aveam cu noi sacii de dormit și hrana necesară pentru trei zile, timp socotit drept suficient pentru acoperirea distanței dintre obiectivele amintite.

De la Arpaș la Bilea Lac furăm scutiți de oboseala lungului marș, mulțumită unui autobuz, căruia i-a trebuit mai puțin de o oră ca să ajungă la hotelul «Cascada». În continuare, și fără a zăbovi, am «zburat» cu telecabina peste genunile zgâriate de serpentinele Transfăgărașanului, conturate vizibil pe asprele prăvălișuri ale pereților. Când am părăsit stația finală a telecabinei, abia se împlineau două ore. Două ore de la Arpaș la Bilea astăzi, două zile altă dată.

Înainte de a porni la drum, după un atit de comod «voiaj», ne-am oprit câteva clipe pentru a privi tulburătoarea coroană a virfurilor, ridicate să se oglindească în apa celui mai mare lac al munților Făgăraș, Bilea. Apoi, atrași de mirajul înălțimilor, pornirăm pe malul apei, căutând cu privirea poteca «agățată» din Șaua Capra, spre adâncurile căldării Bilea.

Parcurgerea potecii a constituit prima încercare a forțelor noastre. Urcușul s-a sfârșit într-un punct din care brusc ni s-a deschis perspectiva peisajului fantastic din jurul Vinătorii lui Buteanu. Titanul din această zonă, ascuns privirii noastre, a rămas în stînga. L-am ocolit, dînd binețe lacului Capra, privind totodată pe malul lui, cu pioasă aducere aminte, și monumentul celor patru alpiniști, prăbușiți din Creasta Arpașelului. Ne angajăram, după aceea, pe coastele abrupte ale căldării Fundul Capra, evitînd astfel dificilul parcurs al Crestei Arpașelului, accesibil, după cum știm, numai alpiniștilor. La «Fereastra Zmeilor» n-am zăbovit prea mult, pentru că foarte aproape ne aștepta pasajul «La Trei Pași de Moarte», considerat, după cum îl arată și numele, unul din punctele critice ale masivului, care trebuia tratat cu toată atenția. Privind în jur, descoperim un haos inimaginabil de stînci, circuri glaciare etajate ori custuri ce așteaptă de milenii ziua cînd vreun temerar se va încumeta să le parcurgă. Doi coloși străjuiesc marea înșeuare: la est, Arpașul Mic, la vest Vîrtopelul. Din pieptul lor, ghețarii au mușcat fără milă, modelînd căldări pline cu grohotișuri ce seamănă a peisaj lunar.

Vîntul rece de toamnă arunca peste noi umezeala unor nori, încumetați cînd și cînd să urce spre creastă. Era un avertisment binevenit pentru noi, cei plecați de la Bilea în jurul orei 11 cu gândul să înnoptăm dincolo de Moldoveanu. Înfierbîntați de nesfîrșitele denivelări și oculuri ale crestei, de imensele draperii geologice desfășurate în toate direcțiile, ajunserăm, după trei ore, pe malul iezerului de la Podul Giurguiului. Jucîndu-se cu vîntul, năzdrăvanul își vălurea apele, bucurîndu-se de puținele zile cînd gheața și zăpada îl lăsau să se numească lac. Un banc de zăpadă îi străjuia malul, dăruindu-i prin topire apa care, din dreptul lui, formează pîrîul Podul Giurguiului.

Revenind către virful Viștea Mare, ne-am oprit câteva clipe în «Marea Spintecătură» pentru a privi fantastică frîmîntare a reliefului din Valea Rea a Moldoveanului, prin care, pierdut, se contura, ca o căsuță de pitici, colorată în portocaliu, refugiul Moldoveanu. Construcția, realizată în vara anului 1976 prin grija Salvamontului din Brașov, este situată pe versantul sudic al muntelui la 457 m. diferență de nivel față de virful Viștea Mare. Așezat în mijlocul căldării și înconjurat de rețeaua nenumăratelor piraie cu izvoarele ceva mai sus, refugiul este o construcție metalică, cu o singură încăpere. Sînt prevăzute în interior locuri de dormit pentru 24 de persoane. În octombrie 1976 adăpostul avea priciuri numai pentru 15 persoane. Materialele depozitate în interior arătau intenția constructorilor de a continua amenajările și în vara anului 1977.

Seara am stat în fața refugiului, privind imensul perete al virfului Moldoveanu, aureolat de ultimele raze ale apusului. Am adormit în sacii noștri, mulțumiți că, după aproape opt ore de mers, am găsit un adăpost bun.

Dimineața, conduși de marcajul cu triunghi roșu, urcăm de la 2074 m. (altitudinea exactă a refugiului) pînă la cota 2310 m, «Portița Turiștilor», pentru ca să prindem către est poteca noastră, marcată cu bandă roșie. De aici înainte, marii coloși ai crestei Făgărașului, pentru a-și stabili probabil aria, lasă între ei înșeuări adînci și priporoase. Cărarea, deși urcă și coboară, evită pe la sud marile culminații, oferindu-ne arareori perspective spre frîmîntatul versant nordic. Popasurile lungi și destul de dese, impuse de oboseala drumului din prima zi, le folosim pentru a fotografia și a identifica imensul pînt muntos al Făgărașului.

O zi bună de mers ne-a trebuit pentru a ocoli bazinele de obîrșie ale Zirnei și Văii Rele. O zi întreagă de surprize și revelații. Dincolo de virful Urlea, profitînd de lumina revărsată prin căldările sudice, cercetăram cu privirea cele trei găvane ale Văii Leaota, în care s-au statornicit zece lacuri permanente. Foarte aproape de creastă se văd cinci, din care două poartă numele căldării mijlocii: Geamănul. Pe un plan mai îndepărtat, într-o covată din a treia căldare a Văii Leaota — Căldarea Mușetescului — se văd undele azurii ale celui mai mare lac din zonă: Hîrtopul sau Lacul Roșu. Atrași de mirajul uriașelor căldări, cîțiva dintre noi renunțăm la minutele de odihnă pe care ni le acordasem și pornirăm pe Briul Darei pentru a urca și ultimul virf al Făgărașului, din familia celor ce depășesc 2500 m: Dara. Din creștetul lui am salutat micul Tău al Uioarelor, pierdut prin grohotișurile de la poalele virfului Mușetescu. Supravețuiește la 2282 m altitudine și pare mulțumit de aceasta, pentru că în ierarhia lacurilor din Carpații românești se găsește la ce mai mare altitudine.

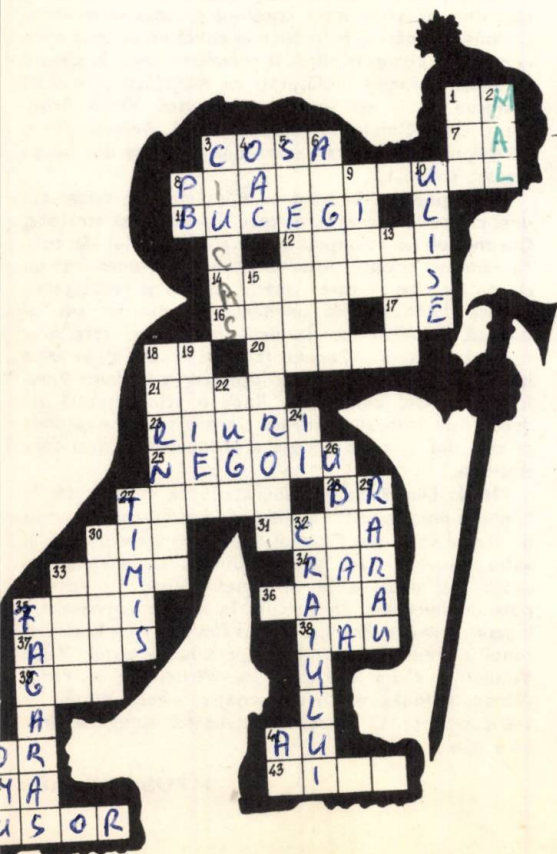
Cînd am ajuns la Curmătura Brăilei, se înserase. Cîțiva din grup, dominați de incertitudinea sosirii pe lumină la refugiul de sub virful Berevoescu Mare, grăbiră pasul pierzîndu-se în marea de nori ce învăluiau munții. Știînd că nu vom cîștiga prea mult, am rămas împreună cu alți prieteni, adepți ai mersului uniform, bazîndu-ne și pe nedespărțite noastre scule, care ne-ar fi ajutat la orientare: harta și busola. Ele nu se dovediră aici prea utile, mulțumită marcajului foarte bun.

După ce lăsarăm în urmă virful Brătîla și Curmătura Vladului, se produce acel miracol care la munte descreștește frunțile. Ca la o mișcare de baghetă, norii, spulberați de vînt, coboară zdrențuiți prin văi, lăsînd creștetul munților să se scalde în razele sîngerii ale apusului. În partea dreaptă, pe un pînten înierbat, strălucînd ca un palat din povești, ne apără, vopsit în roșu și alb, refugiul de sub Berevoescu Mare. Poteca spre el încîngea printr-un ocol enorm fața muntelui, întîrziînd sosirea noastră, cei care de zece ore mergem peste culmile Făgărașului. Cînd am deschis ușa refugiului, ceasornicul arăta ora 18. Peste creștetul Moldoveanului soarele dispărut mai lumina un nor a cărui culoare se schimba odată cu înserarea. Intrînd în refugiu, am preaslăvit din nou inițiativa Salvamontului Brașov, dar ne-am gîndit cu asprime la acei care, punînd pe foc scindurile priciurilor, au redus posibilitatea de cazare de la 24 de persoane la 14.

Ziua următoare, linia de creastă a Făgărașului părea o insulă ridicată din necuprînsul unei mări de nori revărsată pretutîndeni. Vizibilitatea ne-a permis să urmărim cu privirea culmile munților Mezea-Oticu, să poposim pe cel mai înalt virf al Iezerului, virful Roșu și să încheiem turul de orizont cu crenelurile marelui zid al Pietrei Craiului, ridicat timid în fața Bucegilor. Am stabilit apoi, în raport cu virful Berevoescu Mare (2300 m), altitudinea exactă a refugiului Berevoescu — 2190 m, după care, stringînd cutiile de conserve aruncate prin zonă, «de turiști», ne-am îndreptat către Zărnești. Ajunși din nou pe culmea domoală a Făgărașului, îmbrăcătă în stielele ruginii ale toamnei, ne-am lăsat conduși de potecă pe deasupra căldării văii Vladului, în cuprînsul căreia am văzut strîne de cîngătoare jnepenișurilor, scripîrile argintii ale celor 4—5 lacuri timide, care, cu prisosul lor de ape, măresc debitul văii Vladului pentru a da viață mai jos Dimboviței. De aici începînd, caracterul luptei cu muntele se schimbă. Coborînd, el ne zorește pașii, alungîndu-ne din curpînsul lui, unde liniștea era atotstăpînitoare. De la Berevoescu Mare am ajuns în Șaua Comisului în mai puțin de 2 ore. Aici, înainte de a atinge liziera pădurii, ne-am oprit. Ne-am oprit să privim silueta grațioasă a Pietrei Craiului, care, ridicată deasupra pădurilor, ne apărea plutînd prin picla albăstrie a văzduhului ca un uriaș eisberg, pornit pe o mare cu valurile cernite. De la limita golului alpin pînă la Rudărița, cele două fortărețe, Păpușa și Piatra Craiului, au rămas ascunse privirilor noastre. Mergînd prin pădure, sentimentul de cuceritori ai marilor înălțimi dispăruse, pădurea oferîndu-ne alt gen de senzații. Imaginînd o întîlnire cu ursul, noi «vi-tejii», pipăiam prin buzunare prăselele bricegelor, fiind hotărîți să înfruntăm jîvina, deși știam că «armele» noastre nu-i pot zgîria nici blana. Cu noroc pe el că nu l-am întîlnit!

EMILIAN CRISTEA

PRIN MUNȚII NOȘTRI

1) Cel mai bun alpinist! 3) Tărîmul mării, în limba pescarilor din Deltă. 7) Se referă la mină. 8) Masiv muntos în grupa Munților Birsei (alt. max. 1844 m) (2 cuv.). 11) Alt masiv în Carpații Meridionali, important obiectiv turistic... 12) ...și un altul, la SE de masivul Făgăraș (alt. max. 3462 m). 14) Munți, făcînd parte din Carpații Occidentali, cu altitudinea maximă de 1 848 m. 16) Babe (fig.). 17) Din vest! 18) Nu în cabană! 20) Virf situat la est de masivul Piatra Mare (1275 m). 21) Virf în vestul Munților Rodnei, cu altitudinea de 2 280 m. 23) Izvorăsc din munți. 25) Al 2-lea virf ca altitudine din Carpații Românești (2 535 m). 27) Membru de familie (inv.). 28) Început de drumușor! 30) Strigătul corbului. 31) Virf în masivul Făgăraș (2434 m)... 33)...și un altul, mai spre vest, de 2283 m. 34) La distanță. 35) Virf în estul Munților Șurean (1507 m). 36) Complex de lacuri glaciare din Munții Rodnei. 37) Comună în jud. Satu Mare. 38) Apuc. 39) Cartier al orașului Arad. 40) Intră-n horă! 41) Posedă. 42) Măi! 43) Masiv muntos în grupa centrală a Carpaților Orientali, cu altitudinea maximă de 1 565 m (vf. Șoiu). 44) Ca un rucsac gol!

VERTICAL:

1) Motiv de inspirație la munte! 2) A scris «Misterele Parisului». 3) Masiv muntos și obiectiv turistic în partea de sud a Carpaților Orientali (alt. max. 1956 m). 4) Cîntecul broaștei. 5) Colți de stîncă. 6) Afluent al Rîului Tîrgului, cu izvorul în Munții Iezer. 8) Plumb (simbol). 9) Localitate și pădure în Franța (Indre). 10) Afluent al Someșului, cu obîrșia în Munții Mezeșului. 13) Erou troian, născut pe muntele Ida. 15) Munte lîngă Tușnad, cu o peșteră în care se degajă acid carbonic și hidrogen sulfurat. 18) Masiv în Munții Bistriței (alt. 1699 m). 19) Pisc în Munții Rodnei, înalt de 2169 m. 22) Stat antic în India. 24) Obiecte de artizanat. 26) Băutură (spirtuoasă), nerecomandabilă pe munte (pop.). 27) Afluent al Dunării, cu obîrșia în Munții Aninei. 29) Masiv muntos și obiectiv turistic în Carpații Orientali (alt. max. 1 653 m). 30) Masiv muntos din lanțul vulcanic al Carpaților Orientali, cu alt. max. de 1 445 m. 32) Piatra..., alt masiv muntos de importanță turistică în Estul Carpaților Meridionali, cu înălțimea maximă de 2 239 m (vf. La Om). 33) Pisc în Munții Gurghiuului, înalt de 1 777 m. 35) Munți și zonă turistică importantă în Carpații Meridionali, cu cel mai înalt virf din țară, Moldoveanu, de 2 543 m. 40) Cel mai înalt virf din masivul Bucegi, de 2 507 m. 41) Virfuri subțiri și ascuțite, cum sînt cele ale Cleopatrei din Bucegi (sing.).

DICTIONAR: Cosa, cășă, Auga, Aize.

DR. NICOLAE ANDREI

RODNA

NARCISELE SĂCII. CORONGIȘUL.

Acuiată pe coasta expusă spre răsărit a muntelui Saca, specia *Narcissus angustifolius* întruchiează, la cei o mie șase sute metri altitudine, un record carpat. Apropiindu-și cerul, suavele flori și-au compensat depărtarea de rude prin limpiditatea stelelor. Spre seară, când vîntul le cercetează, legănîndu-le, o anume clipă ciudată din pajiște te-ar putea convinge să abandonezi toate cărările. Privirea amarilidiaceelor seduce. E alchimia locului slujită prin meșteșugurile necorectate de om ale unui sol magnific deprins cu tăcerea respirației sale.

De unde și cînd au migrat aceste flori de ținută stellară în goliștea Săcii, saturată, cît e vara de lungă, de zvonul tălăngilor? Sau explicînd părtinirea zidirii viețuiesc ele dintotdeauna aici? Eposul vegetal țesut ca din aripi de lebădă pe clina cu profil de baladă a Săcii e unul din cele mai rare. Cuiburile primăverii rostesc aici tot atîtea nimburi de basm. E la începuturi mărțuria uzurpării cetăților de nea. Zilele răzvrătite aruncate cu primele fulgere și tunete asupra muntelui sînt urmate de altele cînd pe firele de pochivnic, degetăruți și mărțișori pornește colindul primelor gize. Spre sfîrșitul lui mai, cu puțin înainte ca turmele mistuite în tristețea ultimei toamne să fi revenit în munte, în văzduhul pal polenul molizilor se împrăstie îndelung purtat de adieri. Jocul aerian al pulberii galben-verzii — bizar și neexplicat pentru unii — e tocmai semnalul înfloririi narciselor. Una cîte una, flăcăruile liniștite și albe vor prinde să palpate pe coastă. Și iunie pornește în larguri sub semnul acestor ceasuri azurii încărcate de miresme și grații. Aici ajunse, potecile aparțin acum norocosului.

*

Dincolo de Virful Saca o cărăruie, abia perceptibilă, șerpuieste capricioasă spre nord, cotrobăind prin rocile unui peisaj sălbatic, întortochiat, abandonat rezonanțelor tăcute cu jocul creștelor alpine din zare. Pe o latură, culmea scapă cu ziduri abrupte în adîndurile Izvorului Roșu. Din partea opusă, ivită ca din umbre incerte, o pădure bătrînă, cu arbori retezați de trăznete sau mascați de șomoioagele bărbii ursului, se căsnește să salte pe coamă, unde, abia ajunsă, vîntoasele par să n-o ierte.

Descoperi după un timp flancurile stîlcoase despre care bătrîinii de la poale își amintesc că sprijineau cîndva o arcadă pe creastă. Numit și astăzi «Poarta zînelor» alteori «La Portiță», locul ivit, ca într-o emersiune dintre arome de vis, te absoarbe îndelung sub aripile ficțiunii. S-au adăugat însă și întîmplări adevărate să încarce noima acestui ungher cu aparențe de pace ca toate vestiile lumii.

Se spune că urșii au învățat să folosească abruptul din dreptul Portiței într-un chip ce nu poate stîrni decît uimirea. Dacă vreun animal — cerb, căprioară sau cal singuratic — se perindă pe muche, foamea omnivorului se dezlănțuie prin atacul din vest unde desigur ferit poate ascunde în prealabil orice. Panica îl împinge pe urmărit în prăpastie. Ursul contează pe acest sfîrșit. Îl așteaptă mai jos, unde va ajunge pe o cărare prielnică, ospățul sigur. Șiretlicul se încearcă și atunci cînd animalul e descoperit departe de capcana Portiței. Alungat mai întîi aici i se administrează apoi presiunea feroce din vest... (Asaltați de întrebările unor turiști torpilați de curiozitate, ciobanii din preajmă putură rosti într-o zi și acest răspuns: «Din trei luftarnici nimeriți pe muche, domnule, unul cel mult stîrnește năravul gadinei. Doi scapă sigur.» Și s-a ivit în cele din urmă un al treilea nume al locului. Fu «Poarta Vorbei»).

Mai departe, în gol, unde poteca se pierde în iarba pășunilor ne vom putea continua drumul spre Virful Corongiș urmărind culmea ce se ridică necontenit spre nord. Vom cîștiga în sfîrșit o priveliște largă. În șiragul de umeri stîncoși desfășurați cu magnifice contururi deslușim de la est spre vest: Ineuțul, Virful Roșu, Ineul, Cișa, Omul, Gărgălăul, Galațul, Anieșul Mare, un fragment al Puzdreii. E aproape jumătate din marea creastă rodneană.

Prelungindu-se în nord cu stîncăriile de calcar ale unei creste accidentate, pe care o putem însă străbate, Corongișul ne întîmpină acolo cu florile lui de colț, cu gențiene și sălcii pitice. Sfîrșim incursiunea într-un tăpșan înierbat în care popasul, calmul și reculegerea par să domnească în ungherul cel mai de sus cu puțință. Prindem tot aici firul unei poteci care, traversînd din Izvorul Cepelor (bazinul Anieșului) în valea Izvorului Roșu, ne îngăduie întoarcerea la Valea Vinului. Coborișul condus pe lîngă o stîină așezată nu departe de poala abrupturilor Corongișului, ne cufundă în cele din urmă în pădure și silim marșul final spre stațiune.

Notă: Din Valea Vinului, stațiunea climaterică de la poale, pornesc către muntele Saca două cărări — una urmărind spre vest Piciorul Popii, alta strecurată prin valea Izvorului Săcii și escaladînd apoi versantul ei sudic. Întîlnindu-se în marginea pajiștii cu narcise potecile înlesnesc un parcurs în circuit aproximativ la șase-șapte ore. Prin includerea Corongișului în circuit timpii traseului se distribuie aproximativ astfel: Valea Vinului — Virful Saca, trei ore; Virful Saca — Virful Corongiș, două ore; Virful Corongiș — Valea Vinului — trei-patru ore. Cu popasuri totalizarea ajunge la cîrca zece ore.

TITUS REGVALD

«BABELE»

de la podu Dîmboviței

La numai cîteva sute de metri de centrul deosebit de pitoresc al satului Podu Dîmboviței, pe dreapta pîrului Orății, apare unul dintre cele mai interesante microreliefuluri întîlnite în Carpați. Este vorba de un adevărat «cuib» de «ciuperci», întîlnit în curtea octogelarului Ion Bomboș. Le-am văzut întîmplător în urmă cu aproape un deceniu și jumătate, în timp ce coboram de la cetatea Orății, pe versantul apusean al muntelui Dealul Sasului. Acest microrelief ciudat atrage atenția în primul rînd prin faptul că el seamănă cu niște ciuperci, bineînțeles de dimensiuni mult mai mari (cca 3—4 m înălțime). Este vorba de fapt de niște forme similare «Babelor» din Bucegi. De altfel, acestea se dezvoltă pe aceleași microconglomerate și gresii cretacice ca și cele din Bucegi și au în linii mari o geneză asemănătoare. Cauza principală care a dus la formarea lor este legată de succesiunea pe verticală a unor orizonturi cu durități diferite. Ca urmare, agenții modelatori au acționat selectiv, înălțurînd mai ușor porțiunile mai puțin rezistente ale rocii și păstrînd pe cele mai puternic cimentate. Întîmplător, orizontul mai dur a coincis în acest punct cu partea superioară a unui mic bot de deal, din el luînd naștere «pălăriile ciupercilor». Printre factorii care au acționat, un rol hotărîtor l-a jucat dezagregarea, la care s-au adăugat și oirorea, și chiar acțiunea eoliană. Da, într-adevăr, se pare că vîntul este cel care a șlefuit în ultimă instanță aceste adevărate comori ale naturii. Cele 4 «ciuperci», înmă-nunchiate în modul cel mai armonios posibil, au pe lingă o valoare științifică (aici poate fi verificată pe viu, una din legile geomorfologiei, respectiv cea a eroziunii selective) și o valoare turistică. Cu atît mai mult cu cît reiese că «Babele» din Bucegi nu sînt unice în Carpați. Însă, în timp ce în Bucegi apar la peste 2000 m, în condiții de climă deosebit de aspră, aici ele se dezvoltă la o altitudine ce depășește cu puțin 750 m, într-un climat de adăpost, specific culoarului Rucăr—Bran. Situate foarte aproape de drumul național 73, aceste forme dacă ar fi cunoscute, ar putea constitui un punct turistic important, completînd obiectele din cadrul complexului carstic (cu cel mai mare număr de chei din țară), punctat de alte obiective, unele istorice (urmele drumului roman de la Posada și de la Orăția), la care am adăuga frumoasa arhitectură populară și portul din zona Rucărului. Aceste forme ar trebui trecute totodată pe lista Monumentelor Naturii, ocrotite prin lege, iar un simplu indicator le-ar scoate din anonimat.

Printre pelicani

drumetrie...
drumetrie...

ore în deltă

Numai cine a văzut soarele roștogolindu-se greoi, pintecos și roșu, pe deasupra miilor și miilor de sulite ale mărilor de stuf, numai cine a văzut norii vineții ai furtunii apăsînd cerul amurgului și lăsînd doar aici, peste brunul papurei arse și galbenul stins al păpușoiului să strălucească mîndrul curcubeu, numai cine a văzut, după ce virful lotcii sfișia ultima perdea de trestii, întinsele lacuri cu netedul obraz al apei pistruiat de nuferi, numai cine a văzut, mergînd prin bezna unei nopți tăcute și misterioase, cum lunecă departe, fără

zgomot, fantasma de lumini a unui vapor, numai cine a văzut aripa unei păsări bătînd în palidul gong de argint al lunii, numai acela știe ce-nseamnă «miracolul Deltei», «lumea de basm a celui mai tînăr pămînt al Europei» — sărmane opintiri ale cuvîntului, neputincios dar dornic să exprime minunea de nespus a lumii.

*

Dimineața începe, în Deltă, cam la vreo două ceasuri după miezul nopții. Atunci, la Mila 23 sau la Caraorman, sau la Sfintu Gheor-

ghe, se trezesc pescarii: se aud pași grei pe nisipul umed, șoapte mînioase, apoi vislele încep să bată apa somnoroasă, liniștea coboară iar în urma lor... Mai trece vreun ceas și vine rîndul pescarilor amatori, al celor ca noi, veniți în ospeție, să lase odihna pe seama altora. Dacă ar fi după cît zgomot facem, s-ar zice că în noi stă toată nădejdea zilei ce urmează. În fine, cu cățel, cu purcel, calabalicul e adunat și împărțit frățește; plecăm cînd stelele au început să pâlescă. Avem de mers, un marș deloc ușor pe grindul nisipos, pînă la canalul

care se trage în spatele satului Crișan din Dunărea Veche, linie de navigație pînă la sfîrșitul secolului trecut, cînd s-a tăiat actualul braț Sulina.

Perechi de rațe sălbatice țîșnesc speriate, la cițiva pași de noi. Aburii dimineții se vâlătuesc dinspre bălți, închid poteca, mergem prin laptele lor diafan, zărindu-ne doar de la briu în sus. Soarele ne va găsi privind plutele, smucind cite-o undiță, minuiind minciocul, virind prada — vreun crăpuștean ruginiu, vreun oacheș somotei sau vreun caras dolofan — în juvelnice...

*

Odată cu înălțarea soarelui, Delta se umple de viață, păsările o în-suflețesc. În marginea lacurilor mai tainice ies lebedele, cite o pereche, rar — cite două. Dealungul canalelor cu apă mică trece șirul de pelicanii, o colonie întreagă. Ca și lebedele, pelicanii nu pot decola decît împotriva vîntului, folosind curenții de aer; dar odată ridicăți, au un zbor foarte maiestuos și, după cum îmi spunea un specialist ornitolog, economicos: uîți, privindu-i cit de rar bat din largile lor aripi — măsurînd pînă la 2,40 metri — și cit de prelungă le e plutirea, că aceste păsări cîntăresc cam zece kilograme... Lîngă coloniile de pelicanii stau, deobicei, o mulțime de pescăruși. Ei așteaptă ca marile dar timidele păsări să fie speriate de ceva; atunci, tot pentru a-și ușura decolarea, pelicanii vomită peștele prins, o pradă pentru pungașii pescăruși. Ies, tot acum, vislînd către largul apelor, simpa-

ției cufundaci, cei care — primăvara — își poartă puii pe spate sau la subsuoară, învățîndu-i «teh-nica» scufundării după hrană sau pentru a păcăli vreun dușman. Lișetele și harnicile găinușe de baltă își caută de lucru în marginea trestielor, giște sălbatice zboară greoaie în timp ce, din înalt, le pîn-dește cudalbul — acvila de mare — o specie amenințată de dispariție. Elegante egrete pășesc prin smir-curii, nu departe de gînditoarele berze. Sitarii și țigănușii taie aerul în zboruri săgetate, foșnesc aspru aripi de cormorani și de stîrci, răsună bălțile toate de măcăiutl vesel al rațelor și de concertul matinal al broaștelor. Un șarpe trece apa, cu capul săltat, ascunzîndu-se în stufărișul din fața noastră. Și chiar pe sub undițele mele înoată netulburate două broaște țestoase mici cam cît un pachet de țigări. Soarele «pișcă», se apropie amiaza, cînd iar se va instăpîni liniștea...

*

Țin mînte cum arăta Delta cu douăzeci și ceva de ani în urmă, cînd am avut norocul — laolaltă cu alți colegi de la Palatul Pionierilor, membri ai cercului literar și ai celui de științe ale naturii — unei generoase excursii pe Dunăre de la Brăila la Sulina, în două săptămîni. Nu uit morunul uriaș, lung cît patru-cinci copii cum eram noi, greu cît doi bivoli puternici și la fel de negru pe spinare. Cu un linguroi de lemn pescarii luau din icrele cu boabe cît coacăzele coapte, lăsate la vedere în burta lui despicată, și ne îmbiau să le mîncăm

asa, crude, netrecute prin saramură. Nu pot să uit nici știuca prinsă cu o coajă de cartof înfipță-n acul mare legat cu borangic — o captură de care nu mă mai învrednicesc acum, cînd am revenit încărcat de mulinete, vergi de fibră de sticlă și alte scule scumpe și arătoase... Au trecut ani buni de-atunci, omul a intervenit mai profund în lumea Deltei și, nu e cazul să ne-ascundem după deget, uneori intervenția lui n-a fost fericită. Marile rezervații naturale create în ultimii ani aici au o eficiență limitată, atîta timp cît existența lor nu e asigurată și dublată de zone tampon, în care să nu fie permise decît activitățile umane desfășurate cu mijloace tradiționale. În chip ideal, Delta Dunării ar fi trebuit păstrată în toate datele ei naturale originare; dar economicul primează și e destul de greu, dacă nu imposibil, să «exploatezi» un spațiu și să-i lași, în același timp, neatînce valorile. E greu, însă nu imposibil, să găsești acele soluții prin care intervenția omului să nu determine schimbări ireparabile atît în peisajul Deltei, cît și în sistemul ei ecologic. Semnale de alarmă s-au mai tras, rămîne să vedem efectele...

*

După amiaza, de fapt — mai spre seară, viața Deltei se aprinde din nou. Cum se mai înmoaie arșița, plutele noastre prind iar să dea semn, trase năpraznic la fund — cum face crapul, legănate și puse «pe lat» — de cite o plătică leneșă sau de cite un caras greoi, smucite sălbatec de cite un biban vîrgat și lacom...

Zările se fac purpurii, soarele cade, aerul în înalt încremenește pal violet, pînă stringem sculele primele stele încep să clipească în ochiul întunecat al apei. Broaștele orăcăie nepotolit, țîntarii zumzăie în jurul nostru, «mai lungă-mi pare calea-acum, la-ntors acasă»...

Acasă, unde ciorba de pește e gata, alături de ghiveciul cu chiftele de pește, de saramură, de plachie și de cite alte minunății. Nu ne grăbim, bem cite un rachiu, așteptîndu-ne gazda, care-a plecat pe baltă cu două ceasuri înaintea noastră. A început munca la orele două-trei noaptea. Se întoarce în crucea zilei sau mai tîrziu. Îi auzim lotca izbînd prundișul din fața curții, pașii grei pe nisipul ud, umbra lui mare se leagănă lîngă noi:

— Ei, hai noroc...

MIHAI CREANGĂ

RODNA

sub cerul lui Nomius

Foto GH. VINȚILĂ

Pe drumurile incolăcite sub poala Carpaților, marele de tălângi iscate la fruntariile verii au prelungit peste timpuri un spectacol capabil și astăzi să tulbure, să te uimească. Cîți dintre cei cuprinși în pacea vreunii șleau de țară de rumoarea cortegiilor blinde, așa cum ele apar plecînd primăvara sau venind toamna, au putut suprima îndeajuns elanul involuntar al gîndurilor? Ciobani, oi docile, măgari încărcăți și dulăi cu limbile scoase se înșiră prin norii de praf ai unei călătorii cu rădăcini nebănuite, făcînd poate inima drumetului datat cu kilometrii cei mulți să jubileze. În marșul fără seamăn al acestor coloane un glas te cheamă înapoi, purtîndu-te pe la răs-

pintii unde privești se întind grele de timp și de aurul crepuscular al veacurilor.

Acolo însă, în inima muntelui, unde are loc vîrățul, viața bravilor însoțitori de turme rămîne de obicei puțin cunoscută. În orizontul însemnat de țurcanele albe și negre viața pretinde rîvnă, tributuri și o dăruire exemplară. Pomenite numai ele, atacurile ursului abătute atît de des asupra turmelor pot ilustra îndeajuns statutul eroic al ciobăniei, căci, e știut, puternicul animal sfidează adesea orice opreliște, orice zid al vredniciei și curajului.

În miezurile tăcute de noapte stîna picotește la liziera pădurii sub zborul neconținutelor semne de

întrebare. Pe cînd oamenii «mătărilor», mai trudiți decît îndeobște s-ar crede, au ațipit în jurul focului din vatră, bezna obișnuiește să nască patima omnivorului îndrămind-o prin sihle către ținta știută. O duhoare care aparține numai ursului îl trădează însă de la distanță, Simțind primejdia, ciinele cu nările cele mai fine sloboade un miriit încordat pe care ceilalți îl vor prefăce iute într-un front de lătrături aurzitoare. Timbălăul în aceste ocazii e strașnic. Se răzgîndește ursul? Uneori da. Alteori însă, inspirat, se mută într-un ungher norocos dinspre care vîntul nu mai bate. Face această manevră ocolind fie și cîte un munte întreg. După care, năpustindu-se cu toată vigoarea

într-o clipă prielnică își va satisface pofta în ciuda a tot ceea ce vigilența ciobanilor a stăruit îndelung să nascocoască. Bilanțul se limpezește odată cu zorii. Vreo mioară lipsește, sau altele sfîșiate se adaugă priveliștii dintr-un colț unde un cîine își linge rănilor sîngerînde. Ritmul zilei abia venite își urmează în aparență cursul de parcă nimic n-ar fi fost. Unul din gîndurile baciului se îndreaptă totuși spre noaptea următoare și atunci, indiferent de vreme — cea urîtă știindu-se că nu răsfăț pe nimeni în munte — ciobanii vor dormi sub cerul liber, în preajma oilor.

Crucea Birsanului.

Pe sub viaductul din marginea satului Romuli pornește șerpuind spre răsărit, odată cu apa Strimbai, un drum forestier care pătrunde în munte printre înălțimile Țîflei și Cocorișului. Dincolo de mica despresiune numită de localnici «În Zăvoaie», unde măcișul apelor anunță confluența Izvorului de sub Piatră cu Izvorul Birloaiei, văluresc pantele împădurite ale culmii Bătrîna. Pe treptele ei cărarea de față își răsucesce firul pînă în goliște. Lîngă semnul de triangulație din vîrf se deschide vastă prima priveliște în adîncimea Rodnelor. În ungherul cel mai dus al reliefului devine vizibil Pietrosul. Pe partea opusă, înecat în păduri nesfîrșite, valea Rebrei se îndepărtează pe un traiect sinuos pînă în Someș.

Între platoul Bătrînei și vîrfurile Gropilor, atîntînd calea celui care se apropie de inima masivului, o cruce își înalță în vînt lemnul mohorit și înegrit de vreme. Privită din sud, dinspre valea Rebrei, de unde o cărare se înalță pe coamă, «răstîgnirea» își proiectează brațele pe cîlele sălbatice ale Pietrosului. Singularică, aplecată într-o rină peste un maldăr de pietre, ea pare cufundată în eternitatea unui straniu răspuns dat tălăngilor ce zvonesc vara în zare. Cînd soarele zimbește, înconjurată de păsări, jnepeni și piscuri, crucea din tărînița molcomă te muștră. Potrivit bătrînilor, destine sumbre au putut sfida pacea acestei străvechi împărății montane. Inimile unor păstori, altminteri statui de cumpănire și calm, fuseseră mușcate într-o zi de otrava învrăjbirii. Încăierînduse, unul din ei a căzut în tărîniță. Era birsanul, neviețuitul, înfrînt curînd cu rădăcinile ierbio.

Între tremurul de doi bani al frunzei și sclipirea astrelor din înalături, modestul monument își răsucesce în văzduh simplitatea înrudită cu ritmurile Mioriței. Pe cînd deceniile apun, metafore celebre îi răspund dintr-un azur mîngiat de cîntece bătrînești.

La poalele Rodnei cadențele Mioriței dețin intonații proprii:

«Și unde m-o-ț îngropa
În turîste de oi
În jocuri de miei
Bota mea cea luce
Mi-o puneți de cruce.
În strunguța oilor
Pe locul găleților
În loc de sălășel
Puneți-mi un buhășel.
Cînd vîntul o sufla
Buhășel s-o clătina
Oile s-or aduna
Pe mine de m-or cînta
Cele lăi, cele bălăi
M-or cînta vara prin văi.»

(baciul Traian Crăciun)

*

Veneau pe vremuri, ademeniți de bogăția pășunilor rodnene, oieri plecați cu turmele tocmai din sudul Transilvaniei. Cu fiecare nou florar descins în ținut treceau pe șleaurile îndreptate spre culmi și convoaiele lor. La poale, sătenii obișnuiesc să-întîmpine pe uliți înconjurîndu-i, cu mic cu mare, în alaiuri de bunăvoință spontană. Li se spunea «birsani» acestor vrednici ciobani recunoscuți după cojoacele lungi purtate cu lîna pe dinafară, după expresia aspră întipărită de călătoria lungă pe fețe, după praful gros așternut pe opinci. Vara îi găsea trebăluind în jurul turmelor. Iscușința în oierile a birsanilor lărgi treptat urechile multora și se prefăcu în faimă.

Oaspeții își zideau stinele, spre deosebire de localnici, din piatră. Pe versanți ca cei din Bujdee, Prelucile Găgii sau Bătrîna — odinioară popasuri ale birsanilor — pietrele colibelor au dăinuit ani în șir dînd glas, în răstimpuri, amintirilor. Cu năzuințe însă de a se perpetua îndelung de aici înainte, umbrele celor care și-au întrerupt transhumanța la finele veacului trecut s-au refugiat în toponimicele de-o neuzurpată rezistență.

«Păcurar» și «baci»

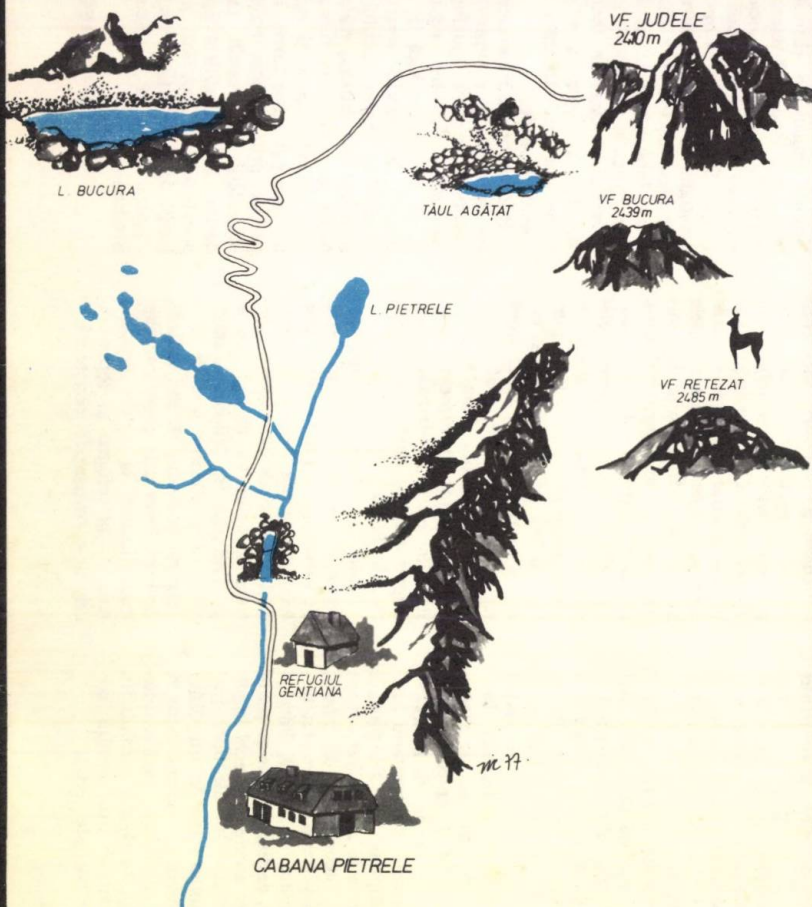
În columna zilelor arse de un cer mai albastru decît cel ce acoperă mările, glasul tălăngilor călătorește lîn. Ici-colo, în aerul aspru, fumuri ca de vechi altare pornesc în înalături de sub geana pădurii unde se pitesc bordeiele scunde ale ciobanilor. În acele unghere e foc, apă și adăpost. De acolo se ridică dimineața odată cu soarele și cu turmele și tot acolo se întorc seara acești ganimenzi carpatici pe care îi vei fi văzut poate trecînd, sub cerul lui Nomius, de-a curmezișul coastelor de baladă, în cămeși afumate, cu chimire groase și opinci gurguiete. Cu lumini proiectate pînă în orizontul zeilor păgîni un cîntec de băștini se poate prelinge printre durzări și pășuni... Păstoritul a întruchipat prin pravili și răbojuri proprii un tip distinct de civilizație. În zăriștea turmelor s-au născut mitologii, au lucit fîntînile expresiei, au fost concepute rădăcini și arhetipuri posibile ale lumii.

De mult, din tabloul vechilor Carpați, siluete de păstori și turme s-au mutat în ferestrele deschise către Dacia pe spirele monumentului din Forum. Într-un epilog norocos îi surisese împăratului și umbra unui picior de plai. Ca un trofeu mai subtil smuls în schimb, lamurii imperiului răsună astăzi în munții Rodnei latinescul «păcurar». În mentalitatea localnicilor, noțiunea desemnată evocă mult și fusese întotdeauna acoperită de prestigiu. Însoțitorul turmelor a fost ales veacuri de-a rîndul feciorul bine născut al satului. Dar — surpriză și simbol — șeful păcurarilor a rămas un «baci». Cu vîntul e preromanic, e dac. În același cor cu «strungă», «vatră», «brad» și altele.

Prin resorturi puternice, tradiția «focului viu» a supraviețuit în munții Rodnei mai îndelung ca în alte părți. Ritualul original mai putea fi admirat încă în primele decenii ale veacului nostru. Moștenindu-se datina focului aprins prin mijloace arhaice, «mana» turmelor se revărsa în fumul ocult sub semnul augural și exigent al fecioriei păstorilor tineri. Era încă păstrat prin aceasta ecoul unor interdicții din vechile sanctuare dacice. Despre cadrul aparte al poruncilor lui Zamolxis și Gebeleizis, despre estetica venerării lor aflaseră într-o zi și Herodot și Strabon...

TITUS REGRALD

12 schițe de trasee

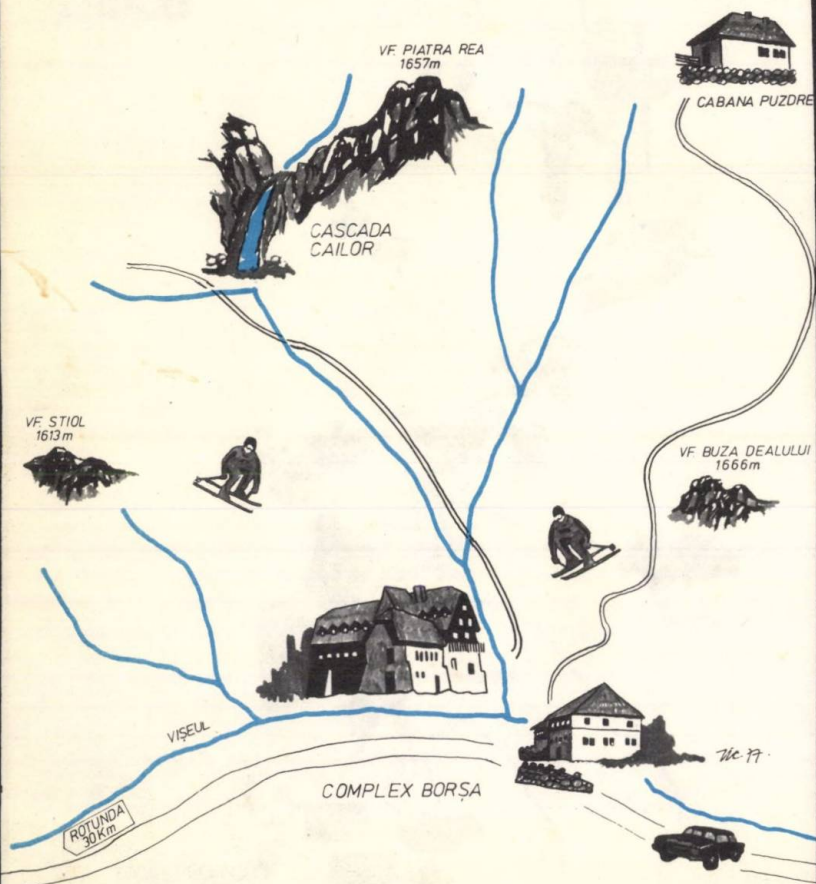
**cabana pietrele
vf. judele**

M. RETEZAT

**motel lotrișor
cheile și cascada lotrișor**

M. CĂPĂȚÎNI

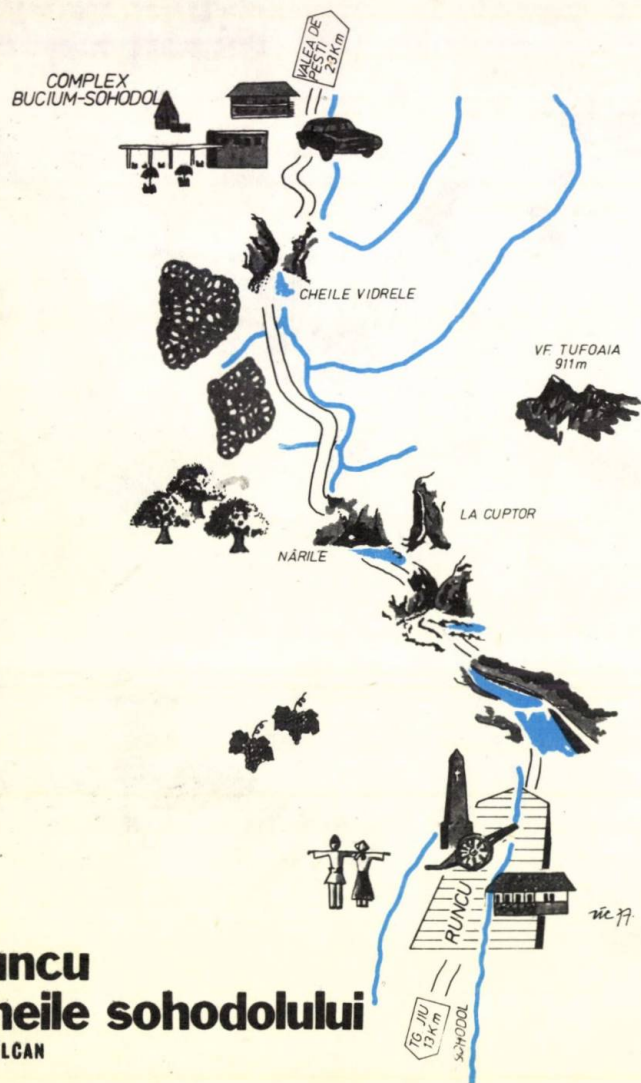
complex borșa cascada cailor

M. RODNEI

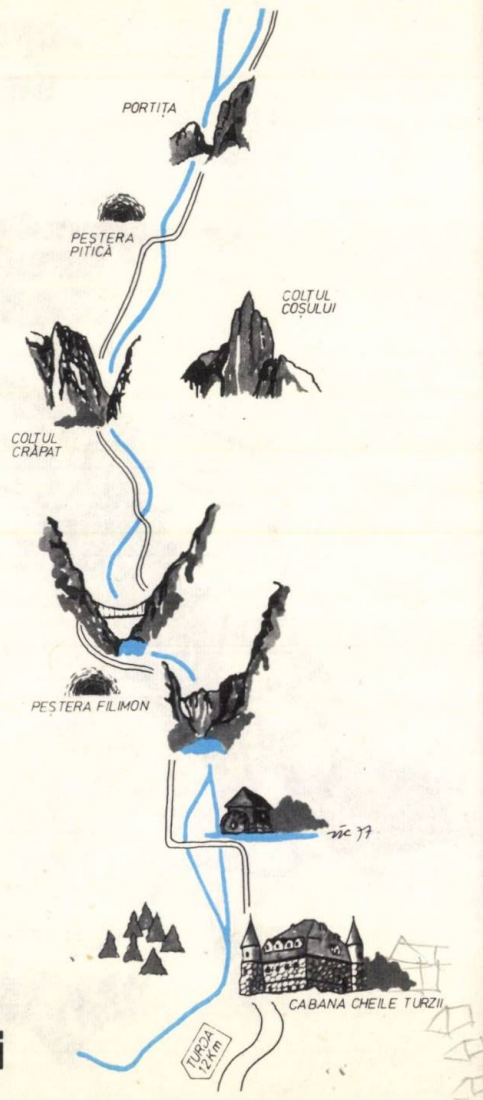

băile herculane vf. domogled

M. MEHEDIȚI

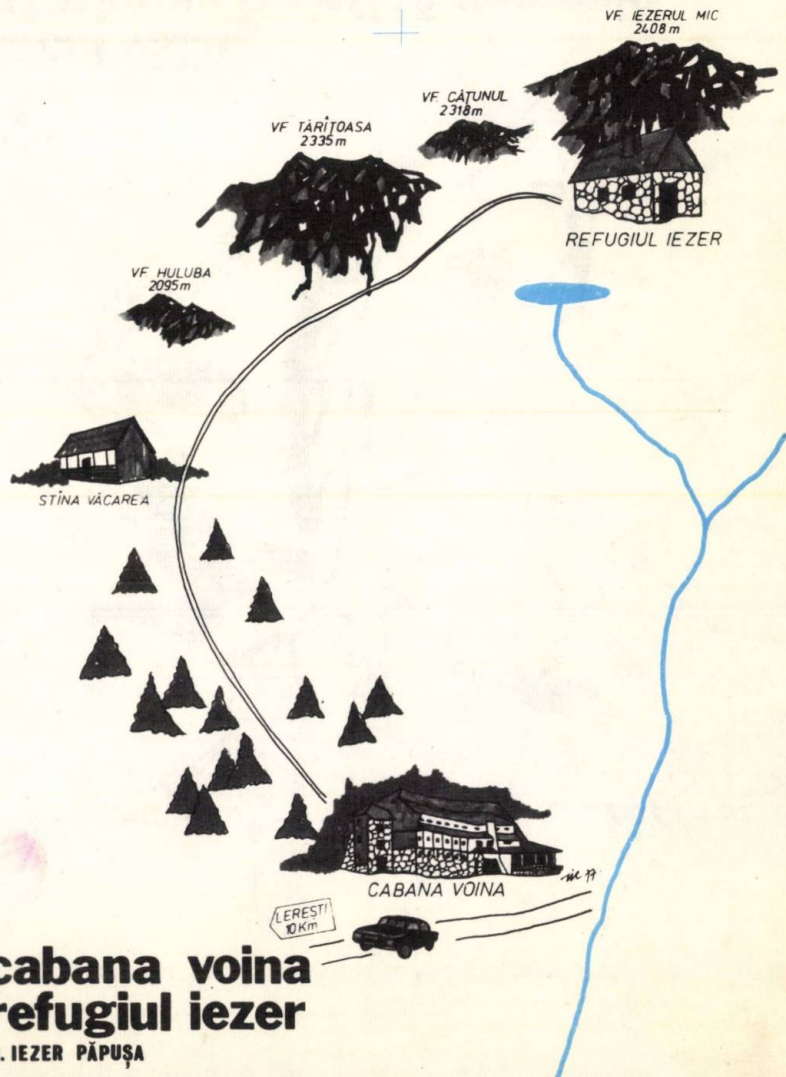

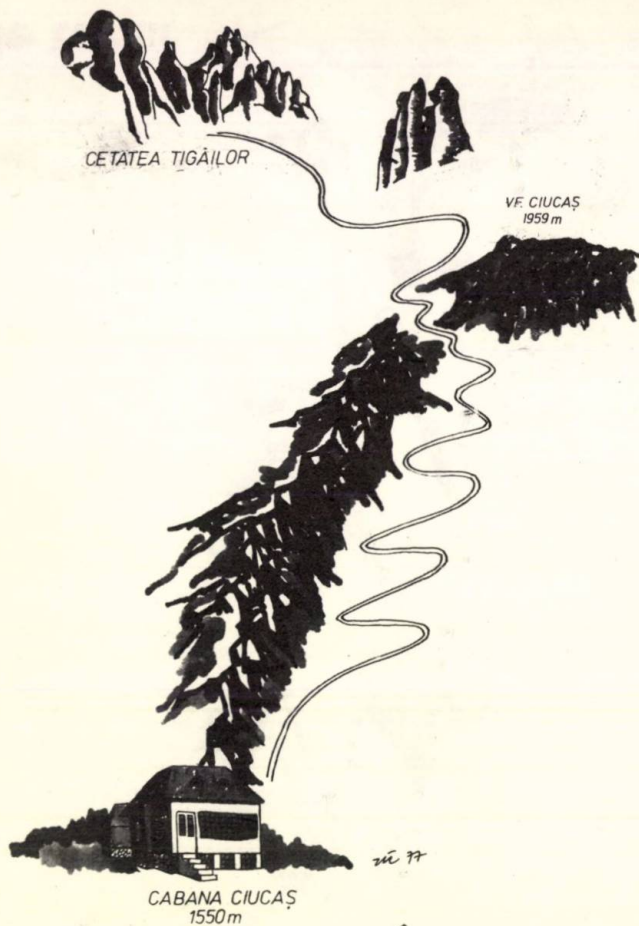
cheile turzii

cabana voina refugiul iezer

M. IEZER PĂPUȘA

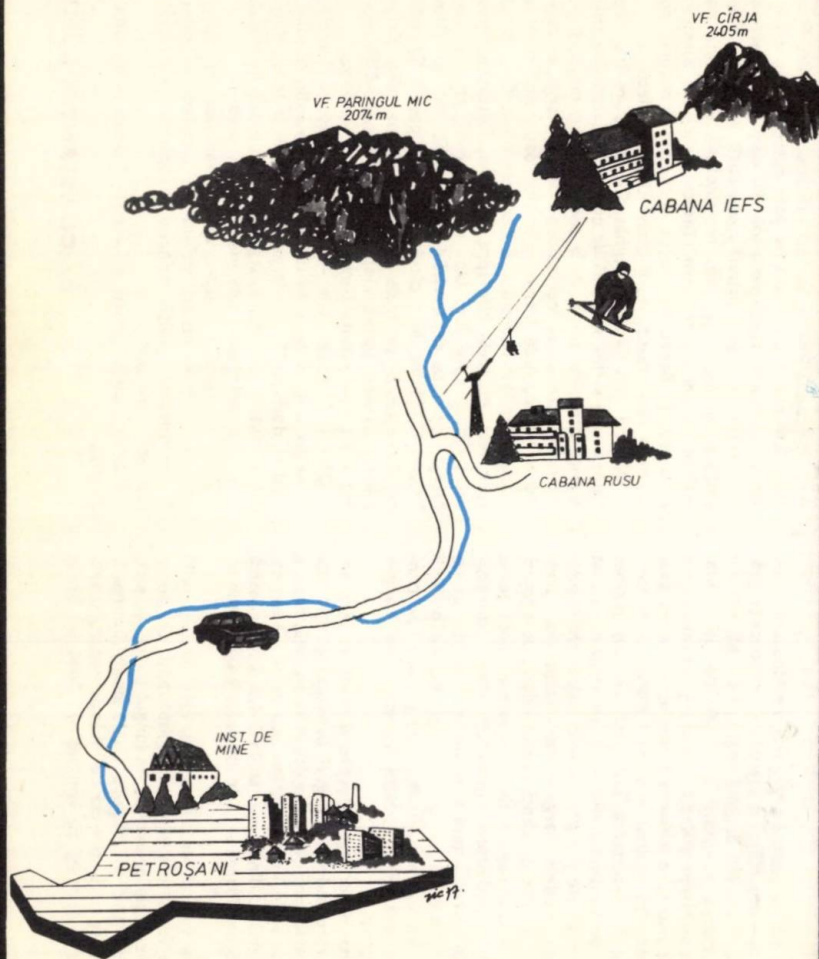
cabana ciucaș cetatea tigăilor

M. CIUCAȘ

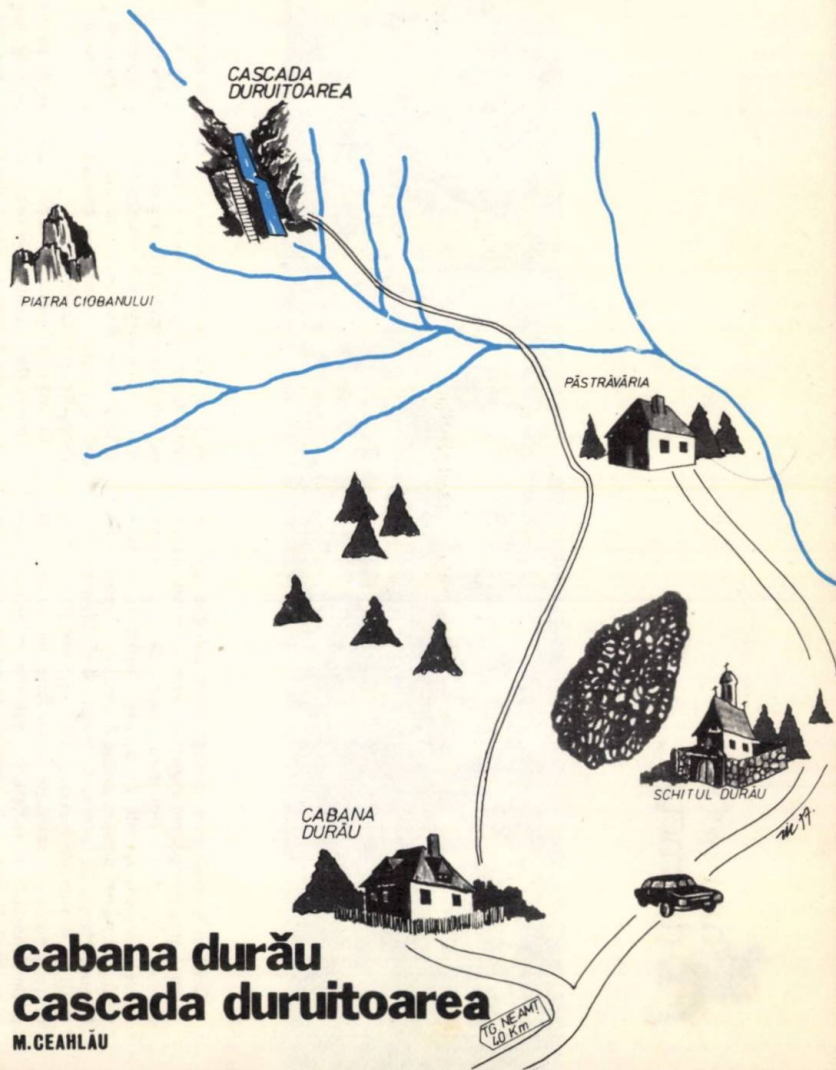

lacul văliug stațiunea turistică semenic

M. SEMENIC

petroșani
cabana iefs
 M. PARING

cabana durău
cascada duruitoarea
 M. CEHLĂU

PE MĂGURA MARGA cîntă ciocîrlia

Defileul Bistrei, care încinge între chingile sale șoseaua Caransebeș-Sarmizegetusa, este dominat de un munte înalt și falnic, ridicat ca o piramidă uriașă asupra împrejurimilor, vizibilă de la mari depărtări, dinspre Oțelul Roșu, ori dinspre satele Băuțarului. Aceasta este Măgura Marga. Ea formează, împreună cu Muntele Mic (1806 m) și muntele Pietraru (1895 m) unul din cele trei brațe nordice ale masivului Țarcu. Este, din păcate, mai puțin cunoscută de turiști, dar valorile de peisaj așternute pe înălțimile sale, valorile spirituale create de secole de locuitorii din preajma-i, o îndreptățesc la mai multă atenție din partea prietenilor statornici ai muntelui.

Pentru a urca pe plaiurile Măgurei, ne începem itinerarul în satul Vama Măgura, așezare cu rezonanțe grănicerești, de unde, din drumul național nr. 68, ori din halta CFR Marga pornește o ramificație de 3 km, pînă în comuna Marga. Afîndu-se la marginea imperiului lor, romanii i-au spus «Margo terarii». Astăzi ea este o plăcută surpriză pentru drumețul pornit spre înălțimile muntelui. Așezarea bistreană are un farmec deosebit, o personalitate distinctă, pe străzile sale se înșiră case spațioase și îngrijite, mici palate ale ospitalității, albe ca petalele margaretelor. Amprenta hărniciei locuitorilor este prezentă pretutindeni, pe ogoare, la minele de talc, în parchetele forestiere și, lucru demn de subliniat, în activitatea corului comunei, cunoscut și apreciat în întreaga țară și în numeroase țări de pe continent. Mare a fost surpriza mărganilor cu prilejul unui turneu întreprins la Roma, cînd gazdele i-au condus pe două străzi ce le poartă numele: «via Marga» și «via Marguzza».

Ar fi multe de povestit despre oamenii la care am poposit, despre dulcele lor grai bănățean și mai ales despre portul lor popular, neegalat în frumusețe, despre scoarțele cojoacele «ca la Marga» sau despre biserica-monument, datînd din secolul al XVIII-lea. Ținta noastră este însă Măgura Marga și... drumețului îi șade bine cu rucsacul.

Pornim pe vale pe un drum bun, care duce pînă la exploatarea forestieră din inima muntelui. Se poate porni și din spatele primăriei, pe lungul picior de plai, care are drept țință tot Măgura. După ploaia dimineții, o ceață densă ce urcă spre cer ne învaluiște pentru scurtă vreme și ne înviează cu volbura ei. După un urcuș

de două ore ieșim pe plaiul alpin cu iarbă verde, parfumată de florile primăverii întîrziate cu care ne întîlnim aici la peste o mie două sute de metri înălțime. Din loc în loc, stînci și pietre asemănătoare ca structură și alcătuire celor din Retezat ne amintesc înrudirea geologică a acestui munte cu cristalinelul întregului masiv Țarcu-Retezat-Godeanu.

La începutul pășunilor alpine, acolo unde pădurea se termină, sînt așezate cele patru stînci ale Măgurei Marga: stîncă din Muchia cu Aluni, din Dumbrăvița, din Obîrșia Minzului și din Capu Măgurii. Întinderile plaiului Măgurei Marga sînt imense, omul se simte bucuros că a cucerit această liniște, această măreție a spațiului. Pretutindeni prin munții pe care i-am cutreerat am ascultat cu emoție cîntecul păsărilor, dar cum cîntă ciocîrlia primăvara pe aceste plaiuri n-am auzit niciunde. Este cîntecul muntelui cu flori multicolore, semănate pe întinse pășuni alpine, este cîntecul viorii lui Enescu, adus aici, în Banat, de marea orchestră a naturii, de ciocîrlia românească, este însăși cîntecul vieții.

Urcușul încă nu s-a terminat. De-abia după trei ore ajungem pe vîrfurile în formă de cupolă, așa cum sînt toți munții bănățeni, unde, de la cota 1504, cit măsoară pe verticală culmea cea mai înaltă a Măgurii Marga, orizontul ni se deschide într-o splendidă panoramă pînă la mari depărtări: Padeșul și Rusca spre nord, Semenicul spre vest, Muntele Mic spre sud-vest, Retezatul spre est și Țarcu spre sud. Un drum frumos, prin Steaua Măgăii ne duce către vîrfurile Sturu (1823 m), la vîrfurile Pietrei (2192 m), în a cărei căldare se găsesc lacurile ce alimentează izvoarele Bistrei bănățene. Din vîrfurile Pietrei pornesc poteci ciobănești către Baicu-Căleanu-Țarcu sau spre munții Gugu, Godeanu și Retezat.

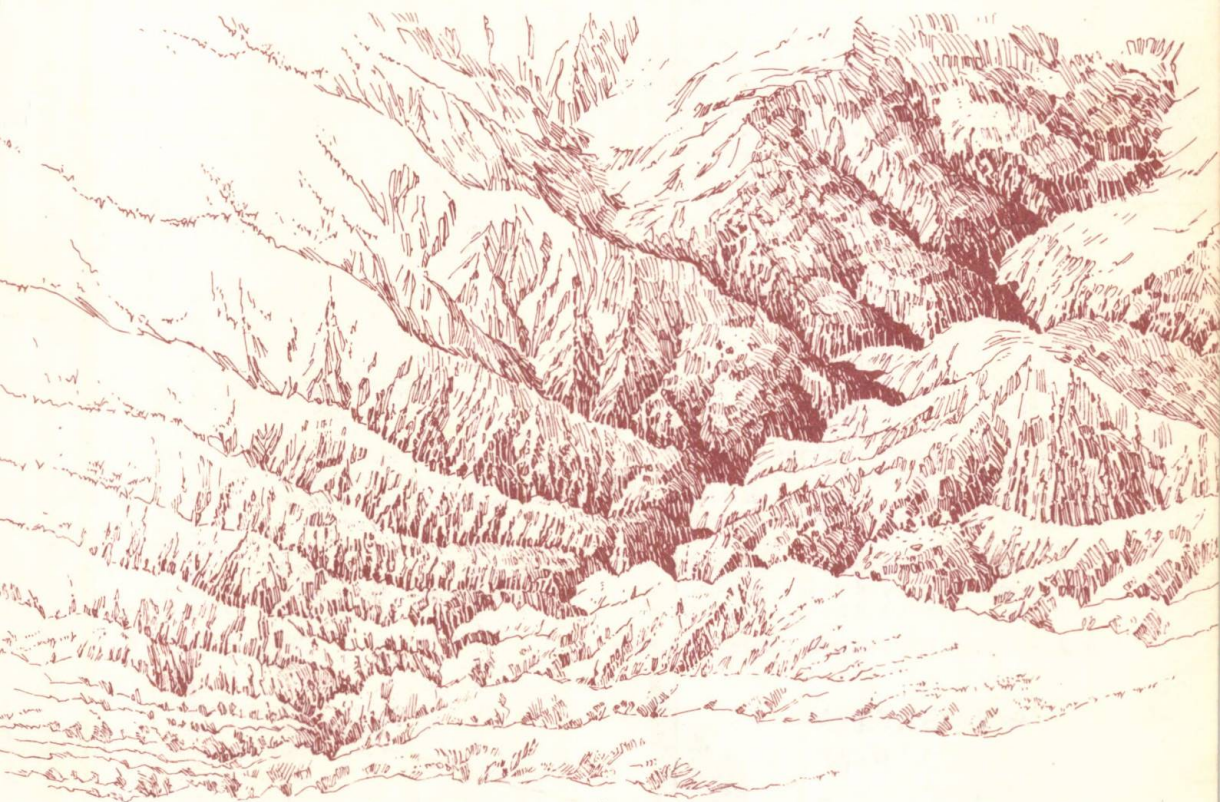
Obiceiuri tradiționale —, cum sînt măsuratul oilor, ce se țin în jurul datei de 15 mai sau nedeia din 20 iulie, cînd se desfășoară parada portului popular local, de o mare bogăție, de o mare eleganță, dovedesc cit de legată este viața mărganilor de muntele din preajmă.

Despre istoria și despre viața oamenilor din acest minunat colț de natură strălucit de piramidă Măgurei Marga, vorbește grăitor punctul muzeistic organizat de locuitorii comunei.

Este un ultim popas al acestei frumoase excursii de o zi.

Dr. CONSTANTIN LUPU

ÎNTEVA CONSIDERAȚII DE ESTETICĂ A PEISAJULUI ÎN MUNȚII FĂGĂRAȘULUI

În diversitatea tipurilor de peisaj natural aflate în aria țării noastre, un masiv montan nu reprezintă, bineînțeles, decât un caz între foarte multe altele. Cu toate acestea, la fel ca și alte unități fizice cu personalitate puternică (depresiunile, de exemplu, sau Delta), munții Făgărașului sînt, sub raportul frumosului, o realitate ce se ridică — sub unele aspecte cel puțin — pînă la nivelul unui exemplu...

Aproape întotdeauna planul estetic al unui subiect dat a constituit o zonă nesigură de apreciere — fapt dealtfel firesc explicabil, prin variabilitatea largă a gusturilor și preferințelor personale. Rîndurile ce urmează

vor fi limitate numai la plastica morfologică a masivului și la atitudinea de răspuns pe care, voluntar sau nu, o adoptăm în fața realității acesteia...

Sub aspectul formei, lucrurile pîr a sta mai simplu — chiar dacă și aici aceeași oscilație preferențială face ca estetica unor elemente să apară ochilor noștri — la fel de bine — calități, sau defecte... Astfel, urîțenia — sau frumusețea! — închisă în ariditatea unei mări de pietre, în verticalitatea rece a unui perete sau în pustietatea plană a unei spinări înierbate pot rămîne, la nesfîrșit, subiecte de contradicție... Cu toate acestea, cel puțin în două situații, acordul asupra frumuseții

masivului este unanim: atunci cînd îl considerăm în ansamblu, sau atunci cînd, parcurgîndu-l, luăm act direct de cîteva din zonele caracteristice ce-l compun.

De fiecare dată cînd avem prilejul să sesizăm masivul în totalitatea lui — fie chiar și prin intermediul schematic al unei machete — impresia resimțită este întotdeauna puternică și imediată. Așa cum inevitabil rezultă din însăși structura lor, munții Făgărașului — luați în bloc — sînt o operă de artă. Cînd îi privim de departe — din orizonturile deschise dinspre nord sau de la înălțime — resimțim, simultan cu satisfacția estetică, uimirea și recunoștința dintotdeauna în fața realităților rezultate din eternul întîmplător al naturii... Regularitatea desprinderilor pe ambii versanți; gradația creșterilor și descreșterilor pe înălțime; proporționarea și repetarea elementelor — cu rări și pauze dozate parcă de o ființă conștientă —; toate, chiar dacă au rezultat așa și nu altfel, nu sînt altceva decît consecința jocului permanent și orb al mecanismelor de creare și distrugere a reliefului. De-a lungul erelor, mișcările tectonice și agenții aerieni au clădit și ruinat acești munți — modelîndu-i pînă la forma lor de astăzi.

În opoziție însă cu împrejurarea — mai curînd rară — de a putea observa grupul montan în întregul său, sîntem în situația curentă de a-i străbate marile tipuri de peisaj — ce culminează, ca un maxim fizic și estetic, în nucleul central, sălbatec și înalt al masivului. În cuprinsul acestei zone, variația puternică a peisajului alpin — cu contraste de pantă, de înălțime și material; cu învălmășirea aparent inextricabilă de vîrfuri și creste (ce i-au atribuit comparația clasică de «mare cu valurile împietrite»); cu nota aparte a lacurilor glaciare — intrunește aproape toate elementele ce definesc frumusețea muntelui înalt. Cu unica rezervă poate, a unei alternanțe de stîncă și iarbă nu totdeauna în proporția care noi am fi dorit-o — fapt materializat în dominantă de verde ce îmbracă golul alpin, deseori chiar și acolo unde înclinația pantelor devine perete... Aceste suprafețe, de regulă întinse, uneori primejdioase (prin caracterul înșelător accesibil al materialului mai «cald» și mai «apropiat» în comparație cu stîncă), — ne fac să regretăm răspîndirea insuficientă a unui înveliș mai nobil decît pămîntul și iarbă... Pentru o mare parte din întinderea lor, munții Făgărașului sînt o armată cu lăncii și coifuri de catifea.

Către marginile coborîte ale ariei sale alpine, mai puțin marcate de contactul ostil al agenților naturali, aspra frumusețe a muntelui începe treptat să-și piardă

din forță. Subțiate din ce în ce, apoi izolate în insule din ce în ce mai mici și mai rare, ultimele stîncării și abrupturi dinspre periferia marelui lanț mai înviorază cîte un circ stingher sau primele sute de metri ale cîte unui început de creastă. Formele capătă o monumentalitate aproape greoaie, exteriorizînd ceva de trînicie, de rezistență îndelungată și calmă — comună și caracteristică de altfel, majorității munților pămîntului românesc.

Lărgind cercul privirilor noastre, părăsim zona alpină centrală precum și inelul ce i-a urmat — cel al plaiurilor întinse și înierbate. Refugiată în păduri, frumusețea masivului se regăsește — într-o continuă substituție de forme — în lizierele de ienuperi și molizi chinuți, în bolțile de cenușiu și întuneric ale brădetelor bătrîne, în fâgetele de lumină și culoare, în cascadele înecate în vegetație, în oglinda verde a lacurilor de acumulare, în poienile singuratice și pierdute în păduri compacte pe creste, coaste și văi, — sfîrșind, sau prelungindu-se prin intermediul perspectivei, pînă în linia de frîngere, netă în nord, șovăitoare în sud, dintre ultimele pante și șes...

Adunînd și scăzînd totul, putem spune că munții Făgărașului — masiv de modestă întindere și înălțime la dimensiunile planetei — nu sînt nici mai mult și nici mai puțin decît ceea ce sînt: un bloc unitar de o rară puritate geometrică și, o însumare de detalii ce se eșalonează pe întreaga scară între excepțional și obișnuit. Judecați în afara preferințelor individuale, ei reprezintă, în fața oricărei comparații, o realitate remarcabilă. Supuși însă eternului subiectiv și omenesc, realitatea lor de o severă frumusețe poate apărea excesivă în ochii unora, în timp ce, iubitorii de peisaj aspru și dinamic îl vor percepe doar ca o realizare admirabil concepută — însă nedusă pînă la capăt...

Precizați cu hotărîre în conștiința noastră sub imaginea unui mănunchi ostil de vîrfuri și creste ascuțite, nu trebuie să pierdem din vedere că totuși — alături de Făgărașii altor munți — această asprime se înfățișează sub o formă sensibil atenuată. Față de Acele din Mont-Blanc sau chiar față de crestele Tatrei, liniile caracteristice ale profilului făgărașan se găsesc, ca dramatism al reliefului, pe o treaptă evident coborîtă. Deși reprezintă pentru țara noastră **noțiunea de limită pentru tot ce aparține termenului de alpin**, masivul de care ne ocupăm se supune și el admirabilei caracterizări prin care cuvîntul inspirat al lui G. Vîlsan definește alcătuirea — întrucîva diferită — a Bucegilor. Asociîndu-le imaginea de noblete simplă și blajină a țesăturilor noastre populare, el observă — și ne îndeamnă să observăm — că frumusețea muntelui românesc nu trebuie căutată neapărat în geometria extremă a gheții și a rocii... **Deși**, tocmai această notă de măsură și blîndețe ne face, uneori, să nu ne putem desprinde de o urmă de regret atunci cînd, ieșind din realitate și timp, încercăm să ne imaginăm aceste creste cu numai o mie de metri mai înalte... Lăsînd deoparte simplul aspect plastic al inutilului vis, să ne gîndim, timp de o clipă, doar la înfățișarea limbajului ce ar fi învăluit — în zeci de **alte NUME** decît cele de astăzi — fiecare rîu sau căldare de gheață...

Dar, chiar fără zăpezi eterne, cu vegetația predominînd asupra universului mort al mineralului, locuți aproape peste tot și tot timpul, acești munți calzi și primitivi definesc, față în față cu imensitatea înghețată a altora, două poziții extreme ce radiază, din permanența naturii, — o aceeași frumusețe, însă de un alt ordin...

Arh. DAN OPRESCU

CU ANAGRAMA ÎN STAȚIUNI CARPATINE

121111st
Axxxxxxx
Pxxxxxxx
Activis

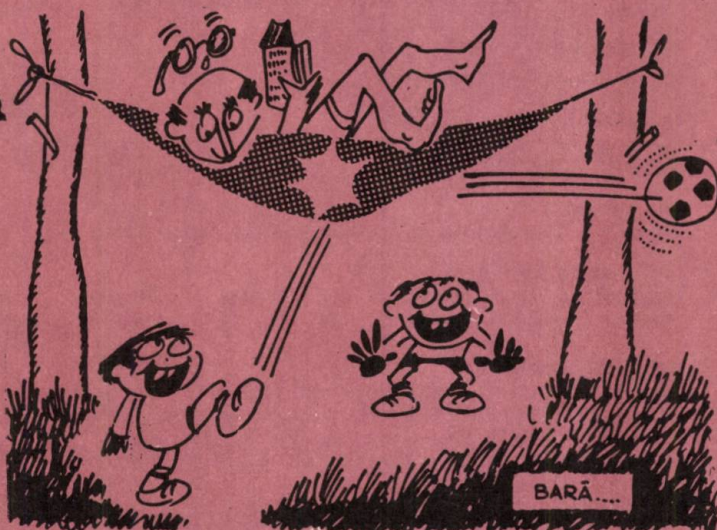
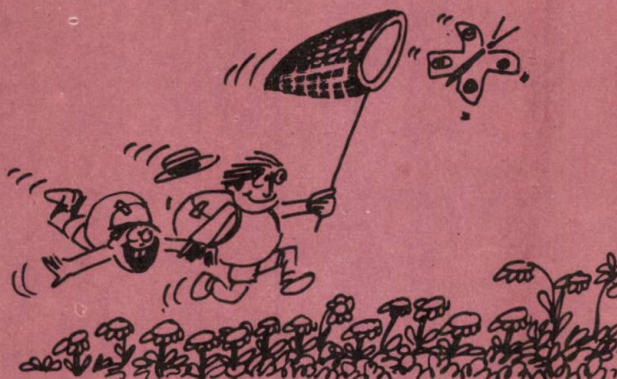

ARUNCAREA.....GREUTĂȚII

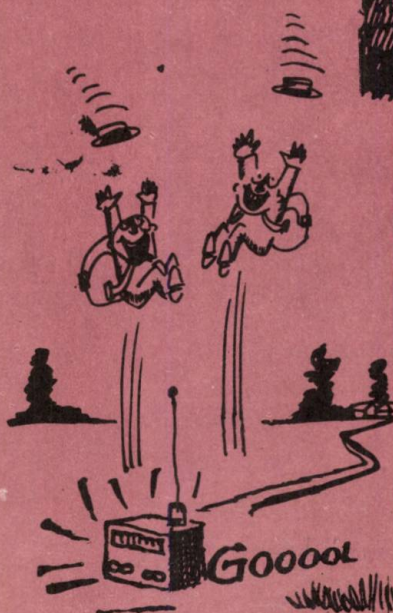
DICTIONAR
SPORTIV
DE VACANTA
ILUSTRAT DE
O. COVACI

SĂRITURA ÎN ÎNĂLȚIME

100 m..... FLUTURE

BARĂ.....

Goood

3.000 m.... OBSTACOLE

Cercurile de turism aflate

COMISIA CENTRALĂ TEHNICĂ DE TURISM

Jud. ARAD

- „Voința” — Clubul Voința — str. Malul Mureșului 31 — Arad
- „UTA” — Clubul UTA — str. Poetului 1 — Arad
- „IVA” — Comitet Sindical IVA — Calea Aurel Vlaicu 29—43 — Arad
- „Precizia” — Coop. Precizia — str. Mihai Eminescu 57 — Arad
- „Emil Racoviță” — Casa Pionierilor — bd. Republicii 69 — Arad

Jud. ARGES

- „România Pitorească” — Clubul Tineretului — Calea Victoriei 80 — Pitești
- „Floarea de Stincă” — Uz. Mec. C. Lung — ARO — str. Eminescu 32 — Cîmpulung
- „Sănătatea” — Spit. Unificat C. Lung — str. Dr. Costea 10 — Cîmpulung
- „Voința” — Clubul Voința — str. Republicii 35 — Cîmpulung
- „Casa Pionierilor” — Casa Pionierilor — str. Dezrobirii 135 — Cîmpulung

Jud. BIHOR

- „Institutul Pedagogic” — Institutul Pedagogic — str. Armatei Roșii 5 — Oradea
- „Clubul Poligrafic” — Clubul Poligrafic str. Moscovei 3 — Oradea
- „Favorit” — IIS Piele-Încălțăminte — str. Independenței 5 — Oradea

Jud. BRAȘOV

- „Honterus” — Liceul Honterus — str. Biserica Neagră 3 — Brașov

Jud. BRĂILA

- „Celostuf” — Comitetul Sindical — Șos. Viziru km 10 — Brăila
- „Chimia” — Asociația Sportivă CFA — Șos. Viziru km 10 — Brăila

Jud. BUZĂU

- „Șoimii” — Casa Armatei — str. Independenței 5 A — Buzău

Jud. CARAȘ-SEVERIN

- „Speranța” — Liceul Oravița — Piața Libertății 4 — Oravița
- „Prietenii naturii” — Casa de Cultură — str. M. Eminescu 18 — Oravița

Jud. CONSTANȚA

- „Șantierul Naval” — Clubul SNC — bd. Tomis 96 — Constanța
- „România Pitorească” — Liceul Mircea cel Bătrîn — str. Mircea cel Bătrîn 95 — Constanța
- „Petrodul” — As. Petrodul — str. Caraiman 2 — Constanța
- „Îngrășămintă Chimice” — Combinatul Îngrășămintă Chimice — Năvodari

Jud. CLUJ

- „Turdeana” — Clubul Turdeana CMEFS — str. Coșbuc 2 — Turda

Jud. DOLJ

- „Școala generală 12” — Casa Pionierilor — str. Severinului 64 — Craiova
- „Solii Băniei” — Casa de Cultură a Tineretului — str. Libertății 6 — Craiova

Jud. HUNEDOARA

- „Amicii Pârîngului” — Întreprinderea de Utilaj Minier — str. Republicii 1 — Petroșani
- „Metalurgistul” — Asociația Sportivă Metalurgistul — str. V. I. Lenin 1 — Cugir

Jud. IAȘI

- „Calistrat Hogaș” — Casa de Cultură a studenților — str. Anastase Panu 60 — Iași
- „Penicilina” — Com. Sindical — IIS Penicilina — Valea Lupului — Iași
- „România Pitorească” — Casa Pionierilor — str. 23 August 2 — Iași
- „Proiectantul” — Asociația Sportivă Institutul de Cercetări și Proiectări — Calea 23 August 4 — Iași

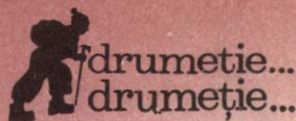
Jud. ILFOV

- „Dugitex” — Comitetul UTC IIS Dunăreana — șos. București 351 — Giurgiu

Jud. MARAMUREȘ

- „Montana” — Casa de Cultură a Sindicatelor — str. Turbinei 30 — Baia Mare
- „Chemun” — Liceul industrial miner — str. Victoriei 144 — Baia Mare
- „Electrică” — Asociația Sportivă Electrică — str. Victoriei 66 — Baia Mare
- „Constructorul” — Asociația Sportivă Constructorul — Piața Libertății 20 — Sighetul Marmației

în evidența FRTA

Jud. MEHEDINȚI

„Floarea de Colț” — Liceul Economic — str. Prahova 37 — Drobeta — Turnu Severin

Jud. NEAMȚ

„Apărătorii patriei” — Casa Pionierilor — str. Ștefan cel Mare 41 — Piatra Neamț
„Floarea de Colț” — Școala generală 3 — str. Viitorului 1 — Piatra Neamț

Jud. OLT

„Textila” — Com. Sindical — Prolungirea Crișan II — Slatina
„Sporting” — Com. Sindical Într. Utilaj Alimentar — str. Cireșari 10 — Slatina
„Danubia” — Casa Pionierilor — str. Cuza Vodă 59 — Corabia

Jud. SATU MARE

„Clubul Tineretului” — Clubul Tineretului — str. Artari 13 — Satu Mare
„Unio” — Com. UTC „Unio” — str. Uzinei 51 — Satu Mare
„Lumea Grotelor” — Lic. Pedagogic — str. Ignișului 7 — Carei
„Someșul” — Asociația Sportivă „Someșul” — Cartierul Carpați bl. 3, ap. 45 — Satu Mare

Jud. SĂLAJ

„Casa Pionierilor” — Casa Pionierilor — str. Cloșca 37 — Zalău

Jud. SIBIU

„Amicii Munților” — Casa de Cultură a Sindicatelor — str. Revoluției 1—3, Sibiu
„Electrica” — Clubul Electrica — str. Uzinei 7 — Sibiu
„Dumbrava” — Com. Sindical — str. Pădurea Dumbrava 20 — Sibiu
„Amicii Salvamont” — Casa Pionierilor — bd. Victoriei 38 — Sibiu
„Amicii Munților” — Casa de Cultură a Sindicatelor — Cisnădia
„Sevișul” — Școala generală Șelimber — com. Șelimber — Sibiu

Jud. SUCEAVA

„Zimbrul” — Comitetul Sindical — str. Arini 5 — Suceava
„Bucovina” — Combinatul de Hîrtie-Celuloză — cal. Unirii 24 — Suceava
„Metalul” — Comitetul Sindical — str. Podul Verde 36 — Vatra Dornei

Jud. TELEORMAN

„Cutezătorii” — Casa Pionierilor — str. Dobrogeanu Gherea 18 — Alexandria

Jud. TIMIȘ

„Electrobanat” — IIS Electrobanat — str. Pestalozzi 22 — Timișoara
„Electromotor” — Comitetul Sindical — bd. Republicii 21 — Timișoara
„Industria Lînei” — Comitetul Sindical — bd. L. Sălăjan 46 B — Timișoara
„1 iunie” — Comitetul Sindical — str. Peneș Curcanul 6 — Timișoara

Jud. TULCEA

„Delta” — Clubul Sportiv „Delta” — str. Decebal 9 — Tulcea

Jud. VÎLCEA

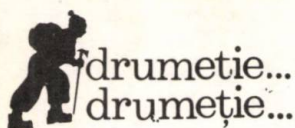
„Lotru” — Casa de Cultură — Zona Traian bloc 18, ap. 9 — Rm. Vilcea
„Clubul Tineretului” — Clubul Tineretului — str. T. Vladimirescu 70 — Rm. Vilcea

Jud. VRANCEA

„Chemarea Munților” — Casa de Cultură — str. M. Kogălniceanu 2 — Focșani
„Sboina” — Liceul Unirea — str. Cezar Bolliac 19 — Focșani

Municipiul BUCUREȘTI

„Grivița Roșie” — Clubul Sportiv Grivița Roșie — cal. Griviței 359, sect. 8 —
„IOR” — Clubul IOR — Aleea IOR 4, sect. 4
„Turing Club” — Casa de Cultură sect. 4 — str. Mircea Vodă 5, sect. 4
„Clubul M.A.I.” — Casa de Cultură M.A.I. — str. Mihai Vodă 11, sect. 6
„Finanțe-Bănci” — Clubul Finanțe Bănci — str. Doamnei 2, sect. 4
„Construcția” — Consiliul Sindical Construcții — str. Cristian Tell 10, sect. 1
„Amicii Munților” — Casa de Cultură „Schiller” — str. Batiștei 15, sect. 2
„Școala generală 108” — Școala generală 108 — str. Covasna 15, sect. 5
„Badea Cîrșan” — Școala generală 114 — str. Pandele Roșca 2, sect. 5
„România Pitorească” — Casa Pionierilor — str. Berzei 7, sect. 7

Unde și cum schiem?

Se spune despre Carpații noștri că sînt cei mai umani munți din lume. Sînt foarte primitivi de oameni, adică — cele mai înalte creste ale lor nu sînt prea sus, sînt accesibile. Sînt veșnic verzi, cu păduri bogate ce urcă spre cer. Au văi și depresiuni cu drumuri de legătură de la un masiv la altul, iar poteci dese, străbat orice munte pînă pe vîrfuri. Și mai au Carpații noștri pante line, la capătul cărora s-au înfiripat stațiuni montane renumite. Nu este de mirare că oamenii se îndreaptă spre munții noștri în orice anotimp. Dar iarna Carpații românești sînt căutați pentru practicarea schiului. O statistică elocventă consemnată la magazinele articolelor sportive: vînzările de echipament pentru practicarea «sportului alb» se dublează de la an la an. Dar proliferarea schiului ca sport a fost favorizată și de construirea liniilor de transport aerian pe cablu — ca să folosim un termen ingineresc. Numeroase telecabine, telescaune, teleschiuri, schilifturi facilitează circulația iubitorilor de munte mai ales iarna cînd omul se poate lansa în zborul zăpezii — în munții Bucegi, Gîrbova, Făgăraș, Cibin, Semenic, Muntele Mic. Înzestrarea pîrtilor cu astfel de mijloace de transport spre înălțimi «suplimentează» satisfacțiile schiorilor: dacă într-o zi te puteai lansa de 4—5 ori pe o pîrtie, drumul spre vîrfurile ei durînd uneori ceasuri întregi, acum poți face cîteva zeci de coborîri. Numai să ai picioare zdravene!

Mulți cititori ai revistei «România pitorească» au semnalat faptul că nu cunosc amănunte despre pîrțile și mijloacele tehnice din marile stațiuni montane puse la dispoziția schiorilor. Ne-am adresat întreprinderii specializate din Ministerul Turismului, care se ocupă cu gospodărirea pîrtilor și a instalațiilor de transport montan, care ne-a oferit spre publicare următorul tabel sinoptic:

SINAIA

Denumirea instalației	Lungimea	Diferența de nivel	Capacitatea orară	Nr. pîrtiei	Denumirea pîrtiei	Categoria	Lungimea	Diferența de nivel	Lățimea medie	Capacitatea orară
Telecabina Sinaia-Cota 1400	2328,3	591,4	350	1A	Valea Zgarburei (sector inferior)	medie	1800	480	—	160
Telecabina Cota 1400-Furnica	1945,8	606	300	1B	V. Zgarburei (sect. sup.)	medie	2450	600	—	240
				2	Valea lui Carp	grea	2143	585	—	—
				3	Peste Fețe	grea	2100	550	—	100
Telescaun Cota 1400 — Furnica	1940	557	200		V. Zgarburei (sect. sup.)	medie	—	—	—	—
Teleschi Cota 1400 — Cota 1500	296	108,5	360	4	Cota 1400	medie	295	108	—	80
Teleschi Furnica	434	136,4	200	5	Curmătura	medie	380	110	30	30
Teleschi Vîrfurile cu Dor	378	132	200	6	Dorului	medie	380	132	30	30
Telescaun Calea Dorului	882	231	400	7A	Fața Dorului I	medie	880	225	40	180
				7B	Fața Dorului II	medie	880	225	40	180
				7C	Vilceaua Furnica Mică	medie	900	225	40	180
Teleschi Valea Dorului	454	147	600	8	Vîrfurile cu Dor	medie	455	147	60	130

PREDEAL

Denumirea instalației	Lungimea	Diferența de nivel	Capacitatea orară	Denumirea pîrtiei deservite	Categoria pîrtiei	Lungimea	Diferența de nivel	Lățimea	Capacitatea orară
Telescaun Clăbucet I	1713	392,5	190/290	Clăbucet	medie	1950	390	30	350
Telescaun Clăbucet II	1713	392,5	190/290	Clăbucet	medie	1950	390	30	350
Teleschi Clăbucet I	640	157,8	600	Clăbucet-Sosire	medie	795	160	70	280
				Teleferic	grea	1100	315	40	150
Teleschi Clăbucet II	648	158	700	Clăbucet Sosire	medie spre grea	750	152	30	320

POIANA BRAȘOV

Denumirea instalației	Lungimea	Diferența de nivel	Capacitatea orară	Denumirea pîrtiei deservite	Categoria	Lungimea	Diferența de nivel	Lățimea medie	Capacitatea orară
Telecabina Kantzer	2449	693	350	Sulinar Drumul roșu Lupului	medie spre ușoară grea	2441	645	30	450
						3821	540	10	450
						2860	775	30	450
Teleschi Bradul	457,5	74,5	600	Bradul	ușoară	2 × 433,7	2 × 73	40	315
Teleschi Ruia	502	197,2	400	Ruia	grea	2 × 540	2 × 194	80	110
Teleschi Kantzer	293,2	120	250	Kantzer	grea	2 × 270	2 × 104	100	35

BÎLEA—PĂLTINIȘ

Denumirea instalației	Lungimea	Diferența de nivel	Capacitatea orară	Denumirea pîrtiei	Categoria	Lungimea	Diferența de nivel	Lățimea medie	Capacitatea orară
Telecabina Bilea Cascadă-Bilea Lac	3612,8	790	160	Lac-Cascadă	medie	4200	710	40	125
				Vf. Capra-Bilea Lac	grea	300			
				Păltiniș-Bilea Lac	grea	280			
Telescaun Păltiniș	1052	241	360	Vf. Oncești-Telescaun	medie	1200			
Teleschi Păltiniș	409	138	360	Teleschi-Valea Bănesei	medie	500			

Pelerinaje literare teleormănene

Nicăieri mai mult decât în cîmpia Burnasului, orizontul nu pare mai liber și mai aproape, luna atît de familiară, învăpăind cerul doar la o palmă deasupra capului. Nicăieri seva nu se împlinește mai fabulos, pînă la epuizare, în fruct și sămînță, nicăieri omul, solar și aprig, pătimaș și aspru nu pare mai împăcat cu însași trecerea anotimpurilor. Bucuria și gîndul au întindere și gravitate.

Și, dacă se întîmplă cumva să vă rămînă străină afirmația lui Marin Preda «mie mi-era dor de cîmpie de-o visam și-n somn», opriți-vă cîteva zile în una din comunele din Teleorman.

Că este această cîmpie o ființă vie, pe care locuitorii ei o iubesc cu patimă sînt mărturii nenumărate. Și, poate cele mai avizate sînt cele ale marilor scriitori și poeți născuți pe aceste meleaguri: Gala Galaction, Zaharia Stancu, Marin Preda, Dimitrie Stelaru.

Vă propunem, cîteva dintre localitățile natale ale scriitorilor.

DIDEȘTI. Călătorul ajuns aici, la Dideștiul lui Gala Galaction, este fără voie cuprins de farmecul locului, de calmul orizontului vegetal, de liniștea străvezie a cîmpiei. El va trăi încîntarea scriitorului, dar va avea concomitent revelația drumului parcurs în timp de la sătucul de altădată, pînă la satul românesc contemporan — cu ritmurile lui, cu înnoirile lui, cu evoluția lui, meșteșugită parcă de o mină îndrăzneată și înțeleaptă în același timp.

SALCIA se leagă în conștiința noastră de un erou de mare popularitate în literatura contemporană — Dărie. Nicăieri cititorul lui Zaharia Stancu nu a fi mai aproape de tabloul pe care autorul l-a creat în romanul «Desculț» decât cunoscîndu-i pe sălcieni la ei acasă, cu sensibilitatea lor mascată de duritate și asprime. Cadrul descris poate fi și astăzi recunoscut cu ușurință: Călmățuiul cu valea lui îngustă, satul cu ulițe, casa părintească, colinele împînzite de vie, cimitirul cu bisericuța, casa părintească, colinele împînzite de vie, cimitirul cu bisericuța de lemn — totul pare neschimbat. S-au schimbat însă timpurile, iar pămîntul poate depune fericită mărturie de schimbarea stăpînilor.

SILIȘTEA NOUĂ — veri toride, ierni aspre, oameni harnici și guralivi. O anume linearitate — specifică întregii zone de așezări — presupune simțul geometriei și refuzul meandrei și al pateticului. Casele, cu garduri scunde, lasă ogrăzile la vedere trecătorului, viața omului se desfășoară în ochii vecinului. Așadar, o mare deschidere a unuia către ceilalți, o vocație a comunicării cum nu ți-e dat să întîlnești prea adesea.

Aici, într-o casă țărănească, aidoma tuturor celorlalte, s-a născut într-o zi de august, 5, în 1922, scriitorul Marin Preda. Aici se va fi desfășurat, probabil, cea impresionantă competiție a inteligențelor țărănești, aici va fi descoperit pentru prima dată, scriitorul, adîncimile gîndirii. Și, dacă fierăria lui locan nu mai există astăzi, simbolul ei dăinuiește în oameni, și orice pelerinaj sentimentul își înscrie ca punct de popas locul pe care ea a fost. Fiecare pas pe care vizitatorul îl face în comuna Siliștea Nouă este evocator; este o mărturie vie despre o realitate pe care un mare scriitor a sublimat-o artistic păstrîndu-i intactă esența.

SEGARCEA VALE «Noi, Dimitrie Stelaru...» poetul boem care deși «n-am cunoscut nicînd fericirea» omului obișnuit, a cunoscut o permanentă stare de vibrație sensibilă în fața lumii, s-a născut pe aceste locuri, pe aceste meleaguri care conservă o inegalabilă încărcătură legendară, printre oamenii pentru care trecerea în moarte este o trecere într-o casă familiară cu cruci roz, bleu, vernil, galbene, care se sfîtuiesc tandru și cumințe în unul din cele mai neobișnuite cimitire ce ne-a fost dat să vedem vreodată. E poate semnul că aici oamenii știu să facă din durere tristețe dulce, adică poezie. De aceea, un popas pe aceste locuri ce emană o pace adîncă, poate constitui un pas spre înțelegere în conștanța: a lui și a noastră.

Text publicitar de
GEORGETA BLĂNARU

Sînzienele

datina și dorul

Foto GH. VINȚILĂ

Trec printr-un sat de pe valea interioară a Mureșului încărcat cu flori. Pretudindeni, la fiecare poartă au fost aninate cununi de flori. Parcă ar fi nunta întregului sat. Mă opresc și întreb: «Ce se întimplă aici?» «E ziua sinzienelor»; rîni se răspunde.

*Frunzuliță viorea
Dragă mi-i mie vara
Să colind poienile
Să strîng sinzienele
Sinziene, floricele
Să le facă chitușele
Sinziene, mîi, fetițe
Să le facem cununite,
răzbate cîntecul. Ce sînt sinzienele?*

În volumul «Datini și eresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea» Adrian Fochi publică răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu. Se vorbește acolo și despre sinziene. Vroiam să aflu în vasta lucrare a cărturarului transilvănean ce au răspuns subiecții chestionați la întrebarea pe care mi-o puneam și eu acum, să cunosc interpretarea dată la capătul celuialt veac, în diferite locuri din țară, acestei datini foarte vechi și superstițiilor care o însoțeau. Doream să descopăr mai cu seamă originea coronițelor din flori galbene, prinse într-o zi fierbinte de

vară de porție tuturor caselor din satul Căpălăș, pe valea Mureșului, lîngă Săvirșin.

Răspunsurile, aproape toate naive, pline de candoare, demonstrează dacă mai era nevoie, cît de fertilă și de inepuizabilă devine închipuirea populară, atunci cînd este provocată la evaziune în spațiile nelimitate ale ficțiunii. Țăranii puși de Densușianu să se pronunțe asupra rostului sinzienelor pe acest pămînt le-au asemuit în fel și chip: le-au numit zeițele florilor, ori ființe care umblă noaptea pe cîmpuri; frumoasele pădurilor, sfînte umblătoare pe cîmpuri, fete robite

de zmei în palate fermecate. Le-au fost atribuite darurile de a lua mirosurile și puterea florilor, de a îngriji de înmulțirea și de sănătatea păsărilor, de a feri de furtuni, de foc și de piatră. Cei mai mulți au fost de părere că de ziua sinzienelor toate plantele dau îndărăt, nu mai cresc; că se consideră «început de toamnă», se micșorează zilele, iarba începe a se usca sau că de-atunci, nu mai cîntă cucul. Cel mai frumos răspuns mi s-a părut a-l fi dat niște moldoveni din județul Neamț, pentru care, de la sinziene «se întoarce crîngul cerului spre iarnă». Treierind noianul de păreri, reții opiniile majorității. Cei mai mulți cred că sinzienele sînt, în general, ființele cîmpurilor, ele își exercită autoritatea protectoare asupra spațiilor agrare, dominate de păsări și de flori. Puterea lor de a se opune elementelor primordiale ale naturii — apă, aer, pămînt foc —, de a veghia din cumpăna anului asupra succesiunii anotimpurilor, cu întreaga evoluție a vegetației, de a marca momentul cînd «crîngul cerului» începe să se întoarcă spre iarnă arată în fond o mare grijă pentru oameni. Sinzienele sînt nevăzutele ființe care, la ceasul solstițiului de vară trag linii și socotesc, cu domestică trageră de inimă, roadele pămîntului.

Acestea să fie sinzienele? Spune legenda: «Sinzienele a fost o fată fecioară care, ducîndu-se la cîmp, a făcut cunună din niște flori gal-

bene. Venind acasă, a aruncat cunună pe casă, zicînd: «Cunună, de te vei opri pe casă, voi trăi și voi avea viață lungă, iar de vei pica jos, voi muri». De aici a rămas obiceiul».

În valea leneșă a Mureșului, Căpălneaș este un sat de cîmpie. Locuitorii săi au semănat dintotdeauna grîul pe întinsele ogoare, au cules bobul auriu și l-au așezat în hambare acum, la mijlocul anului, de sinziene. Fete fecioare simbolizează și aici, în capătul de apus al țării, sărbătoarea începutului de vară. Cununițele făcute din flori de sinziene aduc de departe, prin timp, semnul cultului agrar, încrederea sătenilor în belșugul recoltelor.

Porțile pe care vor sta aninate gingașele flori sînt pregătite din ajun, și-n Căpălneaș nu se află poartă fără cunună de sinziene, pentru că nu există țărăn gospodar care să nu aștepte încrezător o nouă recoltă bogată.

Haideți, băieți prin poiene,

S-adunăm la sinziene,

Să le facem cunună,

Să le punem la porțiță.

Să se-abată peste sat

Rodul verii-mbelșugat.

Cîntecul acesta, ca și cel de dinaintea lui, și altele ce mi-a fost dat să aud în ziua încărcată de flori, la nunta satului întreg cu belșugul holdelor, fuseser cules de la Bumbu Persida, o țărancă știutoare în rosturile sărbătorii care, atunci cînd a murit, avea 70 de ani.

Din inițiativa învățătorilor Eugenia și Zeno Moldovan, ziua sinzienelor se bucură astăzi de o interesantă interpretare scenică. Autorii au reținut elementele esențiale ale obiceiului: și fetele și băieții merg în grupuri prin poiene, culeg floarea sinzienelor și, într-o atmosferă de voce bună, împletesc zeci de cununite. Fetele îmbracă iile și catrințele cusute peste iarnă, își așează cununile pe cap, se priveșc în oglindă și, după ce fiecare și-a pus în gînd flăcăul cu care vrea să se mărite, le aruncă peste coama casei, în semn de invocare a norocului.

La rîndul lor, băieții pornesc să pună cununile-simbol de dragoste la porțile iubitelor:

Frunză verde ca secara,

Frumos cîntă cîmpul vara;

Tot e plin de floricele,

Ca-spăcelu' mindrei mele.

Cununițele de sinziene se mențin pe porți de la un an la altul și rar înlînești gospodărie care să nu fi avut un reprezentant la ziua sinzienelor.

Pretutindeni în sat răsună cîntecul Persidei Bumbu pe care maicăsa, dacă ar fi trăit și dacă ar fi fost întrebată, le-ar fi dat drept răspuns la chestionarele întocmite de fiul cărturarului din Densuș:

Mindra vară care vine

Să găsească mese pline.

S-avem în hambare bucate

Și-n casă s-avem de toate.

Dîrsta noastră, a Avramilor

Dacă n-ar fi fost ambiția, din dîrsta de pe apa Oituzului nu ar fi rămas astăzi nici o urmă. Ambiția lui Constantin Avram venise de acolo că dîrsta lui fusese mai înainte a bătrînului, iar acesta o stăpînise de la bunicul, care, la rîndul lui, o avea de la o vădană ce-i zicea tot Avram. Iar vădana, mamă-sa, fusese femeie de clăcaș pe moșie boierească și rămînînd singură, fără bărbat, Domnul Cuza a înproprietărit-o după merit, pe doi boi, cu locul de casă. Gerația de Avrami și-au lăsat dîrsta din tată în fiu, cu jurămint de neînstrăinare, pentru că era a lor, a neamului Avramilor, moștenire de la Cuza. Și s-au făcut dîrstari, lîngă riul-bărbat al Oituzului, slujind meșteșugul cu multă cinste.

«Ei, de-ai ști, ce am tras eu cu dîrsta asta, s-ar putea face un roman». La 77 de ani, Constantin Avram a adunat întîmplări de-o viață, unele l-au umplut de amărăciune, descumpănindu-l, aducîndu-l destul de aproape de a se lăsa. «Unsprezece ani a stat înțepenit, fără să se miște măcar o dată. Ajunseser o paragină. Trei zile m-a ținut închis boierul, zicea că apa nu-i a noastră, că dîrsta nu-i a noastră, că-i dîrstă boierească. Nu v-o

dau, nu vă dau locul că-s lăsate de la Cuza. Așa i-am spus!

Am dat pontul de reper afară, vream să mă apuc de treabă. Mi-a sărit în ajutor un avocat de la Bacău, Vasile Clapon, om cu suflet. El m-a învățat să nu dau nici un ban boierului și mi-a scris o dovadă cum că dîrsta-i a mea. Am reparat-o ca și cum aș fi făcut-o din nou și în 1947, după unspe ani, i-am dat drumul». Mă conduce afară să-mi arate. Dăm roată instalației și eu, unul care nu mai văzusem cum funcționează o dîrstă-mă minunez cît de complexă este această unealtă de veche industrie țărănească și cît de limpede a fost mintea celui ce, cu sute de ani în urmă, a dat dovadă de nemăsurat simț practic, pentru a rezolva cu mijloacele cele mai proprii, un șir de complicate probleme tehnice.

«Din cîte înțeleg, din 1947 merge într-una». «Merge, nimic de zis, dar o țîr' de necazuri tot am mai avut, de-ai ziceam că, dacă le înșirăm cap la cap, de cînd m-a lăsat singur bietu frate-meu, că am avut un frate mai mare care a stat cu tata, el m-a crescut și m-a învățat, ar ieși un roman. Am băgat-o în colectiv, dădeam brutul după lege, dar a trebuit să mă retrag, s-a ținut unul Butnaru

de capul meu. N-a mai vrut să-mi vizeze bonierele, zicea că n-am randament. Cum să n-am randament, cînd lumea venea la mine ca și-nainte. Atunci, am înscris-o la fisc, așa că acum-a bine, sănătos să fiu».

Se încinsese unchiașul la vorbă. Afară dăduse bruma, era frig, și, pentru a-și lăuda știința dîrstăritului, luase o cergă terminată, învrîstată cu roșu, cu verde și portocaliu și albastru și și-o potrivea pe umeri, ca pe o sarică de cioban. Urma acum demonstrația, să mă conving cu ochii, dovada profesionalității sale, cu care simțeam că vrea să mă cucerească. Dăduse drumul iazului și acum apa umplea ciubărul conic, retezat, pus cu virful în jos, al viltoarei: «Aici se pune la îngroșat cerga crudă, așa cum o aduce femeia de-acasă. Cînd o scot de la viltoare, înseamnă că e viltorită. Nu pun una, pun mai multe, cîte încap de-odată la roată. Le las să se usuce bine și le bag la păruială; după ce ies păruite, le pun din nou la viltoare. Se cheamă că țoalele se dreg, vor să capete mai multă apă, să se dosească apa în ele, că altminteri, dacă-i tărcată cu alb, cerga se borcăiește, adică se iau culorile de pe ea. Acum vine partea cea mai grea: fixeaz patru cergi la roată și le pun la îngroșat. Dau dru-

mul la foc, cu căldură mare, dacă te-apuci să bei cînd intri acolo, nu mai vezi ce lucru ți-a ieșit. A pățit-o unul odată, dar a avut noroc. E aici un ochi de geam, l-am văzut și l-am scos repede afară, la aer. Acum, le controlez din două în două ore, dacă mai au apă; care n-are, o pun iar la viltoare. Uneori, mi se întîmplă să o arunc și de cîte opt ori în viltoare, să o trec prin opt ape, pînă se încheagă».

L-am lăsat pe moș Avram cărînd lemne, să încingă focul în cuptor. Afară era frig, căzuse bruma și femeile din sat aduseseră de cu zori cergi crude, învrîstate în roșu, în verde și portocaliu. Cînd am plecat, dîrsta lui bătea liniștită în marginea apei.

datina și dorul

PRAZNICUL

Foto GH. VINȚILĂ

DE PITĂ NOUĂ

Este, înainte de toate, sărbătoarea piinii. A piinii plămădită din bobul proaspăt adus de pe câmp. Din colacul mare, împletit, purtat, în semn de respect, de bătrinele satului, ies aburi aromind a muncă și a belșug. «Cum se găta călcatul griului, povestea Elena Avram nepoților, oamenii serbău pita nouă în piața din Beliu.» În miez de august, fiindcă aici, griul se coace mai târziu decît la șes.

Belenii fac cu mare cinstire praznicul piinii, de cînd știu să are și să semene bobul roditor. E drept, ogorul lor, așternut sub coasta muntelui, nu a fost niciodată prea darnic, dar poate că tocmai de aceea bobului smuls cu mai multă trudă pămîntului i s-a arătat aici adîncă prețuire. Ziua aceasta și ziua Tîrgului de fete de pe Găina erau cele mai mari sărbători ale țăraniilor de prin părțile Apusenilor.

După lungă trăire de veacuri, praznicul de la Beliu s-a rupt dintr-o dată în ajunul primului război mondial. Bătrînii își aduc aminte că ultimul s-a ținut în 1913; flăcăii au fost nevoiți să plece la oaste și mulți nu s-au mai întors. Obiceiul era gata să se stingă definitiv, cînd, iată, un primar inimos, l-am numit pe Moise Zapota, și un profesor pasionat la culme pentru istoria extraordinară a comunei, Emil Lăzureanu, au pornit să adune documente și, mai ales, să răscolească adînc prin amintirile bătrînilor. Osteneala nu le-a fost în van, au reușit să găsească ce-au căutat și, din 1975 au readus în Beliu cinstitul imn de mulțumire, închinat deopotrivă brațelor vînjoase și rodniciei pămîntului. Întocmai cum l-au rostit și l-au cîntat ultimii lui urători.

Dimineață de duminică, a doua sau a treia, cea care se apropie cel mai mult de jumătatea lui nîi. Flăcăii îmbrăcați în tot ce are mai frumos portul lor popular, încăleacă pe cai chipeși, pe crupa cărora se aștern cerși și scoarțe cu alesături în culorile curcubeului și se duc în capetele satului pentru a ura bun venit oaspeților din așezările vecine.

Zice-se că pregătirile pentru serbina zi a lunii lui Gustar încep de cu iarnă, cînd fetele pun în războiul de țesut urzeală de cerși și de scoarțe, darurile lor oferite flăcăilor, pentru a-și împodobi caii la praznic. Firul de lînă colorată alcătuiește, cînd liniștit ca o apă limpede, cînd zbuciumat, în linii frînte și nehotărîte, nevinovate scrisori de dragoste, date în vileag

îndată ce se deschide alaiul. Tot în iarnă vine rîndul felegelor. Ștergarele alese și ele în războiul de țesut, lucrate cu îndreaua sau «din degete.» Feleaga se bucură de o neînchipuit de mare prețuire în Beliu, este cu mult mai mult decît un gingaș obiect de podoabă, în jurul ei se țin taine știute numai de localnici. Și ele au fost cusute anume pentru praznic; dansul sacadat, răscolitor al felegii duce ritmul de crescendo al petrecerii în punctul său culminant:

Frunză verde de tot felul

Noi sîntem fete din Beliu

Le prăznuim pe-amîndouă:

Feleaga și pita nouă.

Dimineața, un sat întreg își așteaptă oaspeții. Băieții sosesc în grupe, călări. Primul din grup, vâtaful, poartă căciula albă sau brumărie și suman. Ceilalți sînt fără sumane, piesa-unicat, brodată cu ornamentul specific fiecărui sat, trebuie să reprezinte în cazul acesta semnul de recunoaștere al grupului. O adevărată paradă a portului popular prinde să se înfiripe pe ulițele Belului și, vîzîndu-i pe cei mulți, veniți din Benești, din Lunca Teuzului sau Tăgădău, din satele Hășmașului, Agrișu Mic, Botfei, Clit, Comănești, ori mai de departe, din Archiș, Birzești și Groșeni, dăruie ochiului prilej de neînchipuită desfătare. Apoi, ulițele se golesc, oaspeții sînt poftiți prin casele gazdelor, după bunele datini ale locului.

Puțin peste amiază, cam pe la ceasurile două, un tunet de treacuri sparge liniștea zilei, chemînd lumea la petrecere. Șiraguri de dansatoare se pornesc de pe dealul din iegărie, de pe strada Avram Iancu, din dealul Oradiei ori de pe ulița mare și vin jucînd către piața largă din mijlocul comunei. În fruntea lor, o femeie, poate cea mai vrednică, duce pe cap colacul, semnul de pită nouă. Flăcăii se lasă spre piață tot călări, pe caii lor împodobiți cu cergile și scoarțele iubitelor:

Călărim pe cergă-aleasă

Și pe cal cu coama deasă

li se adresează fetelor, care se țin în urma lor, pe jos. Replica fetelor nu se lasă așteptată, astfel că se incinge un dialog:

— *Hai, fetelor, să mergem în șir des*
Că bădița ne-a ales.

— *Hai, feciori, să fugim trop*

Că vin fetele în joc.

Fetele vin în joc cu roata; e ca o provocare. Flăcăii descalecă, își

leagă caii de cite-un gard, și se lasă ademeniți în vîrtej.

Într-o margine a pieții a fost ridicat un prepeleac. Are mai multe ramuri și este împodobit frumos, cu ghirlande de iederă. În vîrf, i s-a așezat un snop de griu și un colac împletit, iar pe ramuri, o roată, o feleagă, un ulcior, un cap de dovleac, un clop. Fiecare lucru animat de crengile prepeleacului este un simbol, reprezintă un crimpeci dintr-un univers ale căror înțelesuri doar oamenii locului știu să le tîlmăcească.

Vine unul mai bun de gură și se urcă pe ceva mai înalt, să-l vadă mulțimea, și începe a striga cu fața către prepeleacul plin:

«Oameni buni, acum vă spun vouă c-a început Praznicul de pită nouă. Cine vine după cine, toți puteți vedea prea bine.

După alte risete și alte glume, venea la rînd dansul felegii. Am mai spus, nu-l joacă decît fetele; nu se aude nici o ceteră și nici vreun alt instrument, ci numai strigăturile dansatoarelor și tropotitul lor ritmic și des, ca un ropot de ploaie. Seamănă întrucitva cu dansul fetelor de la Căpîlna, dar este mult mai dinamic, mai vioi, aduce mai degrabă ca unul din jocurile cu mășți din noaptea Anului nou, practicat și astăzi prin vechi sate moldovene:

Place mie jocul ista

Că jucăm cu feleaga

Numa', numa' fetele

Din toate sătuțele.

Joacă, feleguța mea

Urule și dragostea

Urule să prăpădească

Dragostea să dobindească.

Acestea erau, deci, tilcurile felegii; pentru ca dragostea să dobindească jucau fetele atît de aprig. Își face apoi loc în program corul, și cine n-a auzit cit de vechi și cit de renumit este corul din Beliu. După el, vin călușarii, iată-i ne-lipsiți, pînă și în acest capăt de țară. Iar după ce dansatorii mai încing o lilioară și un căluș, după ce se mai aruncă în stînga și-n dreapta cu glume și vorbe de duh și după ce băieții au apucat să ofere fetelor puilul tîrgului cumpărat de la ședrii de pe margine, peste Beliu coboară înserarea.

Cînd nu se mai vede nici prepeleacul, nici tarabele cu acadele din piață, oamenii aprind făclii mari, să le lumineze calea pînă în satele de unde au venit.

Teodor Faur

În Bîrsa, un al doilea olar nu mai există astăzi. Înainte de război, mai lucrau vreo 60—70, satul avea un nume, o faimă, întărită cu fiecare tirg ținut la Sebiș sau la Buteni, la Ineu sau la Șilindia și chiar dincolo de hotarul Zărandului, prin Bihor și Banat. După ce s-a prăpădit și Teodor Faur, «șeful de promoție» al acestei generații, a rămas să ducă mai departe greaua povară a celebrității doar el, tot un Teodor Faur. Dovadă că aici oamenii își trec din tată-n fiu nu numai meșteșugul, ci și numele întreg, ca pe un însemn de breaslă, de permanență prin timp.

Nu știu dacă pe bunicul singurului olar din Bîrsa, l-a chemat tot așa, dar știu sigur că a fost tot olar, că de la el a pogorit harul artei asupra Faurilor care i-au urmat în viață, așa după cum, la rîndu-i, alți Fauri, în alt veac, i-au deprins miinile cu lutul clisos, rece, cu mișcarea rotundă roții. «Eu lucrez numai ce lucrau bătrînii», mărturisește, ca o profesiune de de credință, olarul cu nume de legendă. Oale pentru fiert mîncarea, ulcioare de băut apă, canceute, oale cu calea daciă. Le pun alături de ale tatălui său. Parcă sînt făcute de aceeași mină. Bătrînul Faur mai lua, în 1956, o diplomă pentru meritul artistic al ceramicii sale; apoi, diplomele au început să vină la Faur cel tînăr, semn că între

tată și fiu se așezase «semnul egalității». Coboră meșterul de pe grindă un ulcior cu gura trilobată și o oală cu toarele cit degetul cel gros. Aceleași forme, aceeași suplețe de amforă, aceeași podoabe. Și aceeași cale daciă. E drept, peste vasele bunicului timpul lăsase urme, roșul aprins al argilei arse, nesmălțuite, căpătase o patină fumurie, dar briul de linii albe și negre, și valul dintre ele, au răzbătut peste fumul anilor, și iată-le, la fel de frumoase, la fel de elegante în simplitatea lor.

Calea daciă. De unde vine numele acesta tulburător, care o față strălucitoare a universului, cine l-a inventat? Calea lactee — Calea daciă. Din vatra satului au fost dezgropate cioburi care au fost cîndva oale și căni și oluri ale strămoșilor. Dacii au trăit și ei aici, pe vatra Bîrsei, lăsînd în pămînt însemnele lor de vechime. Și de participare hotărîtoare la zămislirea unei noi civilizații, întărită cu pecetea culturii latine.

Privesc îndelung miinile neobosite ale artistului și-i ascult vorba măsurată, de dascăl care își învâșă elevii: «Prima dată, după ce lucrez vasul, îi pun pe-aici o dungă de pămînt. Pămîntu' ăsta-i mai moale, eu îi pun, îl invirtesc și-i fac aici, așa, un briu, și pe-aici un alt briu, cite vreau eu. Pe urmă, încetinez roata și apăs cu degetul foarte fin.

Dar am atîta răbdare ca să nu depășesc, să-l pun o dată la doi milimetri și alta dată la doi centimetri, să fie aceeași distanță, să arate frumos. Acesta e lanțul daci. Așa că eu fac întîi oala sau olul, apoi îl încoronez cu lanțul daci și pe urmă îi dau modelele cu albul și cu negrul. Dar numai după ce-i curățat absolut bine și netezit, ca să nu aibă zglonțuri, numai atunci îl impistresc.»

Calea daciă, briul daci. Lanțul alveolar care încingea, încă de acum două milenii, oale și chiupuri, așa cum ni s-au arătat la Porolissum și Apulum, la Marca și la Sucidava, pe pămîntul Neamțului și Vasluiului, în Dobrogea sau în atîtea alte castre și cetăți de pe teritoriul Daciei romane. Și alternanța de linii și de valuri albe și negre, incinse într-o horă fără sfîrșit, de parcă vasul ar continua să stea pe platoul roții și să se învîrtească amețitor.

Poate că niciunde, în centrele din acest spațiu transilvan, arta olăritului nu a rămas atît de credincioasă, atît de uimită de fantezia înaintașilor ca în străvechea așezare din căucul adăpostit de munți, a Zărandului.

Bîrsenii și-au adus de totdeauna lutul din «Rovina» satului, l-au frămîntat și l-au făcut oale, și au așezat oalele nesmălțuite în cuptoare circulare, ca niște căciuli moldovenești, mai largi la bază și mai tîguiate către virf, și le-au lăsat să se dospească bine sub para purificatoare a focului. Tot astfel își împlinește astăzi ritualul și Teodor Faur. Încetinează roata, spre a avea răgaz să încoroneze oala de fiert mîncarea, sau ulciorul de băut apă, sau canceutele ca niște daruri făcute copiilor, cu amprente fine ale degetelor sale. Și le impistrează apoi cu vopsele albe și vopsele negre. Negrul, un rest de mangan, adunat de pe un pîriu din Moneasa care, «trebuie ars la două, trei cuptoare cu oalele ca să-l poți rîșni, dat prin sită să fie măruntel și înmuiat apoi cu apă». Albul, în schimb, stă ascuns aici, în deal, la Găvoajdia, o vină cit două degete.

Îl întreb într-un tirziu, cînd miinile ostenite căutau sprijin pe genunchi:

— Cui ai să lași moștenire roata și cuptorul?

— Îmi vin elevii de la școală, de trei ori pe săptămînă și fac oale cu ei. Am unii care mă înțeleg și care-s silitori. Poate că unul din aceștia va rămîne aici.

DRUSCELE

Druscelele nu sînt niscaiva iele cu putere drăcească. Nici ursitori și nici vintoase aprige nu sînt. Într-o anume zi de peste an, druscelele sînt femeile din Birsa Zărandului. În ziua hotărîtă, birsencele neveste devin pentru cîteva ceasuri stăpîne peste taraful de lăutari, peste jocuri iuți și chiuite și, mai ales, spre hazul unora și încrederea altora, peste voința și autoritatea bărbaților. Ziua lor, a muierilor de druscele; așa au apucat obiceiul și așa i-au zis de cînd se știe satul femeile tinere și mătușile sfătoase; așa făceau acum și cele șase, ieșindu-mi în cale pe cînd își albeau urzeala pinzelor în unda Crișului Alb. M-am așezat la umbra unei sălcii și le-am rugat să-mi povestească din fir a păr tot ce se petrece în ziua cînd se pornește muzica și cînd bărbații așteaptă să fie primiți la joc. «Ce să se întîmple, a răspuns una, după ce m-a măsurat bine, să afle ce rost are întrebarea, la druscele muierile au toată puterea și fac ce vor.»

După nume, satul este foarte vechi, dovezile nescrise arată că s-a întemeiat cu mult înainte de 1489, anul cînd apare în primul document descoperit pînă acum. Îi împărtășesc mindria primarului Teodor Verșigan pentru aceasta marcă de vechime a comunei acum, după ce i-am cunoscut obiceiurile și datinile tradiționale. După ce i-am cunoscut oamenii. Și tradițiile și oamenii Birsei sînt coborîtori de pe treptele tocite de vreme ale istoriei, pentru că bogăția cugetului, candoarea, echilibrul nu își pot avea sálașul decît în templul bine clădit al timpului.

Ziua druscelor cade totdeauna primăvara, într-o duminică. «Atunci noi, muierile de la etatea de 25 de ani în sus, mergem mai întîi cu paust la morții noștri. După ce isprăvim, ne ducem la cîmin sau la birt, unde ne-am tocmit muzica, și-acolo cînd ne băgăm, ne zice muzica și noi, începem, muierile roată. Jucăm și ne petrecem și descîntăm:

*«Mindra badii, dincule
Pină-i lumea nu ma bé
Și n-are poale pe ie.»*

Paustul este colacul împărțit pentru pomenirea morților. După ce își îndeplinesc această datorie față de cei plecați în luturi, femeile din Birsa încep o petrecere într-o amintire a lor. Nu o petrecere oarecare, una care a rămas înscrisă, pentru pofta cu care e sărbătorită, în calendarul veșniciei. Ziua muierilor de druscele. La Nereju, în Vrancea, bărbații, de data aceasta numai ei, se porneau pînă nu demult într-un dans drăcesc la căpătîiul mortului, în noaptea de priveghi. Ritualul lor însemna, după obiceiul străbun, sfidarea morții, batjocorirea ei în formele cele mai dure, așa cum o impunea mitologia satului vrîncenesc. Cred că praznicul druscelor zărîndene este desprins și el din credința comună în nemurire.

Stau pe o laviță în casa lelii Sica și-i ascult vorba colorată, plină de vervă, întreruptă din cînd în cînd de cite un «descintec». Descintecule lelii Sica sînt de fapt cîntece satirice, pline de duh, spuse la druscele cu sfîchilul ironiei chiar asupra celor de față:

«Nici tu, mindră, nu costi

Daco nu știi cheltui,....

Din cinci lei, patru-s aci.»

Elena Sica a trecut de 70 de ani; nu i-au rămas decît doi dinți în gură și se ține mindră că și în acest an a jucat și a chiuit cu muierile.

«Și-atunci, noi jucăm două cu două, și cînd vin oamenii de etatea noastră, dar și mai tineri, dacă-i putem apuca, îi luăm la joc. Eu l-am jucat pe tovarășul președinte, am jucat cu tovarășul secretar, am jucat cu pruncul lui Cornea, că îl bătrîn n-a vrut. Și-așa am jucat pînă seara. Seara, la opt ceasuri, lăsăm tinerii să își petreacă ei. Asta-i cu druscelele, noi ne petrecem și ne facem coraje, că așa-i zisa de la bătrîni, știm că aceea așa-i ziua femeilor, ziua muierilor de druscele. Noi descîntăm, cîntăm tâte. Cum ne facem cu nevasta care-i mindră:

«Cu nevasta care-i mindră,

Nu poți mina vaca-n ciurdă.

Ei, hai, cu mezdrița, cu mezdreaua,

Tu mă mini cu locomeaua.»

— Bărbații unde stau cînd vă adunați?

— Ei mărg la birt.

— Apoi le dați voie să vină.

— Îi lăsăm. Au voie să vină să se bage, dar n-au voie să se ieie după noi. Atunci cînd se bagă, îi luăm noi pe ei. Eu m-am dus după tovarășul președinte pînă-n drum, l-am luat să joace și a jucat, să fie sănătos, nu m-o refuzat. Acuma vine rîndul la tovarășul șef. Cam asta-i cu druscelele, noastre. Cîntăm, jucăm și descîntăm.

— Bărbaților cum le «descîntați»?

Lor le zicem mai greu, după cum se poartă cu nevestele ori, cînd au fost tineri, cu fetele cu care au vrut să se căsătorească. Mai cîntăm și-n alt chip. Mai vă spun una, dar asta-i cam rea. Tot dintr-un sat de-aicea, mai de departe, de la codru:

«Bade, zise, m-ai lasatu,

Nu ți-aș da mare pacatu:

Cît trăiești să zaci în patu

Și cît oi trăi pe lume,

Să n-ai bade zile bune.»

Peste capul păcătosului cade acum potop de vorbe grele:

«Nici așa nu te-oi lăsa

Și mai rău te-oi blăstăma:

Să nu fii, bade, iertatu

Pe pămîntul celălaltu

Focul cel mai greu te ardă,

De mine-adormit te roagă.»

— Dar de la ce pricină a poartat înverșunarea femeii?

— Vezi, domnule, de-aia ziceam că-i cam fără perdea, de n-au voie să vină decît femeile măritate, noi la druscele mai zicem și așa:

«Că mă-mvâțași sărutată

Și mă lăsași supărată!

Iu-iu-iu și iarăși iu!»

Niculae Laza

Satele Apusenilor au stat, veacuri după veacuri, sub semnul ocrotitor al pădurii. Pe Arieș și pe Someșul Cald, pe Crișul Alb și pe Crișul Negru, la Zlatna, la Avram Iancu sau la Abrud lemnul a binecuvîntat casele oamenilor, îndestulîndu-le gospodăriile și hotărîndu-le destinele.

Budureasa este și ea o fiică a Cetății de piatră, fereastră deschisă către Măgura Fericeii, pavăza de vest a Stînei de Vale. Și ea și-a încredințat destinul în mîinile pădurii, zice-se că, pînă și numele tot de la ea și l-ar trage. Bătrînii susțin că în capătul dinspre Beiuș a fost cîndva o pădure retezată nu tocmai de la pămînt, astfel că au rămas pe acel loc niște buduri destul de înalte. Oamenii erau astfel cu casele și cu preocupările lor, aproape de pădure și, dacă legenda va fi fost adevărată, atunci poate că vreunui i-a dat prin mînt să scobească pe dinăuntru trunchiurile groase ale copacilor, făcînd din buduri... o pădure de hambare pentru grîne. S-ar fi născut deci prototipul hambarelor cu care cioplitorii de sub Măgura Fericeii aveau să iasă la tîrgurile Beiușului și ale Oradei. Acasă ei nu prea aveau ce pune în lăzile pînte-coase și atunci, le încărcau în carele lungi și grele și le dădeau la oraș pe cereale și pe fărină. Faima lădarilor din Budureasa, a acelor meșteri ce croiau și împodobeau lăzile de zestre cu rozeta solară, cu brăduțul, pom al vieții, cu calea fără sfîrșit, ca o apoteoză a compoziției, a început cu hambarele mari pentru bucate.

Lăzile de zestre ale budurenilor sînt lungi, elansate, cu acoperișul în două ape, ca o coamă de casă. Unii pre-tind că ar ține de cultul funerar, întrucît forma lor ne duce cu gîndul la sarcofagele masive ale lumii antice. Dar,

la rîndul lor, sarcofagele seamănă cu arhitectura de exterior, cu locuințele, mai ales. Trimiterea la unul din somptuoasele obiecte de cult funerar ale lumii antice atestă, în orice caz, vechimea în timp a lăzii de zestre. Lemnarii de pe Crișuri au recreat sarcofagul rece din piatră, păstrîndu-i doar forma. Au cioplit-o din trunchi bătrîn de fag și au împodobit-o sobru, ca pentru nuntă, unul din marile evenimente de viață ale oamenilor, cu bradul, roata, cocirla, semnele stenice ale vieții. Lada de zestre era dovada bunăstării și hărniciei tinerelor fete, era, la început de drum, semnul de prosperitate al noii familii.

Un meșteșug coborît, așadar, de pe treptele îndepărtate ale istoriei. Romanii obișnuiau să afume lemnul înainte de a-l hărăzi o întrebuințare aleasă. Pentru a-l feri de carii și a-i da mai multă rezistență. Același lucru îl fac, cu scîndurile lor de fag, și lădarii din geana Apusenilor. De cînd se știu, și se pare că acest tratament aplicat lemnului nu se mai repetă în nici un alt centru de lădărit din țară. Dăduseră meșterii din Budureasa și un alt sens obiceiului moștenit de la romani: pe suprafața cafenie, urmele lăsate de lama cuțitului se disting mai bine, scoțînd în evidență, într-o elegantă alternanță de alb și negru, simbolurile, semnele de vechime ale desenului.

Au mai rămas puțini lădari în Budureasa, vreo doi-trei. Cu cincisprezece ani în urmă, Gheorghe Goinea lua premiul întîii la o expoziție republicană, în Capitală. După aceea, reprezentantul comunei a devenit Niculae Laza. Practicat cîndva la dimensiunile întregului sat, acest meșteșug tradițional s-a stins aproape dintr-o

dată, pentru că marea majoritate a celor ce-l slujiseră pînă nu demult, au îmbrățișat alte profesii, muncesc acum la oraș, s-au deprins să trăiască după alte rînduiri.

Bat la poarta ultimului lădar din Budureasa. Ultimul, deoarece este singurul care mai trăiește numai din lădărit. Meșterul mă întîmpină, ieșind din atelier cu horjul în mînă. Judecîndu-mă după îmbrăcăminte, mă socoate drept un orășean venit s-i comande scaune, ori vreo poliță. Atelierul este, de fapt, un șopron deschis, din scînduri înguste, printre care lumina soarelui pătrunde din belșug. Bucăți mari, groase de lemn cioplit din bardă prefigurează după felul cum au fost croite, lăzi de zestre, scaune, o masă. Văzînd că n-am de gînd să tocimesc vreunul din lemnele sale, se apucă din nou de lucru. Îl las să continue, urmărindu-i siguranța cu care mînuiește compasul cu lama ascuțită. Apoi, după ce m-am convins că are vîină de artist, mă hotărîsc să stric liniștea convențională din șopronul de scîndură.

— Dumneata de la cine ai luat meșteșugul?

— Al meu nu-i luat, îi furat. Eu am avut un frate șchiop, și fratele meu șchiop a vrut, cînd am fost de unsprezece ani, să mă dea pe lîngă un om bătrîn, bătrîn de tot, Fanea Tilii. A murit. Ei, după aceea ne-am dus amîndoi în pădure. Eu mai horjeam, mă mai uitam la alții, la ai mai bătrîni, așa că de-aia zic eu că am furat meșteșugul. Pînă la urmă am ieșit premiant pe țară. Azi, nu mai este alt lădar să mă poată bate.

Niculae Laza nu avea cum să știe atunci cînd îmi vorbea că lăzile pe care le lucrase cu mare migală pentru Festivalul național «Cîntarea României» îi adusese unul dintre cele mai frumoase premii, care îi încununau cinstirea de o viață a unui crez artistic neabătut.

— Acuma, mă rog de iertare dumatăle, am ieșit așa, bunăoară, cum ies aștia cu luna, care merg în cosmos. Așa am ieșit eu cu lădăria. Pe timpuri nu s-au făcut mese, nu s-au făcut scaune, și-acuma, uite colo, am vreo zece bucăți de scaune. Fac masă de televizor, fac dulap de bucătărie, cuier, bildare. La Mircea Bradu din Oradea am făcut o cameră mobilată. Crîșma bihoreană de mine-i făcută, hotelul și barul cel nou de la Baile Felix, eu le-am făcut singur.

Se oprește din scrijelit pentru a-și îndrepta spatele. Este suferind, îl dor șalele.

— La 56 de ani n-ai voie să te dau bătut!

— 56 pe-un picior și 150 pe celălalt. Dar la doftor tot nu merg. Cînd m-oi duce la doftor, înseamnă că-i gata, s-a terminat!

— E greu să fii lădar?

— Da'nici ușor nu e! Întîi trebuie să știi să alegi lemnul, să aibă pe puțin o sută de ani. Să fie fag, că-i mai moale și se despică drept. Lada o fac numai din bardă, din sfredel și din mezdrea.

— Mezdreaua la ce folosește?

— Mezdreaua-i la fel de veche, după cum e barda și pîrcanul. Este un fel de rindea, cu ea se șlefuiește.

— Dar pîrcanul ce-i?

— Horjul, compasul ista cu care fac cercurile.

Pe iarba din ogradă, printre orătănii, au apărut dintr-o dată două veverițe. S-au hîrjonit netemătoare, au venit pînă în ușa atelierului, apoi au șters-o, două săgeți cu coada studoasă, în vîrfurile nucului din față.

— Ptii, drăcoaselor, iară mi-ați furat piinea!

— Bag seama că știu bine rosturile casei, parcă ți-ar fi chiar prietene!

— Chiar îmi sînt!

— Pe capac ce vei trage cu pîrcanul?

— Asta este o roată. După ea putem să facem patru cornuri sau opt.

— Acum ce a ieșit?

— O roată cu opt rame după ea.

— Și ce-i mai faci la roată?

— Ce-i mai faci? Un cerc mare și un rond după cel de roată.

— Ai putea să-mi spui ce reprezintă toate semnele astea?

Prietenul veverițelor imprimase pe capacul lung, în două ape, semnul soarelui, dar el nu mai cunoștea sensurile desenelor sale, nu le mai înțelegea simbolurile ancestrale. Așa le-a apucat, așa le face, încercînd să le găsească, totuși, corespondente în lumea reală din jur.

— Ce poate fi aiesta? Vedeți dumneavoastră o potecă făcută pe alei? Nu se pune un rond pe lîngă ea? Asta-i o floare și-i înconjurată cu un rond ca să nu se mai bage nimeni peste ea.

— Dar cerbii cum îi «împristești»?

Dumneata nu vezi plombagina aiesta? Iată, o pun pe ladă și fac desenul după figura cerbului. Pe urmă vin cu tăietura.

— Trebuie să ai mîna sigură, să tai dintr-o dată peste desen.

Meșterul de lăzi cu chipul soarelui pe ele, în care vede astăzi o floare din grădina de lîngă casă, cu pomul vieții, cu cerbi, cocirle și calea fără sfîrșit încadrîndu-le ca o apoteoză, n-a zis nimic. M-a privit printre gene cu ochi mici și a schițat un zîmbet, care am înțeles că-i o dojană, de parcă ar fi vrut să-mi spună: «cum, adică, vine vorba asta, dar pînă acum ce ți-am arătat?».

Destinul lui Niculae Laza rămîne legat pe mai departe de lemnul pădurilor apusene. Fără îndoială, pentru tot restul zilelor sale. Sînt sigur, că atunci cînd nu va mai putea să facă lăzi, un altul îi va lua locul. Din cei care au mai lădărit, ori dintre cei ce vor «fura» măiastra mînuire a horjului de la un om bătrîn, bătrîn de tot, pe nume Niculae Laza a Trifi.

Budureasa este o fiică a Cetății de piatră. Riul care curge prin mijlocul satului și vecinătatea binefăcătoare a muntelui aduc mereu o boare de prospețime, de calm, de echilibru, tîlmăcite senin de oamenii locului pe pereții cu forme alungite și pe capacele, ca niște sarcofage de împărați romani, ale lăzilor de zestre.

Cu sacul tatii printre flopi

— Bună dimineața, floare de mușetel! Bună dimineața, cimbrisor! Bună dimineața, scaiule vinât!

— Bună dimineața, doctore, par să răspundă în cor, florile.

Mușetelul, cimbrisorul, scaiul vinât sînt ierburi de leac; «doctorul» nu-i tocmai doctor, dar așa îi spune tot satul; trece, oricum printre cei mai știutori întru harurile pe care le ascund în ele plantele medicinale. Cînd m-am oprit să întreb unde-i casa lui Teodor Gabra, o bătrînică s-a înălțat peste gard și m-a corectat politicos: «Pe doctorul îl căutați? Uite, maică, pe ulița asta, a patra casă pe mina stingă.»

Aș vrea să vă arăt mai întîi în care punct de pe hartă se află înscris satul Poienii de Jos. El se așterne lingă albia netedă ca-n palmă a Crișului Pietros, afluent al Crișului Negru, printre dealuri ce se preling leneșe din coasta munților Bihorului. O fișie de șes, de-o parte și de cealaltă a riului, apoi deal și, mai sus, pajiștile și poienile muntelui. Fiecare formă de relief aduce în preajma satului vegetația sa specifică, pe care poienarii s-au obișnuit să o cunoască și să o prețuiască de cînd se știu pe lume.

Pînă aici, nimic extraordinar! Poporul nostru a trăit dintotdeauna plenar sentimentul frățietății

sale cu natura. Cu o natură bogată, generoasă, care l-a slujit cu credință; pe care a putut să o observe indeaproape, să-i pătrundă tainele și să se îndestuleze cu tot ce i-a fost necesar vieții sale. Nu surprinde deci pe nimeni că folosirea produselor naturale se confundă cu o practică străveche a poporului, că în vasta farmacie a naturii oamenii au găsit de fiecare dată medicamentul de care au avut nevoie. Elementul de senzație în cazul de față este faptul că în Poienii de Jos strînsul ierburilor de leac s-a exercitat ca o profesie stabilă la dimensiunile întregului sat. Transmisă de la o generație la alta, nimeni nu știe de cînd,

ancestrala indeletnicire a creat adevărați specialiști în identificarea, clasificarea și prepararea plantelor medicinale. Oamenii trecuți prin numai câteva clase primare țin minte complicate denumiri latinești, cunosc cu precizie cauzele unor boli și, pe baza unei experiențe îndelungate, capacitatea unor plante de a le lecu. Explicația trebuie căutată într-un fenomen mai larg, propriu zonei geografice din care face parte satul. Ne aflăm în bazinul superior al Crișului Negru într-o depresiune bine închisă de trupurile arcuite ale munților Bihor și Codru Moma, unde împrejurări de ordin social-economic au făcut să apară un mare număr de sate specializate pe meserii. Am vorbit cu alt prilej despre riguroasa lor profilare după specificul meșteșugurilor tradiționale țărănești, și, așa cum au dăinuit secole de-a rindul așezări întregi de olari, fierari, lădări, jococari, țesătoare, sumănari, bitușeri etc., tot astfel trebuia să se nască și o colectivitate ocupată într-o bună parte din an cu stringerea buruienilor tămăduitoare. Lucrul acesta se dovedea cu atât mai necesar cu cât depresiunea ferecată între munți, destul de izolată de centrele urbane, dar aprig bintuită de sărăcie, în care țărani iobagi nu se mișcau decît în funcție de interesele latifundiarului feudal, nicidecum pentru a-și îngriji sănătatea, avea nevoie de «doctorii» ei și de o farmacie clădită doar din lumea vegetală înconjurătoare.

Coborîtor dintr-o astfel de lume este și Teodor Gabra, bărbatul trecut de 50 de ani care salută florile ca pe niște copii, diminețile cînd iese pe cîmp. Nu numai el, ci și Catița, nevasta-sa și Vasile Gruia, prietenul nedespărțit. Și alții, pentru că în Poieni mai sînt astăzi încă vreo 40 de familii de culegători.

Era într-o duminică de iunie cînd am fost în sat; din senin, se abătuse o ploaie iute, cu bolboci. Starostele ierburilor de leac era acasă, singur. Catița se repezise pînă-n vecini să ajute la răsucitul sarmalelor, unde nunta intrase în ziua a doua. Am avut deci răgazul să-l descos în tihnă pe amfitrion, să aflu cum își fac poienarii frumoasa și pasionanta meserie, hălăduind prin natură exact atunci cînd trebuie, în anotimpul. în luna sau la ceasul de peste zi — dimineața pe rouă ori către asfințit — cînd se împlinește socotul ca frunzele sau florile sau

rădăcinile de plante să adune în ele toate uleiurile, toate tincturile, toate sărurile, acizii, zaharurile de care este nevoie la apelul împotriva bolii. M-a călăuzit fără ocolișuri prin cotloanele sufletului său.

— Cînd ai cules prima floare cu gîndul că e bună la ceva?

— E mult de-atunci; eram copil, plecam vara cu vitele la munte.

Începuse să mă intereseze treaba asta, fiindcă îmi dădeam seama că îi preocupă mult pe bătrînii mei! Și pe tata și pe bunicul îi auzeam vorbind mereu de bujori de munte, de crușin, de jinapen. Cînd veneam acasă găseam podul și șura plină cu ierburi puse la uscat. M-am pomenit că întreb ce-i una, ce-i alta, pe unde crește fiecare, cum arată cînd o întîlnești, înfipță-n pămînt? O dată am venit cu doi saci de ghintură, dar cît de mult am umblat după ea! Nu prea se găsea. Anul trecut am fost pe la Vatra Dornei; pe-acoloe mai multă, dar cred că n-o adună nimeni.

— Te-ai duce să aduni și prin alte părți?

— Mi-e drag să culeg plante, mi-e drag să văd iarba; îmi fuge ochiul după ea și-atunci cînd merg cu trenul. Eu nu mă așez ca tot omul pe canapea. Stau la fereastră și mă uit pe lingă linie și nu văd decît flori care mi-ar trebui să le am: asta-i floarea — paiului, îmi zic, asta-i luminărica, asta-i ci-coarea; după cum se arată pe unde merge trenul. Îmi vine să mă dau jos și să mă așez pe treabă.

— N-ai spus ce-ai făcut cu sacii de ghintură.

— Al bătrîn s-a bucurat cînd i-am adus acasă. A înțeles că m-a ciștigat pentru meseria asta și-a început să-mi explice la ce-i bună planta, cum se ia rădăcina de se mărunește și se fierbe în apă, ori se toarnă vin peste ea.

— La ce-i buna ghintura?

— La stomac, îți face pofță de mîncare. E bună și la ficat, am făcut experiență chiar cu mine și a reușit.

— Mai sînt oameni prin sat care folosesc ierburi?

— Bolile dau mai mult peste ai bătrîni. Dacă-i unul la care boala ține de puterea plantelor, se face sănătos degrabă. Așa l-am pus pe picioare și pe bărbatul doctoriței noastre... Doctorița adevărată, de la dispensar.

— Eu stau cam rău cu rinichii.

— Vă dau să beți ceai de jireapăn, e cel mai tare diuretic. Juniperus communis crește sus, pe munte, noi adunăm numai bobile, fructul și le punem la uscat.

La rinichi mai merge și coada racului, Potentilla anserina sau osul iepurelui, Ononis spinosa. Se găsește mai ușor, prin pășuni și finețe.

— Aș vrea să văd «depozitul» dumitale.

— Mergem în pod și-o să-l vedeți. Acuma nu-s așa de multe, am mai dus la oraș.

— Se caută?

— Care știu, caută, care nu, întreabă. Mai avem greutăți cu unii de prin alte părți, care se dau drept specialiști și nu sînt. De-aia se mai găsec oameni care se uită la noi cu neîncredere.

Urcăm în pod. Zeci de saci de hîrtie rînduiți gospodărește ascund în pîntecele lor tot atîtea taine ale lumii vegetale. Unii sînt plini, în alții de-abia se mai văd cîteva rădăcini sau cîteva frunzulițe uscate. Miroase plăcut, amestec de arome și parfumuri nedefinite.

— Aici e mina nevastă. Eu merg la strîns, ea usucă și rînduiește în saci. Fiecare e pus la locul lui. Spre exemplu, într-un loc sînt plantele pentru stomac, în altul pentru ficat, pentru bronșite, pentru reumatism, pentru calmarea nervilor.

Trec pe dinaintea mea nume cunoscute: brădișorul, viscul, coada șoricelului, lemnul ciinelui, sunătoare, nalba, afinul, măghirana, patlagina, socul; altele, despre care aproape că nu știam că există, dar a căror numire populară suna la fel de frumos: untul pămîntului, troscățelul, rostopasca, turița mare, porumbarul, smeurul, trei frați pătați, anișul, fiera pămîntului, țîntaura, limba mielului, cimbrisorul, talpa gîștei, amica...

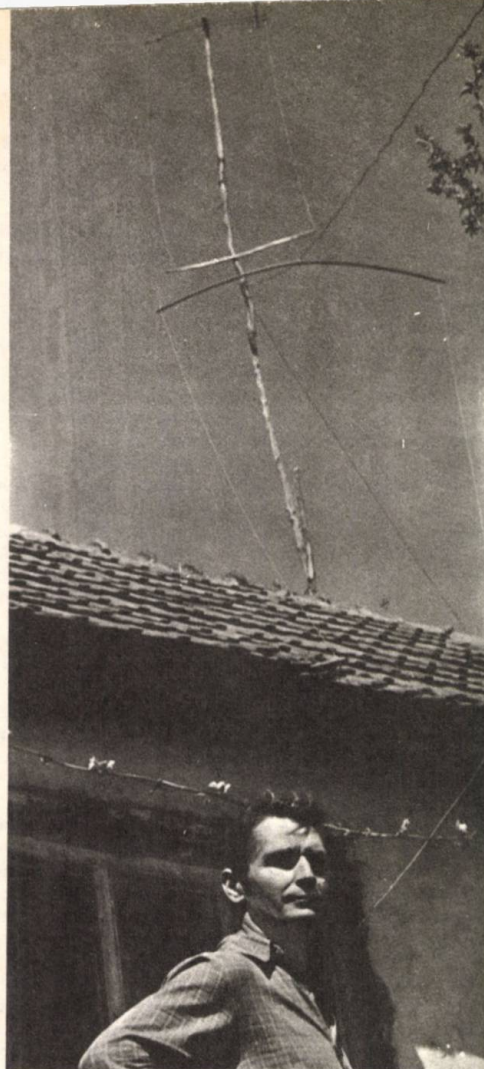
— Ce faceți din trei frați pătați?

— Ceaiuri. Curăț singele și face bine la tuse și la bronșită.

Coborîm. Între timp, Catița umpluse masa cu castroane și farfurii aburinde și cu o mămăligă mare, fierbinte, răsturnată pe fund de lemn. Pusese și o sticlă cu jîners, să ne dea mai mult ghes la vorbă. Acum, venise rîndul la o întrebare care tot aștepta să fie pusă:

— Nu ți s-a întîmplat niciodată să vrei să te lași, să te apuci de altceva?

— Mi s-a întîmplat, și nu numai mie. De-aia mulți s-au și lăsat. Eu însă, atunci cînd am luat sacul tatii m-am legat să-l țin în mînă, atîta cît voi trăi. La fel făcuse și el cu sacul bunicului. Bunicul pe care-l văd și-acum ca pe un stejar falnic îndreptîndu-mi privirea asupra ierburilor, a florilor și a arborilor și învățîndu-mă să cred în dragostea lor pentru oameni.

Cizerul, o natură neprihanită

Am fost primul care am avut aici aparat cu galenă, construit de mine. Eram copil. Mi-am făcut niște galene de se auzeau din cui. Puneam câștile în cui și de-acolo le auzeam până la ușă. Odată, a venit o furtună mare, cu nisip. Au început să pirlie, pesemne că făceau legătură cu pământul. Tata mi-a strigat: «Du-te, mă, și dă-le dracului afară!». Nu m-am putut apropia, că săreau scînteii. Le-am luat cu o rudă și le-am aruncat pe fereastră.

Era prima ispravă care adunase în jurul casei, să tot fie vreo trei decenii de atunci, întreaga suflare a satului. Petre a Șoitului născocise drăcovenia pe care alții o descoperiseră cu mult mai înainte, dar aceasta îi aparținea în întregime, o făcuse singur, fără să îi arate nimeni, după planurile și imaginația fierbinte a copilăriei. Era semn că mintea țaranului copil ținea să călătorească pe drumurile puțin umblate ale

cunoașterii. Ale gândurilor înaripate. L-am întrebat: «Ți-ar fi plăcut să mergi la o școală de specialitate?» «Acum mi-ar fi plăcut să fac treaba asta, să am posibilitatea de care am dus lipsă, să ajung un tehnician sau un inginer».

Unii m-au întrebat de ce-mi zice Petre a Șoitului. Le răspund că tata s-a născut în Pria, comună sub Măgura Priei. El a fost Cula Nasti. La noi, la Nicolai îi spune Cula. A stat cu Șoiteștii într-un loc și a rămas Cula Șoitului. Tata a murit în '65. Acum am rămas eu Petre a Șoitului. Mulți, cînd m-or văzut la televizor, nu m-or cunoscut. Eu port numele de Baboș după mama.

Cizer. Cu mai bine de două veacuri în urmă, barda lui Nicola Ursu, un Cula care avea să rămînă în istorie cu numele de Horea, căpetenia țăranilor răsculați în 1784, cioplea grinzi puternice pentru biserica satului. Meșterul iobag, care avea să bată mai tîrziu drumurile Vienei pentru dreptatea fraților întru iobăgie din Apuseni și apoi să ridice satele cu topoare și coase asupra curților și acareturilor nobiliare, lăsase în acest colț al Sălajului o mărturie de cutezanță și trăinicie, unul din monumentele nepereche semănate între apa Izei și Crișul Repede, a căror unică asemănare stă în armoniile liniilor și în jocul desăvîrșit al volumelor. Despre Cizer am auzit vorbindu-se pentru prima oară în Muzeul țăranesc de la Hoia, unde a fost mutată creația de o mare eleganță a lui Vasile Ursu Nicola, iscusitul cioplit în lemn, din Albacul Apusenilor.

Casa lui Petre Baboș, împreună cu alte cîteva zeci de case, s-au adunat ca într-un jgheab, izolat de vatra satului, pe valea Susanilor. După pasul potolit al calului înhămat la șaretă, pînă acolo ar fi de mers cam cinci kilometri. Din pricina distanței și a rîpelor, curentul electric n-a ajuns pînă în acest capăt al satului. Epoca romantică a radioului cu căști trecuse demult și Petre Baboș vroia să fie acum în rînd cu timpul său, cu lumea în care trăia, dorea să aibă un televizor.

Așa că am zis: îmi cumpăr baterie, că se găsește, și-mi fac o instalație să-mi dea curent electric. Am experimentat niște palete, o morișcă de vînt. Acum sînt la a treia experiență, care știu că îmi va da rezultate. Ea constă dintr-un alternator și niște roți înalte de 80 de centimetri, așa-i diametrul roților fiindcă trebuie o turație mare, cele cîte le-am avut și le-am experimentat, nu-mi dădeau turația necesară. Forța vîntului era așa de mare încît, dacă se prindea cineva de o paletă, îl dădea peste cap. Deci, aveam nevoie să măresc roțile. Prima experiență a fost cu șase palete, fiecare de 1,20 m și lățimea de o jumătate de metru. Nu-mi dădea turație, cînd cuplam alternatorul pe baterie, se forma o cădere de tensiune. Văzînd că se frînează normalul de turație, am anulat acea idee. Am făcut apoi patru palete în cruce. La fiecare am dat doi metri de linoleum, pe lățimea lui întreagă, de 0,90. Mi-a dat rezultat, dar numai cînd era vînt puternic. Dacă puneam bateria sub stație, înregistra perfect; dacă aduceam curentul de la alternator la baterie, pe distanța de 30 m, pînă aici se pierdea tensiunea. Trebuia mai repede să se-nvîrtă. A treia concepție a fost cu șase palete, fiecare să fie completată cu doi metri de linoleum pe capăt. Deci, către butuc, către centru, să fie liber pe o rază de doi metri; șase palete vor ocupa toată suprafața cercului. Acum, orice dinam pun, îmi dă turație foarte mare.

Am făcut mai multe tipuri de antenă, după fel de fel de schițe; nici unul nu mi-a dat rezultatul scontat. Atunci, am zis așa, de la mine: de ce să fie bucla rotundă la antenă TV, de ce să nu fie dreaptă? Aici a fost prima lovitură. Cine mă obligă pe mine să o fac așa și cine mă obligă să-i pun bandă? Am luat bara de cupru de sus, am îndreptat-o, un metru și jumătate în lungimea ei, atât a fost, atât am lăsat, și am suspendat-o. Bine-nțeles, izolată. Văzînd că apar umbre pe ecran, m-am apropiat din ce în ce, pînă ce am ajuns la tipul de antenă ce se găsește sus. Acum, se vede oglindă. Cînd am pus o singură bară, mi-a apărut un post. Zic: stai, că-i bine! Pe urmă, am mai atașat încă o bară. Am fixat-o și pe a treia; a fost și mai bine, dar binele ăsta s-a constatat după termen lung, pînă ce am ajuns la distanța de 5 cm. Toate barele le-am pus egale și de cea din mijloc am legat două cabluri, amîndouă vin separat, nu se ating. Am încercat și am pus panglica TV; n-a mers, deci e ceva nou.

Pentru a doua oară de cînd venise pe lume, Petre a Țoitelui făcuse să i se îmbulzească tot satul în bătaura casei. Oamenii, neîncrăzători, vroiau să-i vadă isprava cu ochii, să se convingă în fața televizorului, cum de reușise ca dintr-o roată cu aripi colorate, mișcate doar de adierea vîntului, și dintr-o antenă ciudată, prinsă în vârful unei prăjinii lungi și încovoiate, să capete viață, printr-o simplă apăsare pe claviatura aparatului, imaginile clare ale cîtorva posturi de televiziune.

M-am gîndit așa la început: cum de am atîtea canale și nu prind decît Bucureștiul? Cînd am văzut că pe primele două nu prind nimic, m-am întrebat că astea pentru ce-s făcute? Cînd am pus antena sus și a început să-mi apară prin ceață încă un post, atunci a fost semnalul la marea cercetare. Anul trecut, am recepționat paisprezece posturi: TVR-ul român, Televiziunea sovietică, MTV Budapesta, Ukrainski televizii, CST Bratislava, CST Praha, JTV Aman, RAI, TV Sverige, Norge Televerket, DR Denmark, NDR Plensburg — am zis că o fi un oraș danez, dar e german. Asta n-am putut identifica: PTTSRG. Nu știu. YLEIS Radio, nu știu. Anul acesta, în 21 aprilie la ora 14, am prins încă o miră: rtve, litere mici. Asta iar nu știu. Deci, programul român merge, Moscova merge, Budapesta, Bratislava merge. La Iordania, Italia și Suedia mi-or apărut și miră, și program.

Am ajuns la o pasiune cam ieșită din comun. Mai există posibilități, nu-i lucru limitat, se poate merge mai departe cu modernizarea antenei ăștia. Trebuie mai multe țevi, să o pot ridica la 30 de metri cu un scripete, să o las, să-i fac îmbunătățirile și să o ridic din nou. Cîtă migală a fost pînă cînd fiecare lucru, fiecare fir a venit calculat, cum va sta, cum va da rezultate. Oricum, nu merge la împlinire: pui antena în pod și vrei să vezi globul. Asta nu se poate. Mulți au fost curioși, au venit și au văzut, alții mi-au trimis scrisori.

Într-adevăr, cîtă migală, cîtă muncă! Mi-i închipui pe bărbatul zdrăvan, cu nevastă și o casă plină de copii, cuprins de febra pasiunii sale ieșite din comun, veghind neobosit bătaia vîntului și claritatea nopții de pe ecran. Îl văd ieșind în puterea nopții sub spuză de stele — și numai cine n-a privit strălucirea stelelor de pe această spinare a Meseșului n-a avut sentimentul că se află mai aproape de cer — coborînd antena din vârful prăjinii de lemn, adăugînd o bară, punînd-o la loc, dînd-o iară jos, pentru a-i apropia sau a-i depărta brațele paralele, de

atîtea ori, pînă ce pe dreptunghiul vrăjit al televizorului apăreau chipuri de oameni sau mirele cu inițiale misterioase ale nu știu căror posturi îndepărtate de pe continent.

Vreau să dau antena aceasta în dar la un muzeu. Să arăt că prima antenă universală de televiziune a luat ființă și dintr-o împlinire, și din pasiune, aici, în România.

Petre Baboș se născuse cu această pasiune. Se află în floarea vîrstel, este viguros, inteligent și trăsăturile feții îi subliniază această virtute; o inteligență țărănească. Spontană, încăpățînată, în stare să scormonească aprig labirintul creierului, pentru a scoate cît mai la lumină, și cît mai limpede, Ideea.

În scurtu-i timp petrecut în școală nu apucase să întealească vreuna din legile fizicii dar, în ciuda acestui fapt, la vîrsta cînd de-abia învăța tabla înmulțirii, își construia singur un aparat cu galene; nu cercetase nici o carte de specialitate, în schimb, ajunsese fără vreun ajutor, la principiile fundamentale ale electricității. După o logică proprie, făcînd și refăcînd, adunînd și scăzînd, imaginînd, visînd sau apelînd la bunul simț al proprietăților fizice care guvernează materia. Era o lume total nouă, chiar dacă, pe cînd fusese miner la Teliuc, umblase, poate, cu baterii și cu dinamuri. Boala îl obligase să părăsească repede mina și să se întoarcă acasă. Timpul petrecut printre mineri îi dăduse însă un plus de ambiție, de încredere.

Mi-a părut bine că au venit de la București să mă filmeze. Le-am spus: deocamdată, haideți în casă, vă demonstrez la aparat, vă dau mirele să le vedeți, pe mine nu mă interesează să spun minciuni. Toate mirele, cîte le-am putut prinde la acea oră, le-am demonstrat. M-am bucurat, fiindcă la mine vin mulți și se putea să fie printre ei și turiști străini. Ei nu mă-ntreabă ce mai faci, Petre, mă întreabă ce am realizat și numai bine vezi că-mi notează antena, cum îi construită, și merg la ei în țară, cine știe cine erau, și spun că lor le aparține invenția. Acum, se știe că-i a mea și cu toată inima o arăt la toată lumea.

Un țaran din inima Sălajului își deschide generos inima către oameni. Le dezvăluie fericit fermentul minții sale și, conștient că a făcut ceva bun pentru ei, indiferent din ce țară, de pe care continent, își duce visul mai departe, la un releu etajat, de dimensiuni impresionante, instalat undeva, în Apuseni, de la care ar putea să își preia imaginile un sfert de Europă.

Pe valea Susanilor natura este de o generozitate gravă, aerul limpede deschide privirilor drum drept și lung asupra împrejurimilor, pînă pe zidurile de piatră ale Apusenilor. Peste dealul Bulci, în defileul Crișului Repede, se adăpostește Ciucea lui Octavian Goga, iar puțin mai departe, încoronat cu norii roșietici ai asfințitului, se ridică, dormitînd încă în miez de florar, într-o plapumă groasă de zăpadă, culmea semeață a Vlădeșei.

O natură neprihănită dă roată Cizerului, coborîndu-și liniștea în gîndul și în inimile locuitorilor. Petre a Țoitelui este unul dintre cei ce a lăsat să-i treacă prin toată ființa, calmul binecuvîntat al acestui cîrmei de țară.

Grupaj realizat de
NICOLAE DOCSĂNESCU

datina și dorul

COMOARA DIN LIVEZILE

Un autobuz mă depune după vreo jumătate de oră de la plecarea din Bistrița în centrul comunei Livezile. N-am nici un reper, cunosc un singur nume, și la acea oră de amurg îl pronunț în fața primului om întâlnit în cale. Ion Rusu și al său Muzeu din Sub Poartă? Cum de nu, o luați dumneavoastră uite-așa, pe-acolo, treceți piriiașul și nu prima, a doua casă pe stînga este cea pe care o căutați, vine deconcertant de repede, de spontan răspunsul.

Iată dar — imi zic — că Ion Rusu este un adevărat personaj, că «muzeul» pe care l-a înființat există, chiar dacă titulatura pare oarecum pretențioasă. N-am făcut deci drum de pomană de la Bistrița pînă aici, prin umezeala și frigul acestui martie tirziu. Ajung în fața casei cu pricina. Bat la poarta monumentală, arcuită, încastată în zidul de la stradă, și el de dimensiuni respectabile, — așa cum sînt multe dintre locuințele din Transilvania, locuințe — fortărețe care se deschid anevoie noului venit, dar cînd acesta se dovedește om de omenie, orice reticență este abandonată și i se oferă ospitalitatea, mai mult, prietenia cea mai generoasă.

Un clinchet muzical cu reverberații îndepărtate îmi anunță prezența. Poarta se deschide, în fața mea se găsește un om mai curînd mărunt de stat, de o vîrstă nedefinită, să tot aibă «în jur de» 60 de ani. Dar toate aceste detalii le-am realizat mai tirziu, pe parcursul vizitei mele, fiindcă după primul pas în ceea ce se dovedea a fi un fel de vestibul de dimensiuni respectabile, realizat prin existența unei a doua porți care bloca accesul spre curte, am rămas înmărmurit. Spațiul cu pricina se dovedea a fi ocupat cu cea mai fantastică (este singurul superlativ realmente adecvat) colecție de «bric-à-brac» ce se poate imagina. Icoane pe sticlă și tablouri profane, mobilă de epocă, ceramică, obiecte de uz casnic de prin părțile Năsăudului, arme, monede, costume populare, o casă

de bani dintr-un «saloon» din Ari-cut, ghiulele, ceasuri și orologii care la cea mai mică atingere sunau melodios, creau un decor demn de imaginația cea mai febrilă. Ceva mai tirziu, cînd l-am cunoscut pe Ion Rusu, cînd i-am aflat rigoarea cu care a selecționat obiect după obiect, mi-am dat seama că nimic nu era întimplător strîns aici și doar micimea spațiului, în raport cu uriașul număr al pieselor expuse, crează această imagine șocantă și atrăgătoare în același timp.

După ce mi-am revenit oarecum din surpriza enormă — gazda a înregistrat-o cu un zîmbet fin, sconta, desigur pe ea — am trecut într-o încăpere cu aspect mai «normal», și în fața unei cafele aburinde, am aflat cite ceva despre frumoasa patimă a lui Ion Rusu, fost contabil, și mai aproape de noi, chiar și primar în comuna Livezile.

De vreo treizeci de ani aleargă neobosit prin satele din jur și chiar și mai departe, la Bistrița, la Năsăud. Oriunde a auzit că există lucruri demne de a fi ocrotite și păstrate, pentru ca și viitorimea să afle despre geniul artistic al locuitorilor acestor meleaguri. A început greu, mijloacele bănești îi erau modeste, dar mai apoi, ca oricare colecționar din vocație, a știut să discearnă valoarea autentică de cea falsă, să-și facă din meșterii locali adevărați prieteni care s-au arătat interesați de crearea acestei colecții.

Fiindcă dintr-un bun început a avut ideea de a strînge la un loc cit mai multe dovezi despre viața materială și spirituală a celor 44 de comune grănicerești din părțile Năsăudului.

«Să nu se piardă nimic, să afle și cei ce vor veni după noi cum trăiau și ce gîndeau moșii lor».

Așa s-a înfiripat colecția de ceramică, cea de obiecte de uz casnic și gospodăresc din lemn, superba colecție de cojoace, atît de caracteristice pentru meleagurile bistrițene, icoanele pe sticlă și lemn (multe de Nicula), ceasurile și orologiile, unele vechi de două secole,

cărțile rare, monedele (romane, bizantine...) vasele și obiectele de proveniență dacică. Și cite și mai cite.

Ilie proorocul din această icoană are o expresie de neuitat. Aflu că a fost achiziționat de la niște zălatari. Pictura era într-o stare foarte proastă, murdară, soioasă. Curățată, restaurată s-a dovedit a fi o adevărată operă de artă.

Pe o icoană de Nicula, reprezentînd pe Adam și Eva, vechi de 150 de ani, un turist elvețian i-a oferit 2.000 de dolari. Fără succes, fiindcă întreaga colecție a fost alcătuită nu în scopuri mercantile ci pentru a demonstra vizitatorului ce comori de ingeniozitate și talent ascund anonimii locuitorii din satele Bistriței și Năsăudului.

— N-ar fi rău, îi zic la un moment dat, dacă ați cere forurilor competente să vă pună la dispoziție un spațiu adecvat, unde colecția dvs. să poată fi admirată în tihnă!

— Parcă n-am cerut! Mi s-a promis în mai multe rînduri, dar pînă una alta, aștept, aștept...

Și e păcat, Fiindcă, de-abia acum, în finalul vizitei mele realizez că dincolo de varietatea și ineditul colecției, ea se constituie într-o lecție superb argumentată de patriotism. De-aceia are nevoie de spații pentru ca aceste argumente să fie privite în toată strălucirea lor.

Oricum, la Livezile, sub dealurile Năsăudului, un «obscur» pensionar ne convinge că harul semenilor săi, la fel de modeste, la fel de anonimi, învinge Timpul.

MIHAI HETCO

Un fiu al Bistriței:

GH. T. KIRILEANU

La Piatra Neamț, în incinta Bibliotecii municipale, poate fi consultat «Fondul documentar Gh. T. Kirileanu», adăpostind peste 20 de mii de volume donate orașului de marele cărturar și patriot moldovean.

Mărturia pe care o face în amurgul vieții sale într-o scrisoare adresată decanului de vîrstă al criticii noastre literare, Șerban Cioculescu, este plină de semnificații profunde: «Dar fiul unui sătean neștiutor de carte, după ce a ajuns la lumina cărții, s-a silit să adune pentru viitorii cercetători locali cărți devenite rare după marile pierderi din cele două războaie».

Este o profesiunea de credință care i-a însoțit și înobilat întreaga muncă făcută cu pasiune, devotament și spirit de sacrificiu. De aceea viața sa este pilduitoare pentru noi, contemporanii. S-a ridicat din mijlocul «neamului nevoii», cum numea el pămîntul de pe valea Bistriței și cunoștea ca nimeni altul viața și munca lor grea, tăria de caracter, obiceiurile păstrate din bătrîni, bogăția tradițiilor populare. De la tatăl său pădurar

în Broșteni, plutaș pe Bistrița, vestit vîntor de urși și pescar de lostrițe, ca și de la bunicul său vrednic cărturar de țară, a aflat de mic copil fascinantele povești și legende, frumusețea graiului neaș păstrat în poezia populară, întreaga comoară de înțelepciune a țărânului român.

Pornit cu această zestre neprețuită la școlile vremii, Kirileanu și-a închinat viața și munca slujirii neobosite a poporului său, ridicării țărănilor, cercetării și scoaterii la lumină a folclorului, a manuscriselor și textelor istorice și literare necunoscute, îmbogățind cultura națională cu mărturii și valori de preț.

Încă din tinerețe face cercetări pe teren pentru a strînge material asupra «stării economice a țărânului» și asupra «stării lui sufletești» — aceasta fiind în accepțiunea dată de Kirileanu folclorul. Face monografia comunei natale Broșteni și a altor sate din regiune, publică în colaborarea cu învățătorul C. Brudaru lucrarea «Cartea țărânului român» avînd ca motto «Țăranii sînt temelia țării», spri-

jină o serie de reviste, de acces popular și este o prezență activă în revistele literare, în mișcarea culturală a vremii. Activează, printre altele, în cadrul «Societății pentru învățătura poporului» condusă de Petre Poni, susține apariția pe timp de 37 de ani a revistei «Șezătoarea» pentru «literatură și tradițiuni populare», se numără printre întemeietorii revistei «Ion Creangă», publicație care-și propunea să sporească «cunoașterea minunatelor produceri ale poporului, adevărate comori de gîndire și de simțire, de credințe și datini gospodărești, în care se oglindește sufletul și viața neamului nostru. Tipărește valoroase culegeri de folclor și sprijină apariția a numeroase contribuții etnografice, lexicografice, a unor studii importante asupra monumentelor istorice și de arhitectură din Moldova.

A cercetat cu răbdare și stăruință arhivele vremii, a citit cărțile și documentele vechi, manuscrisele clasice, a copiat texte de interes documentar și nu puține au fost mărturiile descoperite de el și datorate confracților pentru întregirea unor studii și lucrări consacrate culturii românești. Ani de zile a urmărit paginile răzlețe ale lui Eminescu și a studiat scrierile lui Creangă. Rod al activității sale neobosite de o viață sînt cele 15 ediții ale «operelor» lui Ion Creangă, cele mai bune și mai științifice realizate în acest domeniu, contribuția la editarea scrierilor economice și politice ale lui Eminescu, ca și o serie de studii care au adus elemente noi și importante pentru cunoașterea marilor clasici.

Titlul de membru de onoare al Academiei Române care i-a fost conferit în 1948 a venit să răsplătească munca modestă, tăcută și generoasă a acestui cărturar care, așa cum a afirmat Titu Maiorescu, făcea parte din rîndul marilor spirite «care au mai mult pe dinăuntru decît pe dinafară».

Recenta apariție a «Corespondenței» sale, realizată de editura Minerva, sub îngrijirea lui Mircea Handoca, aduce date impresionante și mărturii inedite care întregesc imaginea acestui om de cultură care a venit cu generozitate și aleasă discreție în sprijinul unui număr mare de scriitori, artiști, modeste învățători slujitori din dragoste ai culturii românești.

GH. RĂDULESCU

Drumuind pe Ceahlău

Va fi vorba, în aceste puține rînduri, despre învățatul cărturar Gh. T. Kirileanu, un autentic și reprezentativ fiu al Văii Bistrița din Moldova. În toată viața sa, el a avut un cult pentru riul — cînd cristalin, cînd învolburat — care udă de milenii cu apele sale ținutul Dornei, al Ceahlăului și al Bistriței. «Mama noastră Bistrița» îi spunea el cu evlavie...

Dar, în aceeași măsură, Kirileanu a fost și un nedesmințit închinător al Ceahlăului. Nimeni n-a iubit mai mult ca el, acest «munte sfînt», pe care anticii greci îl asemuiau cu Olimpul, lăcaș al zeilor. Istoricul și geograful grec, Strabon, care a trăit în pragul erei noastre, a afirmat că pe Ceahlău (Kogheonon — muntele cu scoici) locuia zeul Zamolxis al dacilor și marele preot Deceneu, al acestui popor. Era, deci, aici, un altar a cărui amintire s-a transmis pînă în zilele noastre, prin milenara Nedeie de la 6 august, cînd se oficia aici un «mister» al nației și se împrăpăta mereu dorința unității naționale. Sute și sute de oameni veneau mereu aici, de la mari depărtări, de pe pămîntul vechii Dacii și sărbătoreau ziua înfrățirii...

În vara anului 1938, făcînd o excursie pe Ceahlău, am găsit în «condica vizitatorilor» care, din păcate, nu s-a mai păstrat, o însemnare abia scrisă, a lui Gh. T. Kirileanu, în care arăta că urcase atunci Ceahlăul «a 33-a oară, fiind în vîrstă de 66 de ani». Ca nimeni

altul. Un as al drumeției pe Ceahlău. Sub iscălitura lui, erau semnați prietenii cu care urcase pe munte.

După aceea, el a mai trăit 23 de ani, privind nostalgic, de pe cerdacul casei lui, Ceahlăul, dar nu s-a mai încumetat să-l urce; din poartă el încuraja și îndruma tinerii excursioniști, dîndu-le sfaturile necesare pentru ca eforturile lor să nu rămînă o simplă plimbare și petrecere, ci să devină un prilej de învățătură și de cunoaștere a muntelui legendar.

Gh. T. Kirileanu cunoștea Ceahlăul în toate înfățișările sale. Îi străbătuse de zeci de ori potecile și cărările. Îi învățase legende numeroase, unele, de interes istoric. Era convins că Ceahlăul avea o literatură și o civilizație proprie. Îi cunoștea întreaga toponimie, din care descifra o bogată tradiție populară, îndeosebi pastorală. Pentru el, Ceahlăul era un adevărat ținut. Un ținut autarhic, cu îmbelșugate mijloace de trai. Apa, lemnul, pășunea, stînila, vinatul, fructele — toate erau la îndemîna omului.

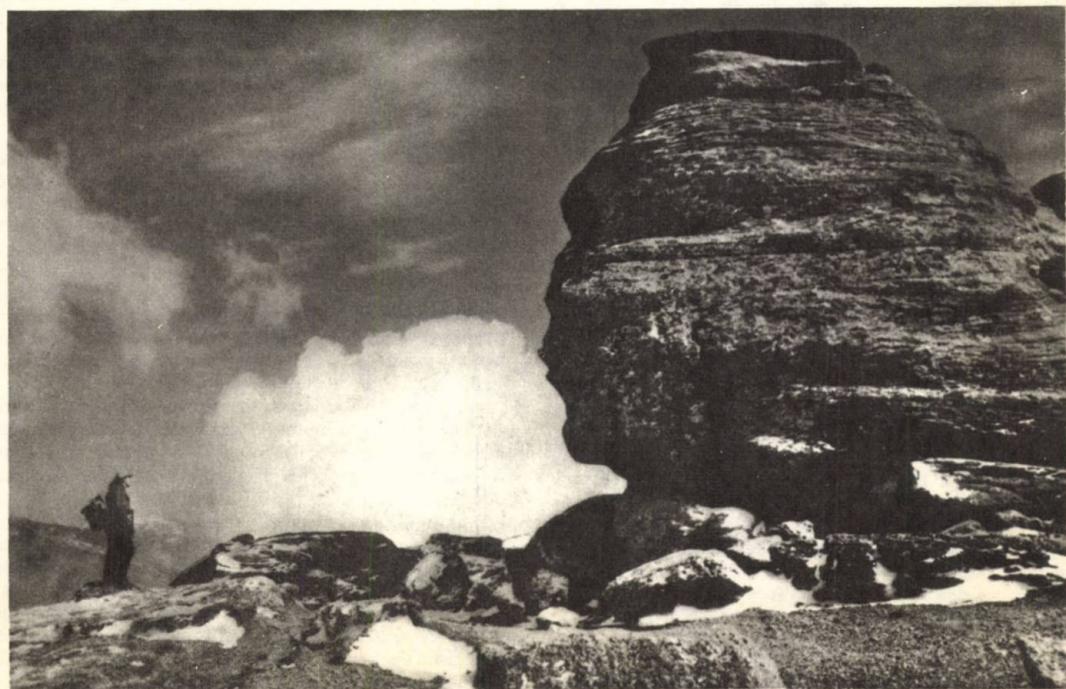
Gh. T. Kirileanu trăia intens toate aceste realități și de aceea el, în deseale drumuri aici, aducea și însoțea numeroși prieteni și cunoscuți din țară. Era, pentru toți, un îndrumător apropiat și plin de pasiune. Un mare îndrăgostit de natură, de frumusețea neasemuită a Ceahlăului.

CONSTANTIN TURCU

sfînxul DIN BUCEGI

Legendă și adevăr
despre megaliti

Carpații României sînt împinziți de o serie de megaliti, adevărate monumente «in situ», cărora li s-a dat denumirea generică de «sfîncși», denumire urmată de precizarea locului unde sînt amplasați. Spre exemplificare, vom enumera cîțiva dintre megaliti mai cunoscuți și despre care, în genere, am auzit cu toții măcar în trecut: Sfînxul de la Topleț, Sfînxul de la Stănișoara, Sfînxul de la Piatra Arsă, Sfînxul Bratocei, Sfînxul de la Pietrele lui Solomon etc. Situați pe cele mai spectaculoase piscuri de unde domină pădurile, pășunile, apele și cerul carpatic, ei au aprins imaginația atît a sutelor de generații de ciobani și locuitori ai muntelui, cît și a cetățenilor, născuți și trăiți între zidurile marilor orașe. Dar dacă vom aminti doar simpla denumire a sfînxului, oricine va înțelege imediat că este vorba de celebrul megalit din Bucegi, chiar mai înainte ca gîndul să-i zboare la monumentul binecunoscut pe mapamond și aflat la Gizeh, în Valea Regilor din Egipt.

Sfînxul din Bucegi!

Tulburătoare imagine care, prin ale sale adînci și goale orbite din piatră, caută parcă în străfundul ființei noastre, deși privirea-i plină de tensiune alunecă pe lingă noi și se îndreaptă departe spre virful Omu, mai departe spre platoul-cetate al daco-geților, și încă mult mai departe spre marea sarmatică. Deoarece contemplînd Sfînxul într-o liniștită noapte cu lună plină, sau în zori cînd vîntul șueră încercînd să-i adîncească găvanele goale, iar aște de negură rupte de pe Caraiman (sau poate Cerus-manus?) plutesc alunghindu-se unele pe altele în preajmă-i, ai certa senzație că el privește scormonitor nu numai spațial, ci și temporal, căpătînd parcă cea de a patra dimensiune.

Imaginea Sfînxului din Bucegi a devenit emblematică și nu trebuie să ne mire faptul că aceasta, multiplicată în mii de exemplare, a apărut deja și pe copertile multora dintre cărți, printre care ar fi de amintit celebra «Le livre du Mystérieux Inconnu» a lui Robert Charroux, precum și «Rezervații naturale geologice din România» (*). Pregația imaginii se datorește și faptului că aspectul său respectă atît de bine profilul chipului omenesc, încît i s-ar putea aplica cu deplin succes «grila de proporții» a lui Leonardo da Vinci.

Care să fi fost adevăratul nume dacic, plin de poezie sau venerație pentru acest uriaș simulacru? Nu știm și poate nici nu vom ști sigur vreodată. Cu toate căutările și strădaniile, cea mai veche denumire de Sfînx am găsit-o într-o referință din Buletinul Alpin pe anul 1935, iar în anul următor, în revista România, profesor Al. Bădăuț îl descrie, primul, și-l denumește «Sfînxul Românesc». Foarte curios apare faptul că pînă atunci era cunoscut în scris, doar sub denumirea generică de «babă», ca de altfel toate pietrele-altar de pe acest platou-sanctuar din Bucegi.

Interesant apare faptul că Sfînxul probează sorgintea doctrinară a megalitilor încifrati, a căror cheie a fost pierdută de omul contemporan și doar hazardul a condus la redescoperirea simulacrlui, prin regăsirea cifrlui pierdut. Pentru că Sfînxul apare drept sfînx numai dacă-l privești dintr-un anumit unghi, materializat de o axă ce pornește de la el către Baba Vîntoaselor. Poate că de aceea vechii drumeți din perioada de începuturi a turismului («bucegiștii», cum li se mai spunea pe atunci) nu-l menționează. Și asta desigur pentru simplul motiv că nimeni nu-l «văzuse» din unghi revelator. I. A. Vaillant, Michai Gold, Mihai

Haret, Nestor Urechia, Bucura Dumbrovă, Emanoil Bucuța, nici unul nu-l amintește în vreo lucrare despre Masivul Bucegi. Cea mai veche fotografie pe care am găsit-o, de prin anul 1900, reprezintă Sfînxul văzut din față, iar nu din profil) — așa cum ne-am obișnuit — și poartă titlul explicativ «Babe din Caraiman».

Dar dacă acest simulacru a fost cunoscut totuși încă din vechime și a purtat în continuare, prin ani, în miturile pastorale denumirea de Sfînx? Poate numai din pură întîmplare cei care descriau la început de secol Bucegi nu l-au identificat. Fiindcă «bucegiștii», romantici prin excelență, erau mai puțin preocupați de toponimie, descrieri de relief sau culegeri de folclor. Însuși Nicolae Densusianu, documentat și meticolos cercetător, deși nu «văzuse» încifrutul Sfînx în călătoriile sale pe platoul Bucegilor probabil aflase din legendele paleofolclorice despre celebrul megalit, deoarece analizînd altarele ciclopie din Bucegi — așa cum considera el Babele — ne spune: «**Chiar dacă simulacrul cel grandios al lui Zeus nu ar mai exista astăzi pe muntele Bucegi** (subl. n.), totuși aceste altare ar putea singure să ne spună că odată aceste înălțimi ale Carpaților au fost consacrate ca reședință unor divinități principale pelasge. Caracterul general al acestor altare este teogonic. Ele aparțin unor principii religioase mult mai severe, mult mai arhaice, de cum ni le amintește epoca lui Homer».

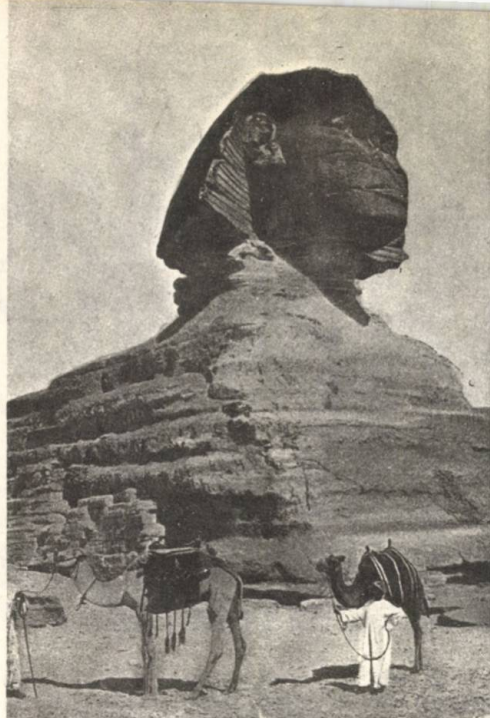
În acest caz se explică faptul că abia prof. Al. Bădăuț, mare iubitor și cutreierător al munților, care a cules toate legendele circulînd despre Muntele Babele, sistematizîndu-le și redîndu-ni-le în remarcabilul articol «Basmе de piatră», a redat circuitului uzual și vechea denumire de «Sfînx», prezentîndu-ne acea primă și splendidă vedere a Sfînxului din România anilor 1936. Numele a apărut firesc și simultan din mai multe surse prin acei ani, nu a șocat pe nimeni și a fost imediat adoptat de toată lumea. Aceasta ne face să credem că este vorba doar de o simplă redescoperire și nu de o etichetare artificială.

Și atunci se pune în mod firesc o mare întrebare: Dar dacă totuși Sfînxul din Bucegi — megalit «in situ» — a servit drept model pentru celălalt sfînx — sculptat — din Egipt? Ipoteza poate pare, absurdă, dar asta doar la o primă vedere, pentru că în sprijinul ei apar o serie de argumente demne de a fi luate în seamă. Iată-le.

Trebuie în primul rînd să ne amintim că, niciodată, nimeni nu a putut să justifice într-un fel oarecare, sau să găsească modelul de inspirație pentru construirea acestui sfînx din Valea Nilului. Nu se poate ca un astfel de fapt să fie catalogat doar o simplă enigmă, fără a încerca să-l pătrundem și să-l explicăm. După cum nu se poate eticheta doar o simplă enigmă alegerea simbolului religios al Tebei Egiptului printr-un vultur, acvila cerului, sau ceahlău cum îl numesc ciobanii noștri, pasăre prin excelență trăind în munții foarte înalți, dar total necunoscută în Egipt.

Trebuie, de asemenea, menționat că nu s-a lămurit încă originea egiptenilor, și anume a locurilor de unde aceștia au venit în Valea Nilului. Se admite că ei s-au format prin contopirea triburilor pastorale, nomade, venite în majoritatea lor de undeva din nord, cu populații locale și negroide venite din sud. Însăși egiptenii spuneau în «Cartea morților» că se trag din cei mai vechi oameni din nord prin aceasta referindu-se poate la teogonia tracilor, potrivit căreia aceștia se considerau nemuritori. Și să nu uităm că în Africa de Nord, ajunseseră multe triburi trace, pornite unele din Carpați. Vechea Cartagină fusese la început pelasgă. Getulii, care erau cel mai numeros popor din Libia,

*) Editura Tehnică, 1976. Marcian Bleahu și col. Lucrare ce enumeră și descrie toate rezervațiile geologice din țară, dar printre care — crudă ironie — Sfînxul (arătînd pe copertă) nu figurează.

Sfinxul egiptean

apăreau atît după nume, cît și după tradițiile și caracterul lor ca fiind traci la origine. Alte triburi pastorale, printre care Dochii și Macrobii, pornite din Carpați, se stabiliseră încă din timpuri imemorabile în Etiopia.

Trebuie să mai amintim și că Amon, unul din cei mai vechi și mai puternici regi ai Egiptului și Libiei, a fost la origină un mare păstor, «un om bogat în oi» care se trăgea din Carpați, așa cum îl menționează Tertulian; în timp ce Teba, cel mai vechi și cel mai mare oraș egiptean, reședință a primilor faraoni și metropolă a cultului lui Amon, purta un nume pelasg și prezenta tradiții pelasge în anumite acte de cult. Explicarea lor ar cere un spațiu mult prea mare, nefăcînd obiectul articolului de față, dar de remarcat este concluzia că astfel de simboluri nu se justifică decît prin dorința unor populații pornite din alte ținuturi, în a căuta să-și mențină amintiri evocatoare din țara lor de origine.

Ar mai fi de amintit că marile centre politico-religioase ale Egiptului antic, Teba și Memphis, au continuat de-a lungul secolelor să mențină strînse legături cu centrele de cult feniciene, miceniene, trace sau etrusce. Or, preoții-înițiați trebuie să fi mers în pelerinaj și la centrul cultic aflat pe platoul Bucegilor, unde trona și marele simulacru al Sfinxului. Existența unor astfel de relații cultice și de pelerinaj este atestată în mod cert în cazul lui Zamolxe, sclavul-discipol al lui Pitagora, cel inițiat la Memfis și Babilon.

În încheierea argumentelor expuse, redăm și cele afirmate de Nicolae Densușianu, istoric pe nedrept uitat astăzi: «Încă din epoca neolitică, numeroase triburi de pelasgi, plecînd cu turmele lor cele mari de la Carpați către Elada și Asia Mică, iar din Asia Mică întinzîndu-se încet pe lîngă coastele Libanului în jos, trecură dimpreună cu alte triburi din Elada și din insule pe șesurile cele întinse ale Nilului. Popor disciplinat, religios, laborios și războinic totodată, pelasgii păstori și agricultori, ori unde se stabileau în acele timpuri depărtate, ei erau stăpîni. De odată cu ei duceau și instituțiile lor naționale, o religie strămoșească formată, divinitățile și preoții rasei lor. Încă țara cea sfîntă în religia egipteană rămase cea de la marginile pămîn-

tului, de la Istru. În această parte a lumii erau pentru vechii pelasgi din egipt «regiunea divină», monumentele lor cele vechi religioase, imaginile zeilor săi protectori, țara strămoșilor adorați ca zei».

Astfel privite lucrurile, nu ar mai apare drept aberație posibilitatea construirii Sfinxului din Egipt după modelul celui grandios și tulburător simulacru de pe platoul Bucegilor, megalit încărcat de semnificații transmise prin timp de-a lungul a mii de generații. Firește, nu trebuie să uităm că ne aflăm însă în domeniul ipotezelor, chiar dacă faptele se imbină perfect între ele.

Asupra felului în care a luat naștere Sfinxul din Bucegi, credem că adevărul este cel determinat științific prin studiul geomorfologic elaborat de prof. dr. docent Petre Coteț. El stabilește originea naturală, demonstrată prin date de teren ce se înscriu în întregul cortegiu de microforme de tip «babe», în care acțiunea eoliană s-a grefat pe formele inițiale, generate de apa de șiroire, pluvio-denuație, în condițiile litologice și altimetrice, specifice Bucegilor, Ciucașului și Ceahlăului. Această formare a megalitului este însă o altă problemă ce nu contravine cu nimic ipoteza preluării și includerii lui în teogonia traco-dacică, și mai mult, nu exclude nici unele eventuale retușuri antropice executate pentru necesitățile de cult, anume obținerea unui simulacru mai perfect.

De la a admite însă eventuale modificări dictate de crearea unor asemuii mai evidente și pînă la a vedea în Sfinxul din Bucegi o statuie antropică a lui Decebal sau Zamolxe, așa cum s-a afirmat, ni se pare o exagerare, un exces ce nu poate fi generat decît de mințile infierbîntate, gată să vadă în fiecare stîncă din Carpați o sculptură pelasgo-traco-dacică.

Pentru stabilirea unor adevăruri, mai trebuie arătat că afirmațiile potrivit cărora, la un moment dat, un dezechilibrat mintal ar fi tras cu arma asupra Sfinxului, distrugîndu-i nasul și bărbia (vidi art. «Sfinxul din Bucegi», revista Săptămîna din 10 oct. 1975) nu sînt întemeiate, subsemnatul oricînd putînd proba cu documente iconografice în fața unui for de specialitate, că din anul 1900 acest megalit nu a mai suferit nici o modificare sensibilă. Tot pentru a pune la punct unele afirmații hazardate, este de adăugat că Sfinxul nu prezintă un aspect antropomorfic doar prin obrazul său stîng, ci și prin obrazul său drept, văzut însă dintr-un unghi inedit. Această constatare am făcut-o împreună cu prof. Călin Turcu, în urmă cu cîțiva ani. Spre lămurire vă prezentăm alăturat o inedită fotografie realizată de acest pasionat cercetător al megalitilor carpatice.

Am expus aici doar o parte a problemelor legate de Sfinxul din Bucegi, fără a putea emite pretenția lămuririi enigmelor ridicate de acest megalit al cărui simulacru, indiferent și inexplicabil, pare o mască mortuară a timpurilor dispărute, și totodată fantoma lor sculptată de natura însăși. Și nici nu trebuie să ne mire acest lucru, intrucît în toate teogoniile arhaice Sfinxul simbolizează tocmai dialogul dintre om și natură, dintre om și univers. Asta ar fi explicația tensiunii cumulate în figura simulacruului; iar explicația reprezentării lui sub formă antropomorfică, poate fi dată prin supunerea omului la balastul mitologic de tip uranic, purtat prin labirintul istoric pe care el l-a străbătut în zecile de mii de ani, încă din copilăria sa pe aceste meleaguri.

Vă invităm sus pe platoul Bucegilor, pentru a admira în liniște acest tulburător megalit care continuă, gelos să-și păstreze tainele.

Ing. SILVIU DRAGOMIR

Pe acoperiș își făcuse o grădiniță cu flori

Fiul căldărarului Pantoleon, înnobilit mai tirziu în versul eminescian drept «finul Pepelei, cel isteț ca un proverb», avea în sufletul lui de renaștivist multe daruri și doruri, iar între ele a fost cu siguranță și duhul călătoriei, căci lucrurile «de la lume adunate» în cărțile lui numai astfel, prin locuri și printre oameni, au putut să fie agonisite. Cântărețului și profesorului «de muzichie», culegătorului de folclor și traducătorului, colportorului de scrieri și tipografului, scriitorului Anton Pann îi dăm de urmă la Chișinău și în Șcheii Brașovului, la București și la minăstirea Surpatele, la Rîureni și pe malurile Oltului. Cine ajunge la Rîmnicul Vilcea să caute în centru, pe strada Știrbei Vodă la nr. 18, casa frumoasă oltenească în care — cum arată documentele din încăperile transformate azi în muzeu — Anton Pann a trăit o vreme, între 1826—1828 și 1835—1837. Vilcenii îl vor fi cunoscut pe acel neostenit iubitor de muzică, îl vor fi ascultat cîntînd ori istorisind «taine de băgări de seamă și de întîmplări foarte frumoase și de mirare» nu numai din basmele arăbești cuprinse în Halima, dar și dintre faptele adevărate ale vieții lor, la care dascălul, profesor de muzichie la seminarul orașului, și-a ținut mereu mintea și sufletul larg deschise. I-au fost pe timpul acela eleve și maicile de la minăstirile Surpatele și Dintr-un Lemn, iar frumoasa Anica, nepoata stareței Platonida, s-a lăsat subjugată de acel bărbat vesel care știa ca nimeni altul și cîntările bisericesti dar și pe ale dorului, și a fugit cu el în lume, rămînîndu-i soție. Să ni-l închipuim mai încolo

în casa lui din București, pe fosta stradă Taurului ce-i poartă azi numele, stînd seara la fereastră, mîngîind trecătorii cu glasul lui frumos și cu sunetele ghitarei. Pe acoperiș își făcuse o grădiniță cu flori — poate în amintirea anilor petrecuți în locurile vilcene unde, ca și azi, avuția naturii dă sufletului gingășii mereu noi. Se întorsese în 1848 pe meleagurile îndrăgite, cuprinse atunci și ele de iureșul revoluției. Era vară, la sfîrșit de iulie. Căpitanul Zăgănescu, comisar extraordinar al districtului Vilcea, raporta «către Ministeriul trebelor din lăuntru al Țării Românești»: «Eri, joi, la 29 ale curgătoarei luni, după oarecare încetare a boalei holerei, adunîndu-ne cu toți cetățenii Rm. Vilcei și clerul bisericesc într-o cîmpie înconjurată cu arbori ce este în marginea cetății, precum și d. Administrator cu toți funcționarii și garda națională înarmată, purtînd șease stindarde tricolore, scrise pe dinsele deviza nației și numele districtului, (...) au format un cortegiu foarte frumos. În mijlocul aceluia cîmp, s-a făcut de onorabilul magistrat o tribună împletită cu ramuri verzi de arbori și un arc de triumf împletit cu flori și cu sfința cruce deasupra, unde, începîndu-se sfința țeemonie de către miniștrii ceresci s-au citit cele 21 puncturi din Constituție, apoi suindu-ne pe tribună am ținut un discurs de o oră cu cele mai vii expresii asupra sfințelor drepturi naționale, așa incit tot cetățeanul de orice religie mi-a răspuns prin mii de aclamații: să trăiască Constituția, să trăiască poporul Român și Guvernul provizoriu, rostind

cu plăcere fiecare cetățean și jurămîntul pentru sprijinirea Constituției. Iar garda națională la cuvintele: să trăiască Constituția a răspuns printr-un număr însemnat de arme cu salve detunătoare. Într-acest pompos constituțiu aflîndu-se și Dl. Anton Pann, profesor de muzică, împreună cu cîțiva cîntăreți de aceeași profesie, au alcătuit o musică vocală cu nisce versuri prea frumoase puse pe un ton național plin de armonie și triumfal, cu care a aprins entuziasmul de patrie în inimile tuturor cetățenilor. De aici ne-am întors în cetate (...) unde mai strigînd încă de trei ori: să trăiască poporul Român, Constituția și Guvernul, s-au împrăștiat prin cetate».

În toamna lui 1854, în mulțimea adunată la tîrgul din Rîureni, îl regăsim din nou pe Anton Pann în locurile vilcene. Pornește mai departe în lungul Oltului, dar aripa sorții îi curmă călătoria pe neașteptate: moare la 2 noiembrie, răpus de tifos. Apucase să-și compună epitalul pe care-l citim azi la biserica Lucaci din București, unde e înmormîntat, lăsîndu-ne să descifrăm în el seninătatea și frumusețea unei vieți dăruită creșterii limbii și gîndului românesc: «Aici s-a mutat cu jale / în cel mai din urmă an / Care în cărțile sale / Se citește Anton Pann. / Cum mină-i încetează / Ce l-a scris mereu ședea / Nopti întregi / Nu mai lucrează / La lumină cărți să dea / Împlinindu-și datoria / Și talentul ne-ngropînd / Și-a făcut călătoria / Dînd în lume altor rînd».

ANDA RAICU

«ERA UN VESTIT CĂLĂTOR...»

«Era un vestit călător, un bărbat de vreo 60 de ani, dar superb de sănătate și veselie, tăiat în proporții ciclopice, cu o față de satir bătrîn încadrată într-o barbă gălbuie, rară și găurită de doi ochi mici, verzi, pătrunzători, care rideau neconștient singuri, fără participarea feței, cu o pălărie cît o roată de trăsură, cu o manta imensă și cu ciorapii roșii peste pantalonii bogați în urme de uleiul diverselor conserve».

Acesta era Calistrat Hogaș, scriitorul care a lăsat literaturii române de călătorii, unele din cele mai încântătoare pagini. Prin acest foarte scurt dar foarte sugestiv portret, criticul ieșean Garabet Ibrăileanu, care l-a cunoscut și prețuit pe dascălul din Piatra Neamț, ca scriitor, contura imaginea, atît de romantică, dacă vrei, a celuialt Hogaș pasionatul călător «pe drumurile de munte» în general și «în munții Neamțului» în special. Acestea sînt cuvintele care, înscrise pe panoul atîrnat pe un perete din prima cameră, îl introduc pe vizitator în atmosfera casei din orașul de la poalele Cozlei și Pietricicăi unde a trăit, unde a scris, unde și-a întocmit proiectele «traseelor» montane, către sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru, Calistrat Hogaș.

Dacă nu am avea temerea ca o astfel de apreciere să nu diminueze cu nimic caracterul în primul rînd de puternică evocare a scriitorului Hogaș, am spune că la Piatra Neamț, în casa memorială de pe strada ce-i poartă numele, surpriza cea mai mare o constituie tocmai acele expozate care dau o idee asupra excursionsistului Hogaș — cum îl definește Ibrăileanu pe condeierul care ne-a purtat pașii, prin atîtea din scrierile sale pe cărările, pe atunci prea puțin bătute, ale munților Neamțului. Pentru că dacă în majoritatea caselor

memoriale de acest fel — de la noi și de oriunde — atmosfera spirituală în care și-a dus viața personalitatea respectivă o reconstituie obiectele personale legate indeobște de activitatea de creație, aici, la Piatra Neamț, sutele de vizitatori care trec zilnic pragul acestei case se opresc — dintr-o curiozitate firească — mai puțin asupra mobilelor din camera de lucru sau din dormitor, asupra fotografiilor, manuscriselor sau corespondenței scriitorului cu marii săi contemporani, cît mai ales asupra acelor vitrine în care sînt adunate, cu grijă, acele mărturii vii, ale unei pasiuni depășind cu mult semnificațiile așa numitului «hobby» din zilele noastre. Cum pleca în excursii, călare pe «Pisicuța», roibul slăbănog ce-i era mereu bun tovarăș de drum, Calistrat Hogaș ne-o mărturisește cu lux de amănunte în amintirile sale. Dar cum arăta această «Pisicuță», mai blindă ca blindul Ben, abia acum ni se înfățișează mai clar într-un excelent tablou semnat de pictorul Nicolae Milord, dar și prin candida copită păstrată prin cine știe ce mister și adăpostită sub sticlă ca o adevărată piesă rară. Că nu se despărțea nici cînd de pelerina mare, neagră și de pălăria de paie cu boruri largi, cît o «roată de trăsură», o știm, ne-au spus-o alții. Dar obiectele acestea de îmbrăcăminte devin cu adevărat «ciclopice» cînd le vezi ocupînd nu mai puțin de jumătate din peretele camerei. Iată, sînt expuse aici, avînd, poate, multe din ele, vechime de aproape un secol, și busola cu care se orienta pe teren, la încrucișări de drumuri, și amnarul de care se folosea pentru a da foc vreascurilor în locurile de popas, și pistolul ce-l purta în bandulieră cînd îl ademenea vînatul, și bastonul cu care se sprijinea cînd mergea pe jos, și punguțele de bani

confectionate din materiale ușoare, ca cele din poveștile lui Creangă, ce-i făceau trebuință ca să nu aibă greutatea prea mari asupra-i, și cana cu «apărătoare pentru mustăți» din care sorbea apa de la izvorul limpede ca lacrima, și botforii ce-i încălța ca să-i țină bine piciorul, ba chiar și un instrument muzical — un fel de chitară de origină extrem-orientală de care, de asemenea, făcea probabil uz în clipele cînd simțea nevoia, omenească, să înlocuiască liniștea pădurii, susurul sălbatic al apei și ciripitul de păsări cu sunetele mai calde ale corzii muzicale. Nu, numai văzînd toate acestea, și multe altele, pe viu, numai oprindu-ne să admirăm într-una din cele trei modeste încăperi, sculptura în ghips înfățișîndu-l în mărime naturală, șezînd pe un scaun cu nelipsita-i lavalieră de la cămașă, numai dînd atenție fotografiei ce i s-a făcut cu ocazia unei excursii în Ceahlău, numai citind cele cîteva extrase ale «Amintirilor de călătorie» publicate în 1994 în revista ieșeană «Arhiva», sau adnotările pertinente, făcute de mîna sa pe un exemplar din «România pitorească» a lui Alex. Vlahuță, putem da întreaga dimensiune acestui neobosit iubitor de drumeție.

Să fie oare o simplă întîmplare că pe biroul său de scris din camera de lucru, alături de călimară, alături de sfeșnicul și lampa de gaz ce-i luminau serile pagina de hîrtie, se află, poate chiar din ziua cînd a închis pentru totdeauna ochii, acum șase decenii, acea capodoperă a literaturii universale care se numește «Odisseea», și o statuietă înfățișîndu-l pe autorul acestei scrieri fără egal a marelui poet pelerin care poartă numele de Homer?

D. CONSTANTIN

Ipotești. Casa memorială Mihai Eminescu

Pe plaiuri botoșenene

Încercăm în rindurile de față să conturăm fizionomia turistică a Botoșanilor. Pentru cine vrea să cunoască cu adevărat nu numai frumusețile acestor locuri, nu numai trecutul plin de glorie al așezărilor de aci, nu numai nedesmintita ospitalitate a unor oameni, dar și strălucitoarele puncte de reper care marchează izvoare ale spiritualității de geniu românești, acela nu poate să nu-și îndrepte pașii spre județul Botoșani, spre aceste meleaguri unde vrerea istoriei a făcut să vadă lumina zilei, într-un acelaș secol, citeva din cele mai proeminente personalități ale culturii noastre. I-am numit în primul rînd pe Mihai Eminescu, George Enescu și Nicolae Iorga și alături de ei pe Ștefan Luchian, Octav Băncilă, Grigore Antipa ș.a.

Un itinerar cultural? De bună seamă, cu precădere. Dar nu numai atît. Și iată de ce.

Arc peste timp

Un naturalist austriac, pe nume Hacquet, geolog de profesie dar mare amator de călătorii și drumeții (a străbătut printre altele Alpii nordici), scria la 1764, după o vizită întreprinsă prin mai multe orașe moldovene: «Alt bilci important, (...) e la Botoșani, oraș foarte populat, cu o mie de case și mai multe biserici de lemn, care au scăpat de prada turcilor. Se aduce aici, pentru cumpărători foarte luxoși, marfă engleză, franceză, stofe turcești scumpe pentru femei, năfrâmi frumoase sau tulpăne». La 1764 deci, un călător străin era frapat de amploarea bilciului ce se organiza în orașul «cu o mie de case». La 1767, deci în aceeași perioadă,

un alt călător, baronul de Tott, străbătînd ulițele tirgului într-o trăsură trasă de șase cai, consemna existența unei populații de 8000 de locuitori. În însemnările sale, de Tott nota însă și popasul incidental făcut la biserica Popăuți, unde a luat cuvîntul în fața mulțimii refugiată aci din cauza unor atacuri de trupe dușmane.

Au trecut mai bine de două secole de la aceste mărturii. Evident, peisajul de azi al Botoșanilor nu aduce nici pe departe cu cel de altă dată. Numărul locuitorilor trece de 50.000. Dar poate că nu asta este esențial. Ci replica pe care tot vrerea istoriei o dă în zilele noastre unor realități de mult apuse. Botoșanii, orașul de reședință al județului cu același nume, nu se mai bucură de faima bilciurilor cu mărfuri străine pentru «cumpărătorii foarte luxoși». Dar cine nu a auzit oare de Uzinele textile «Moldova» sau de Întreprinderea de confecții din Botoșani, unități moderne ale căror produse, într-o gamă largă de sortimente, satisfac cele mai exigente gusturi? Fabrica de confecții, o adevărată cetate albă implantată în chiar inima orașului, și-a sărbătorit primii 25 de ani de existență printr-o producție sporită, lansată pe deviza trainic — elegant — ieftin. Nu întîmplător emblema fabricii botoșenene este astăzi cunoscută pe piețele unor țări ca Austria, Uniunea Sovietică, Elveția, Suedia.

Biserica Popăuți, ridicată de Ștefan cel Mare la 1496, păstrează pînă azi frescele interioare de mare valoare artistică. Alături de ea, alte două biserici, Sf. Gheorghe și Uspenia, ctitorii din 1541 și respectiv 1552 ale Doamnei Elena Rareș. La numai 32 km de oraș, în acel fierbinte 1907, masele de țărani săraci

din Flămânzi s-au răsculat pentru dreptul la pământ și la piine, scăpărind astfel scinteia răscoalei care avea să cuprindă, atunci, întreaga țară. Muzeul de aci reconstituie azi panoramicul zguduitor al acelor evenimente din 1907, pe care penelul lui Octav Băncilă, originar de pe aceste locuri, l-a imortalizat într-un impresionant și foarte cunoscut tablou în ulei.

Poezie, muzică, culoare

Cine vizitează astăzi chiar numai în trecere Botoșanii este plăcut surprins să constate că numele luceafărului poeziei românești, Mihai Eminescu, plutește parcă difuz, dar pregnant în atmosfera orașului, în clocotul vieții lui, ca o componentă indispensabilă a existenței cotidiene. Un bust al poetului, înălțat pe soclu impunător, străjuiește, în centru, clădirea elegantă a teatrului «Mihai Eminescu». E un teatru ridicat în 1914 (prin subscripțiile adunate de Societatea anonimă «Mihai Eminescu») care-și cinstește numele cu un repertoriu ales întotdeauna cu grijă. Mai mult chiar. Pe scena lui se desfășoară an de an principalele manifestări ale «Decadei culturii», ale «Săptămânii teatrelor din Moldova» sau ale «Zilelor Eminescu», prilej deobște de vizionare în premieră absolută a unor lucrări, pînă astăzi nepuse în scenă, din dramaturgia eminesciană, ca de pildă piesele «Bogdan-Dragoș», «Mira», «Decebal», «Emmi», «Histrion», «Mureșanu», sau de recitaluri cuprinzînd un florilegiu din poezia și proza scriitorului.

Un alt bust, din parcul ce poartă același nume al genialului poet, are gravate pe soclul de marmură o inscripție plină de semnificații: «Studentii universitari români — București—Jassi, omagiu și admirație», iar pe un alt postament nemuritoare versuri eminesciene: «Vremea trece, vremea vine / Toate-s vechi și nouă-s toate...» Lucrarea, creație a sculptorului I. Georgescu, este prima statuie ridicată lui Eminescu în țară.

O coincidență? Nici decum. Pentru că numai la 8 km de oraș, la Ipotești, sat aparținînd comunei Mihai Eminescu, s-a născut și a copilărit cel mai mare poet al literaturii române. Muzeul memorial amenajat aci îl introduce pe vizitator în ambianța familiei Eminovici — de altfel în apropiere se află mormintele părinților și ale unor frați, dar și în orizontul creației poetului. În casa modestă din Ipotești, acolo unde prin documente, fotografii și cărți se reconstituie un întreg univers poetic, muza slovei se îmbrățișează suav cu cea a lirei. Un difuzor discret face să răsună în surdina, în toate încăperile, fiorul unui melos popular magistral interpretat de corul «Madrigal» pe versuri de Eminescu. O nouă coincidență? Poate că nu. Căci la numai cîteva zeci de kilometri de Botoșani, în comuna Livezi, a văzut lumina zilei, în 1881, George Enescu, indiscutabil cel mai mare muzician pe care l-a zămislit poporul nostru. Casa memorială din comuna ce poartă numele compozitorului, ca și muzeul «George Enescu» din Dorohoi — cel de al doilea oraș din județ ca mărime și importanță după Botoșani — reprezintă ferestre larg deschise spre înțelegerea unei opere ce și-a impus definitiv locul în istoria muzicii românești și universale.

Și poate că numai privind cu atenție cerul și natura care încadrează coplesitor cu coloritul lor minunat aceste case și muzee de pioase evocări, poate că numai traversînd agale drumurile ce le leagă, într-o molcomă alternanță de văi și coline însoțite, reușim să deslușim în toată profunzimea, cromatica luminoasă și limbajul plastic al unui alt mare artist originar de pe aceste meleaguri — Ștefan Luchian, născut la 1868 în micul tîrg Ștefănești. Mai este oare de mirare că încă de la prima ei ediție, din toamna lui 1976, tabăra de pictură de la Botoșani s-a înscris cu prestigiu, prin marile număr al participanților, dar și prin valoarea artistică a lucrărilor realizate, în circuitul național al creației plastice contemporane?

Botoșani. Aici s-a născut Nicolae Iorga

Casa istoricului

Dacă în Botoșanii de astăzi nu mai există strada Copou și nici casa unde în iunie 1871 s-a născut Nicolae Iorga, se află în schimb, pe strada ce poartă numele marelui istoric, clădirea, restaurată cu grijă, în care acesta și-a petrecut copilăria. Ca și la Ipotești sau la Liveni, locul acesta pare predestinat a umple sufletul vizitatorului de o încărcătură emoțională generatoare în egală măsură de sentimente estetice și patriotice. Aci a copilărit, aci a deschis ochii asupra lumii acela care avea să consacre istoriei neamului, cea mai mare parte a vieții și activității sale, acela care, ca și Eminescu sau Enescu, avea să ridice cu talentul și capacitatea sa, cultura poporului român pe cele mai înalte culmi ale afirmării internaționale. Revenind prin 1902 în casa copilăriei, Nicolae Iorga nota nostalgic: «Aici am înțeles întâi ce este în juru-mi și tot aici am trecut pragul dincolo de care mă aștepta viața: micul pîrîu al vieții de școală, torentul pătîmaș al tinereții, cursul puternic, larg cuprins în hotare, al bărbăției». Cele 200 de fotografii înfățișându-l pe profesorul, istoricul, scriitorul, omul politic și animatorul cultural care a fost Nicolae Iorga, numeroasele diplome de decernare a titlului de doctor honoris causa din partea unor universități străine, cele peste 700 volume expuse (dintr-o operă vastă alcătuită din circa 1250 scrieri din cele mai diferite domenii), obiectele personale, documentele, corespondența, — toate evocă drumul desăvîșirii copilului pornit în lume din această casuță și ajuns cu propriile forțe, pe treptele gloriei universale.

Bustul lui Iorga din fața clădirii, operă a lui Oscar Han, se alătură cu cinste celorlalte monumente de artă cu care este înzestrat orașul.

*

În pliantul turistic al județului sînt recomandate, evident, încă multe alte locuri ce merită să rețină atenția turistului. Se vorbește, de pildă, despre mănăstirea Vorona, cu impunătorul «gorun al lui Cuza» din apropiere, de colecțiile bogate în exponate diverse ale muzeelor de istorie și științe naturale din Botoșani și respectiv Dorohoi, de parcul dendrologic de la Hu-dești, de rezervația botanică de tisă de la Tudora, de stejarii seculari de la Copălău și Darabani, de cabanele turistice Rediu de lingă Botoșani și Stejarul de la Baisa, de îmbietoarele locuri de atractive excursii pe care le oferă pădurile Cordăreni, Trușești, Pomirla. Toate la un loc alcătuiesc un tezaur turistic ce se cuvine, cu prisosință, a fi înscris în agenda oricărui pasionat al călătoriilor. Un singur amănunt ar fi de adăugat în plus, în atenția celor ce îndrăgesc manifestările folclorice. În fiecare an, în ultimele zile ale lui decembrie, Botoșanii găzduiesc un excepțional festival al datinelor și obiceiurilor de iarnă. Alaiul, alcătuit din 10—20 formații de teatru folcloric, străbate în cîntec și joc străzile principale ale orașului, pînă în parcul Eminescu unde are loc spectacolul sintetizînd tot ce folclorul autentic a păstrat mai valoros din tradiția obiceiurilor de iarnă de pe aceste meleaguri.

O întrecere a fanteziei și frumosului, a bucuriei de a trăi și a încrederii în valorile perene ale artei, fie că este cultă sau de factură populară. Că aceste atribute dau tonul în tot ce alcătuiește oferta turistică a ținutului dintre Siret și Prut, o demonstrează neîmănat de sugestiv însăși stema județului Botoșani care, într-unul din colțuri, înfățișează, pe un fond albastru precum cerul și apele limpezi, un luceafăr, o vioară și o carte deschisă. Inimile botoșănenilor au toate motivele să pulseze de mîndrie.

CONSTANTIN DARIE

Flămînzi. În amintirea răscoalei din 1907

Un edificiu modern în noul peisaj edilitar al orașului Botoșani: hotelul «Kapsodia»

MUZEUL BRESLELOR

«Vă văd dezorientată. Nu, nu ați greșit, aici este — ne spune prof. Incze, Directorul Muzeului Breslelor din Tirgu Secuiesc —. Și dacă ați citit mai mult despre modul de organizare a breslelor, atunci sînt sigur că nici nu puteați să vă închipuți altfel așezarea unui muzeu dedicat lor. E o curte veche, așa cum sînt încă multe în orașul nostru. Poate că ați și observat această particularitate. Cartierele sînt alcătuite din străzi mai lungi sau mai scurte, închise la unul din capete, ca niște curți. Erau locuite de o singură familie, iar această familie constituia de obicei nucleul unei bresle. Meșteșugul se transmitea din tată în fiu. Pe măsură ce numărul meșterilor dintr-o familie creștea, se mărea și numărul atelierelor dintr-o «curte», care devenea astfel, prin forța lucrurilor, un cartier al breslei respective. De fapt, așa s-a născut orașul. Trebuie să știți că prima mențiune documentară a Tirgului Secuiesc este 24 noiembrie 1407. Se numea pe atunci Tirgul Turiei, după pîriul care izvorăște la șase kilometri de oraș, în centrul depresiunii Turiei. Șansa, marea șansă a micului tîrg al Turiei a fost influența fastă a celor cinci drumuri comerciale care treceau pe aici. Dar poftiți în muzeu. Pe aici, la dreapta, în prima sală am reconstituit un atelier tipic de tăbăcărie. Breasla tăbăcarilor a fost cea dintîi organizată ca atare în Tirgu Secuiesc. Își avea atelierul la periferie, pe malul Turiei. Trăiau într-un cartier anume, unde ridicaseră și casa breslei. Strîns legat de meșteșugul tăbăcitului, cizmăritul — pantofăritul — s-a dezvoltat mai tîrziu, dar a ajuns la o asemenea înflorire încît orașul a fost numit foarte

mult timp «Orașul Pantofarilor». Pantofarii locuiau în cartierul Degheția. Degheția e o expresie populară prin aceste locuri. S-a format prin alipirea cuvintelor „deget și păcură”. Dar revenind la pantofari, aveau dughene în piața din centrul orașului. Ultimul registru de evidență a membrilor breslei s-a întocmit în 1941 dar breasla a funcționat pînă în 1946. De fapt, în casele și atelierelor meșteșugărești din oraș, sau din satele învecinate, unde au fost transferate majoritatea inventarelor breslelor, pentru că acolo meșteșugurile se mai practică încă în forma și cu uneltele tradiționale, se găsesc și azi lăzi, table, vechi tipare de sigilii ale breslelor, păstrate de ucenicii stăroștilor, sau președinților societăților meșteșugărești, acum meșteri prin împrejurimile Tirgului Secuiesc. Cu cinci ani în urmă cînd am început să întocmim muzeul greutatea cea mare a fost nu să achiziționăm, ci să selectăm. Cu excepția obiectelor care fuseseră dăruite orașului de avocatul Edmund Denieș, un pasionat colecționar de unelte vechi, meșteșugărești, toate celelalte fuseseră modificate datorită faptului că folosirea lor curentă secole de-a rîndul impusese adaptarea lor la un ritm mai accelerat de producție. Acceptînd donații, ne-am dat seama foarte repede că ajunseseam în posesia unor duplicate care, deși aparțineau aceleiași epoci, nu mai semănau între ele. Am alcătuit liste de unelte folosite. Comparînd descrierea acestora cu documente mai vechi din țară și din străinătate am reușit să stabilem care dintre obiectele aflate în posesia noastră au sau nu valoare muzeală. De ce vă spun toate acestea? Aș vrea să

înțelegeți că Tirgu Secuiesc e un oraș meșteșugăresc nu numai prin naștere și tradiție, ci și prin concepție și psihologie. De aceea aici breslele și-au păstrat foarte mult timp caracterul vechi, tradițional. La două secole după apusul epocii meșteșugărești a Europei, în Tirgu Secuiesc mai existau șaptesprezece branșe meșteșugărești organizate în unsprezece bresle și două societăți meșteșugărești. Poate nu vă spun nimic aceste cifre. Ca să aveți însă un punct de reper ar trebui să aflați că în Republica Federală Germania țara recunoscută unanim de istoriografi ca leagăn al meșteșugurilor europene funcționau douăsprezece bresle la Augsburg, șaptesprezece la Ulm, douăzeci și două, la Köln... Într-un astfel de oraș meșteșugăresc pare ușor să deschizi un muzeu al breslelor. Și totuși... Muzeul s-a deschis la aproape doi ani după începerea muncii de cercetare, achiziționare și selectare. Tocmai pentru că tot ceea ce însemna meșteșug unealtă, breaslă mai făcea parte încă din viața cotidiană a locuitorilor orașului. Existau încă în Tirgu Secuiesc locuri care aminteau de practicarea diferitelor meșteșuguri. La marginea orașului este un «cartier» care și azi se mai numește «curtea fierarilor». Breasla olarilor — menționată în documente alături de cele mai vechi bresle ale Tirgului Secuiesc — și-a închis ultimul atelier în 1966, odată cu moartea ultimului meșter olar. Breasla măcelarilor și-a avut mult timp în piața orașului scaunele de carne, mai multe clădiri și o circiumă pe care o arendaseră. Breasla cocarilor și a blănarilor, înființată odată cu cea a cizmarilor, și-a avut pînă în ultimii ani reprezentanți în sfatul orașenesc. Pînă la deschiderea șantierului platformei industriale meșteșugarii au avut un cuvînt greu de spus în acest oraș. Acum foștii ucenici și meșteri au intrat în fabricile construite în marginea orașului. Tirgu Secuiesc a devenit într-un timp extrem de scurt un oraș industrial. Fabricile de șuruburi, confecții, amidon... concentrează majoritatea populației orașului. Se construiesc blocuri. Orașul își schimbă înfățișarea. Peste o generație, sau poate peste două oamenii vor intra în acest muzeu care îl vedeți dumneavoastră azi ca făcînd încă parte organică din oraș ca să-și amintească prin el de Tirgu Secuiesc orașul ultimilor meșteșuguri ai Europei.»

LUMINIȚA DOJA

Romania pitorească la 75 de ani

Pentru cel care obișnuiește să privească și în perspectiva trecutului, evoluția mișcării turistice românești, se impune o constatare deosebit de interesantă și anume: principalele momente ale acestei mișcări de masă au coincis nemijlocit cu anumite momente-cheie din însăși istoria literaturii noastre, ceea ce confirmă, o dată mai mult, importanța cuvântului scris în cultura unei națiuni.

Studiind cu atenție împrejurările care au condus la apariția **drumeției** ca atare în ținuturile locuite de românii de dincolo și de dincoace de Carpați, aflăm suficiente argumente pentru a afirma că, în ceea ce privește drumeția, cis-carpatică, spre deosebire de cea trans-carpatică, apariția «României pitorești» a lui Alexandru Vlahuță, în anul 1902, a însemnat cu certitudine un puternic impuls către cunoașterea frumuseților naturale ale patriei.

Eveniment de seamă în istoria literaturii române, «România pitorească» nu este numai opera literară care, în decursul ultimelor trei sferturi de veac a cunoscut una din cele mai prestigioase cariere, dar și cea care a provocat primul impuls viguros, către natură, către pitorescul patriei, către drumeție într-un cuvânt!

Prin ce însușiri deosebite, prin ce virtuți adunate în paginile ei (decorate în primele ediții cu gravuri reproducând opere clasice ale marelui N. Grigorescu) prin ce mijloace literare a reușit autorul acestei «României pitorești», să frământa spiritul cititorilor, zdruncinând din temelii o anumită prejudecată față de contactul nemijlocit cu natura? Ce a reprezentat această operă (literară la originea ei) pentru numeroasele generații de cititori care, timp de trei sferturi de veac, nu au pregetat să-și aplece ochii asupra minunatelor ei pagini?

Răspunsul pe care l-am aflat la toate aceste întrebări sînt ale unui simplu observator și comentator al istoriei drumeției românești și nu ar fi de mirare să nu coincidă cu concluziile criticilor literari. Cred cu tărie că, pentru primele serii de cititori ai «României pitorești» elementul esențial a fost surpriza, o veritabilă surpriză de a constata

că un scriitor clasic încă în viață, ieșe în mod deliberat din tiparele fixe ale literaturii vremii sale pentru a oferi semenilor săi prima (și pînă azi cea mai strălucită) operă de gloriificare a peisajului, atît geografic cît și uman, al țării sale. Dar, dacă pentru cele dintîi generații de cititori ai «României pitorești» elementul de șoc a fost surpriza, pentru următoarele, pînă la noi și de după noi, esențiale rămîn virtuțile operei, farmecul limbajului literar, patriotismul înflăcărat și sincer, pasiunea de călător a autorului, spiritul de largă cuprindere a tot ceea ce înseamna pe atunci teritoriul României.

Nu trebuie să ne ferim de judecăți categorice, dacă sîntem tari pe credința noastră. În consecință, îndrăznesc să afirm că «România pitorească» a lui Alexandru Vlahuță, prin marile ei virtuți, a fost punctul de plecare al literaturii de reportaj turistic, gen inedit în republica literelor românești de la începutul veacului nostru, dar care avea să se dezvolte într-un ritm uimitor pînă azi, culminînd, de bună seamă, cu proza maestrului acestui gen: Geo Bogza.

Imensul patriotism al autorului «României pitorești» a preschimbat o operă literară într-un veritabil imn de slavă închinat patriei și oamenilor ei. Venind în întîmpinarea dorinței maselor de a-și cunoaște țara nu prin mijlocirea unei formule literare ci, direct, din cele văzute și descrise cu atîta măiestrie de primul nostru reporter de turism care a fost Alexandru Vlahuță.

Călătorul care a îmbinat atît de fericit iubirea de țară cu pasiunea față de frumusețile naturii, a cuteierat în lung și în lat «mica țărișoară dintre Dunăre, Mare, Carpați și Prut» — cum însuși o definește, urcînd fără sfială pe culmile cele mai înalte ale munților noștri, ceea ce pentru noi drumeții echivalează cu începuturile turismului de munte din țara noastră, nu numai prin participarea directă a scriitorului la această disciplină turistică, dar și prin tot ce a consemnat el în viitoarea sa operă literară. Vlahuță este cel dintîi care ne vorbește, ca drumeț, despre Mîndra, Păpușa, Mohoru, Piatra Tăiată și alte piscuri ale Parîngului,

despre zănoagele din Găuri, ca și despre izvoarele Lotrului și Lato-reiței, despre Urdele sau Cîlcescu; de asemenea, urcînd pe valea Ialomiței pînă la vechiul schit din Gura peșterii, unde a fost găzduit în chiliarele pe care le-am mai apucat și noi prin anii 1924, Vlahuță, drumețul și reporterul, trece mai departe de stîncile Babelor, pînă la Omu, unde consemnează prezența unei «colibe de piatră», care nu era altceva decît refugiu construit pe la 1888, de Societatea Carpatină Ardeleană, deci primul adăpost de pe cel mai înalt pisc al Bucegilor, menționat în istoria turismului nostru de munte.

Urcînd pe Ceahlău, iată-l pe Vlahuță consemnînd prezența vestitei «Fîntîni a Măcărescului», despre care puțini din cei ce colindă astăzi potecile Ceahlăului știu că este atît de veche; dar în munții Buzăului se petrece un eveniment pentru a cărui consemnare istoria geografiei românești poate să fie recunoaștoare lui Vlahuță, care scrie următoarele: «aproape de apa Buzăului, ne întîlnim cu un tînar învățcel francez care umblă să afle tainele pămîntului în cartea necercetată a munților noștri». Tînarul învățat francez era viitorul mare geograf **Emm. de Martonne**, cel care avea să ne dea, după numai cîțiva ani de la întîlnirea cu Vlahuță, o lucrare de geografie fizică a Carpaților meridionali, devenită un moment crucial, nu numai în evoluția geografiei românești ca știință, dar chiar și pentru literatura turistică de mai tîrziu, dat fiind faptul că de aici ne-am tras seva de cunoștințe științifice despre Carpați, toți cei care, începînd cu Mihai Haret, în 1910, am adus o cît de modestă contribuție la dezvoltarea acestei literaturi de specialitate.

Străbătînd țara în limitele ei de atunci și cu mijloacele de atunci, de la Turnu Severin pînă la Iași și Suceava, de pe crestele Carpaților pînă la Dunăre și mare, Alexandru Vlahuță nu pregetă să ne dea unele informații de veritabil reporter și care au căpătat, cu timpul, statutul de document asupra căruia ne aplecăm cu o undă de nostalgie. Pentru el, Predealul era «un sat mare așezat în curmătura munților» — Isla-

zul — o localitate care îi aduce aminte de vestitul «Popa Șapcă din Celeiu» — Bumbeștii de Jiu erau: «o așezare de moșneni muncitori și cu dare de mină, sat întins și bogat», întocmai ca în zilele noastre — la minăstirea Tismana «se uită înmărmurit, ca la o minune și nu știe bine de-î aieve ori e în vis».

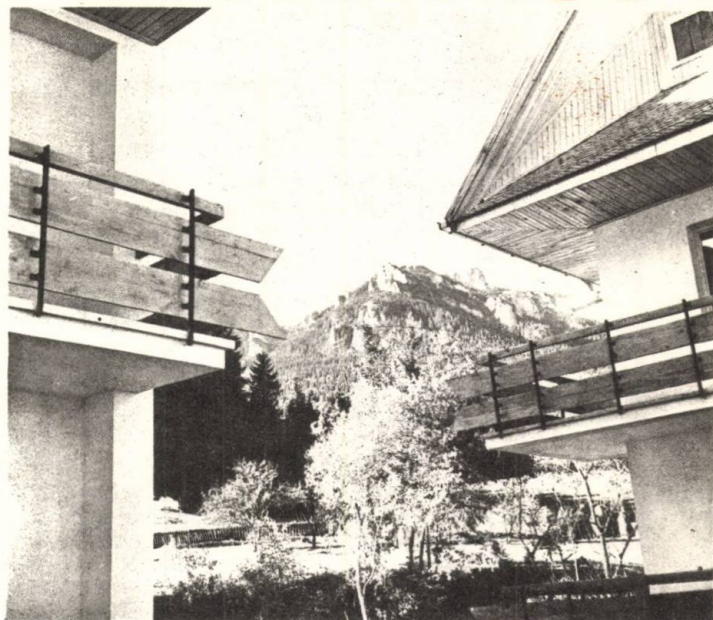
Tîrgoviștea era încă de pe atunci «un oraș plin de amintiri» — Sulina! «limanul fericit în fața căruia trag corăbiile mării și ale Dunării», ale acelei Dunări despre care tot el spune: «cite a mai văzut și cite mai știe Dunărea asta a noastră, cînd ar sta ea să le povestească pe toate...»

În sfîrșit, autorul «României pitorești» a fost nu numai un iubitor al trecutului și prezentului țării și poporului său, dar și un «vizionar», cu ochii minții mereu îndreptați spre viitor. Deschizînd șirul frescelor sale literare închinăte peisajului românesc, prin capitolul «Porțile-de-Fier», și consemnînd cu o mare putere de evocare grelele condiții în care se desfășura navigația la pragurile de la Vîrciorova-Gura Văii, putem ghici printre rînduri, neexprimată în cuvinte datorită volumului redus al cunoștințelor tehnice din vremea sa, dorința fierbinte a scriitorului ca toate aceste nesfîrșite dificultăți să fie cîndva învinse, spre binele oamenilor și țării sale. Ceea ce s-a petrecut printr-o ciudată coincidență, exact în anul cînd «România pitorească» împlinea șapte decenii de la apariție, în anul cînd după aproape 8 ani de trudă, au fost inaugurate oficial și festiv giganticele realizări din cadrul sistemului hidroenergetic și de navigație «Porțile-de-Fier».

Scrie Vlahuță în ultimele rînduri ale operei sale: «Multe războaie am avut, și multe nenorociri ne-au călcat. Vijelii cîmplite au trecut peste noi; la toate am ținut piept și nu ne-am dat și aici am stat. Și am rămas stăpîni pe moșioara noastră. Știe numai bunul Dumnezeu cu cît singe ne-am plătit noi pămîntul acesta scump tuturor românilor, scump pentru frumusețile și bogățiile lui, scump pentru faptele mărețe și înălțătoare care s-au petrecut pe el. Într-o țară așa de frumoasă, cu un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atît de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie și cum să nu-ți ridici fruntea ca falnicii strămoși de odinioară, mîndru că poți spune: sînt român!»

ION IONESCU-DUNĂREANU

durău

ieri o cabană, mîine o stațiune

Un nume bine cunoscut locuitorilor din județele Neamț, Iași, Vaslui, Suceava, Bacău, care vin adeseori aici pentru a-și petrece sfîrșitul de săptămînă; un nume la fel de familiar celor ce fac popas sub acoperișul cabanelor, înainte de a porni spre înălțimile Ceahlăului. Elementele naturale și cele antropice ale Ceahlăului fac din acest munte o individualitate turistică distinctă, care se exercită în tot cursul anului.

În timpul iernii, condițiile climatului montan (cu temperaturi scăzute și cu peste 100 zile cu ninsoare) favorizează practicarea sporturilor de sezon, înlesnite și de condițiile de pantă din partea central-vestică a masivului. Aici, la Durău, într-un cadru cu inegalabile frumuseți naturale, în mijlocul cărora se afla pînă nu demult o cabană și citeva căsuțe vechi, au început să apară noi construcții turistice, prefigurînd dimensiunile unei viitoare stațiuni de odihnă. Au și fost date în folosință 6 vile cochete, însumînd 142 de locuri și o cabană cu 68 de locuri, urmînd ca pînă la fi-

nele anului 1977 să aibă loc inaugurarea unui hotel cu 168 de locuri. În același timp, s-au făcut pregătirile necesare pentru începerea lucrărilor de construcție la alte două hoteluri cu cite 168 de locuri. Peste un an de zile, stațiunea montană Durău, va dispune de 770 locuri de cazare (dintre care 700 în camere cu două paturi și grup sanitar) și de o rețea corespunzătoare de alimentație publică, însumînd peste 900 de locuri.

O atenție deosebită se acordă și dotărilor pentru agrement, sport și distracție. În cîțiva ani, noua stațiune va dispune de instalații de transport pe cablu (telescaun, teleschi), de dotări pentru sport și activități de sezon: pîrtii de schi, patinoar, terenuri de tenis, handbal, baschet, jocuri electromecanice, etc. Echiparea stațiunii va fi completată cu un complex de servicii ce va înmănușia activități comerciale, PTTR, salvamont, școli de schi, centru de închiriat material sportiv, agenție de turism.

TRAIAN SÎRBU

Vă propunem drept gazdă UNIUNEA JUDEȚEANĂ A COOPERATIVELOR DE CONSUM TELEORMAN

care, în ultimii ani,
și-a lărgit zona unităților turistice

POPASUL TURISTIC DRĂGĂNEȘTI VLAȘCA

La 30 de km pe șoseaua Alexandria — București, într-un peisaj al cărui farmec te cucerește — pădure, lac, liniște aer curat — este amplasat popasul turistic Drăgănești Vlașca. Restaurantul cu 180 locuri la mesele interioare și încă 250 pe terasa de lângă lac, pune la dispoziția consumatorilor preparate cu un pronunțat specific local — tocană măcelărească, pilaf de pui, varză cu rață, pulpă de porc la tavă garni — specialități ale bucătăresei Maria Ciulacu. Mult apreciate sînt și vinurile de regiune: vin de Mavrodin, de Islaz... Pentru vară turiștii pot fi cazați în căsuțele din jurul restaurantului, la umbră de pădure, dotate cu toate utilitățile.

Dacă treceți, deci, pe drumul București—Alexandria și doriți să vă oferiți un ceas de plăcută odihnă și o masă gustoasă, nu uitați să opriți la Drăgănești Vlașca. Popasul turistic de aici vă așteaptă!

CABANA «TREI STEJARI» — ALEXANDRIA

Pentru alexandreni — precum și pentru turiștii prin aceste locuri — cabana «Trei stejari» apare ca o adevărată oază de liniște, de recreere, de destindere. Zarva orașului — înscris pregnant pe treptele industrializării și dezvoltării — rămîne la poarta pădurii ce mărginește așezarea; odată intrat pe alea largă, susținută de copaci falnici — ce amintesc de codrul de odinioară al Teleormanului — te lași copleșit de cîntec de privighetoare, de îmbătătoarele miresme ale pădurii, de șopotul tainic al apei ce o străbate, Vedeia.

Acest parc natural al orașului a devenit loc de popas pentru localnici și călători, deopotrivă, prin cei «Trei Stejari». La mesele țărănești din umbrarele pădurii, sau în cabana «îmbrăcată» în strai teleormănean vă puteți permite cîteva ore de adevărată odihnă — gazdele oferindu-vă un variat sortiment de preparate culinare și băuturi locale.

POPASUL «CRÎNGU»

Privit din șoseaua ce serpuiește, surprinzător pentru ochiul obosit de monotonia cîmpiei, printre vălurile terase ale Dunării, popasul «Crîngu» situat la 20 de km. de Alexandria, pe șoseaua spre Turnu Măgurele, pare o casă dintr-o poveste cu Hansel și Gretel: jur împrejur, pădure adîncă și misterioasă de stejari, cu luminișuri arar povîrnite, smălțuite cu flori și, la mijloc, albă și grațioasă, cu pridvor și olane, cu atmosferă intimă, casa. Uneori, cînd înserarea cade limpede pe colina din față, cu miros amărui de struguri, cavaliștii satului se așează în pridvor sau alături, la teatrul de vară, și sentimental și cald, doinesc. Să mai integrăm în atmosferă și pe șeful unității, Florin Popescu, sau pe Ilie Petrică, ospătar — care mereu la dispoziția clienților le oferă preparatele și băuturile casei: ciulama de pui și de porumbel cu mămăliguță, pui la ceaun, ciorbă de miel, saramură de crap, udate, după preferință, cu vin de Crîngu sau de Mavrodin. Cei care doresc să rămînă peste noapte o pot face — căsuțele presărate în pădure oferindu-le ospitalitatea. Și, poate aici, la umbra serii, sub taina pădurii, veți auzi și legenda comunei Crîngu, fosta Ologi, pe care localnicii o povestesc cu mîndrie, ascunzînd în spusele lor adevărate pagini nescrise de glorioasă viteză a foștilor ologeni care azi și-au luat nume de crîng în consens cu viața nouă pe care o duc.

UNITĂȚI ETALON.

Doriți să cunoașteți două din unitățile declarate «etalon» ale COOPERĂȚIEI DE CONSUM DIN TELEORMAN? Vă propunem în acest scop să vizitați restaurantele din comuna Piatra și din orașul Zimnicea — construcții moderne cu cîte 250 de locuri la mese, ale căror caracteristici de bază sînt: buna organizare și ospitalitatea. Veți face cunoștință, totodată, și cu viitorul oraș Piatra, care și-a pus deja piatră solidă pentru temelia viitorului, precum și cu Zimnicea, orașul de mîine, ridicat de meșteri constructori din nouă județe ale țării.

Text publicitar de
G. BĂILEȘTEANU

ROMÂNII ȘI COSMOSUL

— C'est formidable!

Exclamația de adîncă surpriză a căzut greu în liniștea muzeului. Întorc capul și văd un grup de tineri care discutau, pe șoptite, în limba franceză. Stăteau în fața «LEM»-ului, acest modul coborît dintr-o rachetă interplanetară și cu care Neil Armstrong și Edwin Aldrin au aselenizat la 21 iulie 1969, înscrind momentul epocal al cuceririi lunii de către oamenii Terrei. Aflu curînd pricina uimirii junelui francez. Nu-i venea să creadă că aici, la București, avea să întâlnească copia «LEM»-ului legendar în mărime naturală. Și cînd află că acest vehicul spațial a fost dăruit muzeului de Centrul de zboruri spațiale de la Houston cu prilejul unor vizite a cosmonauților americani la București, uimirea francezului a întrecut măsura. A văzut alături și alt vehicul spațial: Lunahod 1», primul laborator automat sovietic depus de o rachetă pe lună. Și el a fost oferit în dar de Centrul de zboruri cosmice de la Baikonur.

Sînt dator a recunoaște că rîndurile de față le-am scris după ce am explicat tînărului francez, un turist din Bordeaux, cum au ajuns vehiculele spațiale la București. Dar cred că el însuși după ce a terminat vizita în muzeu s-a lămurit. Este vorba de Muzeul tehnic ce ființează de peste un deceniu în Parcul Libertății. El prezintă, prin zeci de mii de exponate, fotografii, machete, mlafe, istoria științei și tehnicii românești.

Aici, o secție specială, înființată recent, prezintă inedita contribuție a României la zborurile omului modern. Se știe că la dezvoltarea aviației un mare aport l-au adus Traian Vuia (1872—1950) și Aurel Vlaicu (1882—1913). Primul, doctor în științe juridice, a construit cel dintîi avion din lume — brevetat în Franța la 12 august 1903 — realizînd la Montesson lîngă Paris primul zbor integral mecanic cu un aparat mai greu decît aerul. Acest om născut în Banatul românesc care în timpul ocupației naziste în Franța a luptat în mișcarea de rezistență antifascistă este și creatorul și constructorul primului elicopter cu aripi turnante și a folosit întîia oară în lume la avioane un tren de aterizare cu pneuri la roți.

Celălalt pionier în aviația lumii, Aurel Vlaicu, inginerul, inventatorul, constructorul și pilotul răpit prematur de un tragic accident de avion a fost cel care a zburat pe un aparat al său la 17 iunie 1910.

Dar muzeul bucureștean prezintă și alte mărturii mai puțin cunoscute. În secolul XVI a trăit la Sibiu (1529—1579) guardul de artilerie Conrad Haas, care trebuie considerat părintele rachetei cu care omul a cucerit cosmosul. Pasionat de pirotehnie și rachete el a emis pentru prima dată ideea rachetei cu două și trei trepte, a studiat noi tipuri de combustibil, noi și noi soluții constructive, stabilind direcționarea rachetei prin aripioare «delta». Numeroase desene, calcule, pagini din așa numitul «Manuscris de la Sibiu» — lu-

crare în care acest puțin cunoscut realizator al rachetei — evocă figura și creația lui Haas.

Alături, o altă «treaptă» tot românească în istoria rachetei. Se numește Herman Oberth; acest strălucit fizician s-a născut la Sibiu în 1894. Un mare portret în culori aflat aici, la muzeu, poartă o dedicație semnată chiar de marele savant: «Muzeului tehnic din București în semn de prețuire pentru țara mea natală». Împrejur, ocupînd un întreg stand, sumedenie de manuscrise originale, planșe, schițe, machete de rachete, fotografii, documente care evocă pe cel despre care Wernher von Braun spunea în 1974 că este «titanul navigației spațiale»; cel care primul în lume a realizat teoretic, matematic, calculele de zbor cosmic stabilind ecuația fundamentală pentru zborul rachetelor; cel care întîiul a construit o rachetă adevărată; cel care a uimit încă din tinerețe cu studiile sale de astronautică și medicină spațială universitățile din Cluj, München, Göttingen, Heidelberg; cel care a lucrat cu von Braun la fundamentarea programului spațial american și a plîns de bucurie, asistînd la lansarea lui «Apollo 11», la gîndul că visul lui de tinerețe — omul punînd piciorul pe lună — se înfăptuia sub ochii lui.

Un spațiu întins este rezervat altui mare pionier al zborului omenesc — Henri Coandă (1886—1972); a fost cel care a construit, pentru prima oară, avionul cu reacție cu care a zburat la Issy de Moulineaux în Franța la 16 decembrie 1910; a realizat numeroase tipuri de avioane de concepție proprie știute în istoria aviației sub denumirea «Bristol-Coandă». Acest om care a brevetat peste o mie de invenții uluitoare a imaginat **aerodina lenticulară** propulsată de «efectul Coandă» — construită și experimentată la scară mică, de laborator — fără aripi, fără elice, fără nîd o piesă în mișcare, cu o siguranță totală de zbor. Macheta acestui vehicul amintește de desenele din filmele științifico-fantastice. Dar cîte din anticipările visătorilor nu s-au realizat?

Undeva, aproape neobservat, un ciudat aparat de zbor. De fapt oamenii l-au văzut la televizoare propulsîndu-i pe cosmonauții americani ce explorau luna. Ei bine, și în acest domeniu — o spun cu toată modestia, dar respectînd adevărul — românii dețin prioritatea. Căci pentru prima oară în lume aparatul de zbor individual cu «reacție» a fost conceput și realizat de tehnicienii români; numele lor — Iustin Capră și Ion Munteanu; brevet 1958. Același aparat a fost realizat în SUA abia în 1961...

Muzeul tehnicii din București, un loc unde se pot afla multe despre știința și tehnica românească, este din ce în ce mai mult vizitat de turiști din întreaga lume. Mulți se miră mai întîi, ca tînărul francez, și apoi exclamă tot mai des, cu admirație: C'est formidable!.

ION PREDĂ

Nu-i nici un secret...

În anul 1935, apărea în vitrinele librăriilor bucureștene o carte intitulată «1 200 km cu barca pe Olt și Dunăre». Autor: tinărul căpitan Antachi Ionescu. Sigur, n-a fost un eveniment literar, deși citeva ziare și reviste i-au consemnat prezența. Pentru amatorii de drumeție, atât de rari la acea epocă, opusculul tipărit în condiții modeste a însemnat mult. Un indemn la descoperirea peisajului Țării și a oamenilor săi. Și o dovadă că spiritul de aventură, în sensul înalt al cuvântului, poate naște asemenea experiențe, de neuitat pentru cei ce le-au întreprins, și nu numai pentru ei. O purificare, în lumea miraculoasă a munților, pădurilor și apelor noastre, o încercare de acordare a ritmurilor existenței noastre — chiar și pentru puțină vreme! — cu cele ale Mamei Naturi. Din asemenea întâlniri, ieșim mai puternici, mai înțelepți, apți pentru a putea înfrunta marile și micile încercări ale vieții.

Ceea ce avea să însemne pentru căpitanul Ionescu o experiență de neuitat, un alt tinăr, străbătând același itinerar, ceva mai târziu, urma să preschimbe această întâlnire unică, prin forța talentului său, într-o carte de referință a literaturii noastre. Este vorba, desigur, de Geo Bogza.

Precursor ori nu, Antachi Ionescu merită a fi cunoscut, nu doar pentru călătoria întreprinsă acum patruzeci și trei de ani ci și pentru modul în care a dus la bun sfârșit multe alte încercări, unele riscante, altele de-a dreptul dramatice, toate la un loc purtând genericul titlu de: Viață.

Povestea colonelului Ionescu are o netăgăduită valoare simbolică. E gălățean, cu alte cuvinte, s-a născut și copilărit în preajma apei, curgerea sa lentă și continuă stîrnind în sufletul său dorința de aventură, de descoperire a unor noi orizonturi. În orice caz, apa, mai precis «balta» Mălina s-a dovedit salvatoare în perioada de

cruntă foamete din primul război mondial. Adolescentul care era în acea perioadă de grea cumpănă, contribuia la hrana familiei, vinind și pescuind cit era ziua de mare. După război, se înscrie la școala militară de geniu și de aplicație de geniu, apoi, la școala superioară de război. Își ia diploma de inginer.

Îi lipsea însă Dunărea, tot acel peisaj născut din interferența elementelor, spațiile largi peste care imaginația și elanurile pot să galeză fără opreliști. În acea perioadă, (sintem prin '34) gazetele încep să vorbească despre temerari care în lunile de vară coboară Dunărea pe ambarcații fragile (caiace, bărci ușoare) ajungând pînă la mare. Erau, fără excepție, germani și polonezi.

Căpitanul Ionescu a hotărât că și «ai noștri» pot realiza performanțe similare. Cum Dunărea fusese de-acum străbătută, s-a oprit la Olt, cel mai mare riu interior al țării. L-a convins pe fratele său Virgil să-l însoțească. Au studiat itinerarii, și-au confecționat o barcă ușoară (au botezat-o «Păpușică»). A obținut (nu fără greutate) aprobarea forurilor superioare, și la începutul lui iulie 1934, îi găsim pe cei doi în apropierea Hășmașului Mare, deci la izvoarele Oltului. Din acest punct începe călătoria care va rămîne întipărită în memoria celor doi frați pentru totdeauna. Cunoșc Miercurea Ciuc, Tușnadul, cu magnificul său defileu, la băile cu același nume stîrnesc senzația vilegiaturiştilor, Malnașul, Sf. Gheorghe, Feldioara, Racoșul, Făgărașul, Avrigul, străbat defileul de la Turnu Roșu, se opresc la minăstirea Cozia, la Călimănești și Căciulata, la Rîmniciu Vilcea și Govora. Pentru ca prin Slatina-Izbiceni, să ajungă la confluența Oltului cu Dunărea. În cele patruzeci și șase de zile de călătorie, au fost surprinși de nu știu cite furtuni, erau (tot de nu știu cite ori) să se răstoarne. Au dormit în aer liber, ori pe la

gospodării izolate, au întîlnit feluriti oameni, au admirat natura, peisaje de o grandoare și frumusețe unice, niciodată n-au avut o senzație de sănătate fizică atât de acută ca în timpul acelei călătorii.

S-a întîmplat apoi un lucru ușor de prevăzut. Omul de la Dunăre se îndrăgostește de munți și începe să-i «bată» asiduă. Făgărașii, și Bucegii, mai ales. Ceea ce nu-l împiedică în 1939 să străbată Dunărea, de la Brăila la mare. Tot la bordul «Păpușicăi». Războiul avea însă să interrupă, de o manieră dramatică încercările lui Antachii Ionescu și ale altora de a face ceea ce azi numim cu un termen de-acum banalizat «turism individual», drumeție.

După război, deși pensionar, n-a încetat o clipă să muncească. Se stabilește la Cîmpina. Vecinătatea Bucegilor, pe care-i poate contempla în zile senine din poarta casei, i-a dat încredere nu o dată în viață. Ceva din măreția și trăinicia lor, trecea în fibrele sale, întinerindu-l. Așa se face că Antachi Ionescu, ignorînd pe bună dreptate data din buletinul de identitate care-i fixează nașterea la doi ani după începutul secolului, solicită serviciu și muncește efectiv, și nu într-un birou oarecare. Participă la acțiunea de electrificare a cabanelor din masivul Bucegi. Mai întîi, porțiunea de la Cota 1500 la Coștila (1959), apoi (în 1964), Peștera Ialomitei. Mai înainte, participase la lucrări de electrificare pe traseul Fieni—Pucioasa—Tîrgoviște—Pătroaia—Pitești. Și Buzău—Pogoanele. Reîntîlnea un peisaj de pe-acum familiar. În imperiul cetinei găsea vitalitate, dragoste de viață, echilibru. A înnoptat în cabane sau în cort atunci cînd vremea veșnic capricioasă de pe platou îi permita aceasta. Și-a făcut prieteni credincioși printre oamenii de munte, cabanieri, ghizi. De frații Vila, cabanierii pe care nu-i turist cit de cit încercat să nu-i cunoscă, îl leagă o prietenie veche.

Îl întreb, în finalul convorbirii noastre, pe acest îndrăgostit de Natură care este secretul vitalității sale, atât de evidente.

— Secret? Nu-i nici un secret, îmi răspunde îndată. Să muncești să crezi în dreptate, să nu te lași doborît și să înțelegi ceva din grandiosul spectacol al Naturii, care te vindecă de temeri inutile și vanități absurde...

MIHAI HETCO

ALFABETUL PIETRELOR

PE COASTA DALMATĂ

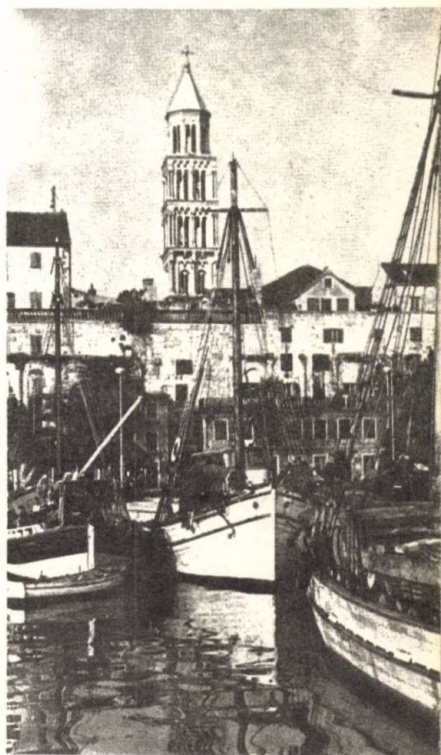
Pe țărmul iugoslav al Adriaticii timpul lucrează în piatră. Timpul și oamenii. Trecerea lor a lăsat în roca dură și neprietenoasă urme durabile, care amintesc de obiceiuri și întâmplări vechi de mai multe milenii. Cercetînd cu atenție pietrele, roase de vreme, ale zidurilor fără vîrstă cu care este însemnată pentru eternitate fiecare așezare de pe țărmul dalmat, pipăindu-le cuprins de dorința de a trezi șoaptele adormite în ele, de a culege înțelesurile pe care le poartă în timp, gîndul te duce la rădăcinile adînci ale unui popor ce s-a construit pe sine ieșind mereu biruitor din confruntarea cu repetatele năvăliri și conjuncturi potrivnice. Istoria acestor locuri de o aspră și singulară frumusețe este transcrisă într-un alfabet al pietrelor. La tot pasul întîlnești vestigii și obiceiuri care amintesc de această «scriere». Primul capitol din această istorie milenară scrisă cu litere de piatră trebuie să cuprindă descifrarea vechimii și înțelesului prim al bizarelor ziduri din satele dalmate. «Citindu-le» aflî că în această parte a planetei s-au statornicit doar oameni capabili nu numai să stăpînească marea dar și să scoată recolte și din piatră seacă.

Pentru un străin de aceste locuri imaginea satelor de munte înșirate de o parte și de cealaltă a liniei ferate, pe cîteva sute de kilometri înainte de a ajunge la Split nu poate fi decît surprinzătoare. Le-am privit timp de cîteva ore de la fereas-

tra trenului. N-am înțeles, la început, de ce ville acestor oameni ai munților sînt împrejmuite cu ziduri de piatră. Am privit nedumerit grădinile, dreptunghiurile cu straturi de ceapă sau morcovi, trăsate cu aceleași inutile ziduri de piatră cenușie, colțuroasă, riguros stivuită în șiruri geometrice care îți sugerează că aceste sate au fost construite printre ruinele unor luxuriante cetăți fără vîrstă. Pînă și spațiile semănate cu lucernă sau trifoi, sînt înconjurare cu ziduri, mai scunde sau mai înalte, după cum, pe terenul respectiv a fost mai multă sau mai puțină piatră de înlăturat pentru a putea fi cultivat. Pămîntul prin grădini e roșiatic, amestecat cu piatră sfărîmată mărunt. Butucii viței de vie se ridică contorsionați dintre pietroaie lustruite de vreme și de ploii. Cartofii își înalță lujerele crude și fragile dintr-un prundiș colțuros amestecat cu pămînt roșiatic, care nu-i altceva decît piatră măcinată.

*
* *

După aproape șaisprezece ore de la plecarea din Belgrad, un pescăruș plutind deasupra pinilor ne avertizează că sîntem aproape de mare. Trenul coboară la Split, al doilea port comercial ca mărime al Iugoslaviei. Peste cîteva momente putem privi orașul compact și policrom, îngîrmădit pe colinele unei frumoase peninsule. Este un

oraș fără periferie, un oraș care începe și se sfîrșește abrupt în mare. Primele imagini: portul comercial înțesat de vapoare albe, masive, iar alături un golf vesel,

cu bărci și vapoare de agrement; îngrămădirea acoperișurilor de țiglă roșie ale orașului vechi alături de coloanele albe, înalte, ale clădirilor noi strălucind în ceața albastră a munților Koziak și Mosor. Marea, neașteptat de liniștită, se întinde imobilă și verzuie pînă în aburul fosforescent care ascunde linia orizontului. Așmîntîlnirea cu marea și îmi reprim dorința de a străbate, la pas, milenarele străzi ale bătrînului Split pentru că trenul a avut o întîrziere de cîteva ore și mă grăbesc spre Tučepi, unde voi lua parte la al XV-lea Colocvii internațional al ziariștilor și scriitorilor de turism. Urc în primul autobuz care pleacă spre sud, bucurîndu-mă că am găsit un loc liber în partea lui dreaptă, la fereastră, și pot vedea tărîmul. Pe o distanță de aproape 60 de km am putut privi astfel marea, forfota ei apropiată mai mult de visare decît de realitate, am alunecat de-a lungul întîlnirii ei cu stîncile și cu pinii, cu pescarii și cu primii turiști ai anului următorînd fișia îngustă, mereu întreruptă de stînci, a plajei și, din cînd în cînd, contururile unor insule pierdute în ceață pe care nu știu dacă voi ajunge să calc vreodată. Vapoare albe, ireale, alunecă imperceptibil spre ele, sub soarele vertical și orbitor de amiază. Urmăream acest spectacol, în acuarelă, al mării încercînd să-mi stăpînesc emoția, să-mi cenzurez bucuria pentru a-mi păstra simțurile cît mai vii, privirea neîncețoșată de sentimente, pentru a putea cuprinde și înțelege cît mai mult din această bogăție.

Am trecut pe lîngă Omiš, renumitul cuib de pirai de pe vremuri, prin Makarska și prin celelalte sate de pescari de la poalele munților Biokovo, pe lîngă numeroasele hoteluri, campinguri și stații service pentru automobilisții care străbat, în număr mare, în fiecare an, magistrala adriatică. Pe urmă aveam să aflăm că în Iugoslavia intră anual peste 13 milioane de autoturisme străine. Numărul lor este în continuă creștere. Pe coasta dalmată, ca de altfel pe întreaga lungime a magistralei adriatice, se crează, în fiecare an, noi campinguri și locuri de parcare, se mărește numărul și capacitatea stațiilor de asistență tehnică, asigurîndu-se, în același timp, o bună aprovizionare cu pieșe de schimb pentru mașinile turiștilor străini.

Ajuns, în sfîrșit, la Tučepi, mă grăbesc nerăbdător la întîlnirea cu marea. Străbat în fugă cărarea care duce, prin pădurea de pini și, la fel ca la prima mea întîlnire cu

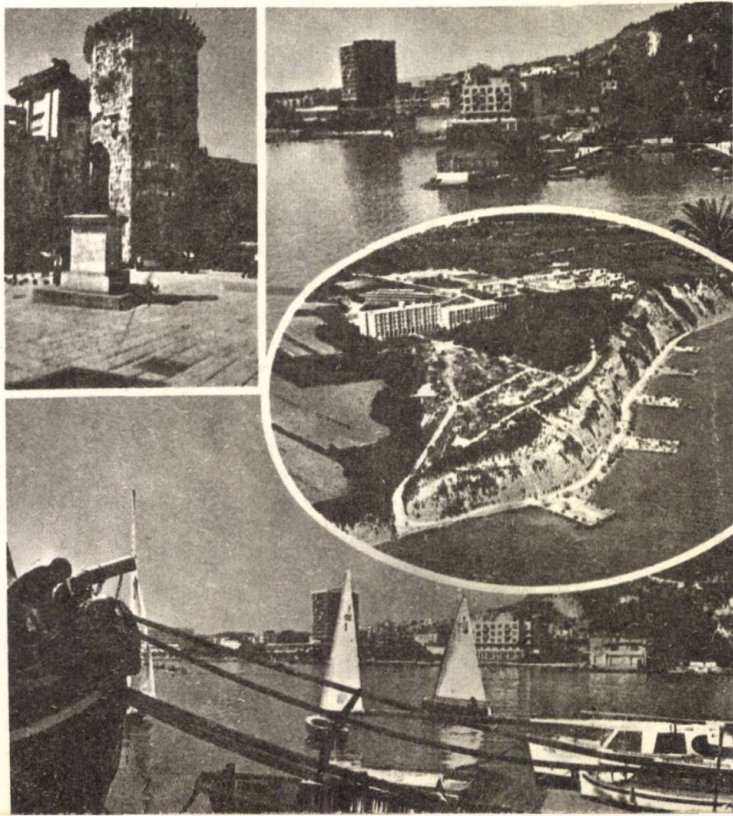
Marea Neagră, trăită la Sulina, în urmă cu aproape 18 ani, mă dezbrac din mers înșirîndu-mi hainele pe plaja, aproape pustie încă la începutul lunii mai și pătrund în apă. Mă obișnuiesc greu apoi cu galeții, aceste pietre rotunde, cu ceva mai mari decît nucile, din care este format «nisipul» plajelor dalmate. A doua zi, în același loc, aveam să cunosc cîteva studenți din Split, care urmau un curs de ghizi la Tučepi. Mi-au vorbit despre obiceiurile localnicilor, lucrătorii, deopotrivă ai pămîntului și ai mării, iar vara, în plin sezon, cînd plaja este plină de lume, — comercianți amatori. Mulți își etalează marfa — pește, raci, fructe, obiecte de artizanat — direct din barca trasă la mal. Mi-au vorbit despre noul complex hotelier, din apropierea noastră, care va fi gata peste cîteva săptămîni să-și primească oaspeții, despre numeroasele vestigii istorice din insule și de pe tărîm. De altfel, la cîteva pași de noi, lîngă modernul hotel Neptun, unde am fost cazat, se afla perfect conservată, o interesantă biserică, din piatră, construită în secolul al XIII-lea. Înainte de a ne despărți m-au sfătuit să renunț la alte tentații turistice și, înainte de toate să vizitez Splitul. «Nu poți pretinde că

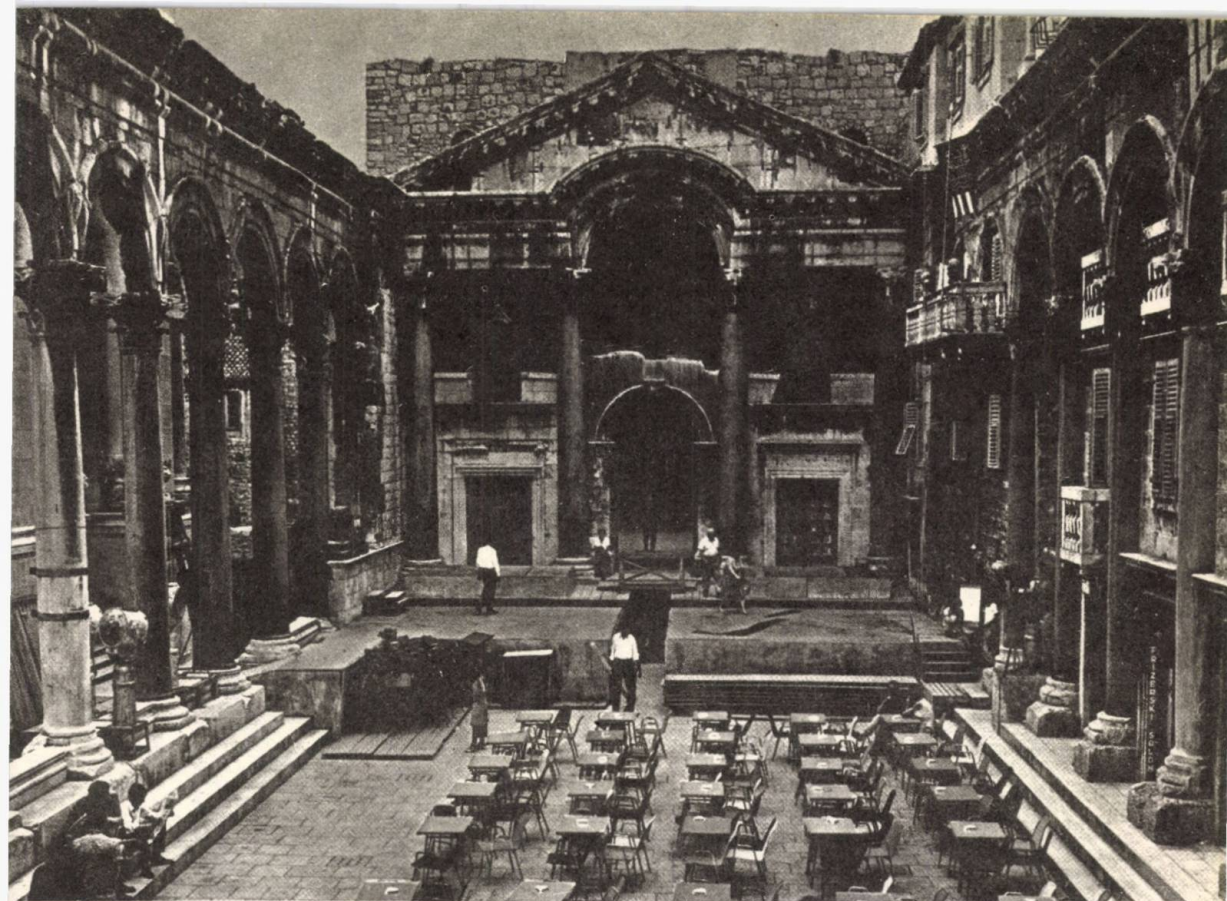
ți-ai făcut o idee despre coasta dalmată, dacă nu cunoști Splitul», susținea unui dintre ei. Le-am urmat sfatul.

*

Înainte de întoarcere, mi-am rezervat o jumătate de zi pentru a vizita bătrînul oraș Split, cu celebrul său palat construit de împăratul Dioclețian, în urmă cu 17 secole. Venind dinspre port am urmat drumul probabil al legiunilor romane. Am rătăcit însă mai bine de o oră prin străzile înguste și întortocheate, cu terase încărcate de obiecte de artizanat, flori sau suveniruri, cu magazine de toate categoriile, în căutarea vestigiilor fastuosului palat, fără să-mi dau seama că, de fapt, le găsesc. Căutam «palatul» plimbîndu-mă în interiorul lui! Nu știam că, de-a lungul timpului, palatul și orașul însuși și-au amestecat atît de bine pietrele, încît este foarte greu să spui unde începe unul și unde sfîrșește celălalt. Străbătîndu-l în lung și-n lat, identificînd, pe rînd cele patru porți — de aur, de argint, de bronz și de fier — și alte puncte de reper despre care citisem într-un ghid sumar, am înțeles că orașul Split a devenit, cu timpul,

«Ilustrată» din

o simfonie în piatră în care se combină, într-un tot unitar, arhitectura tuturor timpurilor. Am putut vedea aici reunite: un sfinx egiptean, din granit negru, vechi de aproape 4000 de ani, un templu roman alături de niște lei bizantini, bolți romane, portaluri în stil gotic venețian, o curte în stilul renașterii și alta în stil baroc — toate încorporate în perimetrul vechiului palat. Bogatul trecut al orașului Split este gravat astfel în pietrele sale pe care fiecare secol și-a însemnat trecerea în stilul său propriu. Fiecare epocă și-a pus pecetea sa de neconfundat. Pe parcursul secolelor, în palat au fost integrate noi construcții, pereții interiori au fost dărâmați pe rând de vreme sau de interese și gusturi de moment, iar noile ziduri, înălțate în locul lor au fost făcute, de fiecare dată, după alte considerente practice sau estetice. Orașul a luat astfel naștere în teritoriul enormelor ziduri ale palatului, pentru a se revărșa, apoi, în afară.

Străbătând la pas străduțele pavate cu pietre milenare, zăbovind în piețele celebre, căutând să înțeleagă replica dată peste timp de mo-

numentale bolți sau coloane în continua lor confruntare cu prezentul am fost martorul unui neașteptat spectacol al contrastelor. În monumentală curte interioară (fotografia alăturată) s-a amenajat o grădină de vară, unde trecătorii se opresc să pălăvrăgească la un pahar de bere, despre fotbal sau pescuit. Coloanele din partea dreaptă au fost încorporate în pereții unor locuințe medievale, cu ferestre acoperite de obloane la parterul cărora funcționează acum un «salon de frizerie». Am intrat apoi într-o prăvălie construită sub originale și bine păstrate arcade romane. Într-o veritabilă curte cu colonade am putut urmări un «concurs» de triciclete între niște băieți îmbrăcați în bluze roșii și galbene. La tot pasul, pereții medievali sînt invadați de flori abundente care atîrnă de la ferestre. Fiecărui spațiu, încăpere sau monument i se caută parcă o destinație nouă, cit mai utilă. Templul consacrat inițial lui Jupiter, de pildă, a fost transformat, ulterior, de către creștini, în baptisteriu. Din rațiuni similare, pivnițele vechiului palat, de sub fostele apartamen-

te imperiale, au fost restaurate recent, devenind cele mai răcoroase localuri din oraș.

Pentru a-mi da seama de dimensiunile reale ale palatului l-am părăsit, să-l pot privi din exterior. Ocolindu-l am descoperit porțiuni intacte ale imenselor ziduri de odinioară, cu masivele lor metereze de apărare și mi-am putut imagina, astfel, cum a arătat, de fapt, vechiul palat, devenit, cu vremea, orașul policrom și plin de forfotă, de astăzi.

*

Străbătînd iarăși cu trenul satele de piatră din apropierea bătrînului Split mi-am dat deodată seama că zidurile lor geometrice, refăcute cu răbdare în fiecare an de localnici din simpla lor obișnuință de a ieși învingători în lupta cu natura, privite de sus sînt mult asemănătoare cu ruinele unor luxuriante cetăți fără vîrstă, dantelăria lor riguroasă pare executată după schița celebrului palat al împăratului Dioclețian, pe care tocmai o cercetam, desfăcută pe genunchi.

IUSTIN MORARU

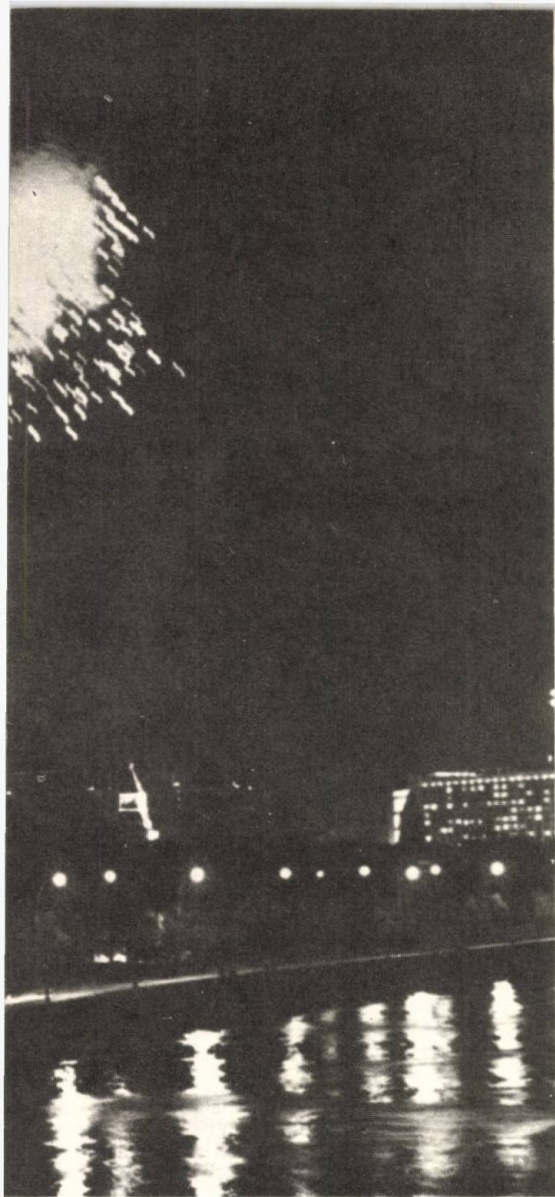
MOSCOVA, taină și inefabil

Unui oraș ca Moscova e foarte greu să-i găsești definiția turistică. Fiecare anotimp îi dezvăluie alte și alte frumuseți. Același loc își impune altfel identitatea sub razele soarelui primăvăratic sau sub acelea ale iernii sclipitoare. Alta e mereu și Piața Roșie, și strada Gorki, și privilegiata panoramică deschisă de colinele unde se înalță Universitatea Lomonosov. Altfel îl înțelegi pe Taras Șevcenko, statuat în fața hotelului Ukraina sau pe Maiakovski, din piața cu același nume, ori un spectacol la Bolșoi Teatr sau la Taganka, în contextul unei serii de iunie sau de noiembrie. Și totuși, Moscova, în esența ei, se relevă aceeași. Ospitalieră. Interesantă. Oferindu-se vi-

zitorului în ipostaza ei de sinteză a unor multiple civilizații și culturi, vizibile arhitectonic, etnografic, lingvistic, armonizate policrom și polivalent prin destinul lor umanist-socialist. Destinul modernității, în spațiul căruia vestigiile trecutului sînt mărturii ale tradiției, picturile lui Rublev demonștrății ale geniului național, iar piesele din Muzeul de artă «Pușkin» manifestări ale receptivității la ceea ce însemnează realmente nou în pictura veacului nostru. Case memoriale (Tolstoi, Dostoevski, Maiakovski etc. etc.), inscripții evocative pe o clădire sau alta, nume de străzi refac imagină o istorie de luptă și de cultură exemplară prin idealurile re-

voluționare care au animat-o. Istorie căreia actualitatea îi adaugă, din perspectiva viitorului comunist, coordonatele împlinirilor și ale devenirilor la nivelul aspirațiilor omului contemporan. Turnul televiziunii e un simbol. Cum semnificative sînt, prin viziune și anvergură, condițiile materiale în care se va desfășura la Moscova Olimpiada de vară din 1980. Dar despre Moscova lui Esenin și a lui Evtușenko s-au scris, se scriu și se vor scrie cărți. Fiecare încercînd să-i distileze tainele și să-i surprindă inefabilul. Taină și inefabil ale căror reverberații sînt infinite. Ca și nuanțele sentimentale ale anotimpurilor moscovite...

AUREL MARTIN

De la Moscova lui Iurii Dolgoruki la Moscova '80

Moscova lui 1920 în care Lenin a conceput primul plan de reconstrucție a capitalei tînărului stat sovietic era un oraș al izbelor de lemn întinse pe 7 coline, al turlelor aurite a celor 450 de biserici, al celor 1500 de crîșme, 20.000 de birje înregistrate și... a singurei linii de tramvai.

Azi 500 de familii se mută zilnic în noi apartamente. În ultimii 5 ani s-au mutat în locuințe noi peste 2 milioane de moscoviți. Cifra e semnificativă pentru amploarea construcțiilor. Dacă în urmă cu 15 ani Marea Moscova își afilia 200 de sate și 5 orășele — astăzi istoria lor rurală aparține povestirilor de demult. Vechile așezări au devenit cartiere moderne ale metropolei. Din identitatea lor de ieri nu s-a mai păstrat decît numele: Ceriomușki, Ostankino, Semionovskaia.

Sintetic, istoria arhitectonică a Moscovei s-a produs pe cinci cercuri, într-o perpetuă depășire a circumferințelor.

Primul cerc avînd în centru cele 26 de hectare ale Kremlinului e mărginit de zidurile de apărare ale Kitaigorod-ului. E orașul de lîngă rîu, al aceuia, căruia i se datorează, după legendă, întemeierea: Iurii Dolgoruki. Cel de-al doilea cerc se extinde la Orașul Alb, cu o circumferință de 9 km trecînd prin 28 de bastioane de apărare, porțile principale ale orașului medieval (Nikitskie Vorota, Pocrovskie etc.) și zidurile de incintă ridicate de Dimitri Donskoi. Cel de al treilea cerc urmează fostul val de pămînt, fosa, zidurile de lemn cu 100 de bastioane, azi bulevardele circulare ale metropolei (Sadovoie colțo); al patrulea, de 50 de kilometri unește fostele puncte de vamă și gările: Lenin-gradski, Iaroslavski, Kurski. Ultimul cerc: cel al Moscovei contemporane se identifică cu inelul de autostrăzi ce înconjoară noul perimetru al capitalei pe o lungime de 119 km.

Un drum de la o circumferință de 9 km la 119 km iată exprimat lapidar fabuloasa traiectorie a orașului celor 450 de biserici — la capitala modernă de astăzi.

Timpul își poartă amprente distincte în ziduri.

Anii '40—'50 îi recunoști în sobrietatea construcțiilor ieftine, de cărămidă, impuse de foamea de locuințe de după război; anii '50—'60 stînd sub semnul festivităților celor 8 secole de existență documentară a Moscovei ajung la noi prin turnurile și turnulețele clădirilor înalte care căutînd un stil propriu, stalinian, s-au constituit pînă la urmă în niște puncte de reper pentru o urbanistică pînă atunci exceptînd turlele bisericilor fără relief (clădirile din Piața Smolensk, Hotelul «Ucraina», Universitatea etc.). Deceniul '60—'70 se caracterizează prin ofensiva prefabricatelor. Domină construcțiile de 5 etaje fără ascensor. Noi cartiere apar în locul unor sate: Ceremușki, Himki-Hovrena, Medvedkova. Începe o experiență edilitară unică pentru Moscova: prospectul Kalinin.

În 1973 se ridică ultimul edificiu cu 5 etaje — ca deceniul '70—'80 să însemne un reviriment în concepția arhitectonică. Orașul e parcelat în 8 zone arhitecturale astfel încît fiecareia să i se asigure toate dotările necesare. Noile cartiere Davidkovo, Kunțovo, Matveeskaia, Jdanovski se înalță, exclusiv, în edificii înalte, în general, de 9—12 etaje cu tendința clară de a urca tot mai des la 30.

În noile microraiioane, de pildă în Certanovo-nord care se finalizează pînă în 1980 programele prevăd complexitatea tuturor serviciilor — de la magazine la școli și grădinițe și de la policlinică la cluburi și terenuri sportive. Este și deceniul experimentelor: se încearcă noi materiale de construcție, sticla și betonul epocii constructive a lui Corbusier, din primii ani ai Revoluției, își găsesc noi aliați, se construiesc tot mai

multe garaje subpământene, instalațiile frigorifice sînt încastrate în pereți, se generalizează canalele pneumatice pentru resturi menajere, masive zone verzi și lacuri artificiale sînt tot mai des implantate în cartierele de locuit.

În perimetrul centrului tradițional se desfășoară într-un ritm susținut construcția noului bulevard Kirov. Larg și amplu ca și vecinul său, bulevardul Kalinin, noua arteră moscovită care înșiră alături de edificii administrative, supermagazine, teatre sau săli de expoziții, va prelua și întreaga transport auto de pe Kalinin. Noul bulevard coboară, din loc în loc, sub pămînt cu toată circulația sa trepidantă și alertă, lăsînd deasupra cite un edificiu vechi, de certă valoare artistică sau istorică, care n-a putut fi mutat. Realitatea impune noi soluții, iar spațiul urbanistic se modelează după noile exigențe.

Acesta ar fi ecranul urbanistic pe care se derulează filmul pregătirilor pentru Moscova '80, pentru Moscova Olimpiadei. Spre deosebire de alte capitale olimpice cum ar fi Münchenul sau Montrealul unde majoritatea construcțiilor competiționale au fost ridicate special — Moscova se prezintă în fața anului '80 cu o deosebit de bogată zestre în obiective destinate sporturilor. Printre ele — marele complex sportiv de la Lujniki, stadioanele «Dinamo» și «Locomotiv», Palatul Sporturilor de pe bulevardul Leningraski, noul Palat al sporturilor

din parcul Sokolniki, Canalul de canotaj Krilaskoe și altele. În general, în momentul de față, capitala sovietică deține mai bine de 5000 de diverse obiective sportive care pot găzdui, concomitent, la norme olimpice peste 15.000 de sportivi ne relatează tovarășul Bogatikov, secretar al Consiliului Central al Sindicatelor Sovietice.

Și totuși amplitudinea în care se desfășoară pregătirile pentru Olimpiadă sînt, de-a dreptul, impresionante. Bulevardul Păcii ne atrage atenția prin grandioasa sală polivalentă ce se ridică aici, un fel de stadion multifuncțional cu peste 40.000 de locuri, iar în parcul Izmailovo, nu departe de spațioasa sală în care se vor întrece halterofilii, ne întîmpină un panou cu inscripția: «Complex de hoteluri olimpice». O singură cifră ne oferă conturul viitoarei construcții. 10.000 de locuri. Deci, un hotel cu 10.000 de locuri. În plus, săli de spectacole, săli de jocuri mecanice, săli de sport, săli de lectură, de biliard, restaurante, piscine, saune, monitoare de televizor dînd informații utile pasagerilor și un creier electronic în loc de recepție.

Capitala sovietică a fost zonată în centre olimpice.

Zona sud-vest cuprinde stadionul central V. I. Lenin din Lujniki unde vor avea loc ceremoniile de deschidere și de închidere a Jocurilor Olimpice ca și Centrul de Presă ocupînd cu edificiile și instalațiile sale electronice peste 23.000 m.p. din care mai bine de 2.000 m.p. rezervate ziariștilor. Informațiile vor fi comunicate aici de sistemul automatizat «ASA Olimpiada». De altfel, fiecare construcție olimpică va avea cite un subcentru de presă dotat după ultimul cuvînt al tehnicii. Tot în această zonă se află în construcție o nouă centrală telefonică internațională cu 1.400 de canale. Programele olimpice se vor transmite de pe arenele de competiții pe 15 canale T.V. iar pe unde radio pe 150 de canale.

Zona de est își are inima în centrul sportiv din parcul Sokolniki unde alături de modernizările în curs la edificiile existente se înalță zidurile unei săli sportive cu 5.000 de spectatori.

Zona de vest are în vedere Krilatskoe; în primul rînd Canalul de canotaj construit, aici, în ultimii ani, la care se adaugă un velodrom și un cîmp pentru tragere cu arcul.

Zona de nord-vest cuprinde marile stadioane moscovite înșirate de-a lungul bulevardului Leningraski: Dinamo, Stadionul Pionierilor, Complexul sportiv TSKA. O parte din sălile sportive sînt terminate, altele se inaugurează în scurtă vreme.

Și în sfîrșit, zona de sud-vest — Satul Olimpic, amplasat într-un peisaj pitoresc de coline verzi, crînguri de mesteceni și lacuri. De subliniat atît soluțiile în premieră pe care le adoptă aici arhitecții, cît și concepția după care Satul Olimpic va deveni, după Olimpiadă, un cartier ultramodern cu 15.000 de locuitori.

Preocupări febrile pentru întocmirea unor programe artistice multinaționale astfel ca Olimpiada '80 să devină și un bun prilej pentru împlinirea dezideratului olimpic de sinteză a artelor și sporturilor; preocupări pentru un transport rapid și confortabil incluzînd noi stații de metrou; preocupări pentru găzduirea uriașului val de turiști ce vor sosi la Moscova (decî, noi hoteluri, campinguri, moteluri) — se înscriu pe agenda cotidiană a impresionantei armate de constructori, hotelieri, electroniști, restauratori și zeci de mii de specialiști de cele mai diverse profesii care pregătesc la un nivel tehnic și conceptual, pe care îl doresc exemplar, Moscova flăcării Olimpice, Moscova anului '80.

TOMA GEORGE MAIORESCU

CÎND PIETRELE VORBESC

Cu riscul de a părea pedant, să mi se permită a evoca aici, întru înnobilarea acestor rînduri, imaginea atît de vie a arhitectului Ioanide, creator de geniu și umanist în sensul cel mai complex al cuvîntului, omul care în mijlocul celor mai teribile dezastre, visa succesiuni de mari clădiri albe, transfigurate de țișnirea diafană a fîntînelor arteziene ori de severitatea în bronz a grupurilor statuare. O arhitectură a cărei sorginte s-o întrezărim în simplitatea sublimă a templelor Elladei. Simple divagații pe temă urbanistică ale unui arhitect-filozof, lipsit în orașu-i natal de posibilitatea desfășurării plene a talentului său? Cîtuși de puțin. Ioanide avea să ridice încă din primii ani ai construcției socialiste palate și amfiteatre demne de un Chersiphronos sau Metagene, cei ce au înălțat în marmură templul Dianei din Ephes, numărîndu-se astfel printre miile și zecile de mii de intelectuali pentru care revoluția a însemnat o revitalizare comparabilă poate doar cu energetismul și titanismul Renașterii. Îmi amintesc chiar a fi văzut, într-o publicație de prestigiu, schițe de sistematizare urbanistică, purtînd semnătura ilustră a lui George Călinescu.

Într-o culegere de prelegeri care datează, cred, de mai bine de trei decenii, George Murnu, acest scriitor care a recreat în valahă epopeile homerice, performanță unică, avînd în vedere savoarea verbală și autenticul ce reușește să ni-l transmită (aura legendară căpătînd în viziunea sa ceva de univers pastoral stră-romănesc), punea concret problema sistematizării Capitalei, dînd chiar soluții, foarte judicioase, dealtfel. În ambele cazuri citate (și nu mă îndoiesc, ele sînt mult mai numeroase), acești creatori vedeau orașul ca un martor viu și etern al istoriei unui popor, ca o dovadă și o sfidare aruncate perisabilului, dezintegrării. Piatra și granitul, materii sinonime cu indestructibilul, consfințeau trecerea evilor. Se imaginau clădiri masive, simple și grandioase (însă nu și greoaie, G. Călinescu dezvoltînd în acest sens o adevărată teorie a albului, culoarea solară care umanizează volumele, absolut obligatorie pentru un cer și un peisaj ca cel al Bucureștiului...).

Mi-am permis aceste rememorări, pentru că refăcînd un itinerariu polonez clasic (Varșovia — Cracovia — Gdansk), am fost frapat de la început de această civilizație a pietrei.

Cunoșteam tragedia Varșoviei, capitala-martir, distrusă de naziști aproape în întregime, și mărturisesc că mă așteptam să descopăr un oraș, evident, modern, funcțional, dar lipsit oarecum de personalitate, un oraș în care istoria nu numără mulți ani. Impresia aceasta de

neapărat nou (în sensul de element încă neintegrat în peisaj), n-am resimțit-o decît poate în cartierele de locuințe și blocuri-tip. În schimb, am avut surpriza să descopăr un oraș solid construit, cu bulevarde și clădiri masive. Pe Marszałkowska ori pe Jerozolimskie, pe Krucza sau Marchleroskiego, piatră a căpătat tentă. Este deja fumurie, clădirile care cîndva au putut părea varșovienilor impersonale, loviți cum erau de o tristețe de moarte după vechiul oraș, prefăcut în cenușă, relevă azi o patină demnă de burguri scandinave. Piatra și granitul au realizat această performanță care a redat aproape dintr-o dată unei capitale un întreg stil, o atmosferă, ce numără cîteva bune sute de ani. Piatra, gîndită, cum am spus, ca un material destinat construcțiilor definitive (sau ceea ce înțelegem noi, oamenii, prin definitiv...) și o imensă dragoste, a cărei statornicie a fost dovedită mai ales în perimetrul cuprins între Vistula, Miodowa și Krakowskie Przedmiescie, adică în Orașul Vechi.

Distrus în totalitate, cartierul se înfățișa imediat după război ca un imens mușuroi de ruine, a cărui umbră dezoilantă întunea apele și așa grele ale Vistulei. Reconstituirea sa părea o himeră. Cite un colț de zid înegrit rămînea singura mîrturie a unui trecut secular. A urmat o muncă aproape incredibilă de refacere a planurilor vechiului cartier, apelîndu-se în acest scop la zeci și zeci de biblioteci poloneze și străine, depozitate în vreun fel de documente. S-au studiat galerii de tablouri, s-a intrat în contact cu foștii locuitori, care au mai supraviețuit, în fine, unui vast număr de arhitecți, constructori, sculptori li s-a cerut concursul. Orașul vechi a înviat din propria-i cenușă, autentic, emoționat în vesturea-i aflată, dar plină de vitalitate. Deasupra ușilor au reapărut vechii dragoni din fier forjat, stegulețele breslelor, giruetele naiv (voit naiv...) înfipite pe acoperiș și lăsate în bătaia vîntului. Cafenelele și-au redeschis porțile masive de bronz, întîmpinîndu-te cu arcade gotice și vitralii cu scene de mari vinători seniore, cornuri ale abundenței ori figuri hieratice din Evul de Mijloc. Peste tot, lumină difuză, spațiu intim, ceea ce dă, cred, deopotrivă o idee despre dragostea pentru trecutul istoric și inteligența comercială a varșovienilor.

Reconstrucția și mai ales reconstituirea au atins la Varșovia asemenea proporții, încît nu-ți poți reprima un ușor sentiment de neîncredere aflînd că cutare pavilion al reședinței de vară al regelui Sobieski a fost refăcut din temelii. Pui mîna, observi, și ai putea jura că piatra aceasta întunecată, cu marginile ușor tocite,

află într-un imperceptibil proces de macerare care departe de a-i amenința integritatea îi dă noblețe și eleganță, se află aici, fastuoasă și plină de orgoliu, din timpurile panilor. Miracolul pietrei, miracolului betonului, al blocului de granit, al construcției simple, masive, nesofisticate, gîndită și realizată cu un sentiment plener, ca o mare iubire. Strada, concepută ca o prezență vie, spirituală, cu o existență a sa, de sine stătătoare, capabilă să modifice sau să influențeze prin inefabilul pe care-l degajă, destine umane. Strada, mator fundamental al evoluțiilor, istorie emoționantă și lipsită de discontinuități.

Dar, slăbiciune a slăbiciunilor, promenada favorită a varșovienilor în zilele de toamnă însoțită sau în tihnita alunecare a iernii, rămîne cartierul ambasadelor, străjuit de o parte de parcuri vaste, cartier relativ cruțat de distrugerile care în jur au făcut ravagii.

Probabil fiindcă lumea preferă dintotdeauna autenticul, ca să zic așa, verificat, și în înalta și trista toamnă poloneză, cu mestecenii tremurînd imperceptibil și violența cromatică a ierburilor și a pilcurilor de copaci răspîndiți mai peste tot, oamenii străbat aleile inundate de frunze, evocînd poate, cei vîrstnici bineînțeles, Varșovia de altădată.

Cracovia înseamnă înainte de toate Wawel, o spadă înfiptă orgolios, ca o luare definitivă în posesiune, înseamnă o concentrare de istorie milenară pe un perimetru redus ca suprafață, dar amețitor de elansat spre cer, înseamnă, ca să-mi permit a-l parafraza pe Jean Długosz, cronicar al secolului al XV-lea polonez, coroana de pe capul «mamei întregului regat», cum era definit marele oraș din sud.

Văzîndu-i clădirile inițial eterogene, ridicate în evi succesive, dar prin conviețuire asimilate unele altora, și sub acțiunea inexorabilă a timpului devenite gemene, îți vine să crezi cîte ceva din legendele medievale timpurii care atribuie fundarea Cracoviei și a cetății sale de apărare, Wawel, lui Krak, căpetenia tribală locală, care într-o luptă patetică a răpus la poalele colinei (viitoarea cetate...) un teribil dragon.

Krak, Cracovia, las controverselor lingvistice stabilirea filiațiilor, pentru mine fiind cît se poate de evidentă înrîdirea, contemplînd indestructibila alcătuire de piatră și cărămidă ce se numește Cracovia, prima capitală a regatului polonez. N-am să evoc bastioanele încă intacte, cu cărămida lor roșie, lucind întunecat în ploaie, barbacana, fortăreața plasată în fața intrării principale a orașului, nici dublul șir de ziduri care aleargă în jurul vechiului perimetru al cetății, străzile înguste, medievale, conservate cu o grijă pasionată (aici, accesul automobilelor de orice fel fiind interzis, datorită trepidațiilor pe care le-ar putea provoca...), marea piață cu domul în jurul căruia flutură mii de porumbei.

O anume atmosferă care nu-i nici nordică și nici peninsulară, cu tot aerul florentin ce poate fi sesizat la cutare ori cutare clădire, te cucerește, o atmosferă pe care o bănuie, străin fiind, a locului, poloneză, un echilibru stabil de nord și sud, o fuziune originală ce poartă un nume ilustru, Cracovia.

Inventarierea comorilor de aici, mi-o refuz, lăsînd fiecăruia posibilitatea revelației. Voi aminti doar de colecția de tapiserii integrată muzeului Wawel. În succesive săli, clădite și ornate în spiritul unui baroc, supravegheat însă (să fie la mijloc, totuși, cumpătare nordică...), se desfășoară pe mari suprafețe, purtînd semnăturile tuturor manufacturilor ilustre, miturile biblice, cusute în adorabile culori, povești naiv ilustrate, dar atît de cuceritoare tocmai în naivi-

tatea lor sublimă, ce refac, de la păcatul original și pînă la sosirea Arcei lui Noe pe muntele Ararat, traiectorii ale vechilor idealuri umane.

Aș vrea să mai adaug acestor însemnări despre un oraș ce-și numără cu orgoliu un mileniu de existență, observația că noul, factorul dinamic ce se numește contemporaneitate, s-a încadrat perfect și fără vreo stridență ilustrelor vestigii. Cu un tact ce mă determină să fac apropieri cu ceea ce s-a realizat la noi în privința conservării unor orașe ca Sibiu sau Clujul, constructorii de aici n-au violentat inefabilul ce se degajă din vechile ziduri, ci l-au conservat, amplificîndu-l, dîndu-i, dacă vreți, ceva pîcant prin introducerea discretă, acolo unde era cazul, a noului. Dar victoria acestui tact de care vorbeam, este ridicarea în apropierea Cracoviei a unui oraș complet nou, Nova Huta, cu toate înlesnirile și lipsa de inventivitate în domeniu (case tip, blocuri tip, monotonie — tip...) cunoscute, pare-mi-se și nouă... Ceea ce nu umbrește, se înțelege, fama vechii Cracoviei.

Pe Westerplatte, în apropierea valurilor sbuciumate ale Balticii, într-o incredibilă seară de toamnă, înaltă, înstelată, și melancolică, tandră și melancolică, pe Westerplatte, am întîlnit Istoria. Aici, o lovitură de tun vestea catastrofa, iremediabilul: al doilea război mondial.

Gdansk, orașul milenar, cu port și dever cunoscute de secole, cu familii de patricieni descinși parcă din paginile de tinerete ale unui Thomas Mann, cu canale pe care alunecă mici ambarcațiuni și pescăruși ce-și tipă nostalgic prezența, cu un tablou unic, păstrat cu glorie secole de-a rîndul, «Judecata de apoi» de Hans Memling, sublimă și manicheistă reprezentare, în genul crud, flamand, a împărțirii dreptății eterne, avea să sucumbe agresiunii barbare.

Catedrale începute în mileniul zece și terminate, cuvîntul potrivit ar fi «desăvîrșite», pentru că avem de-a face cu adevărate bijuterii, peste cîteva sute de ani, case de patricieni, cartiere populare, grupuri statuale, reduse la neființă.

În acea zi a anului 1939, mileniul Gdansk sucombă. Cine și-ar fi putut imagina măcar, o reînviere? Mormane de cărămizi informale, ziduri prăbușite, portaluri sfărîmate, brațe ori capete de Diane zîmbind trist dezastrului din jur.

Și totuși, cu o statornică dragoste, locuitorii orașului au pornit să-l reconstituie, metru cu metru, clădire cu clădire, cartier după cartier, ca într-o nouă poveste a lui Dante și a Beatricei, păstrînd pios, aș zice mistic, dacă cuvîntul nu sperie, fața zîmbitoare a cetății de altădată. Ar fi fost, evident, mult mai simplu să se construiască «modern». Ar fi fost mai simplu și mai economic. Dar ar fi echivalat cu o trădare, cu o abdicare. Mîndri de orașul lor, locuitorii i-au redat strălucirea de odinioară, ba se poate afirma că l-au revitalizat, ordonîndu-i mai judicios bogățiile, ștergînd cartierele imunde din trecut. Se înțelege că nu-i totul terminat. Ruina se mai învecinează cînd și cînd cu clădirea minuoasă reconstruită, dar peste alți cîteva ani, orașul va străluci în toată splendoarea sa.

Autorii sînt oamenii ultimelor decenii, născuți sau ajunși la maturitate în acest interval de timp, asemănători celui neuitat Zbigniew Cibulsky, care în cel mai deplin anonim, a descins aici, în orașul nordic, alcătuiind cu alți cîteva temerari o formație teatrală, căreia gloria n-a întîrziat să-i deschidă, larg, porțile.

MIHAI HETCO

MADRAS

poarta Indiei de sud

Sint la bordul mineralierului **Hunedoara** și ne întorcem din Japonia, unde am descărcat fontă românească în porturile Nagoya și Kawasaki. După ce-am făcut buncăr la Singapore («Poarta dintre Pacific și Indian») ne îndreptăm spre golful Bengal, la Madras, să-ncărcăm minereu-de-fier pentru gigantul metalurgic din Galați. În largul Indianului ne întâmpină citeva bărci pescărești, mai mult niște plute antiluviene înjghebate din trunchiuri legate cu odgoane de rafie. De pe plute, primii hinduși văzuți la ei acasă — ne salută prietenește fluturînd în mîini pești lați, argintii. Pescarii, aproape goi, cu trupuri de abanos, poartă turbane roșii, verzi și portocalii și-ntr-un șolduri un petec de pinză colorată. Nu-mi vine să cred că voi vedea India! Indiile, «Ostroavele mirodeniilor», spre care s-au pornit caravanele lui Columb descoperind America! Patria pagodelor, legendelor și comorilor fabricate! Patria lui Budha și Kalidasa, Gandhi si Tagore!

Din orizontul fumuriu răsar siluetele pagodelor din portul Madras, «Poarta Indiei de Sud», cum îi spun hindușii, sau «Orașul celor o sută de pagode». Pilotina indiană acostează în babord. Pe «scara-de-pisică» urcă pilotul oacheș — un uriaș cu ochi de copil — în pantalonii scurți albi, tunică albă, cu epoleți negri cu patru stele și două ancore în cruciș. Ne salută dezgolindu-și dinții într-un ris molipsitor și ducîndu-și mina la sapca albă, pe cozoroc cu frunze aurii. După un coniac, o cafea și un pahar de borviz, pilotul ia în primire pilotarea navei și ne povestește despre ravagiile făcute de ciclonul de acum două săptămîni. Era în port și mineralierul «Reșița» pe care l-a pilotat în larg. Navele cu motoare au ocolit ciclonul și s-au întors în port, dar cele cu căldări și presiune au fost înhățate de ciclon și azvirlite pe tărîm. Pilotul ne arată pe plaja «Marina» din fața fortului «Sf. Gheorghe» două epave ruginite și pline de stoluri de ciori: cargoul grecesc «Mari Hora» și cargoul liberian «Stamati». La intrarea în port, un remorcher japonez scufundat de alt ciclon, își scoate din apă doar coșul și cabina de comandă. În radă, două remorchere,

«Pennar» și «Palar», fac manevra de întoarcere a mineralierului nostru. Intrăm cu pupa, pentru a fi gata oricînd de-a ieși în larg, să înfruntăm uraganele Indianului. Tragem la dana mineralieră. Un tren își oprește garnitura de vagoane pline cu minereu-de-fier. Pe chei, munți de minereu roșu, citeva macarale în producție, altele în construcție, și o puzderie de hamali hindusi. Sint aproape goi ca Adamii, cu un petec de pinză dinainte, în loc de paradisiaca frunză de viță. Dar ce trupuri demne de dalta și geniul lui Michelangelo hindus! Torsuri și mușchi încordați, cu mijloc subțiratic pe coapse și suple lungi sprijinite pe tălpi late — se apleacă și se ridică, parcă bat mătănii. Brațele puternice trag cu săpăliga bulgări roșii de minereu din vagon într-un lighean. Apoi ligheanele, duse pe creștet, pornesc în «șir indian» pe schele și sint răsturnate în gura magazilor. Să încarci 25 000 t (2.500 vagoane) de minereu, cărîndu-l cu ligheanul! Muncă de Sisif. Japonezii ne-au descărcat la Fukuyama aceeași cantitate în numai 16 ore. Dar ce instalații portuare aveau! Fiecare picior de macara (și avea patru picioare) era purtat de cite o locomotivă mică. Grafărul «mușca» din încărcătură cite trei tone deodată și un complex de benzi căra munți de minereu pe cheu. Hamalii din Madras visează «hamali de fier» și în curînd își vor spune și ei «docheri». Pînă atunci, încă umblă plini de praf roșu (parcă-s Piele roșii) și nădușeala le lasă între omoplați dire ca de singe.

Muncesc bărbătește sub soarele tropical, la o temperatură de 30—40° și mestecă betel. Au gura și limba roșie ca focul și scuipă purpură și jar. Cobor de pe navă și le cer puțin betel. Mestec ghemotocul verde. Are un gust iute-aromat. Bucuroși, mă înconjoară, mă laudă și mă încurajează, dezgolindu-și dinții într-un ris bărbătesc. Cîștigă patru «rupii» pe zi, adică 2 kg de orez. Au copii? Fiecare mi-arată degetele rășchirate: 3, 7, 8. Unde locuiesc? În colibele din marginea de nord și de sub a portului. Un agent de la căpitănie ne anunță că un ciclon se îndreaptă spre coastele Madrasului. Am fugit cu nava în larg, spre Ceylon. La miezul nopții am intrat în «ochiul ciclonului» și am ieșit la 4 dimineața.

(Un ciclon în formație, care abia se-nșuruba între paralele 12°—13°). Cînd ne-am întors din prăpăd, hamalii ne-au dat să mestecăm betel și ne-au spus că 1.000 de colibe și case au fost măturate de ciclon. Cinci ore portul a fost biciuit de-o ploaie torențială și-apoi s-a năpustit din larg uraganul cu 165 km pe oră, spulberind acoperișuri și pereți, rînd și omorînd oameni, rupînd palmieri. Șase mii de hinduși au rămas fără locuințe și au fost cazați prin școlile corporațiilor din Madras. Orașul a fost închis. Avioanele și trenurile și-au întrerupt mersul, și cîteva poduri au fost rupte de inundațiile riurilor. Coasta Indiei de Sud este periodic bîntuită de cicloanele din lunile octombrie, noiembrie și decembrie. Dar băștinașii sînt obișnuiți cu aceste cataclisme ale naturii.

*
* *

Madras este capitala provinciei Tamiland, numită «Țara templelor». Din timpuri legendare, pe aceste locuri înfloreau două sate pescărești: Mylapore și Triplicane, străjuite de două uriașe temple de piatră închinat zeilor Siva și Vishnu.

Într-o zi, pașnicii tamilandezii au zărit apropiindu-se de țărm niște corăbii ciudate. Erau primii albi veniți din Soare-Apune, portughezii. Băștinașii le-au ieșit în întîmpinare cu ghirlande de lotuși, apă și fructe. Drept mulțumire, corăbierii albi și-au durat o casă comercială la Santhome, pe plaja satului Mylapore. De îndată au apărut și corăbiile engleze ale «Companiei britanice din Indiile de Est». Băștinașii i-au primit și pe englezi cu ghirlande de lotuși, apă și fructe. Drept mulțumire, în 1639, «mister» Francis Dey de la «The British East India Company» a luat în arendă de la «raja» Chandragiri un «petec de pămînt» numit «Madras-Pattanam». Pe locul arendat a răsărit o agenție comercială și fortul «Sf. George» construit temeinic în vreo 14 ani. Și astfel, «Poarta Indiei de Sud» s-a deschis conchistadorilor britanici pentru vreo 240 de ani de crîncenă colonizare, «Cumplită soartă urzindu-ne britanicii, asupra noastră s-au întins: pecingine» — spunea poetul Rabindranath Tagore în poemul «Oamenii muncesc». Mylapore și Triplicane s-au contopit și au crescut vreme de trei secole, preschimbîndu-se în orașul înfloritor Chennai, adică Madras, care se-ntinde astăzi pe 143 km pătrați, cu 3.000 de străzi și 1.729.140 locuitori. Provincia Tamiland are o străveche tradiție în meșteșuguri și artă. Să nu uităm coloșii de piatră ciopliți de sculptorii tamilandezii pe turnurile templelor din Madras și munții preschimbați în temple de la Mahabalipuram. Astăzi, pe «Muntele Road», la «Institutul tehnic Victoria» și la «Antrepozitul meșteșugului manual» poți petrece ore în șir admirînd capodoperele maeștrilor din Tamiland: bijuterii de aur și briliante, lămpi de aramă pentru altarele pagodelor; statui din fildeș, abanos, lemn de trandafir și santal; casete impletite din crengi de mărgean și scoici; casete lăcuite din Normal și Channapatna, covoare de lînă din Andhra; jucării din Kandapalli, Tirupati și Bangalore; țesături din fire de iarbă și frunze de palmier și apoi marochinărie din piei de crocodil, piton și lezard.

Madrasul e străbătut de riurile Cooum și Adyar și de canalul Buckingham, care-i înlesnesc transportul pe apă dinspre apus spre golful Bengal. Trebuie să parcurgi «Orașul celor o sută de pagode» pe «bulevardele» lui navigabile. Convoaie de bărci indiene împinse cu prăjinile trec pe sub bolți de poduri și pe lingă giganticele turnuri de temple, adevărate piramide încărcate cu podoabe groțeghe de zeițăți și legende luate din monștruasa mitologie a Indiei trimilenare!

În porțile templelor, vezi bătrîni fahiri cîntînd din flaute și «cobre sfinte» unduind în dans trupul și gîștea teșită și cu pecetea capului-de-mort. Bărcile indiene cară din inima ținutului spre vapoarele din port baloturi de bumbac, saci de orez, iută, mirodenii, ceai, cafea, unt-de-cocos și fructe de aur (banane, citrice, ananași, papaya, mango etc.). Trebuie să colinzi Madrasul cu metroul, cu troleibuzul și pe jos. După ce i-ai văzut plaja «Marina», bulevardele, palatele, academiile, colegiile, corporațiile, sălile de cinema cu aer condiționat, parcurile, muzeele și barurile — rămiți uluit de acest conglomerat hindo-european, straniu amestec de antic și modern: temple, moschei și zgîrie-nori, tramvaie, limuzine și «ciori sfinte» la tot pasul, și «vacii sfinte» hălăduind prin parcuri, bazaruri de fructe și străzi aglomerate. (Sînt, dacă nu mă înșel, vreo 26 milioane de «vacii sfinte» în toate orașele și satele din India). Și alături de «sfintele cornute» care mănîncă rodii și portocale din coșurile negustorilor bucuroși de-aseamenea mușterii — vezi puzderia de ținți, golași și mame cu plozi în brațe cerșind pe englezește: «One rupi, sir, for baby!» (O rupie, domnule, pentru copil!). Și negustorii ambulanți vind manguste sugrumind cobre (bineînțele, împăiate) și maldăre de piei peștrițe ju-puite de pe șerpui și balaurii Indiilor. Rămîn năucit și amețit pînă la leșin de mireasma fructelor papaya și izul dulceag al pieilor tăbăcite. Din cînd în cînd privesc cite un ex-rege (Eduard, George) strigoi de bronz infofolit în mantie imperială, coroană pe cap, sceptru și glob în mîini, și ochi cocliți și orbi și indiferenți la toate durerile Indiei, subcontinentul cu aproape 500 milioane locuitori!...

Dar «Mama India», bătrînă de 5.000 de ani, renaște din propria-i cenușă ca legenda pasăre din Elada.

În «Orașul celor o sută de pagode» se construiesc furnale de înaltă tensiune, cuptoare pentru extragerea sării din apă de mare, ciururi mecanice pentru spălarea minereului de fier, ciocane pneumatice pentru laminarea oțelului și mașini-unelte pentru ștanțat și perforat piese metalice. Madras este al treilea oraș industrial din India și în prezent are o puternică industrie de stofe și mătăsuri, fabrici de motociclete, biciclete și aparate de fotografiat, fabrici de medicamente, săpun și chibrituri. Fără să vreau îmi amintesc docurile de pe Tamisa cu păduri de macarale, și șantierul naval de pe Tinne, unde se construiesc nave de cite 250.000 t (un microraion de metal!). De unde atîta fier și oțel?. Din pîntecul Indiei, din minele de minereu de fier de la Jasshedpur. Privesc pe plaja «Marina» statuia vizionarului și revoluționarului Gandhi mărșăluind desculț și c-o biță noduroasă în mînă. El a îndemnat India să-și toarcă și să-și țeară singură bumbacul și să boicoteze pinzeturile țesute la Londra. Negustorii hinduși și-au ars atunci în stradă toate manufacturile engleze. Voința de libertate a popoarelor hinduse au înfrînt bastoanele de cauciuc ale polismenilor «ingliși». Privesc alături un grup de bronz, «Triumful Muncii» înfățișînd muncitorii hinduși răsturnînd cu ajutorul răngilor o stîncă. E stîncă imperiului Marii Britanii, stîncă răsturnată dintre omoplații Indiei. Spune tot poetul Tagore în același poem, «Oamenii muncesc»: «Topit va fi și bronzul-nvingătorilor, și zale, și — arcuiri de triumf, și căștile — trecutul singeros și bălăile le-or aminti doar ținții și poveștile. S-or strînge, puși pe fapte, oamenii, muncind, unindu-și brațele, puterile, atrași de Viitor, -nălțîndu-i turlele pe vechi ruini ce le-au lăsat imperiile...»

GEORGE DAN

NESTENARUL

floape de jap

Litoralul bulgăresc. Facem 17 km prin pădurea stațiunii Slănăv-Briag.

E ora 19,45. În fața restaurantului «Picnic», împrejmuit cu gard de lemn ca o stînă, stau zeci de autocare. Locul ales ieri nu-i ocupat. Din rugul-piramidă, înalt de vreo doi metri, se ridică eșarfe galbene și roșii, sar scinteie, lemnul pocnește surd, e uscat lemnul de stejar, parcă sintem în jurul unui foc de tabără, pe vremea pionieriei, și așteptăm să apară recitatorii, povestitorii și apoi să cîntăm. Dar nu, în aer plutește o altă așteptare, francezii și italienii strînși într-o șură își vorbesc în șoaptă, numai copiii aleargă dezinvolti printre mese. Trei muzicanți — acordeon, caval și cimpoi — trec pe la fiecare grup, cîntînd o melodie la început lentă, apoi din ce în ce mai rapidă și ritmată, culmea atingînd-o cînd au ajuns aproape de foc și de noi. Se așază pe o banchetă și continuă acum cu aceeași bătaie, ca de metronom, obsesivă. Focul ne dogorește fețele. Din întineric apare un bărbat îmbrăcat în cămașă albă și pantaloni strînși pe pulpe. Rămîne stană în fața rugului, îi disting bine ochii, împlîntați în vilvâtaie. **Nestenerul!** Toți îl urmăresc. El înconjoară rugul, muzica a acoperit întreaga suflare, chelnerii nu mai servesc pe nimeni, nestenerul trece pe la un pas de noi și mi se pare că-i nemulțumit de ceva, dă să iasă din cerc și-l chem șoptit.

— N-au ars bine lemnele, trebuie să fie numai jăratice, nu-i voie să iasă o idee de fum... și apoi, astă seară aici nu sint destule lemne, e nevoie de praf roșu de cam două palme grosime, altfel cădem pradă focului...

Ochii îi ard, capul însă pare a fi într-o relaxare totală, îi urmăresc miinile și sper să văd vreo crispă pe a degetelor, vreun gest de teamă; peste puțină vreme va domina încinsul, dar acum corpul lui intră pentru o secundă într-un cearceaf de liniște, ca în cele imediat următoare să se armeze din nou. Alexandra Runtova, ghidul nostru prieten, traduce totul în șoaptă, spre a nu desface țesătura de mister ce ne înconjoară.

— Muzica e totul, spre ea se fixează întreaga ființă, atenția numai acolo e îndreptată, un cîntăreț prost sau neatenț, luînd o notă falsă sau schimbînd ritmul, făcînd deci cea mai mică greșală, mă aruncă în ardere.

— Celelalte zgomote, mișcarea din jur nu te deconcentrează?

— Nu văd și nu aud nimic în afară de jar și muzică. S-a întîmplat odată ca un copil să răstoarne o masă cu bucatele pe ea, s-a produs o învălmășeală care i-a distras atenția unuia dintre instrumentiști... și am simțit sub tălpi văpaia, dar noroc că eram spre marginea vetrei și dintr-un salt am fost pe pămînt...

Cu o greblă cu coada de vreo trei metri, nestenerul s-a apucat să tragă jarul din mormanul fumegos, parcă se juca, aruncînd tăciunii arși pe jumătate, a venit lingă el al doilea, făceau același lucru din două părți diferite, grămada se subțiasă, dogoarea ajungea la noi în valuri, cum adia vîntul, mișcările nestenarilor aveau acum ceva de ritual, cu greblele mîngiau jarul spuzit, îl nivelau, îl băteau cu dinții de fier, săreau scintei, muzica nu încetase o clipă, dar cred că nimeni în afară de cei doi n-o mai asculta, prea erau cuprinși, hipnotizați de

deplasările concentrice ale nestenarilor. Poate mulți, și eu printre ei, nu crezuseră că vor asista cu adevărat la «dansul focului», o doreau, era prea mare noutatea, închipuînd neobișnuitul, imposibilul, dar undeva într-un ungher ne așteptam să fie o bună păcăleală, circărie, ceva cu tăierea lăzii în care era băgată o femeie, focul putea fi numai decor frumos, făcea parte din peisaj, te și puteai declara satisfăcut că ți s-a oferit un astfel de cadru natural, muzică, mincăruri și băuturi de primă mînă. Dar nu, prezența celor doi spulberase orice dubiu.

Hristo Gheorghiev e șofer de taxi. Are 29 de ani și nu-i înșurat. Originar din satul Bania, la 7 km de aici. «Acum 7 ani am văzut la televizor dansul nestenarilor din sud și mi-am pus în gînd să-l învăț. În 1965 m-am dus în satul Bălgari și m-am rugat de ei să mă învețe. Am încercat pe suprafețe mici, ardea al dracului, parcă eram pe o plită încinsă, ei spuneau că nu mă concentrez destul, dar după vreo zece încercări tot ei mi-au spus că „din tine va ieși nestenar“. Acum mă roagă pe mine alții să-i învăț».

Panaiot Vasiliev e mecanic auto, tot din Bania, are 36 de ani și-i căsătorit cu Stanca Panaiotova Atanasova — 28 de ani. «Soția nu dansează în seara asta, pentru că în urmă cu 20 de zile, cînd spăla rufole, a mușcat-o de picior o gînganie și i-a făcut o umflătură. Talpa trebuie să fie curată și sănătoasă pentru a nu te arde (...). Eu sufeream de ulcer și după nu știu cite tratamente inutile, în 1968 am aflat că mă pot vindeca prin

Yoga, și anume, jucind pe jar. Am fost de ziua sfinților Constantin și Elena în satele nestenarilor, am căutat cărți și mi-am făcut singur focul în curte. Soția mea s-a apucat să calce jarul din solidaritate cu mine, că vedea că mă chinui. Nestenarilor de pe vremuri li se spunea că le lipsește o doagă...

Vatra de aproape douăzeci de metri diametru e gata. Celor trei muzicanți li se alătură un întreg ansamblu. Cristalele roșii și fierbinți scinteiază, melodia are respirație egală, de somn profund, pădurea din jur e neagră, cei de la mesele mai îndepărtate s-au apropiat de cercul magic. Ce fel de magie e asta? Mă așteptam să aud că-i vorba de nestenari din tată în fiu, moștenire seculară, și când colo e la mijloc un banal televizor și, mă rog, o anume boală de stomac. În cartea lui Saramkov, cercetător și specialist al tradițiilor populare bulgărești, există multe explicații privind dansul nestenarelor, pentru că în trecut jucau numai femeile citorva sate din sud, după un ritual pe care țărani nu-l descifrau niciodată, secretul fiind transmis numai pe linie bunică-fată-nepoată. Ce legături să existe între fabulosul tezaur mitic indian și preceptele creștine legate de numele împăratului Constantin cel Mare, cel intrat, alături de Elena, soția sa, în rindul sfinților? Cultul focului, cult solar și prin excelență păgîn, se asociază aici cu o mistică puțin răspîndită, cercetată, explicată. Bătrînele nestenare nu erau scotite în toate mințile, dar li se aduceau căruțe întregi de lemne, fiecare gospodăru pe bucata lui de ogor, și ele treceau ca în transă, de la un foc la altul, și dansul lor regenera pămîntul, mai bine zis cenușa întinsă apoi pe întreaga suprafață... Desigur acum ne e la îndemînă să zicem aste din urmă vorbe, dar de unde vine suportarea suplicului, sau poate că nu e nici chiar așa un chin?! Dacă nu se simte arsura, înseamnă că-i vorba de altceva. Prin yoga se explică mult concentrarea nervoasă, și pierderea sau transformarea anumitor semnale de alarmă sînt bine cunoscute în practicile ritual-magice indiene, asiatice în general. Se mai adaugă filozofii ajutătoare. Cum au ajuns toate acestea în colțul sudic al Bulgariei? Într-un spațiu foarte limitat, fără putere de iradiere în afară, decît, vezi dragă doamnă, astăzi, cu ajutorul televizorului...

Hristo ia o găleată și toarnă apă pe marginea exterioară a vetrei, acolo unde pămîntul e încins de la

dogoarea focului. Panaiot se apleacă și-și desface încet cataramele de la sandale, pășește peste ele ca fără a le vedea și cînd aburul s-a împrăștiat începe să alerge în pas elastic, în ritmul dansului, în sensul invers acelor de ceasornic, înconjurînd de trei ori cercul. Cînd pune întia dată piciorul pe jar, piciorul sting observ, un icnet de spaimă abia reținută taie respirația asistenței. Pasul următor îl așează precum noi pe nisipul încălzit al plajei. Se oprește citeva secunde, sau e numai o părere, ridică ochii și palmele spre cerul spuzit cu stele, tot trupul îi vibrează, o concentrare pînă la absurd, apoi începe să alerge în spirale din ce în ce mai aproape de centrul cercului, bătînd jarul cu toată talpa deodată. Hristo scoate o țigară — fumase două la rînd în timp ce stropsea pămîntul — intră și el după același tipic, se oprește după cîteva pași, se apleacă, ia din «tavă» un jar și o aprinde ca noi, uneori, de la filamentul incandescent al reșoului electric. Totul arde, totul ar trebui să ardă deasupra acestui infern fierbinte. Pantalonii și i-a sumes pînă dîcolo de genunchi, altfel ar lua foc. Dar tălpile? Carnea aceasta de ce nu sfîrșie, ce se petrece cu nervii, cu singele și pielea de nu se topește, carbonizîndu-se? Mă pomenesc îndreptîndu-și gîndul la muzicanți, acum să nu cumva să încurce vreunul ritmul! Nestenarii își continuă dansul spre centru, trupurile se unduie perfect în ritmul care le-a intrat în celulă, se string precum petalele seara. filmate special, apoi se in-

depărtează după același ritual, nestenarica-i o floare ce domină focul, se încheagă din voință și supune puteri crezute nesupuse, e o altă răsturnare de mit, nu, Prometeu nu a furat focul din cer aducîndu-l oamenilor, ci aceștia l-au urcat în cercuri, făcîndu-și soare, lumină și căldură... Primul ajunge la margine Panaiot, iese de pe plită și fără nici o vorbă ia în brațe întia femeie întilnită, blînda canadiană nu are vreme să zică nimic, e răpită și purtată peste jar, lumea se trezește numai cînd bărbatul, cu ea în brațe, rămîne stănă și apoi începe încet, încet să-și indoiea genunchii, ținînd-o mai aproape și mai aproape de incandescentă, pînă cînd femeia scoate un țipăt! O ridică în același mod și ea se potolește, acoperîndu-și fața cu palmele, apoi o duce la locul ei...

Nestenarca s-a terminat. Cei lingă care au ieșit se îngîrămădesc să-i atingă, să le vadă tălpile, să-i mîngie. Sînt lac de sudoare, parcă au ieșit dintr-un cuptor. Chiar de acolo au ieșit. Vin spre noi, precum ne era înțelegerea. Eu îl îmbrățișez pe Hristo. Toni pe Panaiot. Transpirația lor ne udă cămășile. Încearcă să se scuze, dar nu au timp prea mult.

Panaiot pleacă să prindă ultimul autobuz spre casă!

Hristo nu vrea să bea un pahar de vin, că este... șofer!

Mă gîndesc la faptul că o «școală nestenarica» ar fi unică în lume, cu foloase încă nebănuite...

VALENTIN HOSSU-LONGIN

ÎN TRE OSPETELE LUI SARDANAPAL ȘI CELE ALE LUI LUCULLUS

Sardanapal, acest rege legendar al Asiriei care potrivit tradiției este ultimul descendent al Semiramidei, și-a câștigat, după cum știm, o perenă longevitate, nu atât prin isprăvile lui de conducător de stat sau de război, cât prin ospetele sale proverbiale, al căror campion era și, prin promovarea unei optici cantitative în materie de alimentație, prin transformarea faptului de a mânca mult într-o virtute de prim ordin. Istoria și literatura ne furnizează un vast material pe tema ospetelor sardanapalice, pantagruelice și gargantuești. A fost nevoie de multă vreme până când științele medicale să demonstreze faptul că aceste ospete reprezintă în esență grave agresiuni la adresa organismului uman. A fost nevoie de multă vreme până când principiile alimentației raționale să se bucure de creditul cuvenit în existența umană.

Al. O. Teodoreanu, cunoscut publicului larg mai ales sub numele de Păstorel, realizator de strălucite pagini pe tărîmul literaturii gastronomice, preciza undeva în scrierile sale următoarele: «E desul să cetim ce și cum se mîncă altădată, pentru a ne da seama că cel mai mare și cel mai hulpav mîncău din zilele noastre, n-ar fi în stare să îngereze în 24 ore, ceea ce îngerău, la o singură masă, acum numai o sută de ani, cei cu dare de mîină». De altfel, multe alte scrieri, de pe toate meridianele lumii atestă această realitate.

Dacă regele asirian a devenit nemuritor prin performanțele cantitative pe care le imprima ospetelor pe care le patrona, generalul roman Lucullus, care a trăit în primul secol de dinaintea erei noastre, și-a câștigat o faimă similară din aprofundarea laturii calitative, prin punerea pedalei pe prepararea unor mîncăruri cît mai fine și cît mai sofisticate, că și prin servirea lor în condițiuni de mare lux și de mare spectacol. Expresia

încetățenită de «o masă à la Lucullus», atestă tocmai această realitate. Francezii denumesc prin termenul de gourmand pe amatorul de mîncăruri bune, iar prin acela de gourmet pe amatorul de mîncăruri alese și rafinate. Putem fi siguri însă că atât Sardanapal cît și Lucullus erau în aceeași măsură amatori și de mîncăruri bune și alese, ca și de ingerarea lor în cantități cît mai mari, dar acest fapt n-a împiedicat totuși opinia publică comună ce face aceste categorisiri, ele corespunzînd în general unor realități concrete.

Literatura istorică gastronomică ne oferă varietăți și contrarietăți cît se poate de șocante pe linie de felul oamenilor de a mânca-variații și contrarietăți vizînd atît aspectul calitativ cît și cel cantitativ al hranei. Celebrele prînzuri romane, luate după moda timpului în decubit lateral drept, pe acele paturi în formă de potcoavă care înconjurau o masă, și care erau cunoscute sub denumirea de triclinium reprezentau, indiscutabil, veritabile traumatisme digestive, veritabile injurii la funcționalitatea organismului, cărora omul modern nu le-ar mai putea face față. Prin Macrobius intrăm în posesia unui meniu vizînd un ospăț al unor oameni cu «dare de mîină» cum spune Păstorel, de pe vremea lui Cezar. La acel ospăț, după midii, stridii, sturzi pe sparanghel, găini fripte și fierte, după pește cu sos de midii și de stridii — toate acestea reprezentînd doar aperitivele — urma adevărata masă compusă din variate feluri de scoici, pește, potîrnichi și vînat. De pe masă nu lipseau nici într-un caz ugerile de scroafă — în mare vogă pe atunci, ca și tocane de pește, rață sau iepure. De pe masă, de asemenea, nu se cădea să lipsească tradiționalul cap de porc, împodobit cu tot felul de ornamente legumicole sau floricule. După cum vedem strămoșii noștri erau mari

gurmanzi, dar și mari gurmeți în același timp, motiv pentru care căutau cu aviditate pentru ospetele lor gîștele de Galia, fazanii de la Pontus Euxinus, bibilicile de Numidia și în special acele păsări superbe cu penaj strălucitor colorat roșu-deschis denumite flamingo și pe care le importau cu mari sacrificii tocmai din delta Nilului.

La mare trecere pe atunci erau și mirodeniile, pe care, firește, le foloseau în scopuri bine precizate: fie pentru stimularea apetitului care trebuia menținut la cote cît mai ridicate, fie pentru curmarea sau cel puțin pentru atenuarea inevitabilei senzații de sațietate. Exista o adevărată industrie pe această linie, lista mirodeniilor fiind practic nesfîrșită; totul dezbăluind un deosebit rafinament pe linie de olfacție ca și de gust. Dar tot pe vremea Romei imperiale, și implicit și a lui Cezar, media de viață era de numai 32 de ani, față de cea de 68 din zilele noastre, medie curentă în perimetrul țărilor civilizate, fapt ce nu era străin firește între altele și de aceste abuzuri și suprasolicități digestive.

Cînd am afirmat că omul civilizației moderne n-ar mai rezista la o astfel de alimentație am ținut cont de 3 factori esențiali: primo, că acesta și-a pierdut obișnuința, respectiv antrenamentul pentru asemenea mese; secundo, pentru că gradul de cultură al omului modern, cunoștințele pe care el le posedă pe linie de igienă și de alimentație nu-i mai permit efectuarea unor asemenea excese și, terțio, că același om modern la care ne referim are cu totul alte necesități energetice ca urmare a automatizării și mecanizării producției în comparație cu semenii săi din civilizațiile preindustriale. Astăzi, știm că numai o alimentație rațională ne poate asigura un aport adecvat de material energetic necesar organismului; material în același timp plastic și catalitic care trebuie să se

calcheze exact pe cheltuielile energetice. Astăzi, știm că sub raport cantitativ alimentația rațională trebuie să ne garanteze o anumită îmbinare între constituienții nutritivi, îmbinare care trebuie efectuată în proporții optime. Astăzi, știm că atunci când consumăm anumite alimente, consumăm în realitate și anumite calorii. Consumând o anumită cantitate de calorii trebuie să o raportăm și la o anumită cantitate de muncă efectuată. Așa, de exemplu, în perimetrul unei vieți sedentare sau a unei activități ușoare nu e nevoie de mai mult de 2400—2800 calorii; în perimetrul unei activități fizice mijlocii, 3200—3800, iar în perimetrul unora intense, 4000—5500 calorii.

Ceea ce este însă mai important decît orice este că astăzi știm că alimentație în exces înseamnă obezitate, ateroscleroză, artroză, insuficiență cardio-respiratorie, varice, flebită, tromboză, uricemie, diabet, litiază renală sau veziculară, colesteroloză, etc. cu un cuvînt boală. Nimeni nu mai contestă faptul că sînt trei părți în ceea ce mîncă omul: una, pentru nevoile reale ale organismului, alta, pentru senzațiile gustative, și ultima, în sfîrșit, pentru bolile ce vor urma, principalele dintre acestea fiind enumerate mai sus. Siluetele feminine cu linie rubensiană, cu impresiune și pletorice revărsări carnale, și care pînă nu demult erau la modă, au fost definitiv excluse din estetica corporală a omului modern, în primul rînd din considerente sanogenetice. Nici silueta masculină nu s-a putut sustrage acestor inevitabile mutații. Ne amintim cu toții, desigur, în acest sens, de lanțul de aur care fixa ceasul de buzunar pe abdomenurile exuberante ale unor indivizi, care făceau eforturi, uneori disperate, pentru a se menține în această stare, pentru a-și menține această linie. Un om avut — în optica acelor timpuri — respectiv un individ cu o bună poziție în ierarhia economică și socială, așadar un burghez care se respectă, era prin definiție obez. «Pour peser dans la balance, — precizează în acest sens un fin exeget, vizînd tocmai aceste situații — il fallait d'abord peser sur la balance», ceea ce vrea să însemneze că, pentru a trage, pentru a avea o anumită greutate pe balanța propriu zisă, trebuie să tragi, respectiv să reprezînți ceva și în balanța socială.

ARCADIE PERCEK

Apa de BILBOR

Mi-au vorbit despre Bilbor trei specialiști ai Institutului de medicină fizică, balneoclimatologie și recuperare medicală din București. Profesorul inginer Radu Cădere, consilier pe probleme de ape minerale, și Florentin Vulpe, hidrologul care a scormonit ani în șir cu degetele de fier ale sondelor pămîntului Bilborului spuneau că apa minerală din Cuveta Bilborului are caracteristicile geologice, dinamice și chimice ale Borsecului, dar un debit cel puțin de patru ori mai mare decît cel al izvoarelor minerale din cunoscuta stațiune. Tot ei susțineau că o curiozitate a hidrostructurii munților Căliman a făcut ca printr-una din sondele instalate în Bilbor să se extragă și o apă minerală sulfuroasă asemănătoare celor din Căciulata și Slănic Moldova, dar care spre deosebire de acelea e și carbogazoasă. Profesorul universitar dr. Traian Dinculescu, directorul Institutului de medicină fizică, balneologie și recuperare medicală afirmă că bioclimatul tonic stimulent, sensibil diferențiat de cel al Borsecului prin faptul că Bilborul e, datorită reliefului mai domol și mai deschis, permanent însoțit și mai puțin expus precipitațiilor atmosferice, precum și diferențelor bruște de temperatură dintre anotimpuri, este argumentul esențial al deschiderii unei stațiuni balneoclimatice de interes republican care ar avea un efect biologic și terapeutic favorabil nu numai în normalizarea, echilibrarea sistemului nervos central și vegetativ, efect general ce coexistă cu stimularea proceselor imunobiologice nespecifice și hematopoeziei, precum și cu scăderea activității tiroidiene inițial exagerate, ci și în cura internă a gastroduodenitelor cronice, sechelelor dispeptice posthepatice, angiocolitelor cronice, litiazelor urinare și biliare, alergozelor, sechelelor după glomerulonefrită.

În 1973 punctul lor de vedere a fost atestat de Comisia republicană a resurselor geologice care a omologat printre primele această bogăție a pămîntului.

Anul acesta Bilborul va fi același sat lăturalnic și tîhnit, în care fetele înălbesc pinza în apa Bistricioarei, bătrînii cosesc tot cu coasa, bărbații sînt tăietori de lemne și ciobani, iar tinerii pleacă aiurea să caute de lucru... Ca acum două, trei sute de ani cînd aceiași neasemuită a sa bogăție, apa minerală, se întorcea în pămînt să doarmă alături de primii moși ai bilborenilor. Numai că anul acesta localnicii speră că aici se va construi în sfîrșit aceea stație de îmbuteliere care va prelua jumătate din sarcina «Apeminului» din Borsec...

LUMINIȚA DOJA

«DACĂ M-AȘ POTRIVI
DORULUI MEU
DE DRUMETIE,
AR TREBUI
SĂ FIU
PLECAT MEREU...»

Am asistat trei ore, pentru prima oară în viață, la o operație a eminentului chirurg clujean **Crișan Mircioiu**. Apoi, seara, am stat de vorbă cu profesorul doctor în cabinetul său de la Spitalul de urgență din Cluj-Napoca. Peste tot cărți — tratate medicale, volume de istorie, de proză, de poezie, albume de artă, reviste literare și de turism, ghiduri — tablouri, sculpturi, bustul lui Napoleon. Încăperea arăta că cel care

lucra în ea își avea aici, în clinică, o a doua casă. O a treia era la Facultatea de medicină, în mijlocul studenților. Ascultându-l pe profesorul Mircioiu mă gîndeam, ca de atîtea ori, că orașele pe care le colindăm trebuie însemnate în memorie nu numai prin clădirile și monumentele lor, oricît de strălucite, că sufletul și munca oamenilor sînt repere care tălmăcesc cel mai bine și măsura timpului și valoarea locului.

— Vă mărturisesc că, pentru profan, cele trei ore de azi dimineață au însemnat o probă de încercare a nervilor tari. Sînt oameni care nu rezistă să vadă nici măcar o picătură de sînge.

— Să știți că și mie, chirurgului, mi-e frică de sînge. Un val de sînge izbucnit deodată în plaga deschisă e o adevărată panică pentru cel care operează. Ați văzut că, în timp ce făceam rezecția, colaboratorii mei legau imediat fiecare vas și arteră.

— A fost o operație grea?

— Era un icter mecanic produs de o pietricică ce barase canalul coledoc. Eu nu vorbesc despre operații grele — există operații mari, ca aceasta, în funcție de gravitatea cazului și deci de efortul pe care ni-l cer.

— Am văzut înainte bolnavul: arăta foarte rău, galben-pămintiu la față, totuși zimbea la brațul soarei, mergînd către masa de operație.

— Iată un semn bun, de înșănătoșire mai grabnică. Eu socotesc că bolnavul nu ne este numai pacient, ci și colaborator. El trebuie, cum se spune de atîtea ori, să vrea, să se străduiască să se vindece, să fie convins de la început că operația este spre binele lui. El trebuie să aibă răbdare, alături de noi, să-și educe această răbdare. Ca și durerea, inerentă în cele mai multe cazuri. Există și în plan general, moral, posibilitatea să ne facem o **educație a durerii** care ne ajută enorm să înfruntăm suferința, de orice natură ar fi ea. Starea psihică a bolnavului este foarte importantă și în chirurgie. Medicul are datoria să contribuie din prima clipă de consultație la crearea unei atmosfere de încredere, de liniște și calm în jurul pacientului. Spun asta totdeauna studenților mei. Omul vine la operație înfricoșat, cu o imagine adevsea deformată care-l face să creadă că noi sîntem niște duri, niște «mîncători de carne de zmeu» și dacă găsește o astfel de față impasibilă, fără zîmbet, își pierde orice speranță. Aș pretinde chiar ca în clinicile de chirurgie să existe anume un psiholog, un psihiatru, ca un duhovnic care să-i creeze pacientului suportul moral pentru a primi șocul operator.

— Există o relație strictă între vîrsta bolnavului și succesul operației?

— În general, nu e atît de importantă problema vîrstei în sine cît a întîrzierii cu care pacientul vine la noi. Un om trecut de 50 de ani este susceptibil de a face mai lesne complicații. Vîrsta înaintată nu este o boală, este o stare a țesuturilor care suferă procese inerente de degenerescență. Un bolnav de 65—70 de ani are, evident, o altă condiție a rinichilor, a inimii, a plămînilor, decît unul de 30 de ani și, de aici, organismul, care e un tot, se va comporta în alt fel la o operație. Astăzi, o operație de ulcer perforat nu pune nici un fel de dificultăți, totuși, în cazul unui om de 70 de ani, care poate avea un emfizem pulmonar — plămînul fiind printre primele organe ale noastre care degenerază odată cu vîrsta — sînt totdeauna de prevăzut complicații. Ca să nu mai vorbim de situațiile neoplasmelor, cînd, e știut, cu cît operăm mai devreme, în fața incipientă, cu atît șansele de salvare sînt mai mari.

— Sînt interniști care recomandă întîrzierea operației, de pildă în cazul pietrelor la vezica biliară ori la rinichi.

— Da, aici sîntem uneori în dezacord relativ. Întrebarea este: să transformăm bolnavii în purtători de calculi? O piatră este un spin iritativ pentru organism. În cazul unor calculi mici ori al nisipului la rinichi, desigur că un tratament balnear cu ape minerale dă rezultate bune și poate evita operația, producînd eliminări spontane. Dar sînt alte situații, ca aceea pe care ați văzut-o, cînd numai chirurgul dă de capăt suferinței. În fond chi-

rurgia nu mai este azi o metodă operatorie ci o știință întreagă, în cadrul căreia pentru vindecarea bolnavului se folosește și bisturiul.

— Este adevărat că operațiile făcute oamenilor grași se închin mai greu?

— Totdeauna am să repet apăsător acest lucru: **să ne ferim cît putem de obezitate**. O mulțime de boli — de la cele de inimă la diabet — apar pe fondul ei. Țesutul grăsos este nevascularizat și de aceea se vindecă greu, iar țesuturile normale, invadate de el, sînt cu mult mai fragile. Să mîncăm deci cu măsură și să facem mișcare fără economie — dar, din păcate, eu spun un lucru banal pe care lumea îl citește cu plăcere, dar nu-l prea practică. Dumneavoastră, ca publicație de turism, vă revine cea mai insistentă pledoarie pentru mersul pe jos, pentru urcuș pe munte, pentru drumeție și schi, pentru tot ce poate să facă din organismul nostru un aparat sănătos pînă la adînci bătrînețe. Atunci și bucuriile minții și sufletului vor fi mai mari.

— Crișan Mircioiu a și schiat, de exemplu?

— Am schiat, sînt născut în preajma munților, pe Valea Prahovei, la Cîmpina. În Cluj-Napoca trăiesc și lucrez din anul 1930. Noi chirurgii nu sîntem niște oameni care tăiem într-una, dacă m-aș potrivi eu dorului meu de călătorie, ar trebui să fiu plecat mereu. Am avut niște consfătuiri medicale care s-au ținut la Braila și la Giurgiu, pe vapor. Nu vă închipuiți ce deconectare a fost pentru mine peisajul Dunării și locurile ei. Chiar și cînd am treburi nu scap prilejul să văd un muzeu, un monument istoric, un peisaj frumos cu natură. Țineți minte apelul lui Ion Simionescu — «tinere, cunoaște-ți țara!» Frumoase cuvinte, minunate. Țara e și natură și muzică și poezie, iar chirurgul trebuie, poate mai mult decît alți oameni, tocmai pentru că vede zilnic atîta suferință, să se lumineze pe dinăuntru cu toate acestea.

— O spuneți, desigur, și studenților dumneavoastră.

— Știți de ce am respins o dată o studentă la examen? Pentru că n-a știut cînd a fost Unirea Principatelor! Altădată am intrat la oră și le-am zis studenților: dragi tovarăși, vă dau o lecție pentru acasă — aveți timp pînă vineri, citiți și pe urmă scrieți despre patrie. N-a lipsit niciunul, știți ce lucruri frumoase mi-au adus? Extraordinare! Cînd viața unui om atîrnă de priceperea și siguranța minții tale, poți avea un suflet întunecat și indiferent?

— Atît de des chirurgul se luptă cu moartea și știm că sînt situații disperate, cînd nu se mai pot obține decît amînări...

— Și o zi contează în prelungirea vieții, cred cu tărie în asta. Să-i mai dai unui om un an — cîte nu se întîmplă într-un an? Să vezi strada, să te uiți la soare, să mergi pe malul gîrlei și să vezi cum un om duce cai să-i adape la apus de soare... Pentru chirurg, trupul omenesc e pe dinăuntru un spectacol fantastic, fascinant. Închipuți-vă un ceas cu pereții de sticlă — arterele sînt ca niște raze, pulsează, bat, simți, vezi cum trece viața prin ele, în sală e liniște, e lumină și acolo, sub mîna ta, se petrece un miracol... Atunci am același gînd — să iubim viața din toate puterile, pentru că forța ei e măreață. Și să fim buni, să ne îndreptăm cu dragoste unii către alții...

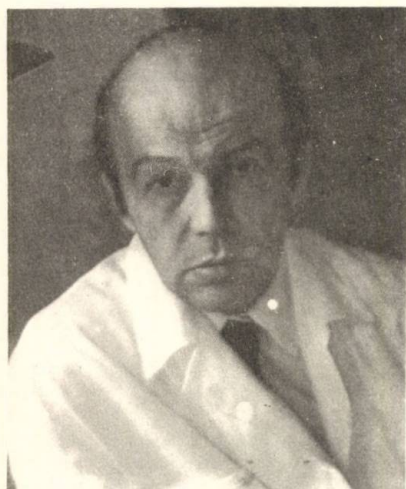
Mărturisesc că în cursul acestei convorbiri cu profesorul Crișan Mircioiu am tras cu ochiul la cîteva hîrtii de pe colțul biroului. M-a văzut și a zîmbit încurcat, apoi mi-a spus că, ce să-i faci, scrie de demult și poezii. Îmi amintesc dintre versuri aceste cuvinte: «Vreau să nu fi trăit degeaba... Să rămînă o urmă, un izvor, o lumină...»

ANDA RAICU

PSIHOZA

O SUFERINȚĂ REVERSIBILĂ ÎN SĂNĂTATE

susține prof. dr. EDUARD PAMFIL,
directorul clinicii de psihiatrie
din Timișoara.

● Efortul pentru integritatea mintală merge mînă în mînă cu năzuința spre bucurie și seninătate ● Umanismul psihiatriei luminează drumul spre luciditate ● «Omul-uman», o metaforă care înseamnă de fapt triumful speciei noastre

— «Nevroză», «psihoză» sînt termeni care au intrat de puțină vreme în vorbirea cotidiană, atît a specialiștilor, cît și a neinițiaților. Fiecare dintre ei definește cu exactitate un anumit domeniu al tulburării psihice. Care este granița ce separă atît de tranșant aceste două noțiuni fundamentale ale psihiatriei?

— Despre nevroză am convorbit, despre psihoză încă nu. Psihoza înseamnă nebunie și a apărut probabil chiar din a doua zi a vieții vorbite de către omul de pe pămînt. Significația și conținutul ei?... O alunecare spre suspendarea existenței umane din condiția de ființă gînditoare, afectivă, responsabilă, creatoare. Aceasta e nebunia.

— Care este contribuția antropologiei la cunoașterea psihiatrică, mai precis, la diferențierea în profunzime între boala mintală și normalitate?

— Antropologia a făcut un mare pas de progres în această direcție. Ea încearcă să sintetizeze la un nivel superior raportul dintre conștiință și maladia mintală, stabilind locul probabil al acesteia din urmă în natura umană. Pentru antropologi, nimic nu seamănă mai mult cu un om normal decît un nebun, care păstrează întocmai nenumărate trăsături mărunte de viață. Mănîncă la fel..., doarme la fel..., are o sexualitate de multe ori absolut la fel..., nu-i place murdăria, la fel ca toți ceilalți, însă toate acestea într-o lume care nu cuprinde proiecte de viață, deci creație conștientă. Este o lume care s-a desangrenat din această dimensiune proiectivă, care e aceea a conștiinței. În timp ce nevroza apare și trăiește pe un psihic ce-și păstrează sau încearcă să-și păstreze toate aceste trăsături. Nevroticul comunică cu cei din jur după modalitatea firească a omului, adaugă doar o temă, sau cum se spune, devine predilectă pentru el tema suferinței și a dorinței de a fi bine pe un psihic care își păstrează — totuși — de multe ori intacte sau aproape intacte posibilitățile de creație.

— Relația alienatului mintal cu natura umană mai poate continua pe planul general al realității?

— În cazurile de psihoză, individul nu mai poate să participe la simțămîntul general al realității. Dar, avînd nealterate montajele mintale ale acestei realități, își construiește o lume proprie, de fapt o pararealitate, care nu parazitează ființa sa, ci îi creează un cadru artificial, ca o capsulă închisă în care s-ar introduce un alt amestec decît oxigen și azot pentru respirație, în care alimentația s-ar face altfel, temperatura, lumina ar fi altfel.

Nevroticul rămâne în comunicare cu lumea, psihoticul pierde acest contact și trece în «lumea lui», în lumea nebuniei. Străvechiul cuvânt românesc «nebun» înseamnă **nepotrivit** pentru existența cot la cot cu omul normal. Cuvântul **nevrotic**, pentru care poporul nu are nume, fiindcă el nu a făcut psihiatrie fină, ar putea fi descoperit în echivalențe: în tristețe, în singurătate, în lipsa de plăcere, în pierderea prietenilor prin izolare, în imposibilitatea de a împărtăși bucuria din bucuriile celorlalți. Toate acestea trebuiau sintetizate. Omul oarecare nu știe că există mai multe feluri de nebunie, însă pe nebun, l-a fișat foarte ușor. El spune generic nebunie, așa cum spune tot generic păsări cîntătoare, flori, stele...

— Istoria consemnează pe o foarte lungă perioadă de timp teribilul «mit» al nebuniei. Ce opune astăzi știința vindecării psihice vechilor concepții despre această boală?

— «Mitul nebuniei» s-a născut dincolo de limitele orizontului pragmatic și cotidian al ființei umane, pătrunzînd în literatura scrisă sau orală a popoarelor. În legende și în dramaturgia Greciei antice nebunia apare drept consecința intervenției supranaturale, care operează în chiar structura psihologică a personajelor. În sanctuarul său delfic, Pythia proorocea în numele lui Apolon, era o intermediară între divinitate și oameni, investită cu puteri neobișnuite. La capătul celălalt al suprafirescului mit, psihiatrii și filosofii au mers, cu ajutorul științei și al limbajului lor, în profunzimea lucrurilor, opunîndu-i, la nivelul cunoașterii abstracte, o «realitate» a bolii. De la extrageres pietrei ovale din creierul sărăcit de luciditate (în evul mediu) pînă la doctrinele actuale asupra alienației mintale, este un drum lung, la capătul căruia custozii sănătății psihice au reușit să pătrundă adînc într-un teritoriu al patologiei umane rămas necunoscut timp de milenii. Avînd la îndemînă sinteza materialist-dialectică, putem să integrăm astăzi biologicul și psihologicul ca fețe ale unității trionfante, reprezentate de ființa umană.

— Vă pun o întrebare, poate puțin insolită: ce face psihiatrul modern?

— Întrebarea nu-i insolită, așa că vă răspund zîmbind: face serenade pe sub balcoanele tuturor științelor despre om. Pentru a capta interesul și bunăvoința celor care se ocupă de știința naturii umane, pentru ca să-i lase și pe psihiatri să «meșterească» în atelierele de dres condiția sufletească a omului.

— Este psihiatria clinică o ramură a medicinei?

— Da!

— Cît de importantă?

— Ca toată medicina.

— Se poate medicină fără psihiatrie?

— Nu!

— Dar medicină fără psihiatrie?

— Nici așa nu se poate.

— În ce constă umanismul psihiatriei moderne?

— În primul rînd, în efortul pe care-l face pentru vindecarea bolnavului mintal, dar misiunea umanistă a psihiatriei nu se oprește aici. Ea dizlocă indiferența sau înțelegerea profană, adeseori anecdotică și spectaculară a nebuniei, încercînd să realizeze o cunoaștere în profunzime a universului mintal al bolnavului. Ideea că efortul pentru integritatea minții merge mîna în mîna cu năzuința spre bucurie și seninătate subliniază, cred, misiunea umanistă a psihiatriei. Este nivelul medical cel mai complex, cel mai angajat în abordarea raportului dintre persoană și colectivitate, înmănușînd, într-un fel, un sumum de comunicări inter-umane.

— În ultimul timp sînt tot mai dese cazurile cînd boala psihică devine reversibilă în sănătate. De ce elemente noi se servește știința vindecătorilor de suflete pentru a schimba radical procentul însănătoșirilor?

— În primul rînd, apelează la toate disciplinele care îi pot oferi un material de informare, de la genetică la sociologie, de la biochimie la psihologie și farmacodinamie. Psihiatria a pătruns în rețeaua relațiilor cu celelalte științe umanistice și exacte, devenind un domeniu interdisciplinar major. Unghiul de perspectivă al psihiatriei moderne se îndreaptă acum către o amplă restructurare a acestui teritoriu al patologiei umane. Prin tratament, suferința mintală devine pentru prima oară reversibilă în sănătate, într-o proporție considerabilă. Bolnavul psihic ne apare acum ca o modalitate recuperabilă a condiției umane.

— Se poate vorbi despre o profilaxie a bolii psihice?

— Fără îndoială! Cu cît ne îndreptăm mai repede spre aspectele preliminare și precoce ale bolii, cu atît îi va fi mai ușor psihiatrului să stăpînească mai bine aria problemelor capitale ale artei de a vindeca și ale profilaxiei generale. Dar, pentru ca medicina să își afle cît mai devreme eficiența socială, trebuie să aibă de partea sa un public avizat, capabil să adere conștient la această acțiune. Educarea sanitară a maselor de oameni, dinamizarea lucidității opiniei publice împotriva ignoranței sau a falselor cunoștințe despre suferința mintală nu pot fi realizate decît printr-o permanentă informare și perfecționare a celor ce vin în contact cu aceste probleme.

— V-am auzit vorbind despre «omul-uman». Am reținut aceste cuvinte în care încerc să deslușesc simbolul unei profesii de credință.

— Vrei să știi ce-i această metaforă? Ei bine, omul-uman este cel ce recade, în sensul bun al cuvîntului, așa cum cad semintele plantelor pe solul care le-a dat viață, «recade» — spun — în definiția fundamentală a omului. Aceea de ființă comunicantă. Comunicarea aceasta este o trăsătură generală și definitorie a omului, dar aceasta nu înseamnă că lucrul merge de la sine, că nimic nu mai trebuie întreținut și stimulat. Ori și ce contribuție, din ori și ce direcție... De la minele de briliant, care-ți permit să scoți niște bucățele de cristale vrăjite, folositoare doar pentru încîntarea ochiului și pînă la imensele uzine de purificat apa de băut, tot ce face omul în favoarea îmbogățirii sufletești este o contribuție care se înscrie în linia destinului armonic al speciei. Despre acel om trebuie ca psihiatrul să aibă mereu o viziune cît mai clară. Eu, psihiatrul sociolog sau specialist sau practicant al filosofiei culturii nu mai am numai un individ căruia mă adresez, ci mă adresez umanului, în care speța devine identică cu individul.

Ce știm și ce nu știm despre bolile alergice din sfera O.R.L.

Convorbire cu dr. în științe medicale OCTAVIAN BELEA, medic primar

— Sînteți șeful serviciului de Alergologie O.R.L. al Spitalului clinic Colțea din București, după cite știu, singura unitate medicală din țară cu acest profil. Ați fost beneficiarul unei burse a Organizației Mondiale a Sănătății în Franța, unde, în instituții medicale de mare prestigiu, v-ați supraspecializat în bolile alergice din sfera O.R.L. Vă numărați totodată printre membrii societăților franceze de Alergologie și Otorinolaringologie. Cum considerați că ați valorificat bursa O.M.S.?

— Bursa O.M.S. mi-a oferit prilejul să lucrez în centrele universitare Paris, Lyon, Bordeaux, Marsilia, Montpellier alături de personalități de seamă ale vieții medicale franceze și internaționale: profesorii R. Wolfromm, J. Charpin, J. Guerrier, M. Aubry, M. Portmann, Mounier Kuhn, Appaix. Evident că, datorită studiului și activității spitalicești am cîștigat o experiență prețioasă. Cred însă că adevărații beneficiari sînt bolnavii cu afecțiuni alergice localizate la nas, gît, urechi, cărora prin înființarea **SERVICIULUI DE ALERGOLOGIE O.R.L. la «COLȚEA»** li se aplică metode moderne de investigație și tratament. Din ultimii ani, avem în evidența noastră peste 5000 de consultații și tratamente.

— Care sînt afecțiunile alergice mai des întîlnite pe care le tratați?

— Schematic prezentate: rinitele, rino-sinuzitele, polipozele nazale, faringitele, traheitele, laringitele, otitele seroase — toate, bineînțeles, în stareergică, exemele auriculare de contact, sindroamele meniere.

— Credeți că aceste boli sînt în scădere, să zicem, față de acum 20 de ani?

— Dimpotrivă. Manifestările alergice cresc ca frecvență în lume. În **USA**, de exemplu, se socoteste că ele ating 10 la sută din populație, în această cifră intrînd numai manifestările alergice mai grave. Este adevărat că, față de perioada la care vă referiți **ALERGOLOGIA** a făcut un salt calitativ imens, rețelele sanitare s-au dezvoltat considerabil, posibilitățile de examinare și investigare a bolnavilor sînt superioare. Creșterea numărului bolilor alergice în lume se datorește transformărilor survenite în viața orașelor, a satelor, aglomerărilor din marile centre urbane, concentrării în locuri intens populate a unui număr mare de unități industriale, de mașini, prafului și fumului, creșterii consumului de medicamente, utilizării unui număr însemnat de produse cosmetice, îmbrăcămintea sintetică etc. La acestea se adaugă în mod sigur, așa cum subliniază mulți specialiști, tensiunea nervoasă și psihică.

— Metodele de diagnostic și tratament a bolnavilor cu afecțiuni alergice O.R.L. sînt deosebite de metodele de investigații și tratament pe care medicii O.R.L.-iști le fac în mod curent?

— În primul rînd concepția este deosebită deoarece atît examinările și investigațiile cît și diagnosticul și tratamentele bolilor alergice din sfera O.R.L. trebuie să conjuge punctele de vedere ale alergologului cu ale otorinolaringologului.

Chiar fără această supraspecializare, otorinolaringologul trebuie să aibă permanent prezente în minte faptul că el nu tratează o boală de organ, ci o boalăergică, cu localizare pe un organ (mucoasa nazală de exemplu) numit de alergologi «organ de șoc, organ de țintă», că înlăturarea cauzei rămîne unul din marile prescripții în tratamentul bolilor alergice. Vechiul adagio latin «sublata causa tollitur effectus» se potrivește admirabil mai ales proceselor alergice, ale căilor aeriene superioare (rinite alergice, rinosinuzite alergice) unde relațiile de cauză — efect sînt adesea mai clare decît în alte procese patologice.

— În rinitele și rinosinuzitele alergice ce intervenții chirurgicale obișnuite să faceți?

— În general orice tratament aplicat unui bolnav cu rinite alergice și rinosinuzite alergice, deci și cel chirurgical trebuie să fie prudent, adaptat fiecărui bolnav, să evite factori de tratament agresivi, iritanți sau traumatizanti. În funcțiune de caz, și de indicații facem: mucotomii, reziții-rezecții de sept, polipectomii, cure radicale maxilo-edmoidale, electro-galvano-cauterizări, eliminarea infecțiilor de focar.

— Există medici care ezită să recomande în aceste cazuri curele balneo-climatice și, în mod deosebit, acțiunea apelor sulfuroase.

— Greșesc. În timpul studiilor în Franța am vizitat stațiunile balneo-climatice Mont d'Or, Bourboule unde se tratează mulți bolnavi cu manifestări alergice. În țara noastră mai multe stațiuni și mai ales **GOVORA** și **SLĂNICUL MOLDOVEI** așezate în locuri pitorești, sînt dotate cu cele mai moderne aparate, cu medici balneologi minunați, în aceste stațiuni tratîndu-se anual mii de bolnavi cu rinite, rinosinuzite alergice, faringite alergice. Sînt stațiuni cu ape sulfuroase. Rolul esențial al sulfului în vitalizarea mucoasei nazale și faringiene este bine stabilit, metabolismul lui făcîndu-se în mod esențial la nivelul ficatului. Tulburările funcționale la nivelul ficatului, pot fi responsabile de debilitatea mucoasei nazale, faringiene. Aceasta este una din explicațiile principale privind rezultatele favo-

rabile obținute în multe cazuri de rino-sinuzite alergice prin administrarea locală de sulf în pulverizații, inhalatii, aerosoli.

— Recomandați în mod curent bolnavilor alergici tratamente în aceste stațiuni?

— Da. Acest tratament este obligatoriu după ce s-au făcut celălalte tratamente. Anumite condiții se impun însă înainte de trimiterea bolnavului la cură și anume: să se asigure de către O.R.L.-ist, alergolog permeabilitatea foselor nazale, să se lichideze infecțiile; în cazurile de manifestări alergice rebele, în timpul celor 18—21 zile de cură bolnavii să urmeze și un tratament antihistaminic.

— Unii specialiști, bazați pe date anatomo-fiziologice și endocrinologice privind deficiențe genitale consideră că printr-un tratament nazal se poate stabili un comportament normal.

— Vă referiți desigur la tratamentul prin stress-nazal la studiile referitoare la corelațiile nasosexuale care pun în evidență o interacție nervoasă simpatică și parasimpatică precum și acțiunea hormonilor asupra zonelor erectile nazale. Se pot obține succese în tratamentul impotenței sexuale și a frigidității acționând direct asupra zonelor erectile nazale. Consider că acest stress-nazal executat cu precizie în localizările exacte ale mucoasei cornetului inferior, cornetului mijlociu, uneori pe partea superioară a cornetului superior, în zona Iacobson, trebuie să fie completat cu tratamente hormonale, fizice, psihoterapie, vitaminoterapie. Succesele, așa cum am observat, sînt mult mai concludente. În fiecare caz însă se impune tratamentul în prealabil al rino-sinuzitelor și cum cele mai multe rino-sinuzite sînt de origine alergică, tratamentul corect al acestora, tratamentul chirurgical al tuturor malformațiilor obstruante a foselor nazale cartilaginoase și osoase a deviațiilor de sept accentuate, a polipilor, intervențiile chirurgicale trebuie să respecte arhitectura foselor nazale și în special zonele unde se va acționa prin stressul nazal. Examenul altor specialiști (urologi, ginecologi, neurologi) sînt absolut necesare pentru a elimina cauzele organice nervoase, malformațiile organelor genitale.

— Considerați că bolile alergice localizate la nas, gît și urechi au și o însemnătate socială?

— Dacă ne gîndim la consecințele directe ale rinitelor alergice și rino-sinuzitelor alergice, de exemplu, asupra adultului și mai ales a școlarului: nasul mereu înfundat, strănuturi în rafale, secreție nazală apoasă abundentă, lăcrimare, «capul greu», migrene, insomnie, oboseală, scăderea puterii de concentrare, de memorie, extinderea procesului alergic la căile aeriene inferioare, la suprainfectarea sinusurilor, la relațiile dintre rino-sinuzitele alergice și astmul bronșic alergic, la deranjarea vieții intelectuale, profesionale, familiale, la absențarea din producție, este clar că investigarea și tratarea corectă a bolilor alergice din sfera O.R.L. are o mare însemnătate socială.

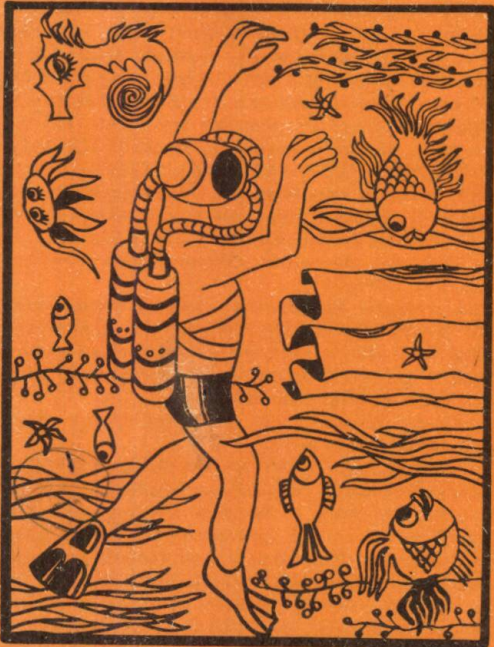
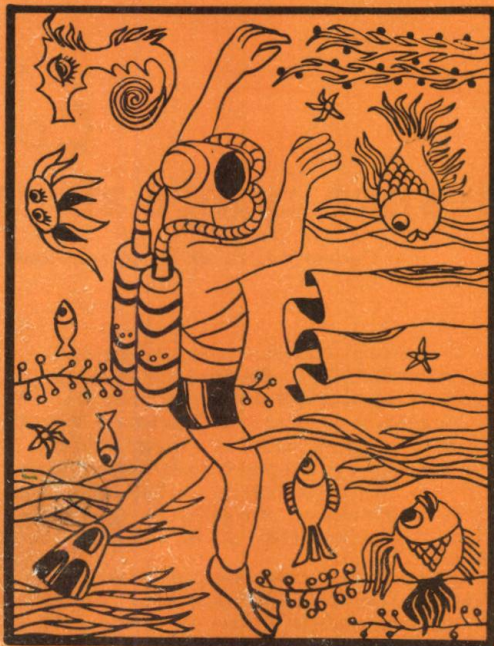
— Pot fi vindecate aceste boli?

— Depistate în timp util și tratate corect, pot fi vindecate.

— Bolnavii din provincie pot fi consultați și tratați de dv. în serviciul de alergologie al spitalului clinic COLȚEA din București?

— Da.

NICOLAE DOCSĂNESCU

De data aceasta, vă propunem un test în care vă puteți verifica perspicacitatea și răbdarea. Cele două desene par numai a fi identice; ele se deosebesc, totuși, printr-un singur detaliu modificat.

În situația cînd reușiți să-l descoperiți în primele trei minute, aveți calificativul «foarte bine»; în următoarele trei minute, calificativul «bine», iar în toate nouă, numai «suficient».

OCTAVIAN COVACI

Din istoria cuceririi marilor pereti ai Carpaților

Exercițiu la școala curajului

Fără să aibă măreția Carpaților Meridionali ale căror coaste și vîrfuri dau drumețului satisfacția marilor ascensiuni, Carpații Orientali adăpostesc în vastul lor cuprins nebănuite comori de frumuseți.

«Rapeluri» în paralel (fotografiile autorului)

Încă înaintea epuizării marilor probleme ale alpinismului în Carpații Meridionali, alpiștișii și-au extins zona de cercetare și în masivele Carpaților Răsăriteni, descoperind în cuprinsul lor valoroase regiuni pentru practicarea cățărutului pe stînci. Dintre acestea, masivul Hășmaș a atras atenția în mod deosebit, dar paradoxal, nu prin pereții înălțați pe versanții văii Bicazului, ci prin magnifica înfățișare a Pietrei Altarului (Turnul Bardosului), al cărui vîrf era cu-

cerit pentru prima oară în 1936 de echipa Csallner-Goldschmid din Brașov.

Anii au trecut și odată cu ei zona Bicazului s-a învăluit din nou în haina uitării. Tîrziu, după al doilea război mondial, prin 1948, regretatul alpinist Puiu Petriu atacă Bardosul pe versantul său vestic. Traseul ales, dur pentru începutul sezonului alpin estival (luna mai), ploaia care n-a conținut toată ziua și răspunderea morală (era secon-

datarea, încît după o zi de lucru, cucerise mai puțin de o treime din perete. În faptele serii căută un loc pentru bivouac. O mișcare greșită desprinde cîteva lespezi, una strivind în cădere frînghia, aceasta cedează și Petriu se prăbușește. Venit la fața locului, valorosul alpinist Fomiro Emil împreună cu fata supraviețuitoare, continuă traseul care astăzi poartă numele celui dispărut «Traseul Petriu».

Pînă în anul 1935 obiectivul principal al alpiștiștilor veniți în zonă, era Turnul Bardosului. Cu ani mai tîrziu, însă, cățărătorii clubului Metalul București stabilesc cîteva trasee alpine, printre care și Fisura Neagră, gradul VB. Cu prilejul organizării campionatului național în zona Lacului Roșu, alpiștiștii sînt impresionați de grandoarea pereților din Cheile Bicazului. Ei își dau seama că regiunea poate deveni, prin stabilirea unor trasee, o bază alpină de prim ordin, capabilă să egaleze și chiar să depășească multe din cuprinsul Carpaților Meridionali. Toponimia cheilor, săracă în acea vreme, se îmbogățește. Pentru localizarea traseelor stabilite, pereții au fost individualizați, primind numele munților din care proveneau sau, în alte situații, după caracteristici și orientare. Astfel, perețele de pe stînga Bicazului, între km 30 și 32, primește numele muntelui: Peretele Polițele Bardosului. Abruptul de pe dreapta văii, prăvălit din creștetul împădurit al Pietrei Surducului (Piatra Boilor), încingînd-o pe trei versanți, a luat trei denumiri: feței înălțată deasupra confluenței Bicăjului cu Bicazul i s-a spus: «Peretele Turnuleșului»; următoarea, continuată din dreptul kilometrului 31, în aval, «Peretele Pintenilor» și, în sfîrșit, de la kilometrul 31, 300 spre est, «Peretele Nordic al Pietrei Surducului».

Campania de cucerire a marilor pereți din Cheile Bicazului a început acum 15—18 ani. Traseele stabilite pe verticala giganților au reprezentat, de fapt, întrecerea între cele mai puternice echipe departamentale ale timpului: **Dinamo Brașov**, **Voinea București** și **Casa Ofițerilor Brașov**, denumită mai tîrziu Armata Brașov. Prima tură de mare dificultate o stabilesc alpiștiștii clubului Dinamo Brașov, care atacă în Peretele Nordic al Surducului un traseu început de Voinea București. După două zile petrecute în perete, ei reușesc să iasă la creastă. Pentru evidențierea valorii tehnice a obstacole-

lor depășite cu multă «artă alpină», traseul a primit numele de «Fisura Artei». În anul următor (26 august 1961) Armata Brașov escaladează în premieră «Fisura Surducului», o variantă a traseului «Fisura Artei».

Cu sezonul estival din 1962, trufia pereților Cheile Bicazului este învinsă. Echipa clubului Voința București atacă Peretele Polițele Bardosului, imaginând un traseu al cărui obstacol inițial, senzațional și astăzi — îl constituie un pasaj surplombat, desfășurat pe circa 75 m. Isprava aparține maestrului sportului Gheorghe Enache, care a împins uneori îndrăzneala până la temeritate. Tot el stabilește și premiera traseului de traversare a Peretelui Turnuleșului.

Vestea valoroaselor realizări determină alpinistii secției Armata Brașov să îtrerupă vremelnicele premierele începute în Bucegi și, deplasându-se în Cheile Bicazului, să escaladeze în mai puțin de o lună, trei trasee în premieră: două în Peretele Nordic al Pietrei Surducului, Fisura Strungii cu Mestecăni (5—6 august 1962) și Pintelul lui Cătălin (15 iulie 1962) și unul în Peretele Pintenilor, Traseul Pintenilor din Piatra Surducului (5—6 august 1962). Din acel moment, Hășmașul, cu traseele din pereții Cheilor Bicazului, avea mai multe trasee de maximă dificultate decât Bucegii și surclasase Piatra Craiului. Numeric, Bucegii aveau două trasee de gradul 6 B și două de 6 A, în timp ce Hășmașul avea două trasee de gradul 6 B și trei de 6 A.

Odată cu trecerea anilor, numărul traseelor de mare dificultate, stabilite în Cheile Bicazului, crește simțitor. După nenumărate încercări și incertitudini, Voința termină traseul Sentinela de la Gîtul Iadului, gradul 6 A (9 iulie 1963); Armata Brașov, înfruntînd

urgă unui timp nefavorabil, ajunge pe creasta Bardosului, ramontînd prin înspăimîntătorul cămin al traseului, denumit apoi Hornul Mare din Peretele Polițele Bardosului (9 septembrie 1963). Cel care atinge culmea în materie de fantezie și îndrăzneală alpină, este maestrul sportului Dumitru Chivu, care stabilește cea mai «dură» performanță alpină din țară, pe traseul «Armata», gradul 6 B (21 iulie 1964). Performanța, rezultatul muncii întregului colectiv, care l-a secondat sau a preluat conducerea escaladei pe anumite pasaje, se înscrie în istoria alpinismului, traseul «Armata» fiind primul, în care pentru depășirea obstacolelor inaccesibile s-au întrebuițat pitoane cu expansiune. În vara aceluiaș an (1964), echipa **Corvinul Hunedoara**, după ce escaladează 200 m diferență de nivel pe o rută nouă în Peretele Polițele Bardosului, înțelnește o față inaccesibilă. Liderul, înzestrat cu calități deosebite, se angajează într-o traversare temerară către stînga și, printr-un miracol, după 20 m înțelnește o fisură care permite echipei să-și continue înaintarea pe verticală pînă în creastă. Traseul, ulterior amenajat cu un lanț-balustradă, a fost catalogat după omologare în categoria gradului 6 A de dificultate, avînd numele «A XX-a Aniversare a Eliberării Patriei».

Odată cu numele dat traseelor escalade în premieră, apar și denumiri de detaliu, unele alese cu mult discernămint. Printre acestea se numără și «Turnul de Fildes». Cu o înfățișare ciudată, suspendat și detașat din perete pentru a se evidenția, Turnul de Fildes este situat pe dreapta Bicazului, la mare înălțime, în Peretele Pintenilor. De acolo, el privește zbugiumul milenar al Bicazului cînd intră în cel mai sălbatic pasaj al cheilor, denumit Gîtul Iadului. Semeția Turnului de Fildes devenise un miraj al amatorilor de senzații tari și în același timp o provocare. Ideia unui atac preocupa puternicele echipe brașovene: «Dinamo» și «Armata». Bătălia au început-o dinamoviștii. Ei atacă pe linia unor obstacole eșalonate în zona de inflexiune a peretelui. «Armata» vizează o fisură înclinată în diagonală, către dreapta, care începe din Briul Lumii Pierdute. În cea de a șasea zi de escaladă, cele două echipe ajung la baza Turnului de Fildes, spintecat pentru a-și individualiza silueta, din ambele părți de cîte o fisură. Dinamoviștii, ajunși mai repede la baza turnului,

aleg fisura din stînga, care firesc aparținea traseului lucrat de «Armata». Puși în fața faptului împlinit, militarii intersectează traseul dinamoviștilor și atacă cel mai dificil pasaj al traseului pe linia unei fisuri deschise, unde 16 ore s-a dat lupta cu incertitudinea și cu duritatea unor pasaje extrem de grele. La 5 august 1965 cele două echipe se felicitau pe creastă. Cîteva zile mai tîrziu «Turnul de Fildes» — Traseul Intersectat — era omologat și intra cu acest nume în familia traseelor de maximă dificultate, adăpostite de Hășmaș «gradul 6 B», realizatori maestrul sportului Dumitru Chivu și maestrul emerit al sportului Matei Schenn.

În următorii zece ani, 1965—1975, terenul întrecerilor alpine din zona stațiunii Lacul Roșu crește. Cățărătorii valorifică aproape toate fisurile ce spintecă pereții, realizînd și trasee mai ușoare, menite ca în ansamblu să întrunească atribuțiile unui centru alpin de valoare internațională. În acest interval, foarte mulți specialiști apreciau că marile probleme alpine erau lichidate în Cheile Bicazului. Și totuși, în 1975—1976, maestrul sportului Mircea Naghiu de la **Universitatea Brașov** și maestrul sportului Nicolae Naghi de la **Armata Brașov** realizează în premieră cîte un traseu de gradul 6 A.

Aici se încheie deocamdată istoria marilor escalade din Hășmaș, masiv care, prin numărul traseelor de maximă dificultate (4 trasee de gradul 6 B și 7 trasee de gradul 6 A), stabilite în Cheile Bicazului, a devenit un «stadion alpin» de prim ordin.

EMILIAN CRISTEA

DIRECȚIA COMERCIALĂ JUDEȚEANĂ TELEORMAN

vă invită la:

«HANUL CU NOROC»

De e primăvară, de e vară, de e toamnă sau chiar iarnă, «Hanul cu noroc» apare îmbietor pentru călătorul prin Teleorman. Situat pe șoseaua Alexandria—Roșiori de Vede, la nici cinci sute de metri de orașul reședință de județ, el se ivește binefăcător în calea drumetului dornic de o masă bună, de odihnă, de recreere. Retras față de zgomotoasă șosea, într-un înfrind de pădure, îți oferă imaginea unui conac vechi, susținut de umbrare, prelungit în terasă, alături de care modernul hotel se înalță precum o cetate a odihnei. Dar să-i pășim pragul. Gazdă primitoare, șeful de unitate Florea Stanciu face oficiile casei, iar bucătarul șef Victor Bardă te îmbie cu bucatele specific teleormănene: tochitură, frigărui, pui la tavă, la care se adaugă nelipsita piine a casei. Hanul decorat într-un autentic stil popular teleormănean are peste o sută patruzeci de locuri. În preajma lui, o popicărie amenajată în pădure, iar pe lângă cele zece camere ale hotelului, și un camping cu 24 de locuri.

«HANUL DILIGENȚEI»

Născut la umbră de salcîmi «Hanul diligenței» ascunde în numele său taine de legendă. Se zice că era pe vremuri, în acest loc, punct de întâlnire a hoților care, la cotul drumului, așteptau diligențele spre Turnu Măgurele, prăduindu-le. Era, cum zice legenda, chiar punct de popas al diligențelor timpului, hoții făcîndu-și cuib în pădurea din apropiere tocmai din această pricină.

Acum locul a devenit foarte căutat. Există aici o hangiță — șefa de unitate Viorica Bică, și o alta, bucătăreasa Elena Nicolae, despre a căror ospitalitate și pricepere s-a dus vestea. Puiul la ceaun cu mujdei și mămăliguță, constituie numai una din atracțiile hanului, la care se adaugă pădurea de salcîmi, apoi popicăria, apoi campingul cu douăzeci de locuri... Sînt multe de spus despre «Hanul diligenței», de aceea vă invităm ca în drumul dumneavoastră la Turnu Măgurele să vă opriți și să-l vizitați.

«HANUL ROȘIORI»

Se mai numește și «ospitalierul han», denumire dată de oamenii locului. Se află situat la intrarea în orașul Roșiori de Vede cum vii dinspre Alexandria, pe un dîmb închis de unghiul celor două șosele ce-și poartă mersul spre inima orașului. La poalele lui, pe pajiștea săgetată de puieți ce trec în adolescență, căsuțele. 12 la număr, urmînd a ajunge la 20 în viitorul apropiat.

Punctul de atracție al hanului îl constituie bucatele preparate de bucătarul Marin Ionescu, pregătite după rețete proprii: pui la ceaun, pui cu mujdei, tochitură teleormăneană, frigărui, în completare oferindu-se o variată gamă de vinuri locale. Subliniem și meritul șefului unității, Gheorghe Marinescu, care a reușit să creeze un autentic specific local «ospitalierului han».

«INTIM»

De curînd intrat în peisajul alexăndrean noul și modernul complex de alimentație publică «Intim» se bucură deja de binemeritate aprecieri venite atît din rîndul localnicilor cît și al turiștilor prin Teleorman. Prevăzut cu un restaurant cu 125 de locuri la mese, o grădină de vară și o terasă acoperită cu un bar de zi cu 36 de locuri, o cofetărie-patiserie cu 160 de locuri — din care 75 sînt pe o terasă acoperită — unitatea comercială a debutat promițător meritîndu-și pe deplin numele. Nu uitați! Ori de cîte ori veți avea drum prin Alexandria poposiți și la «Intim», situat chiar în centrul orașului.

Text publicitar de
G. MOTĂȚIANU

Soarele «domesticit»

Cind spunem a «milioana parte» și, mai ales, a «miliarda parte» ne gândim la ceva atât de infim încât nici nu merită luat în seamă. Și, totuși... Numai a doua miliarda parte din energia radiată de EL, Măria-Sa SOARELE, este suficientă — și indispensabilă! — pentru ca cele patru miliarde de locuitori ai Terrei să poată trăi, pentru a exista, în general, viața pe planeta noastră.

Deși a depășit venerabila vîrstă de cinci miliarde de ani — ceva mai mult de jumătate din cît îi este hărăzit să strălucească — Soarele ne binecuvîntează existența cu lumina și căldura sa. De milioane de ani «infima» fracțiune de energie primită de Terra din partea celei mai apropiate stele — aflată la numai 149.597.850 km! — a rămas relativ constantă.

Oamenii de știință au emis o întreagă serie de ipoteze privind răcirea sau încălzirea Terrei. Cele privind răcirea planetei noastre, de exemplu, sînt puse în legătură cu împiedicarea radiației solare să ajungă pe Pămînt. Astfel, planeta noastră ar putea fi răcită pînă la punctul de începere a unei noi ere glaciare, dacă diferiți poluanți atmosferici ar reduce într-o măsură destul de mare cantitatea de energie solară care poate penetra atmosfera planetei. Un specialist american a avansat ideea că o

flotă de 500 de avioane supersonice — sau echivalentul acestora —, zburînd la o altitudine de 20 km timp de 2—3 ani, ar putea determina o creștere cu 50—100 la sută a particulelor de apă din stratosferă, care, la rîndul lor, ar duce la o creștere considerabilă a maselor de nori, ar împiedica pătrunderea razelor solare spre pămînt și, ca urmare, s-ar produce răcirea planetei și chiar o nouă glaciațiune. Alți experți atrag, de exemplu, atenția asupra faptului că în prezent temperatura medie a Pămîntului este nu numai cu 7—10°C mai mare decît cea de acum 5000 de ani, cînd ultima perioadă glaciară de lungă durată a acoperit cu un scut de gheață emisfera nordică.

Și încă o subliniere: fără Soare nu s-ar putea desfășura ciclul hidrologic, atât de necesar — și acesta! — existenței vieții pe Pămînt. Căldura solară evaporă anual circa 453.000 km³ de apă din oceanul planetar, din care cea mai mare parte (circa 412.000 km³) cade înapoi, sub formă de precipitații, deasupra oceanului. Restul de circa 41 000 km³ sînt distribuiți de către vînt, sub formă de vapori, peste toate continentele, suplimentînd cantitatea de vapori de deasupra acestora rezultată din evaporarea apelor de suprafață, din transpirația plantelor

etc. Prin condensare acești vapori dau naștere precipitațiilor continentale. Cei circa 41 000 km³ care au fost «furnizați» continentelor de către oceanul planetar sînt «redați» acestuia, prin intermediul apelor curgătoare sau al pinzelor freatice, ciclul hidrologic încheindu-se.

Va fi energia solară, alături de bogățiile oceanului, marea resursă naturală, intrată în folosință curentă, a secolului XXI? Iată o întrebare care se pune din ce în ce mai des. Cu prilejul primului congres internațional al energiei solare, care a avut loc în prima parte a lunii martie 1976 la Toulouse, s-a degajat ideea că soarele rămîne marea speranță a omenirii pentru energie. Unii cercetători îl consideră deja marea speranță a anului 2000. După cum se știe, conform unor estimări, rezervele planetare de hidrocarburi se vor epuiza în 30—40 de ani, cele de uraniu și alte materii fisionabile în 50—100 de ani de exploatare intensivă etc. Desigur, în funcție de o multitudinea de factori, limitele epuizării rezervelor pot fi împinse dincoace și, mai ales, dincolo de aceste granițe. Dar nu la infinit. Și, vrînd nevrînd revenim la sursele de perspectivă.

Conversia luminii solare în curent electric se practică din jurul anilor '60, respectiv filiera foto-voltaică, folosind panouri solare cu celule de siliciu, care transformă fluxul de fotoni direct în energie electrică utilizată în alimentarea cu energie a aparatelor de bord instalate pe sateliți și nave cosmice.

Tot din aceeași perioadă datează și primele încercări de utilizare a energiei solare în scopuri casnice, cum ar fi încălzirea locuințelor (inclusiv apa sanitară, apa piscinelor etc.), în țări ca Japonia, Franța, U.R.S.S., S.U.A., Australia, Israel ș.a. Numai în anul 1974 au fost vindute în Japonia 160 000 de încălzitoare solare de apă. La Méjannes (Franța) se află în construcție prima centrală heliotermică pentru termoficare urbană din lume. Tot în scopuri casnice au fost realizate mașini solare de gătit — în S.U.A., Mexic, Columbia, India ș.a. — ori energia solară a fost utilizată nu pentru a încălzi ci pentru a răci, respectiv în refrigeratoare produse în țări ca Sri Lanka, U.R.S.S., Franța.

Pomparea apei din fîntini constituie o altă utilizare a energiei solare cu mari perspective, îndeosebi în zonele calde. În Mauritania, de exemplu, o astfel de pompă solară scoate 50 m³ de apă pe zi, de la o adîncime de 15 m (asigură cite 20 de litri de apă pentru o populație de 3000 de locuitori). Mari proiecte în această direcție există în Mexic: circa 1000 de sate vor fi dotate cu pompe solare pînă în anul 1980.

Cele mai multe centrale solare aflate în construcție sau în proiect urmează să răspundă unor necesități multiple: furnizarea de energie electrică pentru iluminat și producția industrială, punerea în funcțiune a unor instalații frigorifice, punerea în mișcare a pompelor sistemelor de irigații, asigurarea apei potabile și industriale. O astfel de centrală solară va intra în funcțiune în cursul anului 1978 în localitatea Dirre din statul african Mali, în valea fluviului Niger.

Celulele solare (filiera foto-voltaică), deși au un randament slab (10—12 la sută) și costă mult, sînt, totuși, utilizate și în alte domenii decît sateliți și rachetele cosmice: balize luminoase pe mare (de exemplu în Franța, la Ouistreham în Marea Mîneei) sau pe aeroporturi (cel din Medina în Arabia Saudită), alimentarea posturilor de televiziune din regiunile izolate.

Ca sursă de energie pentru Pămînt, Soarele este, practic, cvasiinepuizabil. Energia termică oferită Terrei se ridică la 180 000 miliarde kW, ceea ce înseamnă 1400—1860 kWh pe m²/an (maximum 2300 kWh pe m²/an în Sahara). Se estimează că, pe baza a numai

1/100 din energia solară pe care o primește deșertul Sahara în cursul unui an, s-ar putea obține întreaga cantitate de energie electrică necesară omenirii în prezent.

Toate proiectele de centrale electrice pe bază de energie solară se bazează pe același principiu: mii de oglinzi mobile plane, ușor curbate sau parabolice, orientate în permanență de așa manieră încît să primească și să concentreze razele solare spre un cazan, prevăzut cu un ansamblu de tuburi prin care circulă apa, plasat în virful unui turn aflat la o înălțime de 100—150 m. Cu circa 1250 de oglinzi, fiecare avînd o suprafață de 50 m², dispuse la maximum 500 m de turn, aceste centrale vor încălzi apa pînă la temperatura de 500°C. Vaporii fierbinți astfel obținuți acționează un turbo-alternator, ca într-o centrală clasică.

Cu prilejul congresului de la Toulouse au fost prezentate proiecte pentru centrale de 1 MW (Japonia) sau de 10 MW (Franța, R.F.G., S.U.A.) Există deja cîteva modele în funcțiune: în U.R.S.S. (cu o putere instalată de 1,5 MW), în Franța, la Odeillo (1 MW), în S.U.A., la Natick (50 MW), în Japonia, la Sendai (50 MW), în Algeria, la Bouzaréa (40 MW), în Italia și în alte țări. Centrala franceză de la Odeillo — Font Romeau (în Pirinei), intrată în funcțiune în 1968, este compusă dintr-o imensă oglină cu suprafața de 2500 m² spre care sînt orientate alte 63 de oglinzi (a cite 45 m² fiecare) dispuse pe o serie de terase. O altă centrală solară franceză (cu o putere instalată de 25 MW), care va intra în construcție în 1978, va cuprinde 5000—7000 de oglinzi plane (!), fiecare avînd o suprafață de 50 m².

Imaginația creatoare a oamenilor de știință nu s-a oprit aici. Au fost proiectate centrale solare care să fie amplasate în spațiul extraterestru. Este vorba de panouri solare, cu dimensiuni de mai multe zeci de km², care vor transforma razele solare în electricitate și o vor dirija spre o centrală care o va transforma în micro-unde și transmite astfel spre Pămînt, unde o «antena» de mai mulți Km² o va capta.

Problemele pe care le ridică obținerea de energie electrică solară nu sînt atît de ordin tehnic cît, mai ales, de stocaj și de cost. Fiind o energie difuză, energia solară necesită mari suprafețe de captare. Fiind variabilă, odată cu anotimpurile și nebulozitatea și intermitență cu alternanța zi-noapte, se ridică problema stocajului. Cărbunele, petrolul și alte hidrocarburi deși ele însele costă destul de mult, pot asigura o funcționare permanentă a unei centrale electrice în timp ce energia solară, care ca resursă naturală este gratuită, nu asigură funcționarea unei centrale electrice decît 2000—3000 de ore pe an. Fondurile alocate cercetării și experimentării în acest domeniu au cunoscut salturi spectaculoase în unele țări. De exemplu, în S.U.A. de la 1,2 milioane dolari în 1971 la 120 milioane în 1976. De altfel, conform agenției americane ERDA energia solară va asigura 5—7 la sută din necesarul de energie al S.U.A. în anul 2000 și 25 la sută în 2025.

*

Soarele binecuvîntează în fiecare zi patru miliarde de oameni. Sute de milioane de pămînteni nu concep existența vacanței fără existența sa: turiștii. Binefacerile îi sînt atît de cunoscute și căutate, încît nicăieri în lume, chiar și pe cea mai dogoritoare arșită, plaje marine nu sînt lipsite de oameni. Ci, din contră!

Izvor de sănătate, sursă de lumină, de energie, Soarele pămîntul din ce în ce mai mult în conștiința fiecărui locuitor al Terrei.

SILVIU NEGUT

CONFIDENTELE UNUI CICERONE

Sînt unele spectacole la munte, pe care dacă le vezi («a vedea» în sensul de a «remarca», pentru că sînt și dintre aceia care «privesc», fără să «vadă»), te obsedează toată viața. Astfel, un colorit de toamnă al pădurii, de la 1000 la 2000 m altitudine, unde foioasele se amestecă printre conifere; sau o pădure de brazi, iarna, încărcată pînă la refuz, cu zăpadă proaspăt căzută; sau portocaliul unei creste stincoase, căpătat de la reflexele soarelui în asfințit, care și-a coborît globul în contrapartă; sau — în fine — așa numitele «mări de nori», peste care plutești de la înălțimea crestei pe care te afli. Mările de nori, în general, sînt statice sau, în orice caz, prin mișcarea lor mult prea lentă, crează impresia că stau pe loc.

De data aceasta, în Valea Bilei, a fost cu totul altceva. Creasta spre care mergeam, la sud; direcția norului, dinspre nord; altitudine, circa 1800 m. Norul, compact, urca vertiginos spre noi, în timp ce deasupra lui era senin desăvîrșit, întocmai ca atunci cînd fotografii peisagist ezită să declanșeze, pentru că în poză va lipsi «norul»; în vale, potopul se pornise dar nouă, sus, ni se făcea prezent numai prin tunete înfricoșătoare. După un timp ne-a ajuns, totuși. Am scăpat; ceea ce a urmat, după cinci minute de la intrarea noastră pe ușa cabanei, e imposibil de descris.

Potopul nu a durat mult. Maximum jumătate de oră, după care, senin, ca și cum nu cunoscuse nicicînd involburarea de adineanuri, cerul era ideal pentru o lecție de astronomie.

Excepțional muzeu în aer liber, masivul Retezat în general și Parcul Național în special!

Un muzeu al naturii, nu un muzeu al științelor naturii. Cu exponate rare de intensă emoție estetică și fără papuci la intrare.

Din nefericire, însă, cu radio-tranzistor!

De ce sînt intelectuali de tot felul care, în timp ce soția și copiii vizitează Bruckenthal-ul sau Sucevița, ei șterg parbrizul, aranjează farurile sau controlează cauciucurile autoturismului?

Orizontul lor cultural se oprește la parbriz?

Trei dialoguri, la o cabană alpină, care încep la fel:

I. — Bună ziua!

— Bună ziua! Cu ce vă servim?

— Un ceai dublu și un coniac mic.

— Regretăm, vă dăm un coniac oricît de mare, dar nu avem ceai.

II. — Bună ziua!

— Bună ziua! Cu ce vă servim?

— Un ceai dublu și un coniac mic.

— Regretăm, vă dăm un ceai triplu; dar coniac, nici o picătură.

III. — Bună ziua!

— Bună ziua! Cu ce vă servim?

— Un ceai dublu și un coniac mic.

— Cu plăcere! Deci, 2 lei ceaiul și 8 lei coniacul, fac 10 lei. Plățiți la mine, poftiți coniacul și la ghișeul bucătăriei vă dă ceaiul. Margareto! Un ceai dublu, am luat eu banii!

*

Ceea ce m-a impresionat în mare măsură la biserica Arbore, au fost două pietre, destul de mari, care aveau pe partea de deasupra citeva găuri, fiecare cu diametrul de 10—15 cm și o adîncime cam la fel. Meșterii care au pictat acolo au frecat vopselele și au muia pensulele în cășurile pietrelor pomenite mai sus; aceste pietre le-au fost un fel de palete; în aceste pietre și-au potrivit tonurile de verde, albastru, roșu și galben.

Arta plastică nu are nevoie de ateliere confortabile, ca să domine veacurile!

*

Eram secund la un grup, care urca, într-o seară de februarie, pe pîrtia de schi de la Predeal, spre cabana Girbova. La un moment dat, văd că rămîne din ce în ce mai în urmă, un tînar cu un rucsac imens și două perechi de schiuri.

Îl întreb:

— Bănuind că veți rupe o pereche de schiuri, v-ați luat și rezervă?

— Am plecat din București cu un prieten. În tren am cunoscut o fată: el a luat fata, iar eu rucsacul și schiurile.

*

Autocarul mi-a oferit deseori ocazia să cunosc oamenii, temperamentele lor, caracterele lor, în funcție de simpla comportare vizavi de aparatul de radio de la bord.

Astfel:

— Mai tare radio-ul! (egocentric și orgolios)

— Mai încet radio-ul! (egocentric, dar plictisit)

— Pe postul celălalt este muzică ușoară! (superficial și fără prea multe preocupări).

— Închideți radio-ul! (supărat, cu sau fără motiv).

— Dați drumul la radio! (n.n. deși dădeam explicații despre monumentul Eroilor de pe Caraiman; mă abțin să fac aprecieri).

Cum procedează în asemenea cazuri Cicerone?

Manevrează aparatul exact cum spune fiecare: mai tare, mai încet, închid, deschid, caut alt post, după cum primesc comanda și cînd primesc comanda.

În definitiv și autocarul este o frîntură de viață!

MIRCEA DUMITRESCU,

Un vechi proverb românesc spune că «n-ai fi lupi de n-ar fi oi». Cu acest gând, considerăm că a venit vremea să rupem o lance în apărarea lupului, acțiune încă donquijotească, de vreme ce pentru toată lumea lupul rămâne dihania crudă și lașă, lacomă și ucigașă.

Socotilele omului cu lupul par de mult încheiate, fără drept de apel: ucide-l, otrăvește-l și, mai ales, povestește cit mai multe crime luptești, cu martori cum ar fi, de pildă, capra cu iezișorii, scufilele roșii cu buniculele, vânătorii cu puștile. În fața unui atare juriu, pacostea luptească devine din proverbială, axiomă! Nici o discuție, nici o scuză — dar și nici o acuză în plus, pe lângă cele dinainte știute. Căci de la început lupul a fost un concurent al omului în procurarea vinatului ca și în prăsierea empirică a șeptelului domestic. «De la început» înseamnă o necunoscută pînă în negura vremurilor, de cînd lupul s-a strecurat perfid dar statornic, între adevăr și închipuire, pînă în zilele noastre... Așa cum arată Robert Hainard (1961), din element esențial al faunei originale, lupul a devenit astăzi, «o figură de prim plan a lumii noastre imaginare și tocmai din acest motiv riscăm să nu-i cunoaștem niciodată adevărata sa viață». În clămpănit de colți ca fildeșul, în zvîcnit postum de cărnuri mursecate, în scrișnet de sâinii răsturnate prin omătul înghețat, în țipete de neputincioasă spaimă, și apoi, în zgomotul rotativelor grăbind să înfieriize aceste grozăvii în tiparul ziarelor, excitată pînă la halucinație, imaginația trage definitiv cortina de neguri. Lupul rămîne dincolo de nărav, cu păr, cu urlete, cu urme cu tot. Halucinație. Umbră. Distrugerea lupului devine poruncă, crez, datorie: «refacerea vinatului mare nu se poate face decît prin reducerea numărului lupilor în așa măsură încît să nu se mai vorbească de ei decît în povești»? (A. Almășan, 1950). Bine surprinde Romulus Dianu (1975), această bufonă stare de lucruri: «Lupul... doar atît a întrebat: — Cum trebuie să fie un animal, ca să nu vă deranjeze? Mă rog: Cum?».

Toate povestirile cu și despre lupi n-au mutilat în mintea omului contemporan numai firea și obiceiurile luptești, ci și alcătuirea sa anatomică reală, inventîndu-se (între altele), anchiloza cervicală congenitală pe urma căreia, cîcă, trebuie să se întoarcă cu întreg corpul spre pradă, de vreme ce gîtul nu și-l poate îndoi... Lupul pășește deci țepăp prin fabule și prin legende, răsărind pe neașteptate din întunecimi de codru imaginar (la origină fusese un animal de stepe și de cîmpuri, pe care numai omul l-a împins spre o viață atît de pădureată!). Ca și în cazul cerbului carpatin, omul a silit lupul să se retragă tot mai mult înspre întinsele păduri de deal și de munte; omul l-a stîrpit din lunci și din bărăganele tufoase, l-a eliminat și, mai recent, din stufăriile Deltei. Într-un asemenea mod și într-o astfel de concepție ajung lupii să fie exterminați în Anglia (1500), Scoția (1743) și Irlanda (1770), în Elveția (1872) și în aproape întreaga Europă Centrală (1925—1930). În imensitatea tunderelor lapone, efectivul speciei nu depășește duzina! Așa cum s-a arătat în cadrul lucrărilor celui de al XI-lea Congres al Uniunii internaționale a biologilor faunei cinegetice (Stockholm, 2—7.IX.1973), statutul actual al lupului în Europa (fără URSS) este următorul: dispărut complet în 11 țări; «practic dispărut» în cele trei țări scandinave; amenințat cu dispariția în șase țări (Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, Italia, Spania și Portugalia), iar în trei țări (Grecia, Iugoslavia și România), mai subzistă populații destul de viabile. Am adăuga, cel puțin în cazul nostru, că, acum populația lupilor autohtoni este mai bine de jumătate diminuată în raport cu starea ei în deceniul al șaselea!

Știm însă că de vreo două veacuri încoace, cu excepția lupilor turbați, aceste animale nu atacă omul ci, dimpotrivă, îl evită. În chip pilduitor, pe meleaguri clujene, între anii 1933—1947, revista cinegetică și de biologie aplicată «Carpații» (condusă de Ionel Pop), s-a străduit să ancheteze toate cazurile comunicate presei de către diferiți informatori voluntari, legate de atacul lupilor asupra omului. Rezultatul a fost cel așteptat: în fiecare an singur caz adevărat! Este interesant să cunoaștem că primul care a găsit explicația biologică reală pentru trăsăturile etologice ale lupului (atît de pecetluite antropomorfic prin «lașitate»), a fost Mihai Sadoveanu (1940), după ce scriitorul și-a dat seama că «gospodarii mincări de lupi se află în deplină sănătate pe la casele lor» și s-a decis să scuture de pe povestirile cu lupii «podoabele de negură și florile de promoroacă». Sadoveanu face o paralelă între comportamentul leului din nordul Africii, care, de cincizeci de ani, a învățat să evite pușca din mîna omului alb și lupul nostru, «sălbătăciune inteligentă» care, cunoscînd puterea omului și a armelor sale, îl evită dovedindu-și astfel «deșteptăciunea». Or, «aceasta este o ispravă mai importantă decît aceea pe care i-o atribuie corespondenții de gazetă la începutul fiecărei ierni», filozofa cu justete Maestrul.

*

Universul preistoric dominat de solidaritatea mistică între vînător și vînat a dat lupului posibilitatea să-și pună amprenta de carnasier-vînător exemplar (sau de «strămoș licomorfo»), pe crezul și în numele multor popoare, din Asia Mică și pînă pe coastele Mării Negre sau ale Mediteranei. Într-un studiu de largă erudiție, Mircea Eliade (1970) demonstrează că numele străvechi al dacilor era, în transcrierea lui Strabon, **dăoi** și provenea din frîgianul **daos**, adică «lup». Fără a intra în amănunte, observăm că dacii își ziceau ei înșiși «lupi» sau «cei asemănători lupilor», crez obișnuit frăților militare din antichitate, nu numai la noi ci și la alte numeroase popoare indoeuropene. Cu mindrie, stîndardul dac înfățișa capul de lup cu coada de balaur, emblema pe care o regăsim și în Iran și Turkestan și care, prin intermediul dacilor, a pătruns ca «dragon» și printre stîndardele romane ale armatelor imperiale. Alături de legende ilustre, ca aceea a lui Romulus și Remus, numele ancestral al dacilor trebuie rînduit printre relicvele mutilate ale unei străvechi ideologii zoomorfe; trebuie atribuit unor ritualuri de inițiere și unor «modele mitice» care s-au păstrat tocmai în regiunile prin excelență conservatoare ale specificului folcloric, cum sînt Balcanii sau Carpații (Eliade, 1970). Și, în acest context, nu putem să nu încercăm un sentiment de justificată mindrie gîndindu-ne că lupii-daci au fost ingenușiați numai de poporul al cărui mit genealogic s-a constituit în jurul fiilor zeului Marte, crescuți de doica lupoaică; și că primele organizații politice ale descendenților acestor două popoare au fost prilejuite de înfruntarea izbitorului nomade de sub conducerea lui Gîngis-Han și a urmașilor săi, al căror mit genealogic proclamă ca strămoș Lupul Sur, cel care a corborit din cer și s-a unit cu o cerboaică...

Iată deci cum animalul Lup își găsește în spațiul carpatin dimensiuni mitice care ne obligă și mai mult la o reconsiderare sub pecetea bunului simț, a tradițiilor și a adevărului științific. A fost o vreme cînd lupii îndeplineau instinctiv porunca pendulării transhumante baltă-munte și, toamna, înapoi spre bălți și spre dumbrăvile din bărăgan. Erau timpurile cînd Vlad-Vodă Vintilă vina cerbii pe apa Jiului, timpurile cînd Bărağanul și toate cîmpiile noastre erau așternute cu «iezere de ierbură zănatice în vînt» (Voiculescu, 1968), iar «tirlele, carele și călătorii dispăreau în glodurile vastelor limanuri de pelin». Omul a modificat radical fața pămîntului acestor întinderi, distrugînd pădurile, durînd monoculturi cerealiere și împingînd sălbătăciunile spre munte. Ca și cerbul, ca și ursul, și lupul s-a emancipat naturalizîndu-se în nouă adăpost pe care i-l oferea Cetatea Carpaților, prilejuindu-i lui Lucian Blaga (1963) experiențe inedite, neașteptate, atunci cînd a poposit într-un sat din Apuseni, acolo pe unde «nu umblă teama de lup»! Mirarea lui Blaga rămîne învățătură: «mă loveam, cu cele ce aflam de la acești copii în legătură cu lupul, de-o experiență destinată să infirmе părerea ce umblă la șes despre aceeași fiară»... Poate că în asemenea locuri s-au ticluit și vorbele jocului de copii, pe care mulți l-am jucat: «ai fost în pădure?», ai văzut un lup?, ți-a fost frică de el?». Un joc ce ne reamintește vechiul înțeles al rostirii populare din timpurile cînd **dihanie** (din slavul «dyhati = suflare) însemna «ființă insufletită, ființă colectivă, popor» (Noica, 1970) și nu o fiară urgisită ca lupul nostru de azi, în înțelesul perversit al termenului. Adică au fost timpuri de străveche înțelepciune și integrare în natură, cînd nu ne era rușine să fim cu toții, laolaltă «dihanii»: oameni, dobitoace, sălbătăciuni împreună! Asemenea relice temporale a descoperit și Blaga în Apuseni și ne-au bucurat copilăria jocurilor noastre: «...ai văzut un lup?, ți-a fost frică de el?»...

*

Lupii s-au retras în Carpați ca într-o redută naturală, adaptîndu-și viața la viața muntelui. Urma — pîrtie le întipărește prezența pe creste, în zăpezile cumpenite: bulucul oilor printre țarcuri, pe nopți de urgie le însoțește trecerea de umbră în umbra nopții, pe sonorul fundal al lătrăturilor cîinilor inebunați. Lupii și codrul devin la noi o realitate geamănă, legată de frămîntarea veacurilor pe acest pămînt blagoslovit. Oamenii locului știau mai multe despre animale decît aceia de pe la birouri, învățați — vorba lui Odobescu (1856) — numai cu «statistice iscodiri», de obicei departe de realitate.

Întreaga faună carpatină se află într-un permanent proces de evoluție, într-o reînnoire vitală calitativă, genetică, asigurată prin mecanisme adaptative și selective care operează prin factori de mare complexitate: meteorologici (ploi, frig, zăpezi, polei, arșițe, viituri etc.), trofici (hrană disponibilă și posibilitatea dobîndirii ei) edafici (ascunzișuri, adăposturi etc.), precum și animali (prădători adecvați: ursul, risul, lupul ș.a.). Așa s-a ajuns la desprinderea din tiparele «europene», generale, a cerbului **carpatin**, a caprei negre **carpatine**, a ursului **carpatin**. Selecție ce nu era îndreptată într-o viziune de utilitate omenească, ci potrivit nevoilor firii autohtone. Străini oricăror forme de înțelegere a realităților carpatine, unii s-au grăbit să-și planifice orizontul preocupărilor numai pentru recoltă și profit. Astfel, întregul complex faunistic original, situat în sferile convenționale ale cinegeticii, i s-a conferit porecla empirică de «produs accesoriu al pădurii», în totală contradicție cu adevărurile și strădaniile naturii carpatine. Aici stăpînește «omul cu pălăria verde», acela care poartă fătarnică dragoste pentru deținătorii kilogramelor de carne valorificabilă ca «produs accesoriu», același cu lașitatea și cruzimea lupului, pentru care biologul devine un incurcă-lume, furat de patima propriei sale meserii... De aceea inserăm cu satisfacție printre aceste rînduri, prohibită poeziei lui Marin Sorescu (1973), în care, moșul autorului sfidînd oprobiul public («Păi cînd o auzi lumea că dai oi la lupi / nu vine tot satul să te scuipe, om ești tu?»), și-a dat seama că «de drag nici lupii nu urlă»; și de aceea, din belșugul său relativ, prinos al dărniceii pămîntului țării sale, moș Ionescu hotărăște o oaică și pentru urgisitele sălbătăciuni infometate: «Le dusei una, aia blindă, o lăsei la baltă, legată / De-o salcie»...

Nu este deci de mirare că milităm pentru natură, pentru adevăr și în același timp, pentru bun simț. Este evident că orice moștenire — fie ea și naturală — nu se păstrează ușor, că sînt încă multe de rostuit și de rînduit în concepția oamenilor pentru a păstra omului de mine aceste mealeaguri cit mai puțin văduvite în alcătuirea lor naturală, autentică. Adevăr scria Sorescu: «Cîntă păsările și e un miros de lilieci înfloriți / Cum trebuie să fie mirosit raiul din dreapta, de la intrare, / Pe vremea cînd era culoare nouă și nuscăpase». Oare raiul carpatin să fi crăpat atît de rău încît să nu-l mai putem reface în noi și împrejurul nostru?

*

Lupul — sălbătăciune cu mușchi de oțel, cu simțuri agere, înzestrată cu o inteligență animală puțin obișnuită și cu largi valențe adaptative, are dreptul la o reprezentare în dimensiuni reale, care să genereze de la caz la caz, de la regiune la regiune, opreliște, cruțare, control sau combatere ponderată sezonieră; în orice caz, dreptul la o epocă de **vînătoare** și una de interdicție generală, dreptul la studii adecvate si mai ales, la o cit mai largă și mai exactă cunoaștere din partea omului. Am atins pragul populațional sub-minim al efectivelor de lupi carpatini și «pagubele» lor sînt absolut suportabile, iar în economia cinegetică, în raport cu efectivul lor selectiv enorm, necesare. Pentru prevenirea pagubelor ocazionale din economia zootehnică, se impune mai întîi valorificarea justă a pășunilor (ca densitate de vite la hectar), revizuirea șeptelului pastoral ș.a. În ultimă instanță lupul are exact același «drept» faunistic legitim ca și ursul (cu pagube mult mai importante în sectorul zootehnic), să se bucure de suportarea prin despăgubiri oficiale, a prezenței sale active în natură. Reconcilierea pe baze ecologice, dezantropomorfizate între om și lup nu mai poate fi aminată, începînd cu «Țara Lupului» sau Vilcea și sfîrșind cu Țara lui Dragoș, unde coarneșii zimbri sînt deja numai o amintire peste vremuri, ca un elocvent semnal de alarmă. Trebuie destrămat vâlul negurilor care au orbit atîtea generații cu privire la fiara de dincolo de negură: lupul de dincolo de negura cunoașterii îl așteaptă. Carpații la fel.

AL. FILIPAȘCU

maximafilie

În lucrarea «Catalogul mărcii poștale românești» (1974) alcătuită de Kiriac Dragomir și Aurel Surpăteanu — se arată că «ilustrata maximă este o piesă filatelică alcătuită dintr-o marcă poștală obliterate — ștampilată — pe partea ilustrată a cărții poștale, astfel ca între cele trei elemente constitutive: marca poștală, ilustrată și ștampila poștei să existe o concordanță maximă de subiect, loc și timp.»

Mergînd pe firul acestei definiții unii dintre cititori mai puțin avizați își vor pune poate mai multe întrebări: cînd s-a născut această ramură filatelică, cum a evoluat în timp, ce perspective i se deschid, ce legături are maximafilia cu turismul.

Începuturile maximafiliei aparțin anilor 1900—1910. Se afirmă că a apărut întîmplător. Un expeditor din Egipt — atras de asemănarea dintre timbru și ilustrată, ambele înfățișînd sfînxul și piramidele — a trimis unor prieteni cărți poștale aplicînd timbrul pe față. Aproape concomitent — în jurul anului 1908 — un ceh pe nume Rudolf Stahl a realizat mai multe ilustrate maxime în diferite colțuri ale globului pămîntesc.

Prima ilustrată maximă, realizată în anul 1909 în țara noastră, îl reprezintă pe Carol I, fiind obliterate la București (25 mai 1909).

Trebuie spus că numărul ilustratelor realizate între anii 1900—1920 a fost destul de mic. Numărul cărților poștale ilustrate maxime a început să crească după anul 1920, dar în mod substanțial începînd cu anul 1930, de la care se poate considera o cotitură în evoluția maximafiliei.

Francezii numeau acest gen de ilustrate T.C.V., respectiv «timbre cote vue», adică mărci poștale aplicate pe fața ilustratei. Cu timpul se constituie cluburi și societăți de maximafilie, iar în urma celui de al doilea război mondial aceasta capătă o amploare deosebită. Iau astfel ființă în Franța «Les maximaphiles français», «L'Essor Maximaphile» clubul «Le Meilleur», «l'Union Maximaphile Internationale»; în RFG — Deutsche Maximaphilisten Club; Belgia — «Unimax», «Macimagnet»; în SUA — M.A.C.S.A. etc. Maximafilie ia de asemenea amploare și în URSS.

În același timp se organizează și expoziții de maximafilie «EUROMAX» în 1962, «National» Paris — 1964, «EUROMAX» — 1974, care a avut loc la București. Există un statut internațional de maximafilie care a fost adoptat la primul Simpozion Internațional de Maximafilie ce a avut loc la București (6—13 oct. 1974). Unele probleme legate de această ramură a filateliei clasice au fost continuate și soluționate la Simpozionul Internațional de Maximafilie de la Paris 1975.

În cadrul Asociației Filateliștilor din Republica Socialistă România (A.F.R.) există o secție de Maximafilie. Manifestări de afirmare a maximafiliei au avut loc atît în cadrul unor expoziții filatelice, cum au fost de pildă «București — 1958», «Centenarul mărcii poștale românești» — 1958; «Naționala» — 1966, cît și expoziții de maximafilie, cum a fost aceea organizată de Filiala A.F.R. București, în vara anului 1965. Expoziții maximafilie au fost realizate și în alte orașe din țară: Mamaia (1967), Baia Mare (1969), Craiova (1970), Brașov (1971, 1972), Slatina și Slobozia (1973), Bistrița (1974), Ploiești și Timișoara (1975).

De deosebită atracție se bucură maximafilie în rîndurile tineretului care și-a expus colecțiile cu prilejul diferitelor manifestări filatelice — în cadrul unor expoziții, printre care a pionierilor din Municipiul București — din aprilie 1976.

Bazîndu-ne pe rapida dezvoltare a maximafiliei — putem afirma că perspectivele sale sînt deosebit de încurajatoare. Ne gîndim mai ales la marile posibilități pe care le oferă turismul în creșterea colecțiilor de cărți poștale ilustrate — maxime. Dar pentru acestea trebuie luate unele măsuri organizatorice și tehnice. În loc de ilustrate, ar putea să se ofere turiștilor ilustrate maxime, în cadrul vizitelor pe care le fac la marile obiective de interes turistic — minăstirile din Bucovina, obiectivele istorice și culturale din Iași, Brașov, Sibiu, Cluj-Napoca, Arad, Timișoara, Oradea, Baia Mare ș.a. De asemenea, litoralul, Delta oferă mari posibilități de creștere a colecțiilor și a colecționarilor, cu mari avantaje sub toate aspectele, inclusiv de propagandă turistică.

Atragem atenția turiștilor, amatori de ilustrate maxime, că în afara emisiunilor Poștei, își vor putea completa colecțiile prin mijloace proprii, cumpărînd din vreme timbre ce reprezintă obiectivul turistic pe care-l vor vizita, pe care îl vor aplica pe ilustrata corespunzătoare imaginii de pe timbru, obliterînd-o în localitatea respectivă. De pildă: ilustratele care reprezintă — prima poartă a cetății, monumentul lui Mihai Viteazul și fresca cu chipul acestui domnitor au fost realizate de autorul acestor rînduri la Alba Iulia.

În încheiere, îndemnăm pe amatorii de turism să împlătească pasiunea drumeției cu aceea a maximafiliei care le poate oferi neașteptate satisfacții.

EUGEN PANIGHIANT

Pentru mulți, cea mai sudică stațiune balneară de pe litoralul românesc poate oferi măcar o ispită. Vilegiaturistilor — un colț de liniște, plăji întinse și un soare darnic. Cercetătorilor trecutului — un imens cîmp de vestigii arheologice. Pe diguri pescarii își strung, cu emoție, undițele. Cei ce vor să facă echitație găsesc o herghelie de rasă la I.A.S. Mangalia. Pictorii găsesc aici culori și o anumită lumină, unice, spun ei, la Pontul Euxin. Dar Mangalia contemporană polarizează mii și mii de turiști pentru că ea oferă tuturor ceea ce nici o altă stațiune din Europa — unii spun că nici din lume — nu poate da: un «bucet» de factori terapeutici.

Doamna Odette Burnet proprietară de hotel din Chammonix își anunță intenția de a veni anual la Mangalia, la tratamente. Dar mulți turiști vin aici ocolind alte vestite stațiuni balneare europene, Baden-Baden sau Aix-les-Bains, bunăoară. De ce? pentru că ei găsesc, **într-un singur loc**, acel buchet de factori terapeutici. Care sînt aceștia? Mai întîi **microclimatul marin**. O climă uscată, puternic ionizată de apa mării, unde soarele strălucește multe zile pe an, cînd în alte locuri pe litoral e înnorat sau plouă, la Mangalia se face plajă. **Apele minerale** sînt a doua bogăție balneară a locului. **Nămolul de turbă** cea de a treia. La toate aceste daruri ale naturii în ultimii ani s-au adăugat și ultra-moderna **bază de tratamente** balneare de la hotelul sanatorial «Mangalia». Și să nu uităm nici de corpul de **medici și personal sanitar** de înaltă calificare care slujesc pentru sănătatea omului în această «cetate balneară». Celebru multucampion mondial de ciclism Louisson Bobet, azi proprietarul unor mari stabilimente balneare din sudul Franței și Corsica, după ce a vizitat Mangalia a scris în cartea de onoare a sanatorului cuvinte de admirație pentru instalațiile de aici și profesionalitatea medicilor. E greu de crezut că un asemenea om poate lăuda din complezență o stațiune care i-ar putea concura sanatoriile. Iată cîteva repere despre veleitățile balneare ale Mangaliei pe care puțini le știu, încă. În afară de hotelul sanatorial «Mangalia» cu 504 locuri, mai sînt în micile stațiuni-

două daruri ale zeilor, cum spuneau vechii locuitori ai Callatisului, miraculoasei apei minerale și nămolului de turbă?

Da, cei din Callatis cunoșteau puterea de vindecare a apelor minerale și a nămolului de aici. Și în secolul XV se mai știa încă de acești factori terapeutici — un înscris turcesc găsit în moscheea de aici o confirmă. Apoi apele și nămolul n-au mai fost folosite. Azi însă, Mangalia și-a creat o nouă faimă datorită lor.

Cînd s-au «regăsit» apele?

MANGALIA

necunoscută

satelit numeroase alte vile și hoteluri care au un potențial de cazare de aproape 28.000 locuri.

Alexandru Drăgușin, directorul întreprinderii de hoteluri și restaurante Mangalia ține să consemneze cîteva noutăți: plajele se lărgesc mereu; confortul hotelurilor și vilelor se ridică an de an; la masă se servesc trei variante de meniuri, la alegere; recepțiile hotelurilor oferă servicii suplimentare — cum sînt de pildă excursiile pe litoral, în Delta sau străinătate; stațiunea are terenuri de tenis, minigolf, piste de popice, baruri de zi, discoteci și alte puncte de agrement.

Darurile zeilor

Doctore Octavian Stănescu, dumneavoastră care profesăți pe litoral de trei decenii ca director al sanatorului din Mangalia ce ne puteți relata despre cele

De ani de zile s-au făcut foraje, analize, cercetări balneologice. De vreo doi ani le folosim din plin pentru sănătatea oamenilor.

Ce fel de ape minerale sînt la Mangalia?

Izvoarele noastre «livrează» ape sulfuroase mezotermale — 21—25°C la izvor. Se folosesc în **cură externă** și în **cură internă**. Au cantități mici de sulf (7—12 mgr la mie) dar bogate în electroliți de clor, sodiu, carbon, calciu, magneziu, ceea ce le conferă proprietăți farmacodinamice foarte importante. Bunăoară, în cură externă apele de Mangalia sînt foarte eficiente în artroze și poliarthroze cervicale și dorso-lombare în fază cronică, în spondilita anchilozantă (după 3—4 luni de la puseu); în reumatismele secundare după boli infecțioase (2 luni după faza acută); în reumatismele abarticulare (tendinite, miozite, bursinite, amiozite); în reumatismul muscular; în tratarea

sechelelor de fracturi provocate de accidente rutiere, sportive; în afecțiuni ale sistemului periferic cum sînt radiculitele, nevritile, nevralgiile, lombosciatica, în sechele ale paralizilor provocate de accidente vasculare; în flebite și maladia varicoasă.

— Impresionantă listă. Dar în cura internă la ce se

— Pentru comparație aș putea spune că apele Mangaliei au aceleași proprietăți cu ale celebrului izvor 10 din Olănești. Și le recomandăm în afecțiunile cronice ale aparatului digestiv și hiperaciditate. Nu în cazul ulcerului.

— Cîteva amănunte n-ar strica nici pentru medicii care îndrumă pacienții în stațiuni sau pentru cei ce vor să-și îngrijească sănătatea.

— În cura internă cu apă de Mangalia se recomandă în gastroduodenita hiperacidă, sensibilitățile gastrice, dispepsiile, enterocolitele de natură neuroendocrină, colecistită, litiaza hepatică și renală, sechelele după hepatita virală (nu cea cu ciroză) sau după boli biliare și intestinale; rezultate foarte bune sînt și în combaterea obezității.

— Despre nămolul de aici ce ne spuneți?

— S-a format în urma unei fermentații naturale a materiilor vegetale, depuse în turbăria Mangaliei, sub acțiunea celor 33 izvoare naturale de sulf. Este extrem de suficient în tratarea tuturor genurilor de reumatisme amintite mai sus, în afecțiuni ginecologice și în boli de piele. Se administrează în diverse forme — împachetări, băi și masaje — pentru care avem instalații din cele mai moderne.

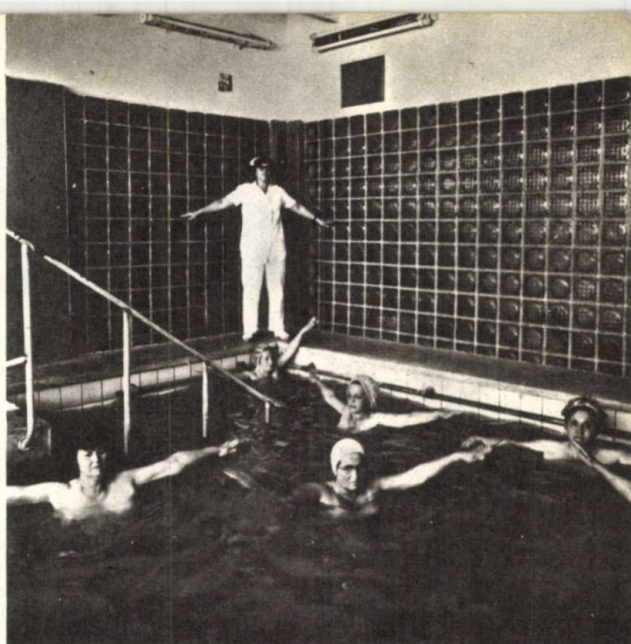
— Deduc, deci, că Mangalia înmănușiază caracteristicile cîtorva stațiuni — de pildă ale Techirghiolului, ale Băilor Felix, ale Sovatei, ale Olăneștilor.

— Da, dar în plus are marea, soarele, nisipul și acel microclimat marin, extrem de prețuit de balneologii moderni.

Revelația O.R.L.-iştilor

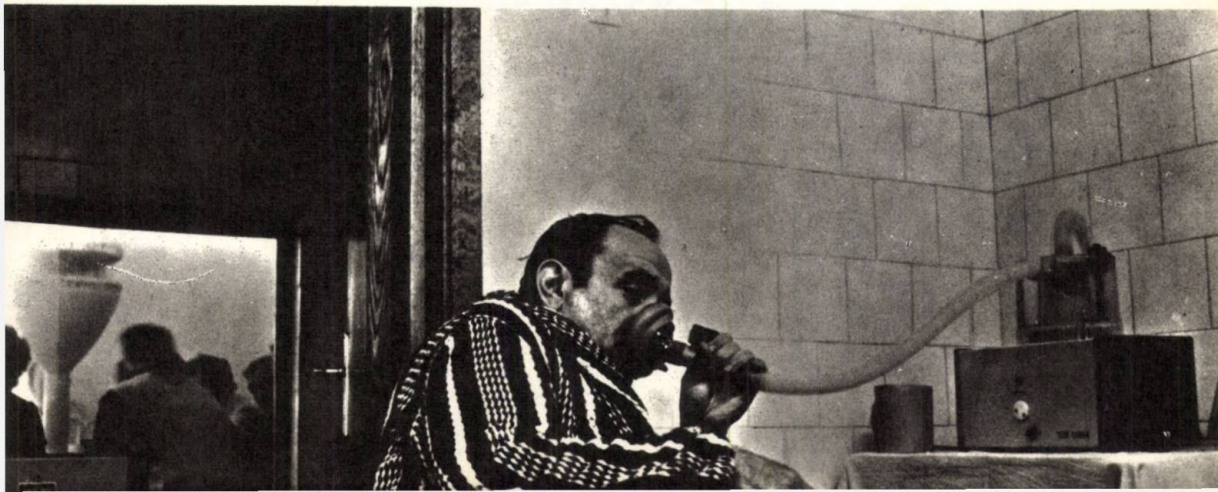
— Am aflat de un fapt istoric ce a produs uimire în rîndul medicilor. Dv, **dr. Corneliu Meiu**, lucrăți de mulți ani la Mangalia, sînteți O.R.L.-ist și-l puteți confirma sau infirma. Încă acum două mii de ani aici oamenii se tratau cu... aerosoli.

— Tratamentul cu aerosoli este un procedeu modern și el s-a dezvoltat odată cu apariția unui utilaj adecvat bazat pe electricitate și electronică. Dar aici, încă pe vremea romanilor, oamenii se tratau cu **aerosoli naturali**. Am mai apucat oameni bătrîni care mi-au explicat — știau și ei din cele povestite de străbunii

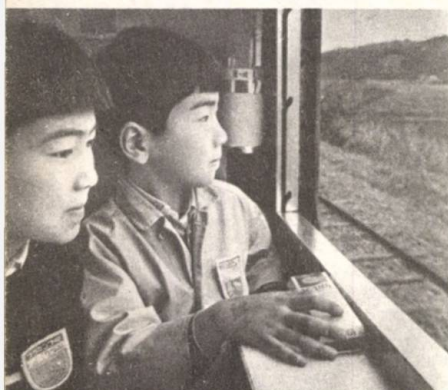
lor. Pe malul lacului sînt niște grote. Dimineața, la anumite ore, apele sulfuroase ale lacului se volatilizau sub acțiunea soarelui și degajau ionii terapeutici necesari unor boli de nas-gît-urechi sau ale aparatului respirator superior. În aceste grote veneau oamenii și se tratau cu aerosoli, încă acum 2000 de ani, am observat că sugarii sînt impresionant de rezistenți în sistemul O.R.L. Cauza? Microclimatul local specific, heliomarin. S-au făcut și alte studii de către Institutul de balneologie din București, cu rezultate uimitoare. Apele minerale sulfuroase administrate sub formă de aerosoli — și mai recent în combinație cu apa de mare — au efect deosebit în tratarea formelor alergice ale căilor respiratorii, rinofaringitelor atrofile, adenoidelor la copii, afecțiunilor cronice supurate sinuzale și otice, bronșitelor și traheitelor și în general în toate formele hipertrofice și atrofile cu substrat alergic ale afecțiunilor căilor respiratorii superioare cu anexe lor. Climatul heliomarin plus tratamentul nostru cu aerosoli sînt extrem de eficiente pentru cei ce lucrează în noxe industriale, la subteran, în industria siderurgică, metalurgică etc. De ani de zile, bunăoară, vin aici turiști de peste hotare numai pentru a face aerosoli.

ION PREDA

EXCURSII CU TRENURILE «ECUSON»

Pentru un oraș cu un grad de poluare atât de ridicat cum este Tokio, excursiile cu trenurile «ecuson» reprezintă una din mult rîvnitele posibilități de a evada în mijlocul naturii, acolo unde aerul nu poartă încărcături nocive și unde recreerea se săvîrșește în ambianța odihnitoare a pajiștilor verzi, a oglinzilor de apă curată.

Acest gen de excursii a fost inițiat de Administrația căilor ferate naționale ale Japoniei cu un tren al cărui ecuson reprezenta o floare. Excursia «Floarea» — rezervată copiilor și părinților care doreau să-i însoțească — i-a purtat pe participanți pînă în peninsula Boso, la un sfîrșit de săptămînă din una din primăverile trecute. A avut succes și organizatorii au extins aceste excursii punînd în circulație aproape 10 trenuri cu ecuson. Au apărut astfel trenurile «Muntele Fuji», «Fleming», «Peninsula Inubo» sau «Peninsula Măzazuru» ai căror pasageri poartă cu toții ecusoane reprezentînd același simbol ca și locomotiva. Copii însoțiți de părinți, grupuri de școlari se duc cu aceste trenuri pînă la țărmul mării, la poalele munților sau în alte locuri pitorești aflate la o distanță de cel mult trei ore. După 4—5 ore de contact cu natura copiii se înapoiază acasă aerisiți, mai vioi, mai bine dispuși și cu un bogat bagaj de cunoștințe culese direct cu acea neobosită curiozitate proprie vîrstei lor.

PENTRU TURISTII PEDESTRI DE... CURSĂ LUNGĂ

Ne întorcem spre formele primordiale ale turismului? Spre drumeția care ne lasă să gustăm în tihnă frumusețile naturii și care ne răzbună orele și zilele — poate anii — de sedentarism datorat vieții citadine, civilizației, confortului?

După Japonia, unde mai anii trecuți s-a inaugurat o lungă potecă pentru amatorii de turism pedestru, au început să apară asemenea artere de circulație rezervate strict celor ce doresc să facă turism «per pedes» și într-o serie de țări europene. O primă magistrală turistică leagă orașul Flensburg, aflat la granița R. F. Germania cu Danemarca cu portul italian Genova trecînd prin Hamburg, Frankfurt, Konstanz, Zürich, Lugano. Din Konstanz se ramifică o altă «potecă» avînd ca punct terminus Veneția, după ce trece peste sud-vestul Austriei.

Sînt de asemenea proiectate drumuri pentru turiști care urmează să lege țărmurile Olandei cu Riviera franceză și zona munților Pirinei cu Viena.

Vom putea, așa dar, străbate Europa de la nord spre sud și dinspre vest la est, pe cărări liniștite, departe de zgomotul autostrăzilor purtînd un rucsac în spate și lăsîndu-ne în nădejdea unor picioare zdrene. Ispititor, nu?

100 DE KILOMETRI PRIMĂVARA

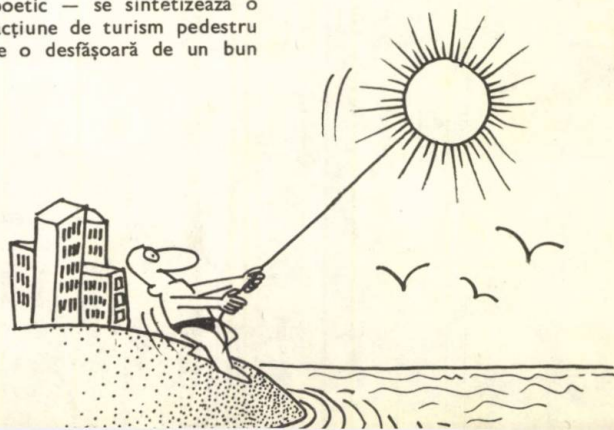
În aceste cuvinte — nu lipsite de suflu poetic — se sintetizează o vastă acțiune de turism pedestru pe care o desfășoară de un bun

număr de ani Asociația turiștilor cehi și slovaci. Reunind un important număr de iubitori ai excursiilor efectuate cu pasul, asociația aceasta propune membrilor săi să acopere în cele trei luni ale sezonului de primăvară trasee turistice însumînd 100 de km. Dar pentru că turismul se poate face nu numai cu piciorul dar și cu alte mijloace — dar nu mecanice! — s-au introdus ulterior și alte forme de excursii de primăvară: ture pe skiuri, ture nautice (cu caiacul pe apele Cehoslovaciei) și, bineînțeles, pe bicicletă. Excepuindu-i pe cei ce adoptă mersul pe două roți și care au de parcurs în cele trei luni o distanță totală de 250 km, ceilalți turiști trebuie să facă dovada că au străbătut 100 km. Pentru participanții sub 15 ani distanțele se reduc la jumătate.

În timpul acestor excursii, participanții vizitează diferite obiective turistice și organizează serbări cultural-sportive iar cînd sosește momentul despărțirii își spun cu sinceră efuziune: «La revedere! Sperăm să vă întîlnim și la viitoarea excursie!»

SEBASTIAN BONIFACIU

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM BRĂILA

LACUL SĂRAT

- 250 locuri în camere cu două și trei paturi;
- Bază de tratament ultramodernă cu o capacitate de 500 de proceduri de terapie majoră (băi cu apă sărată și nămol subțiat, împachetări cu nămol), și alte 900 de proceduri asociate (băi de plante medicinale, duș scoțian și subacvatic, băi de lumină);
- Cabinete moderne de electroterapie, cultură fizică medicală și kinetoterapie;
- O cantină pensiune — cu 175 locuri pe serie, două terase și... o ambianță deosebit de plăcută.

miniaturi

TUTUNUL

Nu-i ușor să trăiești în plămîni oamenilor.

RĂBDARE

Piatră prețioasă.

MAGNETOFONUL

Concurentul... papagalului.

TRANDAFIRUL

Dacă e vorba de autocritică, recunosc dragii mei că... în-țep!

TALISMAN

Totdeauna ascunde o taină pentru bărbații care nu l-au cumpărat.

ARICIUL

Nu pot suferi mîngîierile soției.

BUTOIUL

Decît slugă la Bachus, mai bine casă la Diogene.

CALUL

Singurul om care a știut să mă prețuiască la justa mea valoare, a fost Richard al III-lea.

CIOARA

O fi corbul mai frumos, dar tot pe mine mă iubește.

PĂCATUL

Singura moștenire pe care mi-a lăsat-o Adam și Eva.

MUZICA

Fără mine, pe pămînt nu s-ar auzi decît zgomete.

LIMBA

Sabia... femeilor.

SINCERITATEA

A opta minune

ÎMBRĂȚȘAREA

O... formalitate intrată în tradiția îndrăgostiților

INFINITUL

În orice caz, sînt mult mai mareț decît... finitul

OPAȚUL

Și la lumina mea s-au scris cîndva capodopere.

ȘOAPTA

Sînt totdeauna... dulce și fără miere.

FURTUNA

Feriți-vă de... uragan!

CUMPĂTATUL

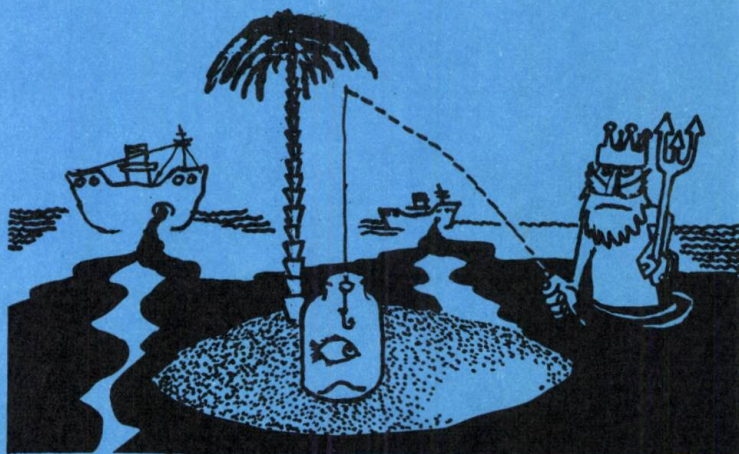
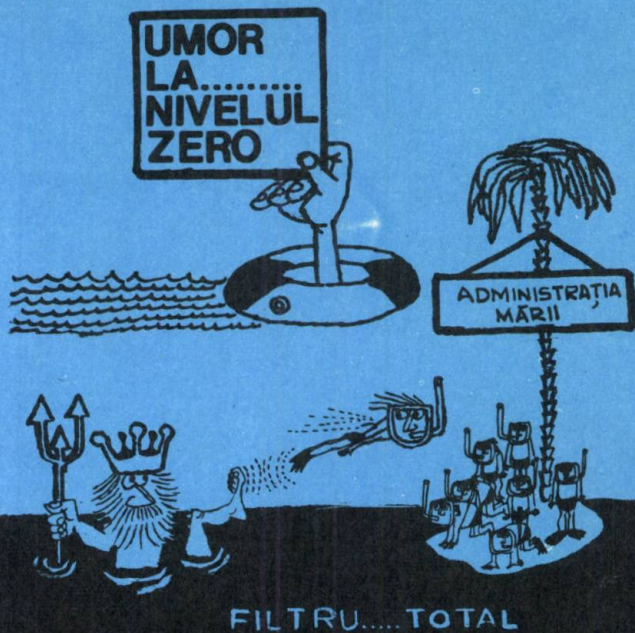
Și-așa-i bine... și-așa nu-i rău..

NOAPTEA

Promenada stelelor

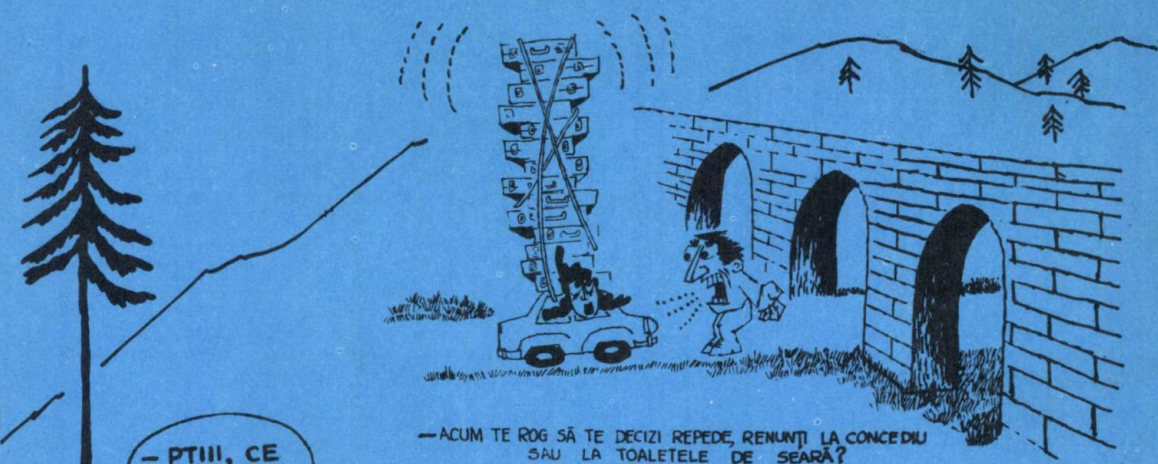
STETOSCOPIUL

Instrument medical cu care poți auzi cum bate inima cuiva... dar nu și pentru cine bate.

"CONFLICT"..... MARITIM

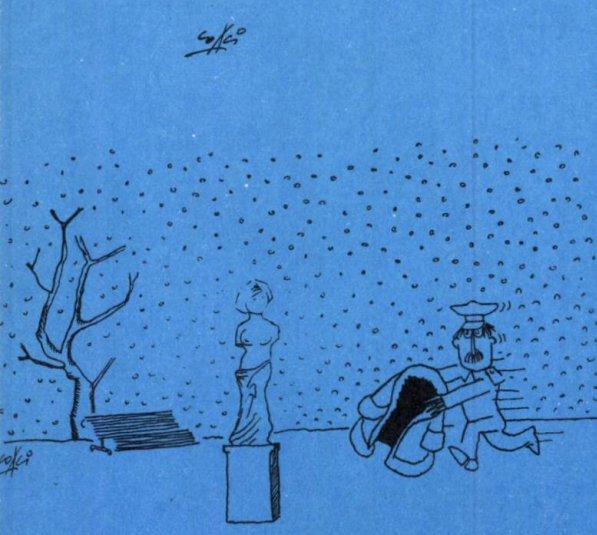
—ACUM TE ROG SĂ TE DECIZI REPEDE, RENUNȚI LA CONCEDIU
SAU LA TOALETELE DE SEARĂ?

—PTIII, CE
CATARG
FRUMOS

ȘI LA
ALTE
NIVELE

—DACĂ TE LAȘI
ÎMPODOBIT
ÎNSEAMNĂ CĂ
N-AI.....CHERESTEA!

Creerul electronic și turismul

În ultima vreme, în turismul mondial se semnalează prezența tot mai numeroasă și mai activă a computerelor, care execută cu viteze uluitoare și precizie absolută, cele mai diferite activități, de la rezervarea locurilor în hoteluri, până la evidențele contabile, de la urmărirea realizării programelor turistice până la stabilirea variantelor optime a viitoarelor investiții.

O scurtă vizită la Centrul de calcul al Ministerului Turismului ne prilejuiește o pasionantă convorbire despre cele mai noi și moderne meserii din domeniul turismului și despre folosirea creerului electronic în conducerea și supravegherea extraordinară de complicatului proces al circulației turistice în România. Inginerul Mircea Cehan-Racoviță și economistul Valeriu Goldiș, cel care conduce compartimentul de elaborare și proiectare a sistemelor de informatică, anume create pentru turism, ne-au relevat multe lucruri interesante.

Creerul electronic a început să muncească pentru turismul nostru încă din anul 1971. Centrul de calcul este amplasat la București, într-o clădire anume proiectată și construită pentru Statul major al informaticii turistice, situată lângă hotelul «Parc» — cu încăperi dotate cu instalații complexe pentru legături de telecomunicații, utilaje de calcul electronic dintre cele mai moderne. Computerul folosit este una dintre cele mai moderne mașini electronice din țara noastră. Viteza sa de lucru — aproape 300 de mii de operații matematice pe secundă. Trebuie precizat că informatica se află în perioada ei de început în turismul nostru,

de implantare în viața cotidiană complexă a economiei turistice. În ultimii ani, au fost elaborate numeroase sisteme informatice care s-au integrat de-acum în activitatea organizațiilor de turism. Desigur că în acest răstimp, odată cu crearea bazei materiale a informaticii turistice, s-au format și specializat oamenii care muncesc în rețeaua unităților de calcul electronic. Se poate vorbi de acum de existența pe harta țării a multor oficii de calcul (la Timișoara, Sinaia, Sibiu, Predeal, Brașov, Mamaia) sau stații de calcul electronic (Rm. Vilcea, Reșița, Arad, Oradea, Baia Mare, Suceava, Tușnad, Tg. Mureș, Galați, Bacău, Mangalia, Eforie) care folosesc felurite utilaje, de la mașini de facturat-contabilizat și până la minicalculatoare. Multitudinea de informații prelucrate de aceste oficii și stații de calcul servesc activitatea oficiilor județene de turism, ale oficiilor naționale de turism sau ale altor mari întreprinderi de turism cum sînt «COMTURIST», Întreprinderea de transporturi turistice auto, Întreprinderea de turism, hoteluri și restaurante București — dar sînt folosite și pe plan central pentru statistici, urmărirea producției și serviciilor turistice, luarea unor decizii. Tot aplicîndu-se noi și noi sisteme informatice, extinzîndu-se mereu aria de lucru, ca spațiu geografic, dar și ca sectoare de activitate, se tinde spre faza finală a folosirii computerelor în turism, aceea a existenței **unui sistem național automatizat, integrat de conducere a turismului**. Așadar, la vremea cînd mulți dintre noi își vor fi instalat acasă cite un mic terminal care îi va livra la domiciliu știrile zilei, cele mai felurite informații profesionale, despre artă și cultură pe care ni le va transmite biblioteca de date a orașului (nu zîmbiți, aceasta se va întîmpla nu peste mulți ani), să ne gîndim numai la faptul că într-un singur deceniu prețul de cost al computerelor a scăzut simțitor și că în jurul nostru vedem ingineri ori contabili cu minicalculatorul electronic în buzunarul halatului de lucru), turismul românesc va fi condus de computer. Aceste creere ce «gîndesc» fără greș vor lua cele mai bune decizii în conducerea turismului — vor dirija grupurile de turiști spre hotelurile și stațiunile

MUNȚII BUZĂULUI

Munții Buzăului.

*Ghid turistic de Gr. Posea
și M. Ielenicz,*

*colecția Munții noștri, 33 pag. 4,25 lei,
Editura Sport-Turism, 1977.*

Este binevenită apariția ghidului turistic «Munții Buzăului», nu numai pentru că se referă la o zonă geografică mai puțin prezentă în literatura de specialitate, ci mai ales pentru frumusețea acestor munți deosebit de propace pentru practicarea turismului și care oferă priveliști inegalabile ale naturii patriei noastre.

Pătrunderea în masiv este cu

deosebire lesnicioasă: cu trenul prin Buzău și Nehoiu, cu mijloace auto pe șoseaua națională DN 10 care poate fi întrebuintată ca o variantă optimă la ruta București — Brașov. Mai multe autobuze de mare capacitate leagă direct aceste localități de Băile Sîrui, avînd opriri în punctele de acces către toate direcțiile și cu toate intrările principale din masiv. De asemenea, există curse auto între Negoii — Gura Teghii — Varlam pentru cei ce doresc să se apropie mai mult de Penteleu.

Noua șosea în construcție, care trebuie urmată de cei ce aleg acest traseu, urcă pe deasupra Cheilor Bisericii, întîlnindu-se cu vechiul traseu în apropiere de Gura Milei.

Așa cum se arată în ghid, marcajele au fost refăcute pe unele trasee principale, totuși nu întotdeauna în cele mai bune condiții. În Penteleu, pe Valea Cernatului tăblițele

cu semne au fost adesea prinse superficial, înfipite cu un colț în trunchiurile copacilor, încît pot fi lesne doborîte de intemperii. Pe unele distanțe sînt foarte dese (uneori cite zece pe același copac) în timp ce la desprinderea cărării de drumul forestier practicabil lipseau pe o distanță destul de mare. Pe platoul Penteleu semnele ar fi trebuit așezate pe stîlpi metalici și mai dese, deoarece aici ceturile și înnoările bruste sînt destul de dese. Marcajul triunghi albastru (Gura Milei — Mușa) este dublat la coborîrea de pe culmea Penteleului, pe o distanță de circa un kilometru, într-o direcție greșită, putînd provoca întîrzieri nedorite drumetilor de pe acest traseu. Adevărata potecă spre Valea Milei, la coborîre, trebuie căutată mult spre dreapta.

O atenție deosebită cere și urmărirea marcajului pe Valea Milei din masivul Sîrui. Semnele sînt rare, așezate pe copaci, iar spre

de odihnă, vor ține evidența zilnică a locurilor libere și ocupate din unitățile de cazare, vor programa planul de aprovizionare pentru unitățile de alimentație publică, vor stabili cele mai interesante itinerare pentru un grup de turiști, ținând cont de naționalitatea sau profesia oaspeților, vor urmări realizarea contractelor cu partenerii din țară sau de peste hotare, vor supraveghea sosirea și plecarea turiștilor din stațiuni, vor executa întreaga muncă de contabilitate, balanțele contabile trimestriale, semestriale și anuale, vor ține inventarele la zi (o singură stațiune are în dotare zestre alcătuită din mii și zeci de mii de obiecte de inventar). Computerele vor răspunde în orice clipă factorilor de decizie din turismul nostru la întrebări foarte complexe privind orientarea turismului în viitorul apropiat sau mai îndepărtat, gradul de eficiență al unei investiții sau va pretinde asigurarea unor noi servicii sau posibilități de agrement pentru oaspeți.

Dar pînă la acest ideal spre care se tinde, ce treburi face în prezent creierul electronic? Una dintre muncile de răspundere ce i s-a încredințat este urmărirea zilnică a locurilor din stațiuni; mai întîi, s-a programat ca să se țină această evidență pentru două mari stațiuni — Mamaia și Poiana Brașov. Cum se face aceasta? În stațiuni ființează o stație terminală care se află în legătură directă cu «Univac»-ul de la Centrul de calcul din București. Stațiile terminale adună toate informațiile despre mișcarea turiștilor din stațiuni, le codifică și le transmite calculatorului. El le controlează atent, depistează eventualele erori și-atunci cere din nou informații exacte. Datele primite sînt prelucrate, stocate în memoria calculatorului și se comunică extrem de rapid situația locurilor libere și ocupate în stațiunile deservite. Un noian nestîrșit de operații matematice pentru o problemă cu foarte multe necunoscute, sînt rezolvate de creierul electronic în cîteva secunde. Să ne gîndim că o stațiune ca Mamaia, cu peste 50 de hoteluri, cu aproape 20.000 de locuri, primește sute și mii de turiști pe zi, alții pleacă, ori pur și simplu se mută de la un hotel la altul. Oamenii nu ar putea întocmi niciun cîmău o asemenea evidență zilnică. Dar, computerul

o oferă — elaborînd liste care arată cîte locuri libere și ocupate sînt pe stațiune, pe fiecare hotel în parte, pe categorii de camere, pe categorii de prețuri și asta, pentru o perioadă de cel puțin 21 de zile înainte. Dispecerul unei stațiuni sau al unui hotel poate gospodări eficient baza de cazare, putîndu-se ajunge astfel la o folosire a ei de sută la sută. Dar, în subsidiar se obțin și alte informații utile, prin aplicarea unui asemenea sistem de urmărire a ocupării capacităților de cazare — realizările serviciilor de hotelărie și a valorilor lor, realizarea contractelor cu beneficiarii, sosirile și plecările turiștilor în vederea programării mijloacelor de transport necesare și a aprovizionării cu alimente etc.

Și în alte domenii ale turismului se aplică sisteme informatice, astfel că se evidențiază în permanență stocurile de mărfuri în unitățile de alimentație publică și în depozite (la unele întreprinderi), stocurile de piese de schimb auto de la ITTA (sînt zeci de mii de repere) situația vînzării mărfurilor pe valută. Se vor realiza urmărirea contractelor cu partenerii din turismul internațional și intern, rezervarea locurilor pentru turiști străini, rezervarea calculației de prețuri și a decontării cu partenerii de peste hotare pentru excursiile organizate pentru români în străinătate. Oricine își dă seama ce ordine se poate ține cu ajutorul computerului: o stațiune nu poate rămîne fără turiști dacă sînt cereri, un restaurant nu poate face stocuri de alimente care nu sînt necesare, bazele auto nu se pot trezi fără anumite piese de schimb, turiștii pot ști încă de la cumpărarea biletelor ce locuri vor avea, iar un loc nu mai poate disputat de două agenții. Memoria computerului este uriașă, ea reține orice amănunt, scotocește peste tot.

S-au elaborat, la Centrul de calcul, zeci de sisteme informatice. Se concep și se proiectează altele și altele. Computerului i se dă tot mai mult de lucru. Analistii și programatorii de aici extind mereu aria de acțiune a informaticii în turism. Un detașament de oameni, nu prea mare, reprezintă una din cele mai noi științe — informatica — și lucrează cu pasiune și dăruire pentru cea mai subtilă, eficientă și spectaculoasă modernizare a turismului nostru.

ION PREDĂ

ieșirea pe platou, cînd urcușul se accentuează, cărarea se pierde, acoperită de frunzișul vechi. Aceasta datorită faptului că, deși mai scurt, traseul e mai puțin practic, fiind preferat cel prin culmea Tătaruș, mai lesnicioasă. Pentru iubitorii de frumuseți montane îl recomand pe primul.

Lipsa indicatoarelor este aproape generală în Munții Buzăului. De aceea e indicat ca drumeții care străbat acest masiv să urmărească harta cu atenție sau să se informeze de la localnici.

Deși în Munții Buzăului distanțele nu sînt prea mari, putînd fi acoperite într-o singură zi, lipsa cabanelor confortabile poate crea neplăceri drumețului nepregătit. Cu deosebită ospitalitate am fost găzduiți la stîni și cabane forestiere. Totuși, acestea sînt relativ puține față de afluența tot mai mare de turiști care se îndreaptă către acești munți în lunile de vară. De aceea

propunem drumeția în munții Buzăului cu cortul. Locurile potrivite pentru așezarea corturilor sînt pe văile rîurilor, în cîteva poieni mari și sus, pe platou. Pe Bîsca Mică, de la confluența cu pîrîul Paltînu, în amonte, greu se va găsi un loc potrivit pentru organizarea taberei de corturi. Pe Bîsca Mare cel mai potrivit loc este cel de la Gura Milei. La stîna Cernatu se pot pune corturi, dar fiind loc deschis, la începutul golului alpin al Penteleului, expus vîntului și ploilor dese, e necesar un echipament adecvat. Pe apa Sirului se deschid cîteva poieni largi la Gura Milei. Sus, pe platoul îngust al muntelui, locurile plate, mai adăpostite sînt puține. În acest masiv, cel mai potrivit loc de tabără e la Dosul Muntelui (Denumirea e eufemistică, pentru uzul tiparului.) Poienile largi, adăpostite, cu priveliște incântătoare asupra Văii Buzăului, posibilitatea de a realiza în timp scurt

o ascensiune pe vîrfurile Bocîrnei și Măliia, existența în apropiere a unor întinse suprafețe bogate în fructe de pădure (fragi, zmeură, afine, mure) recomandă acest popas. Stîna de la Dosul Muntelui nu se vede din cărarea marcată, ea fiind ascunsă de un pilc de pădure. Cel mai potrivit loc de tabără se află în partea de apus a poienii, ascuns de o denivelare. Aici sînt mai multe izvoare cu o apă deosebit de rece și bună, subliniind parcă încă o dată natura bogată și primitoare a acestor munți și a locuitorilor de pe aceste meleaguri.

Ghidul îndeamnă la popasuri dese, semnalînd priveliști ce pot fi admirate din diferite puncte și indicînd numele văilor, ale culmilor vizibile din aceste locuri. De aceea el trebuie consultat nu numai la alegerea traseului, ci pe tot parcursul drumului, ca un prieten adevărat și competent.

VINICIU GAFÎȚA

TRIUNGHI SILABIC

Orizontal și vertical la fel

	1	2	3	4	5	6
1.	C	A	R	A	R	E
2.	A					
3.	R					
4.	A					
5.	R	I				
6.	E					

1. Șoseaua înaltelor noastre năzuințe.
2. Prielnice.
3. Coșofene.
4. Plase pentru prins... tencuiala.
5. Mijloc.
6. Poftim!

PRINTRE CULMI CARPATINE

(Biverb ilustrat anagramat: 6,8)

CARTE DE VIZITĂ

(5, 9)

ENE BARCĂ
LEHLIU

PĂTRAT

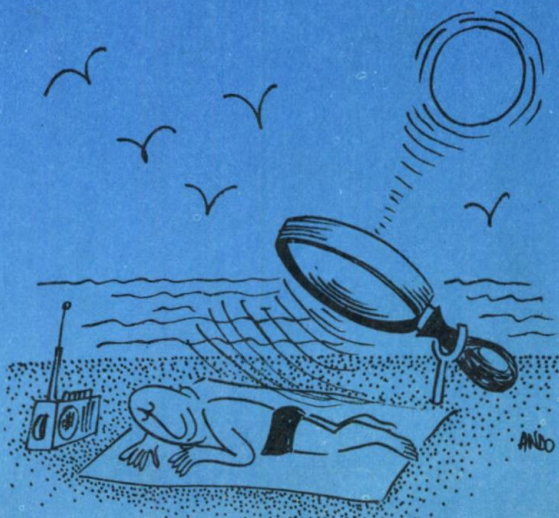
Orizontal și Vertical:

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	M	A	R	C	A	J	U	L
2.	A	L	P	O	N	I	R	T
3.	R			L				
4.	C	O	L	T	U	R	O	S
5.	A			D				
6.	J			R				
7.	U			O				
8.	L			S				

1. Arată drumul turistului.
2. Zburdă pe cărări de munte.
3. Cuprinsul temei...
4. Nerotunjiți.
5. Don Juan (fig.)
6. Sprijinite.
7. Care întărită.
8. Opre.

În ce stațiune balneoclimaterică
se tratează respectivul?
(Dacă nu știți întrebați-o pe Ana Grama!)

Dr. Nicolae ANDREI

Logica dumneavoastră este fără cusur ?

Problemele de logică recreativă au căpătat în ultimul timp o răspindire din ce în ce mai mare. Ele apar atât în revistele de popularizare a științei cât și în cele de divertisment. Printre cele mai interesante probleme de acest tip se numără cele în care, dintr-un șir de premise referitoare, de obicei, la anumite persoane, se cere să facem anumite deducții. Printre pionierii în acest domeniu se numără englezul Henry Ernest Dudeney, un celebru inventator de jocuri și enigme, și Lewis Carroll, autorul celebrei «Alice în țara minunilor». Lewis Carroll care a fost profesor de matematică la Oxford, a scris, alături de alte tratate de matematică, două cărți de introducere în logica matematică. Ca exercițiu de folosire a logicii simbolice, el a propus numeroase probleme, unele teribil de complicate, cu enunțuri foarte amuzante. Una dintre acestea, în care din 12 premise trebuie să deducem că un magistrat nu prizează tabac, a fost rezolvată la Facultatea de matematică Dartmouth College, de către un calculator electronic în 4 minute. Rezolvarea ei fără ajutorul simbolisticii și tehnicilor din logica matematică și fără ajutorul calculatorului, este desigur mult mai dificilă, dar plină de farmec. Este surprinzător să întâlnim o enigmă, asemănătoare cu cele ale lui Dudeney și ale lui Lewis Carroll, într-un roman al lui Mihail Sadoveanu «Creanga de aur». În cele ce urmează vă prezentăm, alături de alte două probleme și enigma inventată de Sadoveanu și vă propunem să le rezolvați. Pentru verificare indicăm, în final, și soluțiile.

Enunțuri

A. (Prelucrare a unei probleme propuse la olimpiada de matematică a elevilor din Republica Democrată Germană, în 1972) Pionierii Alexandru, Dan și Ion s-au cunoscut într-o tabără la mare. Despre ei știm următoarele:

- (1) Cel puțin doi dintre ei joacă tenis și cel puțin doi fotbal.
- (2) Unul locuiește la București, unul la Sibiu, unul la Ploiești
- (3) Numai Alexandru și bucureșteanul joacă tenis
- (4) Numai Dan și sibianul joacă fotbal
- (5) Ion, care joacă handbal, este

mai mare ca cel din Sibiu.

- (6) Niciunul din cei care joacă tenis nu joacă handbal.
- (7) Handbalistul nu este cel mai mare din cei trei.

Unde locuiește fiecare dintre cei trei pionieri și ce sporturi practică fiecare? Cine este cel mai mic și cine este cel mai mare?

B. (Varianta americană a unei probleme a lui Dudeney)

- (1) Smith, Jones și Robinson sînt mecanic, frînarul și fochistul unui tren, într-o ordine oarecare. În tren sînt trei călători cu aceleași trei nume de familie, care pot fi identificați în cele ce urmează prin prescurtarea «Dl.».
- (2) Dl. Robinson locuiește la Los Angeles.
- (3) Frînarul locuiește la Omaha.
- (4) Dl. Jones a uitat de mult algebra pe care a învățat-o în liceu.
- (5) Călătorul care are același nume cu frînarul trăiește la Chicago.
- (6) Frînarul și unul dintre călători, specialist în fizica matematică, țin de aceeași parohie.
- (7) Smith îl bate pe fochist la biliard.

Cum îl cheamă pe mecanic?

C. (Din romanul lui Mihail Sadoveanu «Creanga de aur»; citat după Opere, volumul 12). Căpitanul Dighenis îl roagă pe Kesarion Breb să dezlege următoarea enigmă scornită de locuitorii din Kefalu:

«Ar fi fiind, zic ei, o caravană de cămile cu care fac negoț între Teopomp și Prusa trei neguțatori cu numele Zosima, Daniil și Teofan. Slujitori la acea caravană sînt trei oameni de rînd care au primit prin sfîntul botez aceleași nume ca și neguțatorii: unul e hamal, altul călăuz, altul conducător de cămile. Îi cheamă și pe aceștia deci: Zosima, Daniil și Teofan. Acuma ascultă, domnule. Hamalul locuiește într-un sat, drept la jumătate de cale între Teopomp și Prusa. Pe hamal și pe neguțatorul care locuiește la Prusa îl cheamă la fel. La Teopomp locuiește neguțatorul cu numele Teofan. Cel mai apropiat neguțator de locuința hamalului are un cîștig tocmai de nouă ori mai mare decît bietul hamal. Zosima neguțatorul cîștigă în afacerile sale 2222 de bani de aur. Călăuzul are un ochi mai puțin decît Daniil.

Sîntem întrebați care-i numele conducătorului de cămile».

ION MOGA

(În paranteze este indicat numărul premizei folosite la momentul respectiv)

A. Ion, care e handbalist (5), nu poate juca tenis (6). Deci tenis joacă Alexandru și Dan (1), acesta din urmă fiind bucureșteanul (3). Cum Ion nu poate fi din Sibiu (5), rezultă că sibianul este Alexandru și deci Ion locuiește la Ploiești. Fotbaliștii sînt Dan și Alexandru (4). Despre Ion aflăm că nu joacă tenis și nici fotbal (4), deci joacă numai handbal. Din (5) și (7) rezultă că Ion este mîlîc, Alexandru este cel mai mic și Dan cel mai mare. Cum frînarul locuiește la Omaha (3), rezultă din (6) că specialistul în fizica matematică nu poate fi Dl. Robinson, care locuiește la Los Angeles (2) și nici Dl. Jones care a uitat algebra (4). Deci el este Dl. Smith. Călătorul care locuiește la Chicago nu poate fi niciunul decît Dl. Jones și deci pe frînar îl cheamă Jones (5). În sfîrșit, cum Smith nu poate fi fochist (7), el trebuie să fie mecanic.

C. Iată soluția dată de Kesarion Breb:

«Dacă pe hamal îl cheamă ca pe neguțatorul de la Prusa și dacă neguțatorul Teofan locuiește la Teopomp, atunci pe hamal nu-l cheamă Teofan. E adevărat!

— Adevărat, încuviință căpitanul Dighenis.

— Mai departe. Dacă hamalul locuiește la jumătate de cale între Teopomp și Prusa, atunci neguțatorul din același sat care cîștigă de nouă ori mai mult decît el nu de Zosima: 2222 bani de aur nu se pot împărți desăvîrșit prin 9. Așa că neguțatorul Zosima locuiește pe neguțatorul de la Prusa, numele lui e Zosima. Adevărat este?

— Foarte adevărat! s-a bucurat Kir Dighenis

— Acum, omule, fi cu aceeași băgare de samă. Zosima fiind numele hamalului;

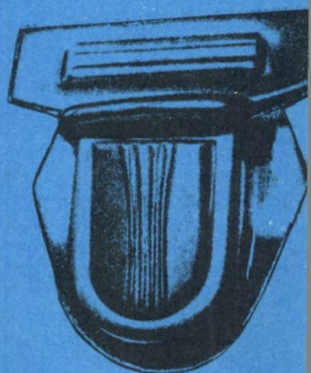
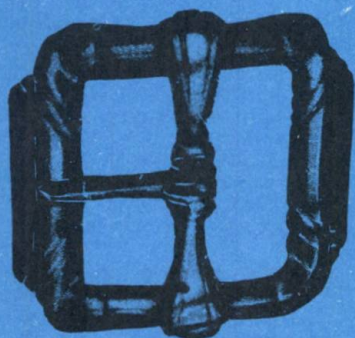
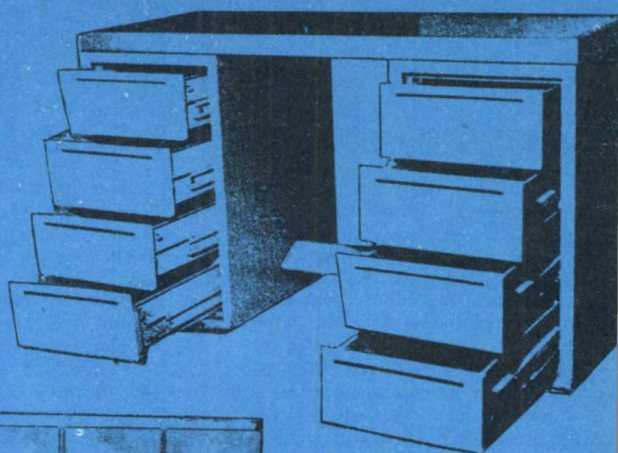
și călăuzul fiind alături de Daniil; și călăuzul e Teofan și am aflat că e chiar.

— Iar numele conducătorului de cămăle rămîne Daniil.»

Soluții!

Întreprinderea «11 IUNIE» Galați

Calea Prutului Nr. 50 A.
telefon cu prefix 930—18621—18623

accesorii metalice pentru marochinărie, galanterie, confecții și încălțăminte, în mii de tipuri și repere

bunuri de larg consum:

(articole de menaj) tăvi, cutii bucatărie, găleți zincate; ambalaje metalice, cutii pentru lacuri și vopsele, pentru produse cosmetice

Articole de grădinarie (lopeți, greble, cazmale) paturi metalice pentru internate, dormitoare construcții, spitale etc., precum și paturi speciale pentru copii sugari.

Timplărie metalică, după proiectul beneficiarilor.

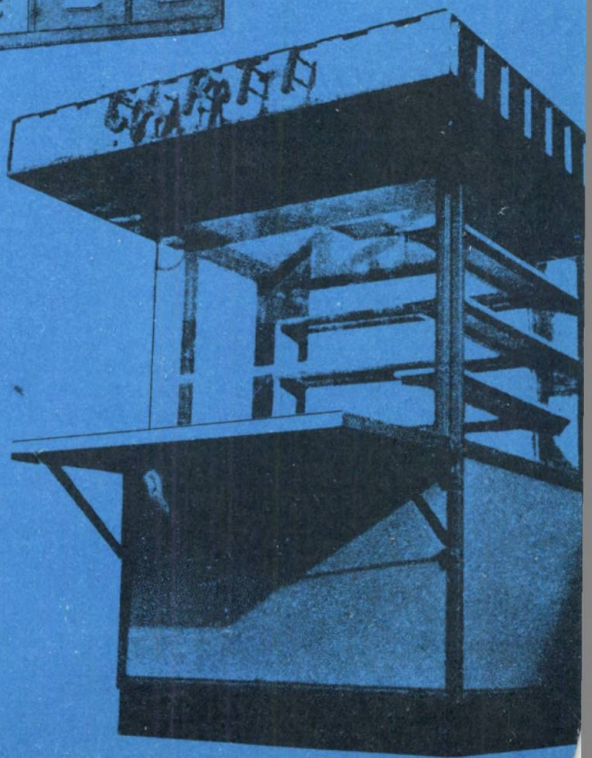
Utilaj tehnologic și mobilier industrial

- cadre și blaturi pentru mașini de cusut
- mese de lucru și bancuri de lucru pentru ateliere
- containere în diferite tipuri pentru industria lăinii și pentru C.F.R.
- mese de control
- culiere pentru vestiare
- dulapuri pentru acte sistem Fichet
- vestiare complete.

Una din realizările de seamă ale întreprinderii «11 iunie» din Galați este înlocuirea produselor pentru confecții, pazmanerie și marochinărie care, până nu de mult, se aduceau din import.

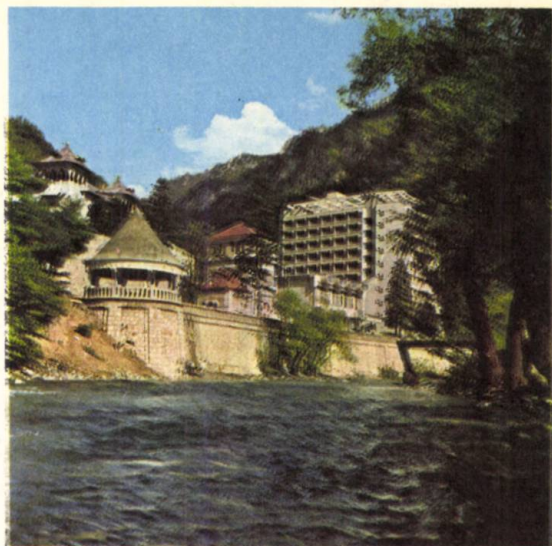
Întreprinderea «11 iunie» din Galați realizează peste 400 de produse, în cîte 10—20 repere.

C. VALERIU

Ad aqua
Herculi sacras

De 2000 de ani
în slujba sănătății

HERCULANE

ÎN TOT TIMPUL ANULUI
tratamente pentru
afecțiuni ale aparatului locomotor
ale sistemului nervos periferic
ale tubului digestiv și glandelor anexe.

Acasă, la «fabricanții» de agrement

Exegeții turismului modern susțin cu tărie o idee: călătorii, drumetii, vilegiaturiști, oamenii în vacanță caută azi acele stațiuni sau hoteluri care să le ofere cel mai înalt grad de agrement. Ultimele ghiduri internaționale categorisesc așezămintele balneare sau hoteliere și după instalațiile care oferă oaspetelui zile pline de distracție, voioșie și sport. Turismul spaniol se mîndrește cu faptul că peste o treime din încasări provin din mijloacele de agrement. Se pare că o mutație esențială s-a petrecut în psihologia turistului de azi. Omul supus în restul anului monotoniei profesiei sale — în cele mai multe cazuri lipsite de mișcare — vrea la vremea vacanței o evadare din cotidian. Cîți oameni nu-și părăsesc în concediu automobilul și merg pe bicicletă, fac săniuș sau schi. Tatăl și fiul, deopotrivă, sînt clienții delfinariilor și ai parcurilor de distracții. Psihologii s'un că omul care pleacă în vacanță redevine, brusc, copil iar în căutările sale de a evada din cotidian se joacă la fel ca în adolescență. Poate în aceasta rezidă și formidabilul efect de reconfortare al va-

canței. Chiar în respectabilele și liniștitele stațiuni balneare de pe mapamond — unde bunicii și bunicele noastre dansau cadril, se îmbrăcau în smoking și rochii malacof — au apărut terenuri de sport, piscine, discoteci, săli de spectacole, școli de schi, de înot, parcuri de distracții. Omul contemporan vrea să se smulgă de sub stresul nemișcării și al pasivității. Așa a apărut, lăstar viguros al turismului, o adevărată industrie de agrement, în care fantezia și electronica, mecanica și sportul oferă într-o gamă inepuizabilă agrementul celui ce-și petrece vacanța.

*

În turismul nostru agrementul s-a instalat viguros. I.A.P.I.T. s-ar părea să fie doar cinci inițiale banale. Dar ele sînt întîlnite tot mai des pe litoral, în București, în stațiunile montane sau balneoclimaterice, ba chiar și pe vîrf de munte, în împărăția de vrajă a splendorilor alpine. Descifrate, aceste cinci inițiale înseamnă Întreprinderea de agrement și producție industrială pentru turism. Înființată doar cu doi ani în urmă, ca o necesitate

majoră pentru proliferarea și modernizarea turismului nostru, activitatea I.A.P.I.T. a cunoscut o dezvoltare și o diversificare coplesitoare. «O întreprindere unicat care veghează ca plictisul să fie alungat din zilele vacanței» — așa o prezintă Dumitru Păunescu, directorul. «O întreprindere curajoasă care se auto-utilează, creînd o producție autohtonă de mijloace de sport și agrement pentru turismul românesc», ține să precizeze Iulian Dragomir, inginerul șef. «O întreprindere care vrea să aloce agrementului valențe de cultură și educație», se mîndrește Miron Mazilu, cel ce se ocupă de zestrea de parcuri de distracții și alte mijloace de veselie ale I.A.P.I.T. «O întreprindere care promovează sportul, mișcarea, cultura fizică în mase de milioane de turiști», anunță prof. Romeo Samur, sacerdot al sportului la I.A.P.I.T.

*

Un profil unic, o arie de activitate cît țara — pe orizontală și verticală — o diversificare nebănuită; această întreprindere se aliază nu numai vacanțelor noastre, ci și zilelor obișnuite. Ale I.A.P.I.T. sînt zonele veseliei din parcurile Tineretului și Herăstrău din București, unde părinții și copiii își petrec după-amiezile și duminicile fermecătoare. Montagne-russe, baby floogh, baby carturi, mini-care, roata mare, încercarea puterii, standuri de tir, scutere, lanțuri, gărgărite, carusele, lebede și bărci pe apă. Oamenii, între doi și o sută de ani, își găsesc totdeauna distracția preferată. Alte parcuri permanente de distracții, înzestrate cu cele mai moderne «găselnițe» — la Mamaia, Saturn, Venus, Jupiter, Neptun. Chiar pe plajele rivierei noastre se instalează, în sezon, numeroase miniparcuri. Apoi mai sînt discotecile, sălile de jocuri electromecanice, bowling-uri, pistele de popice, semănate pe tot litoralul sau prin stațiunile montane. Cursuri de inițiere în schi, înot, tenis, yahting, apoi terenuri de tenis, tir cu arcul, patinaj, piste de popice sau de alpinism oferite turiștilor, împreună cu monitori și echipament sportiv. La mare, I.A.P.I.T. gospodărește o flotă

de sute de ambarcațiuni de tot felul — de la hidrobuze până la hidrobiciclete, șalupe, yole sau bărci cu rame. Piscine cu saune, săli de gimnastică medicală, specialiști în cultura fizică sînt azi la dispoziția vilegiaturistului la munte sau la mare. Cînd în «sezonul alb» omul pleacă la schi pe Valea Prahovei sau la Poiana Brașov își pune în rucsac și costumul de baie — află acolo piscine ultramoderne. În 1978, școala de schi din «industria turistică» împlinește zece ani. Mii de copii sau adulți au învățat să schieze în stațiunile noastre montane în care acum schiul capătă noi diversificări la I.A.P.I.T. — căci la Poiana Brașov sau la mare se practică schiul pe apă, apoi schiul pe iarbă, schiul pe zăpadă, cu cai. Și, să nu uităm transportul aerian pe cablu — cum spun specialiștii instalațiilor de telecabine, telescaune, teleschiuri, baby-schiuri care poartă sute de mii de turiști prin frumusețea, grandoarea și înălțimile Carpaților. Pistele de schi și celelalte instalații pentru sporturi montane sînt gospodărite tot de I.A.P.I.T. Sînt la ora actuală peste 22 100 m de instalații de transport aerian pe cablu la Sinaia, Predeal, Poiana Brașov, Bilea, Păltiniș, Muntele Mic și Semenice. În anii următori, pînă în '90 astfel de instalații vor cunoaște o și mai mare utilizare. Încă din 1977 funcționează telecabina Bușteni—Babele și un telescaun la Vatra Dornei și Poiana Brașov și teleschiuri pe Paring și Muntele Mic. În anul care vine — un telescaun la Borșa, teleschiuri și telescaune în zona cabanei Babele. Anul 1979 va dăruir iubitorilor de munte un nou telescaun și o nouă telecabină la Poiana Brașovului, încă un telescaun la Gîrbova—Predeal, teleschiuri la Poiana Brașov, Borșa, Obîrșia Peșterii, Vatra Dornei. Pentru 1980 sînt prevăzute cîte un telescaun la Cîmpulung Moldovenesc și Poiana Mărului (Muntele Mic) și alte teleschiuri la Trei brazi—Predeal și Muntele Mic; Mogorșă, Babele, Vatra Dornei, Șumuleu Mic și Șumuleu Mare.

Întrucît municipalitățile din numeroase orașe — Cluj-Napoca, Sibiu, Sinaia, Timișoara, Iași — au chemat I.A.P.I.T. să înființeze «lunaparcuri» per-

manente, iată cum și cea de a doua latură a activității acestei întreprinderi capătă o amploare neabătută — producția industrială. Inginerul șef a ținut să-și sprijine cu cîteva cifre afirmația sa, cum că agrementul în turism — și cel de toate zilele — cunoaște o dezvoltare explozivă. Față de acum trei ani «producția de agrement» a crescut valoric de aproape zece ori. Într-un singur an se înregistrează 40 de milioane de bilete vîndute la terenurile de sport sau pentru serviciile oferite de I.A.P.I.T. Iar producția industrială a crescut de peste 20 de ori (!). Pentru că această întreprindere își realizează, prin autodotare, toate instalațiile (zeci și sute de produse) care extind baza de agrement în turismul românesc. În atelierele din București ale I.A.P.I.T. oamenii pasionați au introdus în fabricație jocuri electromecanice, lanțuri, scutere, ba chiar și celebrele montagne-russe, pe care aîtădată țara noastră le importa pe valută. Numai de un an încoace s-au făurit cu marca I.A.P.I.T. instalații de agrement pentru care ar fi trebuit să se cheltuiască 2 milioane lei-valută. Desigur, aceasta constituie o mare mîndrie a celor de la I.A.P.I.T.

După cum și faptul că ei produc, în premieră românească, multe alte utilaje, mobilier și numeroase obiecte pentru înzestrarea modernă a bucătăriilor — de la cuptoarele electrice, tigăi basculante, sobe de gătit, bucătării modulate; pînă la paturi și scaune restaurantelor și hotelurilor, cu care turismul nostru se mîndrește. Se pregătește asimilarea în producție și a instalațiilor de teleschi, iar, în viitorul apropiat, și a telescaunelor.

Așadar, dacă am ține să consemnăm, acum, la sfîrșitul anului 1977, noutatea de seamă ce s-a impus în turismul românesc, am putea rosti fără sovăire: agrementul a devenit o componentă majoră a industriei ospetiei de la noi, așezat pe concepții moderne, impulsivat de oameni pasionați și finanțat pe măsură. Și, am putea spune că și în anii ce vin, divertismentului și sportului i se alocă, anual de către Ministerul Turismului, cote tot mai mari de investiții bănești și de inteligență. Cînd relevăm toate acestea să nu uităm să aducem prinos de recunoștință oamenilor de la I.A.P.I.T. care ne fac vacanțele și timpul nostru liber cît mai pline.

ION PREDA

ALO, OJT BACĂU ?

— Alo, Bacău? Tovarășul Gicu Manolache? Ca șef al Oficiului județean de turism, vă rugăm să ne răspundeți la următoarea întrebare: «Ce noutăți oferă turismul băcăoan în 1978?».

— Da, e normal să pot răspunde oricând la o asemenea întrebare. Anul 1978 aduce numeroase noutăți pe care le vom oferi celor ce vin pe meleagurile noastre în excursii scurte, în călătorii mai lungi, să-și petreacă vacanța ori să-și îngrijească sănătatea. Bunăoară, multe noutăți vor fi la sanatoriul din mina de la Tîrgu Ocna, atît de căutat pentru tratarea bolilor astmatice și ale căilor respiratorii superioare. Trebuie să spunem că el este tot mai mult solicitat de suferinzi nu numai din țară, ci și din străinătate — mai ales de turiști din țările nordice. Vom îmbunătăți în primul rînd amenajările subterane puse la dispoziția pacienților: mărirea cu 300 m.p. a suprafeței de tratament, amenajări destinate agrementului: o sală de audii muzicale, terenuri de volei, tenis, atletism și gimnastică, radioficare, aparat de proiecție pentru filme; se va deschide la subteran și un bufet cu tot felul de preparate culinare și băuturi răcoritoare. Vom începe în '78 și amenajarea unei noi căi de acces în sanatoriul subteran, unde pacienții vor circula cu tramvaiul electric.

La popasul turistic de la Poiana Sărata de pe Valea Oituzului — poarta de intrare dinspre Transilvania — sînt gata lucrări de extindere și modernizare; un mare restaurant și o suplimentare de 150 locuri de cazare. Vom spori și zestrea altor popasuri turistice — cel de la Gherăiești de lîngă

Bacău de pildă și a unor zone de agrement din jurul orașelor Bacău, Tîrgu Ocna și Gheorghe Gheorghiu-Dej.

În 1978, județul nostru oferă un important punct de atracție: casa-muzeu George Enescu de la Tescani, unde s-a născut și a creat mulți ani din viața sa marele muzician; reorganizată, îmbogățită cu exponate de valoare, dotată cu camere speciale de audii casa natală ne va permite să includem acest obiectiv în circuitul turistic internațional. Tot în noul an se va încheia studiul asupra compoziției apelor minerale de la Moinești — cu proprietăți curative asemănătoare celor de la Karlovy-Vary — unde dorim să începem construirea unei noi baze de tratament. La Slănicul Moldovei este gata o centrală termică, un grup gospodăresc și un pavilion comercial — ceea ce va îmbunătăți mult confortul și serviciile oferite turiștilor. La Bacău începe construcția unui nou hotel modern cu 400 de locuri, restaurant, cofetărie, bar. La Buhuși vor începe lucrările de restaurare a hanului de poștă de pe vremea lui Ștefan cel Mare.

Făță de interesul mereu crescînd al oamenilor muncii din județul nostru pentru călătorii, excursii și petrecerea timpului liber în mijlocul naturii vom înfăptui în 1978 o mai veche idee organizatorică — se vor deschide puncte turistice în toate orașele mai mici din județ — Podu Turcului, Sascut, Comănești, Dărmănești, Moinești, Buhuși — și vom extinde punctele turistice și în marile comune băcăoane.

Redacția

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM IALOMIȚA

Călătorul care vine sau trece prin SLOBOZIA, orașul de reședință al județului Ialomița, întâlnește, pe B-dul Chimiei nr. 1, moderna și monumentală clădire a Complexului hotel-restaurant MUNTENIA.

Eleganța clădirii, confortul camerelor și, mai ales, amabilitatea personalului, sînt atuuri care recomandă și invită pe toți acei care sînt tentați să apeleze la serviciile pe care le oferă.

Unitate de categoria I-a, confort A, hotelul MUNTENIA, poate caza în fiecare zi, în camere de unul sau două paturi, 153 persoane. Camerele tapetate în culori odihnitoare, mobilate cu mult bun gust, sînt prevăzute cu tot confortul necesar băi sau dușuri, telefon, televizor, radio, etc.

Complexul hotel-restaurant MUNTENIA, oferă clienților săi, la cerere, și alte servicii, ca: servitul mesei la cameră, spălatul și călcatul lenjeriei, curățatul hainelor, curățatul și lustruitul încălțămintei, etc.

În holul hotelului este organizat un punct de informare turistică, la care persoanele dornice de drumeție, cunoașterea orașului, a împrejurimilor sau a județului, pot primi informații amănunțite despre tot ce interesează.

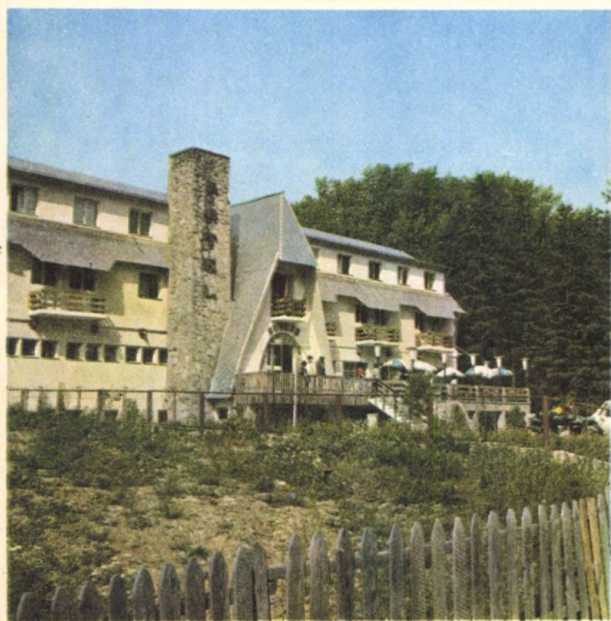
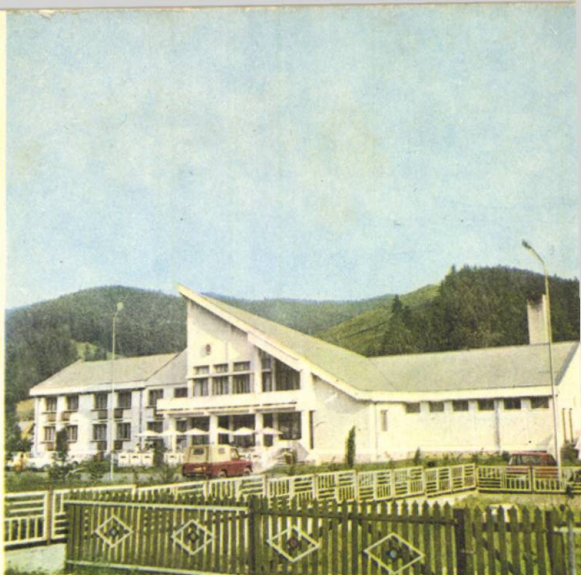
Lîngă hotel este amenajat un loc de parcare a mașinilor.

La parterul clădirii sînt situate barul de zi și restaurantul unde într-un cadru familial pot servi masa peste 150 de persoane.

Restaurantul MUNTENIA, unitate de categoria I-a, prin mîncărurile preparate cu mult bun gust și pricepere de către bucătarul șef Ilie Cristoclea, răspunde tuturor gusturilor consumatorilor. Aici se pot servi, de la delicioasele preparate specifice regiunii ca: tocăniță ialomițeană, pui cu mujdei și mămăliguță, pînă la cele mai pretențioase preparate ale artei culinare naționale sau străine.

Pentru a vă asigura din timp serviciile pe care le doriți, inclusiv rezervare de camere, vă puteți adresa la telefon 910—12020 conducerii Complexului hotel-restaurant MUNTENIA — Slobozia.

Din nordul încărcat de legende, al Maramureșului și al Bucovinei, pînă în sud, la tărîmul bătrînelui Danubiu, din mînoasa cîmpie a Banatului pînă în podișul central al Moldovei și pînă în Dobrogea aurită de soare, unitățile cooperației de consum sînt prezente pretutindeni. Avînd o apreciazabilă contribuție la activitatea turistică, această organizație satisface, în cele mai bune condiții, cerințele tuturor iubitorilor de drumeție, care pășesc pragul unităților sale.

O GAZDĂ
PRIMITOARE,
PRETUTINDENI
PREZENTĂ

Iată câteva:

- Complexul turistic **«Fintânița haiducului»** — unul din cele mai frumoase localuri ale cooperativei de consum din județul Sibiu — situat într-un cadru pitoresc, pe șoseaua națională București—Sibiu (DN 1, km 296) la circa 3 km de Avrig dispune de 56 locuri pentru cazare, cu încălzire centrală. Restaurantul cu terasă și braserie oferă, în permanență, un bogat sortiment de preparate culinare.

- Amplasat la distanța de 8 km față de Arad — pe artera modernizată, care leagă municipiul cu punctul de frontieră Nădlac — hanul **«Sălașul de la Răscruce»** dispune de 66 locuri pentru cazare, în camere cu încălzire centrală, oferind consumatorilor posibilitatea de a solicita bunele servicii ale unui personal cu înaltă calificare, prezent în restaurantul și cafe-barul unității.

oferă în tot timpul anului condiții excelente de cazare în camere de câte 2 și 3 paturi. La restaurant se prepară mâncăruri, specifice bucătăriei vrincene. Turistii care poposesc la han au posibilitatea să facă frumoase excursii în munții Vrancei.

- Hanul **«Brincovenesc»** unitate existentă în localitatea Simbăta de Jos, județul Brașov, este încă una din cele peste 230 de unități turistice cunoscute sub emblema «Coop». Cazarea în camere cochete, mobilate în stil rustic. «Specialități ale casei», realizate în bucătăria restaurantului.

Așadar,

Dacă vă aflați în vacanță sau numai în trecere, vă recomandăm să poposiți la oricare unitate a cooperativei de consum. Pretutindeni veți fi întâmpinați cu cea mai aleasă ospitalitate.

- Hanul **«Sucevița»**, o adevărată perlă «Coop», recent inaugurat în satul cu același nume, din județul Suceava, într-un decor natural încântător. Dispune de camere confortabile și de un restaurant cu terasă. Cazarea se poate face și în căsuțe tip «camping», sau în corturi proprii. Spații pentru campare. Posibilități largi pentru excursii în împrejurimi!

- În stațiunea balneoclimaterică Sărata Monteoru, din județul Buzău, renumită pentru puterea tămăduitoare a apelor sale, în mijlocul unor livezi bogate, funcționează hanul **«Monteoru»**. Dispune de camere cu confort modern, precum și de spațiu pentru cazare în căsuțe «camping». Restaurant, crămă, cofetărie.

- Pentru iubitorii zonelor înalte, hanul **«Soveja»** — unitate reprezentativă a cooperativei de consum vrincene — rămâne un loc de mare atracție. Aflat la peste 700 metri altitudine, hanul

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM VÎLCEA

Rîmnicu Vîlcea • Str. Argeș Nr. 30
Telefon cu prefix 947 — 12327

vă invită să vizitați noul complex de tratament

• Buvete cu ape minerale pentru cură internă • Băi la cadă cu apă minerală • Bazine cu apă termală • Hidrotermoterapie • Aerosoloterapie • Electroterapie • Kinetoterapie • Fototerapie • Sală de gimnastică medicală • Strand termal cu apă sulfuroasă, în aer liber, pentru afecțiuni reumatismale.

ALUTUS și CAPELA din Rîmnicu Vîlcea
Motelul COZIA — CĂLIMĂNEȘTI și la
popasurile turistice din GOVORA,
OLĂNEȘTI, CĂLIMĂNEȘTI-CĂCIULATA
OCNELE MARI
se asigură turiștilor
servicii ireproșabile

INFORMAȚII la
AGENȚIA DE TURISM
Râmnicu Vâlcea și
la toate oficiile
județene de turism
din țară.

CARTE
POȘTALĂ

Către
TURISTII
DIN ÎNTREAGA
ȚARĂ

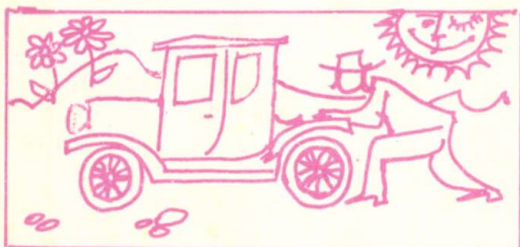
OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM
vă invită la Râmnicu Vâlcea
și în renumitele stațiuni balneoclimaterice
din județ

CĂLIMĂNEȘTI-CĂCIULATA
COZIA • GOVORA
OLĂNEȘTI • OCNELE MARI
și asigură, în tot cursul anului, servicii
de cazare, masă și tratament balnear
în hoteluri și vile în condiții de confort.

ÎN TOATE ANOTIMPURILE
servicii turistice în țară și în străinătate,
pe trasee tematice sau la alegerea turiștilor

ASIGURĂRILE DE ACCIDENTE UTILE ÎN ORICE LOC ȘI ÎMPREJURARE

Administrația Asigurărilor de Stat aduce la cunoștința celor interesați că pot contracta asigurarea de accidente — la alegere — într-una din cele 4 variante, fiecare din acestea prezentînd caracteristici diferite:

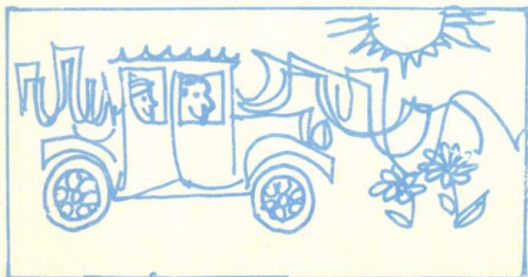

• **Asigurarea de accidente cu sume asigurate fixe, totale, de 15.000 de lei,** la care primele de plată pe o durată de 3 luni sau de 6 luni sînt, de regulă, de 12 lei sau de 15 lei, în funcție de profesia persoanei care se asigură și de felul întreprinderii în care lucrează.

• **Asigurarea de accidente cu sume asigurate convenite,** la care primele de plată sînt, în funcție de aceleași criterii, de regulă, între 1,60 lei și 4 lei pe an, pentru fiecare 1.000 de lei sumă asigurată și se pot achita și în rate.

• **Asigurarea familială de accidente,** care cuprinde soții, precum și copiii, indiferent de numărul lor, în vîrstă de la 5 ani la 16 ani, la sume asigurate totale de 15.000 de lei pentru fiecare persoană. Prima de plată, pe o durată de 3 luni, este de 25 lei, pentru toate persoanele cuprinse în asigurare

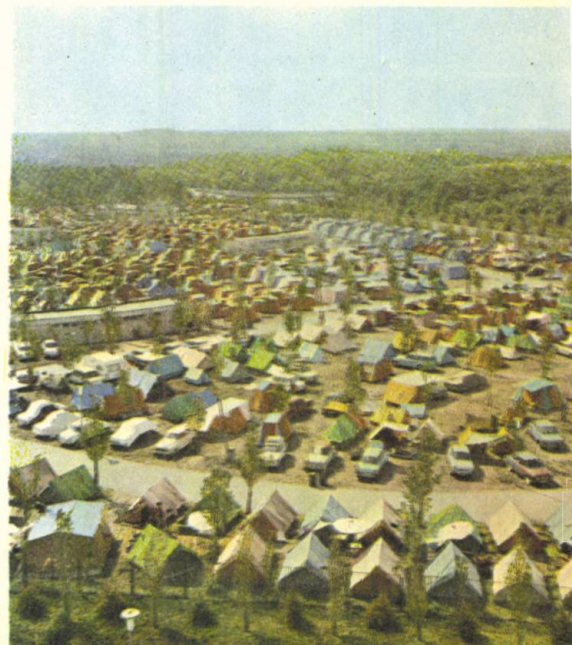
Toate aceste asigurări de accidente, descrise mai sus, oferă și avantajul cuprinderii în asigurare și a bunurilor casnice și gospodărești, pentru o sumă asigurată de 5.000 de lei de fiecare poliță, fără vreo plată de primă suplimentară.

• **Asigurarea de accidente «Turist»,** la care prima de plată este de 15 lei pe o perioadă de 1 lună, acoperă, pentru sume asigurate totale de pînă la 40.000 de lei, cazurile de accidente ale asiguratului iar pentru o sumă de 20.000 de lei, pagubele la bunurile casnice și gospodărești ale acestuia.

La toate felurile de asigurări de accidente, în cazurile de invaliditate permanentă parțială, suma cuvenită în raport cu gradul de invaliditate stabilit se plătește majorată cu 25%.

Pentru încheierea asigurărilor cei interesați se pot adresa responsabililor cu asigurările din organizațiile socialiste, agenților și inspectorilor de asigurare, cooperativelor de credit, cooperativelor de consum sau, direct, oricărei unități ADAS.

50

de magazine
într-unul
singur!

Deschis zilnic 7—22
miercuri 8—21
duminică 7,30—13

Vă stă, ca de obicei, la dispoziție

**— în urma renovării —
funcționând cu întreaga sa capacitate,
oferind o infinită gamă de articole
necesare tuturor vîrstelor și cerințelor,
precum și un sortiment mereu înnoit
de articole casnice și electrocasnice.**

**Magazinul asigură transportul
la domiciliul cumpărătorilor
a mărfurilor de mare volum
sau greutate**

ithrb

Oricare va fi
opțiunea dv. turistică în 1978.
Întreprinderea de Turism,
Hoteluri și Restaurante București,
vă asigură condiții excelente
pentru petrecerea agreabilă
și folositoare a vacanței,
concediului
sau sfârșitului de săptămână

Bulevardul 1848 nr. 4
Bulevardul N. Bălcescu nr. 35
Bulevardul Republicii nr. 4 și 68
Calea Griviței nr. 140
Calea Dorobanți nr. 1—7

Sînt adresele filialelor de turism ITHRB

În timpul concediului dumneavoastră
dacă doriți să călătoriți, să cunoașteți
mari orașe, monumente istorice și de artă, muzee celebre...

Cereți

la **Agencia de excursii turistice cu românii în străinătate**

(calea Victoriei, 100, București, tel. 16.44.31, 14.52.74)

și la toate Oficiile județene de turism,

NOILE PROGRAME DE CĂLĂTORII PESTE HOTARE PENTRU ANUL 1978.

● Excursii scurte, accesibile unui mare număr de turiști.

● În programe sînt prevăzute călătorii combinate, în două-trei țări;

● Austria, Republica Federală Germania, Elveția, Danemarca, Finlanda, Suedia, Norvegia — iată cîteva țări incluse în noile itinerarii de excursie

● Turul capitalelor — excursie cu avionul. Timp de 13 zile — sînt prevăzute popasuri la Varșovia, Praga, Budapesta, Berlin, Copenhaga, Stockholm, Oslo, Helsinki.

● În loc de tren, se călătorește rapid și confortabil cu avionul în Siberia, Asia Centrală sau la Moscova.

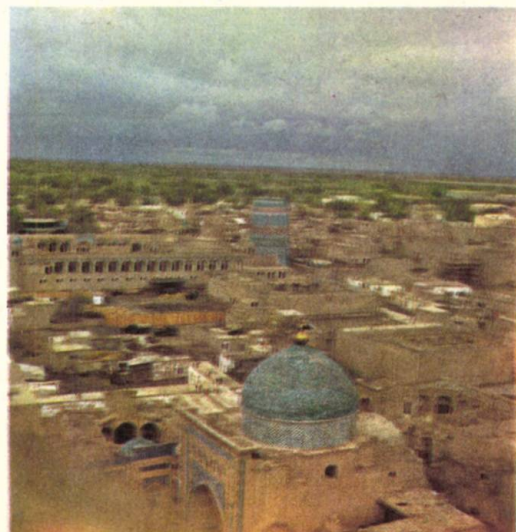
● Trenurile prieteniei — formulă de călătorie în grup spre — Ungaria și URSS.

● Un program special de excursii documentare și profesionale de 4, 6 sau 8 zile pentru oamenii muncii din industria ușoară și alimentară, din comerț și cooperatie care pot face vizite în mari unități de profil din Ungaria, Republica Democrată Germană, Cehoslovacia și Polonia.

● Croaziere de primăvară și toamnă pe Dunăre cu motonavele românești «Carpați» și «Oltenița» de-a lungul țărilor riverane.

● Croaziere de vară pe Marea Neagră cu elegantele nave sovietice de pasageri «Litvja», «Tadjikistan», «Uzbekistan», pe trei itinerare diferite.

Cereți la agenția bucureșteană sau la oficiile județene de turism cataloagele, datele și toate amănunțele despre noul program de excursii în străinătate. Și, mai ales, rețineți-vă din vreme un loc pentru voiajul dv. din anul 1978

ARADUL TURISTIC vă așteaptă

Pe malul drept al Mureșului, în plină cîmpie bănățeană și în imediata apropiere a unor vestite podgorii, se află Aradul, localitate străveche, pe a cărui vatră — așa cum atestă cercetările arheologice — au trăit oameni încă din epoca neolitică, a bronzului și a fierului. Ca oraș, Aradul a început să se afirme abia în perioada feudală, cînd a devenit centrul unui puternic domeniu medieval, iar ulterior, urbea cunoaște o ascensiune puternică, al cărui apogeu se plasează în secolul XIX. Totuși, abia acum — în anii construcției socialiste — se poate vorbi despre un Arad modern, în plină dezvoltare economică și socială, care s-a impus și ca un puternic centru turistic.

Într-adevăr, atît în municipiu, cît și în întregul județ, turiștii au posibilitatea să admire inegalabile monumente de artă veche și modernă, își pot încînta privirea cu peisaje de o rară frumusețe, se pot întîlni cu locuri și obiceiuri pitorești, întru totul inedite. Dacă adăugăm obiectivele turistice propriu-zise, existente în județ (Monumentul Eroilor de la Păuliș; cetatea «Șoimuș», Muzeul de Etnografie din Lipova; Muzeul memorial «Ioan Slavici» și ruinele cetății din Șiria; stațiunile balneoclimaterice Moneasa și Lipova), este lesne de înțeles, preocuparea OJT-Arad pentru a spori baza materială a turismului, astfel încît să le ofere iubitorilor de drumeție o accesibilitate cît mai mare către tezaurul de frumuseți, existente în județ. În acest sens, concludentă este și recenta extindere a Complexului hotelier-turistic «Parc».

În prezent — prin adăugirea «arpei-B» — unitatea și-a sporit capacitatea de cazare cu 110 locuri, ceea ce înseamnă crearea posibilității de a găzdui, concomitent, mai bine de 400 de vizitatori. Dincolo de plăcerea popasului în camere cochete, prevăzute cu întregul confort, cel ce se oprește la «Parc», are și satisfacția de a găsi o întreagă gamă de servicii bine puse la punct: de la spălat lenjeria și procurat bilete pentru spectacole, pînă la oficiile salonului de frizerie-coafură și ale unităților comerciale, specializate în desfăcerea produselor de artizanat, articole cosmetice, tutun etc. Cele două restaurante, sala pentru micul dejun, braseria, barul de zi și bufetul — a căror capacitate însumează, aproape 500 de locuri la mese — pun la dispoziția consumatorilor delicioase preparate culinare cu specific local, a căror savoare sporește considerabil fiind stropite cu renumitele vinuri de Miniș, de Pincota, sau de Barațca.

Aradul turistic vă așteaptă punînd la dispoziția dumneavoastră un personal cu înaltă calificare, plin de simpatie.

Text și fotografii
LICĂ IOSIF

Doriți să aflați secretul tinereții veșnice?

Veniți pe litoral

18 zile de mare = 365 de zile de sănătate

Apa de mare, aerul marin bogat în aerosoli, nămolul sapropelic, izvoarele minerale de la Mangalia — excepționale medicamente naturale în tratarea **afecțiunilor aparatului locomotor** (poliartrită cronică progresivă, reumatism cronic degenerativ, spondilită, artroză, spondiloză etc.), **boli ginecologice** (insuficiență funcțională și organică), **afecțiuni ale sistemului nervos** (boli și sechele traumatiche ale sistemului nervos periferic — nevrite, radiculite, poliradiculite, plexite), **boli de piele**, **boli de nutriție și endocrine** (obezitate, hipotiroidie, insuficiență paratiroidiană), **afecțiuni ale tubului digestiv**.

Litoralul — un singur anotimp

Anotimpul sănătății

Primăvara, toamna, în plină iarnă — pentru tratamente de 12—18 zile — elegante hoteluri încălzite și modernele sanatorii balneare de la **Eforie Nord, Mangalia și Neptun**

• împachetări cu nămol • balneoterapie • hidroterapie • sauna • electroterapie • gimnastică medicală • cură de întinerire prin tratamente speciale geriatrice

În fascinantul peisaj al mării — frumoasă în orice anotimp —
Centrala ONT LITORAL vă invită să vă petreceți vacanțele 1978

Unitățile de cazare și alimentație publică aparținând Oficiilor județene de turism, situate pe toate traseele turistice din țară, vă oferă în tot timpul anului condiții excelente pentru petrecerea agreabilă a vacanței sau concediului Dv. la prețuri avantajoase. Pentru grupurile organizate de excursioniști, se fac rezervări anticipate de locuri la sediile și filialele Oficiilor județene de turism.

